

การวิเคราะห์ความหมายแบบครอบคลุมของคำสำคัญทางวัฒนธรรม “ไม่เป็นไร” “เกรงใจ” และ
“ขอโทษ” ในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ

นางสาวทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท
สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE NATURAL SEMANTIC METALANGUAGE APPROACH TO A STUDY OF THE
COMPREHENSIVE MEANINGS OF THE CULTURAL KEYWORDS “MAIPENRAI”,
“KRENGCHAI”, AND “KHOTOT” IN THAI

Ms. Thasanee Mekthawornwathana

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Linguistics

Department of Linguistics

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์ความหมายแบบครอบคลุมของคำสำคัญทาง
วัฒนธรรม “ไม่เป็นไร” “เกรงใจ” และ “ขอโทษ” ในภาษาไทย
ตามแนวทฤษฎีอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ

โดย

นางสาวทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา

สาขาวิชา

ภาษาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อรุณมานะกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. พิทยาวัฒน์ พิทยาภรณ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์)

ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา : การวิเคราะห์ความหมายแบบครอบคลุมของคำสำคัญทางวัฒนธรรม “ไม่เป็นไร” “เกรงใจ” และ “ขอโทษ” ในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ. (THE NATURAL SEMANTIC METALANGUAGE APPROACH TO A STUDY OF THE COMPREHENSIVE MEANINGS OF THE CULTURAL KEYWORDS “MAIPENRAI”, “KRENGCHAI” AND “KHOTOT” IN THAI) อ. ปรีกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 274 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำสำคัญในภาษาไทย 3 คำได้แก่ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แล้วแสดงความหมายดังกล่าวในรูปแบบวัฒนธรรม พร้อมเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมายของคำสำคัญทั้ง 3 คำ และวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยจากบทวัฒนธรรมที่เขียนขึ้น ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยมาจาก 2 แหล่งคือ 1) คลังข้อมูลภาษาไทยบนเวปไซด์ <http://ling.arts.chula.ac.th/ThaiConc/> ของภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ 2) การสอบถามผู้ออกภาษาด้วยแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า *ไม่เป็นไร* สื่อความหมายตรงได้ 3 ความหมาย คือ ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ ‘ยอมรับได้’ และ ‘ไม่ต้องกังวล’ สื่อความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ได้ 4 ความหมาย คือ ปลอดภัย ปฏิเสธ ให้อภัย และตอบรับคำขอบคุณ สื่อความหมายทางสังคมได้ 2 ความหมาย คือ แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยพบว่าผู้พูดใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมมากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน และเมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการมากกว่าในสถานการณ์ที่เป็นทางการ คำว่า *เกรงใจ* สื่อความหมายตรงได้ 3 ความหมาย คือ ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ และ ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน’ สื่อความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ได้ 3 ความหมาย คือ ตอบรับ ปฏิเสธ และขอบคุณ สื่อความหมายทางสังคมได้ 2 ความหมาย คือ แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยพบว่าผู้พูดใช้ *เกรงใจ* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมมากกว่าผู้ฟังที่สนิทสนมกัน และเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการมากกว่าในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ คำว่า *ขอโทษ* สื่อความหมายตรงได้ 2 ความหมาย คือ ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ และ ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ สื่อความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ได้ 4 ความหมาย คือ รับผิดชอบ เกริ่นนำ เรียกความสนใจ และจบการสนทนา สื่อความหมายทางสังคมได้ 2 ความหมาย คือ แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยพบว่าผู้พูดใช้ *ขอโทษ* เมื่อพูดกับทั้งผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมและสนิทสนมกัน และเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการและในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ โดยเลือกใช้รูปแปรที่แตกต่างกัน

บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* มีใจความแก่น คือ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” ต่างจากบทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ที่มีใจความแก่นคือ “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ ทำ หรือ จะ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน” ส่วนบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* มีใจความแก่น “คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ / เพราะ สิ่ง นี้” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำทั้ง 3 คำนี้มีความหมายไปในทำนองเดียวกัน คือ ‘ผู้พูดไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี’

บทวัฒนธรรมทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย 4 ประการ คือ 1) การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง 2) การเคารพผู้ใหญ่ 3) การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น และ 4) การปล่อยวาง

ภาควิชา ภาษาศาสตร์.....ลายมือชื่อนิติติ.....
 สาขาวิชา ภาษาศาสตร์.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรีกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2554.....

5180504622 : MAJOR LINGUISTICS

KEYWORDS : NATURAL SEMANTIC METALANGUAGE/ CULTURAL SCRIPT/
MAIPENRAI/ GRENGCHAI / KHOTOT

THASANEE MEKTHAWORNWATHANA: THE NATURAL SEMANTIC METALANGUAGE APPROACH TO A STUDY OF THE COMPREHENSIVE MEANINGS OF THE CULTURAL KEYWORD “MAIPENRAI”, “GRENGCHAI”, AND “KHOTOT” IN THAI. ADVISOR : PROF. EMERITUS AMARA PRASITHRATHSINT, Ph.D., 274 pp.

This study aims to investigate the denotative meanings, pragmatic meanings and social meanings of three key words in Thai: *Maipenrai*, *krengchai* and *khotot*, formulate these meanings in terms of cultural scripts, compare and contrast the cultural scripts of the three keywords and show the characteristics of Thai culture reflected in the cultural scripts. The data used in this study were taken from two sources: 1) the Thai Concordance website of the Department of Linguistics, Chulalongkorn University, <http://ling.arts.chula.ac.th/ThaiConc/> and, 2) questionnaire responses.

The results reveal that *maipenrai* has three denotative meanings, ‘not affected’, ‘acceptable’ and ‘do not worry’. It has four pragmatic meanings, ‘consoling’, ‘refusing’, ‘forgiving’ and ‘responding to thank you’. It has two social meanings, ‘varying according to the relationship between speakers and participants’ and ‘varying according to the formality of the situation’. The results show that the speakers use *maipenrai* when talking to participants that are close to them more than participants who are not familiar with them, and when talking in the informal rather than formal situations. *Krengchai* has three denotative meanings, ‘respect’, ‘afraid that other people would feel unsatisfied’ and ‘afraid that what happened might bother others’. The word *krengchai* has three pragmatic meanings, ‘accepting’, ‘refusing’ and ‘thanking’. It has two social meanings, ‘varying according to the relationship between speakers and participants’ and ‘varying according to the formality of the situation’. The results show that the speakers use *krengchai* when talking to participants that are not familiar with them more than participants who are close to them, and when talking in the formal rather than informal situations. *Khotot* has two denotative meanings, ‘I’m sorry for what I have done’ and ‘excuse me’. It has four pragmatic meanings, ‘apologizing’, ‘introductory device’, ‘attention-getter’, and ‘leave-taking device’. It has two social meanings, ‘varying according to the relationship between speakers and participants’ and ‘varying according to the formality of the situation’. The results show that the speakers use *khotot* when talking to participants that are not familiar with and close to them, and when talking in the formal and informal situations, but with the different variants.

The cultural scripts of *maipenrai* have these core contents: “This is not a big thing” and “I don’t want you to feel bad about this”, different from those of *krengchai*: “I don’t feel good that you do or will do this thing for me” and “I don’t want you to feel bad about me”, and those of *khotot*: “You might not feel good about me and this thing or because of this thing” and “I don’t want you to feel bad”. This result shows that these three cultural keywords have a similar meaning, i.e., ‘I don’t want you to feel bad’. These cultural scripts reflect four distinctive characteristics of Thai culture: 1) avoiding conflicts, 2) respecting the elderly, 3) not desiring to inconvenience others, and 4) letting go.

Department :Linguistics..... Student’s Signature

Field of Study :Linguistics..... Advisor’s Signature

Academic Year :2011.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าของท่านในการตรวจทาน แก้ไข และให้ข้อเสนอแนะในการเขียนวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตั้งแต่ต้นจนจบ กำลังใจที่ได้รับจากอาจารย์คือแรงผลักดันสำคัญ ที่ทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นในการเขียนวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่มได้อย่างไม่ย่อท้อ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่สำเร็จลงไม่ได้หากอาจารย์ไม่ได้เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย อาจารย์คือแบบอย่างของนักวิจัย และครูผู้ซึ่งมีความเสียสละ มีความรักความเข้าใจ และมีความเมตตาต่อศิษย์อย่างเปี่ยมล้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอจดจำ และยึดถือเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตตลอดไป

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อรุณมานะกุล ศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์ อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข และอาจารย์ ดร. พิทยาวัฒน์ พิทยาภรณ์ อาจารย์กรรมการวิทยานิพนธ์ รวมทั้งอาจารย์ ดร.ธีราภรณ์ รัตติธรรมกุล อาจารย์กรรมการผู้สอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความชัดเจนมากขึ้น ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นมาได้

ขอขอบคุณ คุณคเชนทร์ ตัญศิริ ที่แจ้งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการสอบวิทยานิพนธ์ และการส่งตัวเล่มวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ คุณธารทอง แจ่มไพบูลย์ คุณสุวิช ถาวร คุณเกศรา ตาลอสิลา คุณภาวดี สายสุวรรณ คุณวิสร่า จันทรัฐ คุณณิชา กลิ่นขจร คุณกัมพลสิทธิ์ เตชะราชันย์ คุณปพนพัทธ์ ชัยศิริวิกรม และคุณวรกร ชัยวิรัตน์ เพื่อนร่วมรุ่นภาษาศาสตร์ปีการศึกษา 2551 รวมทั้งคุณประภา ภิรมย์ และคุณวิมลพัทธ์ พรหมศรีมาศ เพื่อนร่วมรุ่นภาษาศาสตร์ปีการศึกษา 2540 ที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาศาสตร์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย คอยให้กำลังใจ ถวายกำลังใจ ความก้าวหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ และช่วยตอบแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณพี่น้องชาววิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่มีใจเอื้อถึงในทันที ที่ช่วยตอบแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยอย่างอง่างกระตือรือร้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณวิรุฬห์ เมฆถาวรวัฒนา ผู้เป็นบิดา คุณละอียด เมฆถาวรวัฒนาผู้เป็นมารดา ขอขอบคุณ คุณมานะ เมฆถาวรวัฒนา ผู้เป็นน้องชาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แจ็ก ฝ่อง ผู้เป็นสามี และคุณนิชาภา ทิชากรสกุล เพื่อนอันเป็นที่รัก ที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจผู้วิจัยในการเขียนวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ความดีงามของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่บิดา มารดา และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งให้ชีวิต ให้อาณาคด ให้ออกาส และคอยเน้นย้ำให้ผู้วิจัยเป็นคนดีของสังคม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	12
1.3 สมมติฐานงานวิจัย.....	12
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย.....	12
1.5 นิยามคำศัพท์.....	13
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	14
2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชานและวัฒนธรรม.....	14
2.2 ความสุภาพ.....	29
2.3 ทฤษฎีวิจันกรรม.....	34
2.4 กรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ.....	39
2.5 ทฤษฎีบทวัฒนธรรม.....	52
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	89
3.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	89
3.2 การวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวิจันปฏิบัติศาสตร์ และ ความหมายทางสังคม.....	90
3.3 การวิเคราะห์บทวัฒนธรรมของคำสำคัญ.....	93
3.4 การทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น.....	95
3.5 การวิเคราะห์ลักษณะร่วมและต่างทางความหมายของคำสำคัญ <i>ไม่เป็นไร</i> <i>เกรงใจ</i> และ <i>ขอโทษ</i> และลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย.....	102
บทที่ 4 ความหมายของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i>	103
4.1 ความหมายตรงของ <i>ไม่เป็นไร</i>	103

	หน้า
4.2 ความหมายทางวິจนปฏิบัติศาสตร์ของ <i>ไม่เป็นไร</i>	113
4.3 ความหมายทางสังคมของ <i>ไม่เป็นไร</i>	123
4.4 สรุป.....	129
บทที่ 5 ความหมายของคำว่า <i>เกรงใจ</i>	131
5.1 ความหมายตรงของ <i>เกรงใจ</i>	131
5.2 ความหมายทางวິจนปฏิบัติศาสตร์ของ <i>เกรงใจ</i>	142
5.3 ความหมายทางสังคมของ <i>เกรงใจ</i>	149
5.4 สรุป.....	152
บทที่ 6 ความหมายของคำว่า <i>ขอโทษ</i>	154
6.1 ความหมายตรงของ <i>ขอโทษ</i>	154
6.2 ความหมายทางวິจนปฏิบัติศาสตร์ของ <i>ขอโทษ</i>	167
6.3 ความหมายทางสังคมของ <i>ขอโทษ</i>	183
6.4 สรุป.....	187
บทที่ 7 บทวิจนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ</i> ตามแนวทฤษฎีอภิภาษา เชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ.....	189
7.1 ผลทดสอบความถูกต้องของบทวิจนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ</i>	198
7.2 บทวิจนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในภาษาไทย.....	204
7.3 บทวิจนธรรมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ในภาษาไทย.....	210
7.4 บทวิจนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในภาษาไทย.....	214
7.5 ความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมายของคำว่า <i>ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ</i>	224
7.6 สรุป.....	225
บทที่ 8 ลักษณะเด่นของวิจนธรรมไทยที่สะท้อนให้เห็นจากคำว่า <i>ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ</i>	227
8.1 การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง.....	227
8.2 การเคารพผู้ใหญ่.....	235
8.4 การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น.....	239
8.3 การปล่อยวาง.....	240

	หน้า
8.5 สรุป.....	243
บทที่ 9 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	244
9.1 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย.....	244
9.2 ข้อเสนอแนะ.....	259
รายการอ้างอิง.....	261
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	273

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ.....	41
ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างอัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	93
ตารางที่ 4.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	128
ตารางที่ 4.2 อัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	128
ตารางที่ 4.3 อัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความเป็นทางการ.....	129
ตารางที่ 5.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	150
ตารางที่ 5.2 อัตราร้อยละการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	151
ตารางที่ 5.3 อัตราร้อยละการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความเป็นทางการ.....	151
ตารางที่ 6.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรทั้งหมดของคำว่า <i>ขอโทษ</i>	183
ตารางที่ 6.2 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า <i>ขอโทษ</i> จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง.....	184
ตารางที่ 6.3 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า <i>ขอโทษ</i> จำแนกตามสถานภาพทางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง.....	185
ตารางที่ 6.4 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า <i>ขอโทษ</i> จำแนกตามบทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง.....	186
ตารางที่ 6.5 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า <i>ขอโทษ</i> จำแนกตามความเป็นทางการ.....	187
ตารางที่ 7.1 อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาสากลและในภาษาไทย.....	192
ตารางที่ 7.2 อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำสำคัญ <i>ไม่เป็นไร</i>	199
ตารางที่ 7.3 อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำสำคัญ <i>เกรงใจ</i>	200

ตารางที่ 7.4	อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบวัตตวรรษของคำสำคัญ	
	ขอโทษ.....	202

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆบนโลก ประเภทสิ่งของ มโนทัศน์ และ ปรีชา.....	16
ภาพที่ 2.2 คำอธิบายความหมายของคำว่า <i>order</i>	51
ภาพที่ 2.3 คำอธิบายความหมายของคำว่า <i>ask</i>	51
ภาพที่ 2.4 คำอธิบายความหมายของคำว่า <i>forbid</i>	51
ภาพที่ 2.5 บทวัฒนธรรมของการขอโทษในสังคมญี่ปุ่น.....	55
ภาพที่ 2.6 บทวัฒนธรรมของการขอโทษในสังคมอังกฤษ.....	56
ภาพที่ 2.7 บทวัฒนธรรมของการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมญี่ปุ่น.....	57
ภาพที่ 2.8 บรรทัดฐานของการขอโทษในสังคมญี่ปุ่น.....	57
ภาพที่ 2.9 บทวัฒนธรรมของการขอบคุณในสังคมญี่ปุ่น.....	58
ภาพที่ 2.10 บทวัฒนธรรมของการขอบคุณในสังคมอังกฤษ.....	58
ภาพที่ 2.11 แนวคิดเบื้องหลังในการขอบคุณของชาวญี่ปุ่น.....	58
ภาพที่ 2.12 บทวัฒนธรรมของการหลีกเลี่ยงการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา ในสังคมญี่ปุ่น.....	59
ภาพที่ 2.13 บทวัฒนธรรมของการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาในสังคม อังกฤษ.....	59
ภาพที่ 2.14 บทวัฒนธรรมของการหลีกเลี่ยงการกล่าวปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา ในสังคมญี่ปุ่น.....	60
ภาพที่ 2.15 บทวัฒนธรรมของการให้ความสำคัญกับความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการแสดงความเหมือนกับผู้อื่น ในสังคมญี่ปุ่น.....	60
ภาพที่ 2.16 บทวัฒนธรรมในการแสดงความเหมือนกันกับผู้อื่น ในสังคมญี่ปุ่น.....	61
ภาพที่ 2.17 บทวัฒนธรรมของการพูดแสดงความคาดหวังว่าผู้อื่นจะคิดเหมือนกับ ผู้พูด ในสังคมญี่ปุ่น.....	61
ภาพที่ 2.18 บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>freedom</i> ในภาษาอังกฤษ.....	65
ภาพที่ 2.19 บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>expressive</i> ในภาษารัสเซีย.....	66
ภาพที่ 2.20 บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>warmth</i> ในสังคมผู้พูดภาษาสเปนถิ่น โคลัมเบีย...	66
ภาพที่ 2.21 บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>personal autonomy</i> ในภาษาอังกฤษ.....	67

ภาพที่ 2.22	บทวัฒนธรรมของการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล ในสังคมอังกฤษ.....	67
ภาพที่ 2.23	บทวัฒนธรรมของการใช้รูปประโยคให้คำแนะนำแทนการออกคำสั่ง เมื่อต้องการให้ผู้อื่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด ในสังคมอังกฤษ.....	67
ภาพที่ 2.24	บทวัฒนธรรมของการเคารพสิทธิของผู้อื่น ในสังคมอังกฤษ.....	69
ภาพที่ 2.25	บทวัฒนธรรมของการยอมรับความต่างทางความคิด ในสังคมอังกฤษ.....	69
ภาพที่ 2.26	บทวัฒนธรรมของการไม่บังคับให้ผู้อื่นต้องคิดเหมือนกับผู้พูดในสังคม อังกฤษ.....	70
ภาพที่ 2.27	แนวคิดเบื้องหลังในการขอร้องให้ผู้อื่น ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด ในสังคมผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์.....	71
ภาพที่ 2.28	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>la</i>	72
ภาพที่ 2.29	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>wut</i>	72
ภาพที่ 2.30	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>meh</i>	72
ภาพที่ 2.31	บทวัฒนธรรมของคำนี้ถึงความรู้สึกของผู้อื่น ในสังคมมาเลย์.....	74
ภาพที่ 2.32	บทวัฒนธรรมของการแสดงความรู้สึกเชิงบวก ในสังคมอังกฤษ.....	74
ภาพที่ 2.33	บทวัฒนธรรมของการส่งเสริมการคิดบวก ในสังคมอังกฤษ.....	75
ภาพที่ 2.34	บทวัฒนธรรมเรื่องความเชื่อเรื่องทางสายกลางของชาวจีน.....	75
ภาพที่ 2.35	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>amae</i>	76
ภาพที่ 2.36	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>enryo</i>	77
ภาพที่ 2.37	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>wa</i>	78
ภาพที่ 2.38	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>on</i>	79
ภาพที่ 2.39	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>giri</i>	79
ภาพที่ 2.40	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>malu</i>	80
ภาพที่ 2.41	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>maruah</i>	80
ภาพที่ 2.42	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>senang</i>	81
ภาพที่ 2.43	บทวัฒนธรรมในการพูดของชาวมาเลย์.....	81
ภาพที่ 2.44	การจัดประเภทของคนในสังคมเกาหลี.....	82
ภาพที่ 2.45	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>noin</i>	83
ภาพที่ 2.46	การหลีกเลี่ยงการกระทำที่ทำให้ <i>noin</i> เกิดความรู้สึกเชิงลบ.....	84
ภาพที่ 2.47	การให้ความสำคัญกับคู่สนทนาที่อายุมากกว่า ในสังคมเกาหลี.....	85

	หน้า
ภาพที่ 2.48	บทวัฒนธรรมเรื่องการเจ็บในขณะรับประทานอาหาร..... 86
ภาพที่ 2.49	บทวัฒนธรรมเรื่องการไม่ใช้มือซ้าย..... 86
ภาพที่ 2.50	บทวัฒนธรรมเรื่องการใช้ตัวแทนในการเจรจาเรื่องที่สำคัญ.. 87
ภาพที่ 2.51	บทวัฒนธรรมเรื่องการหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อผู้ฟังที่มีอายุมากกว่าผู้พูด..... 87
ภาพที่ 3.1	ตัวอย่างบทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ..... 94
ภาพที่ 3.2	แบบทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรม..... 97
ภาพที่ 7.1	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปลอบใจ..... 205
ภาพที่ 7.2	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ..... 206
ภาพที่ 7.3	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการให้อภัย..... 207
ภาพที่ 7.4	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการตอบรับคำขอบคุณ..... 209
ภาพที่ 7.5	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> 209
ภาพที่ 7.6	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการตอบรับ..... 210
ภาพที่ 7.7	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ..... 211
ภาพที่ 7.8	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการขอบคุณ..... 213
ภาพที่ 7.9	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> 214
ภาพที่ 7.10	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ใช้ในการขอโทษ..... 215
ภาพที่ 7.11	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการขอร้อง..... 217
ภาพที่ 7.12	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการปฏิเสธ..... 218

	หน้า	
ภาพที่ 7.13	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจกระทบผู้ฟัง.....	219
ภาพที่ 7.14	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น.....	220
ภาพที่ 7.15	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง.....	221
ภาพที่ 7.16	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเรียกความสนใจ.....	222
ภาพที่ 7.17	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการจบการสนทนา.....	223
ภาพที่ 7.18	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>ขอโทษ</i>	224
ภาพที่ 8.1	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง.....	228
ภาพที่ 8.2	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง.....	228
ภาพที่ 8.3	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>ขอโทษ</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง.....	228
ภาพที่ 8.4	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่.....	234
ภาพที่ 8.5	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>เกรงใจ</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น.....	240
ภาพที่ 8.6	บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i> ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการปล่อยวาง.....	241

บทที่ 1

บทนำ

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ในแต่ละวันบ่อยมาก แสดงว่าคำทั้ง 3 คำนี้เป็นคำสำคัญที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับสังคมไทย อย่างไรก็ตาม กลับพบว่าความหมายของคำทั้ง 3 คำนี้ยังไม่มีที่ใดให้ไว้อย่างชัดเจน และยังไม่ได้รับการวิเคราะห์อย่างจริงจัง เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความหมายทุกแง่มุมของคำสำคัญดังกล่าว ได้แก่ ความหมายตรง (literal meaning) ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (speech-act meaning) และความหมายทางสังคม (social meaning) แล้วนำเสนอในรูปแบบวัฒนธรรม (cultural script) โดยการเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage / NSM) ที่สามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย ตลอดจนแนวคิดเบื้องหลัง และค่านิยมของสังคมไทย

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ในภาษาไทย ยังมีความคลุมเครือในแง่การให้นิยามความหมาย รวมทั้งการกำหนดประเภททางไวยากรณ์ เนื่องจากยังไม่มีกำหนดไว้อย่างแน่ชัดไว้ในพจนานุกรมว่าโดยแท้จริงแล้ว คำเหล่านี้มีความหมายอะไรบ้าง หรือสามารถทำหน้าที่เป็นคำประเภทใดในภาษาไทยได้บ้าง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการกำหนดความหมายที่แน่นอนของคำสำคัญเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากความหมายของคำเหล่านี้แปรไปตามบริบทการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง ซึ่งการขาดแหล่งอ้างอิงทางความหมายทุกแง่มุมที่ถูกต้องและชัดเจนของคำสำคัญเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาในการใช้ภาษาไทยในแวดวงการแปล ที่ไม่สามารถแน่ใจได้ว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ควรถอดความเป็นคำใดในภาษาต่างประเทศ และไม่รู้ว่าจะควรใช้คำต่างประเทศใดที่ถอดความให้มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับทั้ง 3 คำนี้มากที่สุด เนื่องจากไม่รู้ความหมายที่ชัดเจนในภาษาไทย ทั้งยังส่งผลกระทบต่อข้างมากในแวดวงการสอนภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติที่สนใจเรียนภาษาไทย เนื่องจากผู้สอนเองก็ไม่ทราบความหมายที่แน่ชัดของคำเหล่านี้ เพราะขาดแหล่งอ้างอิงที่กล่าวถึงความหมายทั้งหมดที่

เชื่อถือได้ ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนได้ว่า *ไม่เป็นไร* เกรงใจ และ ขอโทษ หมายความว่าอย่างไรได้บ้าง ซึ่งมีผลทำให้ชาวต่างชาติผู้เรียนภาษาไทยไม่สามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ว่าจริงๆ แล้วคำทั้ง 3 คำนี้มีความหมายว่าอย่างไร

ผลเสียของการขาดแหล่งอ้างอิงทางความหมาย ทำให้เกิดปัญหาว่าถึงแม้ว่าคนไทยโดยส่วนใหญ่รู้ว่าคำสำคัญข้างต้นใช้อย่างไร แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าโดยแท้จริงแล้วคำว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายว่าอย่างไรได้บ้าง เช่น อาจบอกได้ว่า *ไม่เป็นไร* ใช้เพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เช่น “ไม่เป็นไร หรอก ทุกคนก็เคยทำผิดทั้งนั้นแหละ” หรือรู้ว่าประโยค “ไม่เป็นไร ช่างมันเถอะ สามารถใช้ได้เพื่อแสดงว่าผู้พูดไม่โกรธผู้ฟัง และบอกได้ว่า *เกรงใจ* ในประโยค “เกรงใจ เธอกินไปก่อนเลย ไม่ต้องรอเรา” ใช้เพื่อปฏิเสธ และในประโยค “เกรงใจ จริงๆ ทีหลังมามีมือเปล่าก็ได้” ใช้เพื่อแสดงว่าผู้พูดขอบคุณ และไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง รวมทั้งบอกได้ว่า *ขอโทษ* ในประโยค “ขอโทษ นะคะ ขอยืมปากกาหน่อยค่ะ” ใช้เพื่อเกริ่นนำก่อนการขอร้องให้ผู้อื่นกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ ต่างจากในประโยค “ขอโทษ ครับ ผม ไม่ทันมอง” ที่ใช้แสดงความรับผิดชอบ แต่ไม่สามารถอธิบายได้ว่า *ไม่เป็นไร* เกรงใจ และ *ขอโทษ* ในแต่ละประโยคมีความหมายว่าอย่างไรบ้าง

ในกรณีของคำว่า *ไม่เป็นไร* พบว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ไม่ได้ให้ความหมายไว้แต่อย่างใด ส่วนพจนานุกรมไทยฉบับอธิบาย 2 ภาษา (เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2546) ได้ให้ความหมายไว้เพียง 2 ความหมายคือ ‘ก็ได้ ไม่เห็นเป็นไร’ และ ‘ไม่ต้องเป็นห่วง’ ผู้วิจัยในฐานะผู้พูดภาษาไทยคนหนึ่งเห็นว่า นอกเหนือไปจากความหมายตามที่เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ ได้ระบุไว้แล้ว *ไม่เป็นไร* ยังหมายความว่า ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ ได้ด้วย ซึ่งนอกจากประเด็นความเป็นปริศนาเรื่องความหมายแล้ว ความน่าสนใจของ *ไม่เป็นไร* ยังเห็นได้จากการที่ *ไม่เป็นไร* คือหนึ่งในคำที่ชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแม้เพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ พยายามเรียนรู้ความหมาย และการใช้คำนี้ก่อนคำอื่นๆ ทั้งยังใช้คำนี้ค่อนข้างบ่อย แม้ว่าจะพูดคำในภาษาไทยคำอื่นไม่ได้ก็ตาม และบ่อยครั้งที่ใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* ในบริบทที่คนไทยไม่ใช่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมองว่าคนไทย คือ “mai-pen-rai people” ตามที่เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (Vongvipanond, 1994) ได้กล่าวไว้ หรืออาจมองว่า *ไม่เป็นไร* คือสัญลักษณ์ของคนไทย ดังนั้นจึงใช้คำนี้ในทุกบริบทเพื่อทำให้คนไทยมองว่าตนเองใช้ภาษาไทยได้อย่างเป็นธรรมชาติเหมือนกับคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ชาย โปธิสิตา (2537: 329) ได้กล่าวไว้ว่า “*ไม่เป็นไร* เป็นคำที่ใช้แพร่หลายมากในสังคมไทย กล่าวได้ว่าคำนี้พร้อมด้วยพฤติกรรมอันควบคู่กับความหมายของคำนี้ เป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญอย่างหนึ่งของการมองโลกมองชีวิตแบบไทย ความแพร่หลายของคำนี้ ทำให้นักสังคมศาสตร์บางท่านสรุปว่า

ทัศนคติแบบ “ไม่เป็นไร” เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของบุคลิกของคนไทย และของวัฒนธรรมไทย ซึ่งถูกแปรรูปออกมาเป็นคำพูดและพฤติกรรม” ซึ่งชวนให้ขบคิดได้ว่า *ไม่เป็นไร* เป็นคำสำคัญของวัฒนธรรมไทย เพียงแต่คนไทยไม่ได้หยิบยกขึ้นมาศึกษาอย่างจริงจัง แต่คนต่างชาติกลับมองเห็น และให้ความสำคัญกับคำๆ นี้

โฮลลิงเกอร์ (Hollinger, 1965) ได้สังเกตการใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* ของคนไทย แล้วพูดถึงความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* ไว้ในงานเขียนเรื่อง “*Mai-pen-rai means never mind*” ไว้ว่ามีความหมายเหมือนกับคำว่า *never mind* ส่วนเพียรศิริ วงศ์วิธานนท์ (Vongvipanond, 1994) มองว่า *ไม่เป็นไร* แปลอย่างคร่าวๆ ได้ว่า ‘It does not really matter’ หรือ ‘It is not a problem’ ผู้วิจัยมองว่านอกจาก *ไม่เป็นไร* จะมีความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีความหมายเหมือนกับคำพูดอื่นในภาษาอังกฤษได้ด้วย เช่น *You're welcome, No big deal, certainly, It's ok, It's my pleasure* และ *Not at all* ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการพิสูจน์อย่างแน่ชัดว่าโดยแท้จริงแล้ว คำว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายเช่นนี้หรือไม่ ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่นำไปสู่การวิจัยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ส่วนคำว่า *เกรงใจ* พบการให้ความหมายไว้ในอักขรธานศัพท์ของหมอบลัดเลย์ พ.ศ. 2416 ไว้ว่าหมายถึง ‘คนจะทำการสิ่งใด ฤจะพูดจาสิ่งใด คอยรักษาใจผู้อื่น เพราะกลัวเขาจะโกรธ’ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า ‘ไม่อยากจะให้ผู้อื่นรู้สึกลำบาก เดือดร้อนรำคาญใจ’ นววรรณ พันธุมธธา (2544) ให้ความหมายไว้ว่า ‘เกรงว่าจะรบกวนทำให้ไม่พอใจ เช่น เปิดวิทยุไม่เกรงใจเพื่อนบ้าน’ ส่วนเชียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2546) ให้ความหมายไว้ 3 ความหมายคือ ‘ยำเกรง’ ‘อ่อนน้อมถ่อมตนเกินไป’ และ ‘กลัวจะเป็นการรบกวน’ ในขณะที่ชาย โพธิ์ลีดา (2537) ให้ความหมายไว้ว่า ‘การหลีกเลี่ยงการกระทำและคำพูดอันจะทำให้ผู้อื่นซึ่งเรามีปฏิสัมพันธ์ด้วยเกิดความไม่สบายใจ ไม่พอใจ หรือได้รับการกระทบกระเทือนด้วยประการใดๆ ก็ตาม’ ซึ่งจากความหมายทั้งหมดที่มีผู้ให้นิยามไว้ สรุปได้ว่า *เกรงใจ* มีความหมายได้ 2 ความหมาย คือ ‘ยำเกรง’ และ ‘กลัวว่าจะเป็นการรบกวน’

เกรงใจ ยังมีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นคำที่ไม่พบในสังคมตะวันตก และไม่มีคำศัพท์ใดในภาษาอังกฤษที่สามารถใช้แทนคำนี้ได้ จนเกิดเป็นคำถามที่หลายคนสงสัยว่า “เกรงใจแปลว่าอะไรในภาษาอังกฤษ” และสังเกตว่ามีพ็อกเก็ตบุคที่เขียนโดยชาวต่างชาติที่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมไทยจำนวนหลายเล่มพยายามให้คำตอบนี้ เช่น หนังสือเรื่อง “*Cross-culture ฝรั่งไม่เข้าใจ คนไทยไม่เก็ท*” ของคริสโตเฟอร์ ไรท์ (2549) และ “*เกรงใจแปลว่าอะไร*” ของแอนดรู บิ๊กส์ (2547) ที่มีมุมมองคล้ายกันว่า ในวัฒนธรรมตะวันตกนั้น ไม่มีคำว่าเกรงใจ

โดยตรง แต่มีคำพูดอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าเกรงใจ เช่น *don't impose, put yourself in the other people's shoes, consideration* หรือ *considerate* โดยให้เหตุผลโดยรวมตามมุมมองของชาวตะวันตกว่า *เกรงใจ* เป็นคำที่มีความสัมพันธ์กับสังคมแบบพึ่งพานิยม เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และความรู้สึกของผู้อื่น เป็นคำที่มีความหมายกว้างและไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นความเปิดเผย ตรงไปตรงมาเป็นสังคมแบบอิสระ นิยมการทำงานคนเดียว ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่ได้มากกว่าคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น

ในหนังสือเรื่อง *"Reflections on Thai Culture"* ของวิลเลียม คลอสเนอร์ (2539: 221) ได้กล่าวถึงสังคมไทยไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความรู้สึกที่ซับซ้อนทางภาษาของคนไทยนั้น บ่งบอกความสำคัญของการแสดงความรู้สึกด้าน *จิตใจ* ที่มีต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะ คำที่แสดงความรู้สึกเช่นนั้นมักผสมกับคำว่า *ใจ* ดังนั้นเมื่อกล่าวคำขอโทษจึงพูดว่า เสียใจ มีความสุขพูดว่า ดีใจ และยังมีน้อยใจ ใจแข็ง ใจเย็น ใจร้อน ใจกว้าง ใจแคบ ใจลอย ใจเร็ว ใจง่ายและอีกมากมาย” โดยวิลเลียม คลอสเนอร์ (2537: 262) พยายามให้ความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ในฐานะชาวต่างประเทศที่คุ้นเคยกับสังคมไทยไว้ว่าหมายถึง ‘ทัศนคติท่าทีที่มีต่อผู้อื่นสังคม ซึ่งมีการเน้นถึงสถานภาพทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่นในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ผู้ได้บังคับบัญชากับผู้เหนือกว่า หรือระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้รับอุปถัมภ์คำจูน...การเกรงใจเป็นท่าทีแห่งการรือรือไม่มั่นใจ การยอมรับนับถือและใช้วิจารณ์ญาณ โดยการเอาใจเขามาใส่ใจเราผสมกับความเคารพยกย่อง ทั้งยังต้องเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย’

การให้ความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ข้างต้น เป็นการพยายามให้ความหมายของคำในภาษาไทยโดยชาวต่างประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มความเป็นไปได้สูงกว่าความหมายที่ได้มักคลาดเคลื่อนจากความหมายที่แท้จริง เนื่องจากการใช้ภาษาของแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และการมองโลกของคนในสังคมนั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับเวียซบิคกา (Wiezbicka, 1997) ที่มองว่าการใช้ภาษาของคนในสังคมหนึ่งๆสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆได้ เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นวิธีการคิด การมองโลก ความเชื่อและแบบแผนความประพฤติที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งจนเกิดเป็นวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งแต่ละสังคมนั้นก็จะมีลักษณะเฉพาะตัวต่างจากสังคมอื่น และความต่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้จาก “ภาษา” ที่เป็นเสมือนเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของคนในแต่ละสังคม

คำว่า *ขอโทษ* พบการให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ไว้ว่า ‘ก. ขอให้ยกเว้นโทษ, ใช้เป็นคำสุภาพเมื่อรู้สึกว่าจะเป็นการล่วงเกินผู้อื่น’ จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของ *ขอโทษ* ในแง่การใช้ไว้ 2 ความหมาย โดยความหมายที่หนึ่ง ใช้เพื่อขอให้ผู้ฟังยกเว้นโทษให้ภายหลังจากที่ได้กระทำความผิดต่อผู้ฟัง ความหมายที่สองใช้เมื่อผู้พูดยังไม่ได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้อื่น เพียงแต่คาดว่าสิ่งที่กำลังจะกระทำนั้นอาจล่วงเกินผู้อื่น ผู้พูดจึงพูด *ขอโทษ* เพื่อแสดงความสุภาพ โดยไม่ได้อธิบายความหมายตรงของ *ขอโทษ* ไว้ว่ามีความหมายว่าอย่างไร บอกแต่เพียงหน้าที่ว่าใช้เป็นคำสุภาพ และสถานการณ์ที่จะใช้คำพูดดังกล่าว ซึ่งการไม่ให้ความหมายแก่นของ *ขอโทษ* เช่นนี้ อาจทำให้เกิดคำถามได้ว่าจริงๆ แล้ว *ขอโทษ* มีความหมายว่าอย่างไร

การที่ยังไม่มีข้อสรุปในเรื่องความหมายที่ชัดเจนของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ข้างต้น ทำให้การศึกษาเรื่องความหมายของคำนี้จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง และเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกเป็นหัวข้อของงานวิจัยนี้ โดยผู้วิจัยตั้งเป็นข้อสังเกตเบื้องต้นไว้ว่าคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* นั้นมีความเหลื่อมซ้อนกันทางความหมาย เนื่องจากในบางสถานการณ์เราอาจใช้คำหนึ่งแทนอีกคำหนึ่งได้ เช่น เมื่อผู้พูดเสนอความช่วยเหลือว่า “เราช่วยถือของให้ห็นะ” ถ้าผู้ฟังไม่ต้องการรับความช่วยเหลือนั้น ผู้ฟังอาจตอบว่า “ไม่เป็นไร เราถือเองได้” หรือ “เกรงใจ เราถือเองดีกว่า” แต่ในบางสถานการณ์ เราก็ไม่สามารถใช้คำหนึ่งแทนคำอื่น เช่น เมื่อผู้พูดพูดว่า “ขอโทษ นะครับ ผมไม่ได้ตั้งใจ” ผู้ฟังอาจตอบว่า “ไม่เป็นไร ค่ะ ช่างมันเถอะ” แต่จะพูดว่า “เกรงใจ ค่ะ ช่างมันเถอะ” ไม่ได้เพราะฟังดูแล้วแปลก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* มีความเกี่ยวข้องกันในทางความหมายอย่างซับซ้อน การระบุความหมายที่แน่ชัดของคำสำคัญเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) และเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) เสนอว่า คำสำคัญทางวัฒนธรรม (cultural keyword) คือรูปภาษาที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ได้เด่นชัดที่สุด ซึ่งคำสำคัญที่ว่านี้อาจปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ (Goddard, 2006; Goddard & Wierzbicka, 2004; Wierzbicka, 1997) อาทิ คำที่พบบ่อยในชีวิตประจำวัน *friend, freedom* และ *liberty* ในสังคมอังกฤษ *mate* ในสังคมออสเตรเลีย หรืออาจอยู่ในรูปคำกริยาที่สื่อวัฒนธรรม อาทิ *chiack, yarn, shout, dob in* และ *whinge* ในสังคมออสเตรเลีย (Wierzbicka, 1997) คำลงท้าย *la, wut* และ *meh* ในสังคมสิงคโปร์ (Wong, 2004) *lah* ในสังคมสิงคโปร์ (Besemeres & Wierzbicka, 2003) *pun* ในสังคมมาเลย์

(Goddard, 2001) รวมทั้งการใช้ honorific ในสังคมเกาหลี (Yoon, 2004) การใช้คำว่า *aunty* ในสังคมสิงคโปร์ (Wong, 2006) และ *bloody* ในสังคมออสเตรเลีย (Wierzbicka, 2002) และรูปภาษาอื่น เช่น คำที่มักปรากฏร่วมกัน (collocations) การใช้คำขึ้นต้นและการอ้างถึง ล้วนแล้วแต่เป็นคำที่ใช้บ่อยในการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม โดยเวียซบิกกา (Wierzbicka, 1997) มองว่าคำหรือวลีที่มีความสำคัญเหล่านี้ มักมีคุณสมบัติที่พอเพียงที่จะถือเป็นคำศัพท์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมได้ ซึ่งจากคำจำกัดความ คำสำคัญ ข้างต้น แสดงว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* คือคำสำคัญของสังคมไทย เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยใช้คำทั้ง 3 คำนี้ในชีวิตประจำวันค่อนข้างบ่อย ดังนั้นคำเหล่านี้จึงน่าจะมีความผูกพันกับคนไทยอย่างแน่นแฟ้น และถือได้ว่าเป็น คำสำคัญ ของสังคมไทยซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยได้

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า *ไม่เป็นไร* ได้ถูกกล่าวถึงไว้ในงานเขียนของชาย โปธิสิตา (2537:329) เรื่อง “*ไม่เป็นไร*” โดยชาย โปธิสิตาได้สรุปความหมายในแง่ของการใช้ไว้ดังนี้ “มีการใช้ “ไม่เป็นไร” อยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือใช้เพราะรู้และเข้าใจว่าสิ่งที่เผชิญหน้าอยู่นั้น “ไม่เป็นไร” จริงๆ หรือเพราะผู้ใช้ไม่มีความคิดจิตใจในสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจริงๆ กับการใช้ที่มีความสับสนทั้งในความหมายของคำและในสถานการณ์อันเป็นปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่ รวมทั้งการใช้ที่ผู้พูดมิได้ตั้งใจตามความหมายที่ตรงไปตรงมาของคำนี้” และได้ตั้งข้อสังเกตว่า *ไม่เป็นไร* อาจเป็นคำที่สะท้อนให้เห็นวิธีการมองโลกของคนไทยว่าไม่ยึดไม่ติดใจ ไม่ขึงใจ และพร้อมที่จะให้อภัยในสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเบื้องหลังการมองโลกแบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางพุทธศาสนา เรื่องปัจจุสมุปบาท ไตรลักษณ์ พรหมวิหารสี่ และความเชื่อเรื่องกรรม นอกจากนี้ยังพบงานของเพชรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (Vongvipanon, 1994) เรื่อง “*Linguistic perspectives on Thai culture*” ที่พูดถึงคำว่า *ไม่เป็นไร* ไว้คล้ายกันว่าสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของสังคมไทยหลายประการ คือ ไม่นิยมความขัดแย้ง เข้ากับคนได้ง่าย และมีนิสัยประนีประนอม ซึ่งแม้งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้จะไม่ได้มุ่งหาความหมายทุกแง่มุมของคำว่า *ไม่เป็นไร* แต่ก็ถือเป็นงานวิจัยบุกเบิกที่ชี้ให้เห็นความน่าสนใจของ *ไม่เป็นไร* ในฐานะคำสำคัญของสังคมไทย

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคำว่า *เกรงใจ* คืองานของสุระ ศิริมหาวรรณ (2546) ที่ศึกษาเรื่อง “*ค่านิยมเรื่องความเกรงใจกับความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานระหว่างพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน*” เพื่อศึกษาการรับรู้ความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวไทย และเพื่อสำรวจการรับรู้ค่านิยมเรื่องความเกรงใจของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวต่างชาติต่อความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ที่พูดโดยพนักงานต้อนรับบน

เครื่องบินชาวไทย รวมทั้งบทบาทของค่านิยมความเกรงใจต่อการปฏิบัติงานและต่อความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน โดยพบว่าพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวไทยและพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวต่างชาติรับรู้ความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ต่างกัน โดยพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวไทยมองว่า *ความเกรงใจ* หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น ถึงแม้ว่าความคิดกับการกระทำจะไม่สอดคล้องกันก็ตาม ในขณะที่พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาวต่างชาติส่วนใหญ่เห็นว่า *ความเกรงใจ* หมายถึงการยิ้มเสมอและไม่บ่น รวมไปถึงการแสดงความคิดเห็นอกเห็นใจผู้อื่น อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยทางวาทวิทยา ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์รูปภาษาที่พบ และไม่ได้อาศัยทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำว่า *เกรงใจ* ในทางภาษาศาสตร์ พบเพียงงานของทรงธรรม อินทจักร (Intachakra, 2011) ที่มุ่งวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความเกรงใจ และวิเคราะห์ว่าแนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้พูดคนไทยอย่างไร โดยเสนอประเด็นเกี่ยวกับเรื่องความเกรงใจไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความเกรงใจ” น่าจะเป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายเรื่องความสุภาพในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากแสดงให้เห็น “การคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น” ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของทฤษฎีความสุภาพ โดยทรงธรรม อินทจักร เชื่อว่าความสุภาพและความเกรงใจเป็นสิ่งสากล แต่รูปแบบ ข้อจำกัด และการรับรู้เรื่องความสุภาพอาจแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม ประเทศที่อยู่ใกล้กันมักมีแนวคิดเรื่องความสุภาพที่คล้ายคลึงกัน เช่น ประเทศไทยและประเทศอื่นในแถบเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แสดงความสุภาพโดยการให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้อื่นค่อนข้างมาก ดังสะท้อนได้จากคำว่า *เกรงใจ* นอกจากนี้ยังเสนอว่าการใช้แนวคิดเรื่อง *ใจ* มาอธิบายความสุภาพในสังคมไทยนั้นเป็นวิธีที่เหมาะสมและน่าใช้ได้ดีกว่าแนวคิดเรื่อง “หน้า” และมองว่าความสุภาพในสังคมไทยและความเกรงใจคือสิ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะมองความสุภาพในแง่มุมใดก็ตาม อาทิ การมองว่าความสุภาพคือการคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น การแสดงความเคารพและเชื่อฟัง การแสดงออกอย่างเหมาะสม หรือการทำให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุดเพื่อทำให้การสนทนาคำเนินไปอย่างราบรื่น

งานวิจัยของทรงธรรม อินทจักร ช่วยสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่า *เกรงใจ* ถือเป็นคำสำคัญของสังคมไทย เนื่องจากคำนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนในสังคม แต่ยังเป็นคำที่คนส่วนใหญ่ในสังคมให้ความสำคัญ และคำนึงถึงเสมอในการพูดคุยกับผู้อื่น ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นหัวใจของการสื่อสารในสังคมไทย ซึ่งแม้งานของทรงธรรม อินทจักร จะ

ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์ความหมายของคำว่า *เกรงใจ* แต่ถือว่าได้ชี้ประเด็นให้เห็นความสำคัญของคำว่า *เกรงใจ* ไว้อย่างน่าสนใจ

เมื่อทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยสรุปได้ว่างานส่วนใหญ่เป็นงานทางด้านสังคมศาสตร์ อาทิ งานวิจัยของพัทยา สายหูและคณะ (2515) ลิขิต ธีรเวคิน (2548) บรรเทิง พาพิจิตร(2549) และสุพัตรา สุภาพ (2537) ซึ่งได้ข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยที่คล้ายคลึงกันไว้หลายประการ ได้แก่ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ให้ความสำคัญเคารพผู้อาวุโส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น และขี้เกรงใจ โดยงานวิจัยทางสังคมศาสตร์จะมุ่งวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย ที่ได้จากการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของคนในสังคมโดยตรง แล้วเชื่อมโยงพฤติกรรมที่ปรากฏไปสู่ข้อสรุปเรื่องวัฒนธรรม แต่ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์วัฒนธรรมผ่าน *ภาษา* แต่อย่างใด และไม่ได้แสดงหลักฐานทางภาษาที่สนับสนุนข้อสรุปเรื่องวัฒนธรรมที่พบ ทั้งนี้เนื่องจากอาจมองว่าภาษาเป็นเพียงสื่อกลางของการติดต่อเท่านั้น โดยมองข้ามประเด็นที่สำคัญคือคำแต่ละคำในภาษาต่างมีโน้ตสน์ ความคิด ความเชื่อ และลักษณะทางสังคมแฝงอยู่ ซึ่งสามารถทำให้เข้าใจพฤติกรรม กิจกรรม และวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ได้

ส่วนการศึกษาวัฒนธรรมในเชิงภาษาศาสตร์ที่เป็นที่นิยม สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลักที่สำคัญ ตามกรอบทฤษฎีที่ใช้ได้แก่ การศึกษาวัฒนธรรมผ่านภาษาตามแนวภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ที่อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529) เป็นผู้บุกเบิกการศึกษาตามกรอบทฤษฎีนี้ในประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าภาษาสามารถสะท้อนให้เห็นความนึกคิดและการมองโลกของผู้พูด การศึกษาทำได้โดยการวิเคราะห์ความหมายของคำประเภทที่สนใจ ทั้งนี้เพื่อหาข้อสรุปว่าการใช้ภาษาผ่านคำประเภทต่างๆที่สนใจนั้น สะท้อนให้เห็นมุมมองโลกทัศน์ของกลุ่มตัวอย่างได้ว่าอย่างไร ยกตัวอย่างงานวิจัยที่น่าสนใจ ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “ลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมไทยที่แสดงโดยคำเรียกญาติ” (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2533) “คำเรียกญาติภาษาจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทย และเกาะปีนัง” (ศุภมาส เอ่งฉ้วน, 2536) “การศึกษาคำเรียกข้าวและระบบมโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์” (วาทีต พุ่มอยู่, 2548) “การศึกษาคำเรียกสัมผัสและคำแสดงทัศนคติเกี่ยวกับสัมผัสในภาษาไทยตาม แนวภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์” (กัญทิมา รักวงษ์วาน, 2550) “การศึกษาคำเรียกเสียงและคำแสดงทัศนคติเกี่ยวกับเสียงในภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์” (สิริวิมล สุกรสร, 2550) และ “คำเรียกประเภทผี

ของคนไทยในชุมชนวัดสวนแก้ว ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี : การศึกษาแนว
 อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” (มนตรีการ เสงสุวรรณ, 2550)

งานวิจัยอีกประเภทที่ใช้กรอบต่างออกไปคือ งานวิจัยด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่สนใจ
 การใช้ภาษาในสถานการณ์จริง ไม่ใช่เพียงในระดับคำตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยมี
 วัตถุประสงค์เพื่อมุ่งหากลวิธีการแสดงวัจนกรรมที่พบในกลุ่มตัวอย่างว่ามีกัลลวิถี อะไรบ้าง
 แล้วเชื่อมโยงกัลลวิถีดังกล่าวไปสู่วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ อาทิ งานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบ
 วัจนกรรมการขอโทษของชาวอิสราเอล กับชาวอเมริกัน (Blum-Kulka & Olshtain, 1984)
 เปรียบเทียบวัจนกรรมการเตือนของชาวอเมริกัน กับชาวจีน (Nash, 1983) เปรียบเทียบ
 วัจนกรรมขอโทษของผู้พูดโมร็อกโก กับชาวอังกฤษ (Davie, 1987) เปรียบเทียบวัจนกรรม
 ขอร้องของชาวออสเตรเลียที่เรียนภาษาอินโดนีเซียเป็นภาษาที่ 2 กับชาวอินโดนีเซีย (Hassall,
 2003) เปรียบเทียบวัจนกรรมกล่าวคำชมในผู้พูดอินเดีย กับผู้พูดอังกฤษ (Cutting, 2008)
 เปรียบเทียบการตอบรับคำชมของชาวอังกฤษและชาวญี่ปุ่น (Lorenzo-Dus, 2001; Daikuhara,
 1986) เปรียบเทียบวัจนกรรมปฏิเสธของชาวสเปนกับชาวอังกฤษ (Félix-Brasdefer, 2001)
 และเปรียบเทียบวัจนกรรมปฏิเสธของชาวอเมริกันและชาวจีน (Liao & Bresnahan, 1996)

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) นักภาษาศาสตร์ผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาเรื่องความสัมพันธ์
 ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมอย่างจริงจัง เชื่อว่าการพยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการพูดของ
 คนในสังคมเพื่อโยงไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดดั้งเดิมทางวัจนปฏิบัติ
 ศาสตร์ที่ได้รับความสนใจในอดีตอย่างกว้างขวางนั้นอาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม เนื่องจากมี
 ข้อเสียอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือ การเขียนบรรยายด้วยคำศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปที่มี
 อยู่ในภาษาใดภาษาหนึ่งอาจทำให้คนจากต่างสังคม ไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น
 มีมูลเหตุจูงใจในการพูดหรือใช้ภาษาเช่นนั้นอย่างไร ผู้พูดรู้สึกอย่างไรในขณะที่พูด ประการ
 ที่สองคือ เนื่องจากคนจากต่างวัฒนธรรมกัน อาจรับรู้ความหมายของคำศัพท์ที่ใช้ต่างกัน
 เช่นจากตัวอย่างงานวิจัยของแนช (Nash, 1983) ที่เป็นไปได้ที่คนจีนและคนอเมริกันรับรู้
 ความหมายของคำว่า *politeness* ต่างกัน สิ่งที่ *polite* ของสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ *polite* ใน
 สังคมอื่นก็ได้ หรือกรณีงานวิจัยของเว็ตเซล (Wetzel, 1988) ก็เป็นไปได้ว่าคนอเมริกันและ
 ญี่ปุ่น อาจเข้าใจความหมายของคำว่า *apology* แตกต่างกัน โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1994)
 พบว่าชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตกกล่าวขอโทษต่างกันทั้งในแง่ปริมาณ (quantitative) เห็นได้
 จากการที่ชาวญี่ปุ่นขอโทษบ่อยกว่าชาวตะวันตกและพบได้ในทุกบริบทสถานการณ์ ในแง่
 คุณภาพ (qualitative) โดยพบว่าสังคมตะวันตกจะกล่าวขอโทษเมื่อกระทำสิ่งที่ไม่ดีต่อผู้อื่น
 โดยตรง แต่สังคมญี่ปุ่นจะกล่าวขอโทษเมื่อกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกไม่ดี

ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม และไม่ว่าสิ่งที่กระทำจะถือเป็นความผิดเพียงเล็กน้อยก็ตาม

จากความสนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม ความไม่เชื่อถือในทฤษฎีและวิธีการศึกษาที่มีผู้เสนอไว้และต้องการเสนอทฤษฎีใหม่เพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง ในปี 1985 เวียซบิคกา (Wierzbicka) ได้พัฒนาวิธีการศึกษาแบบใหม่ที่เรียกว่า “ตัวแบบบทวัฒนธรรม” หรือ “ทฤษฎีบทวัฒนธรรม” (Cultural Script Model / Cultural Script Theory) โดยได้กล่าวถึงครั้งแรกในบทความเรื่อง “*Different cultures, different languages, different speech acts: English VS Polish*” ที่เป็นหนึ่งในแนวคิดของวิชาปฏิบัติศาสตร์ชาติพันธุ์ (ethnopragmatics) ที่มุ่งแสดงให้เห็นข้อตกลงในการใช้ภาษาร่วมกันของคนในสังคมหนึ่งๆ ในรูปการเขียนบรรยายด้วยชุดของคำกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage / NSM) ที่ประกอบไปด้วยคำศัพท์พื้นฐาน (semantic primes) และรูปแบบทางไวยากรณ์แบบง่ายๆ ที่เหมือนกันในทุกภาษา เป็นคำศัพท์ที่เชื่อว่ามีอยู่ในทุกภาษา ไม่ใช่พบในเฉพาะในภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น (Goddard & Wierzbicka, 2004)

อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติเป็นชุดของภาษาที่เป็นอิสระจากภาษาใดภาษาหนึ่ง เป็นภาษาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอธิบายและเปรียบเทียบภาษา ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง แต่เป็นชุดของสากลลักษณะด้านศัพท์ (lexical universal) ที่มีอยู่ในทุกภาษา (Wierzbicka, 1996b; Goddard, 2004) ประกอบด้วยชุดของคำศัพท์ในระบบภาษา ซึ่งเปรียบเสมือนความหมายของหน่วยใดๆ เช่น ความหมายของคำ หน่วยคำหรือวลีที่มีความหมายพื้นฐานง่ายๆ และไม่สามารถให้คำอธิบายหรือให้ความหมายด้วยคำศัพท์อื่นในภาษานั้นได้อีกเนื่องจากเป็นหน่วยที่มีความหมายพื้นฐานที่สุดในภาษาแล้ว โดยกอดดาร์ด (Goddard, 2011) ได้แสดงรายการคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ทั้ง 63 คำไว้ในงานวิจัยเรื่อง “*The lexical semantics of language (with special reference to words)*” (ดูตารางที่ 2.1)

จากการสำรวจเอกสารที่วิเคราะห์วิธีการพูดในสังคมต่างๆ เพื่อโยงไปสู่ทัศนคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคมต่างประเทศด้วยกรอบทฤษฎีบทวัฒนธรรม พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ได้แก่ เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1986b, 1992, 1994, 1996a, 2002, 2003, 2004, 2009) กอดดาร์ด (Goddard, 1994, 1996, 1997, 2000, 2003a, 2004, 2006, 2009a, 2009b, 2009c) กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) เอเมกา และบริดเวล (Ameka, & Breedveld, 2004) แกลดโควา (Gladkova, 2007, 2010) วอง (Wong, 2004a, 2004b, 2004c) ยูน (Yoon, 2004) ซาราการ์ดี (Sahragard, 2003) ไทรแอนดิส (Triandis,

1984) และทราวิส (Travis, 2004) สำหรับงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวิธีการพูดของคนไทยตามกรอบทฤษฎีเรื่องบทวัฒนธรรม เท่าที่ทบทวนเอกสารพบเพียงงานของผู้วิจัยเอง (ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2553) ที่วิเคราะห์วิธีการพูดของคนไทยผ่านคำว่า *ขอโทษ* ซึ่งได้ข้อสรุปว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นการสรุปลักษณะเด่นของสังคมไทยจากคำสำคัญเพียงคำเดียว ดังนั้นจึงอาจสะท้อนภาพวัฒนธรรมไทยได้ยังไม่ครอบคลุม เพราะคำสำคัญในสังคมไทยน่าจะมีมากกว่าเพียง 1 คำ ทำนองเดียวกับงานวิจัยในสังคมอื่นๆข้างต้นที่พบคำสำคัญจำนวนมาก อีกทั้งงานวิจัยดังกล่าวได้วิเคราะห์ข้อมูลจากประโยคเพียง 450 ประโยค ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ยังไม่ครอบคลุมปริบทการใช้คำว่า *ขอโทษ* อย่างครบถ้วน แต่ก็ถือเป็นงานที่บุกเบิกการวิเคราะห์คำสำคัญด้วยกรอบทฤษฎีบทวัฒนธรรม

ผู้วิจัยเองมองว่าบทวัฒนธรรมเป็นกรอบแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจ เนื่องจากการเขียนบรรยายความหมายด้วยกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติน่าจะช่วยให้เข้าใจความหมายได้ง่ายกว่าทฤษฎีดั้งเดิมแบบอื่น ทั้งยังเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์ความหมายข้ามภาษา เนื่องจากไม่เพียงแต่จะสามารถอธิบายความหมายได้อย่างชัดเจน แต่ยังสามารถแปลข้ามระหว่างภาษาได้โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโดยนำกรอบทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญที่มีความหมายกำกวม *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* เพื่อศึกษาว่าคนไทยใช้คำเหล่านี้ เพื่อสื่อความหมายใดบ้าง เหมือนหรือต่างกันอย่างไรบ้าง และจากข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าคำเหล่านี้น่าจะเป็นคำสำคัญของสังคมไทยเนื่องจากมีหลักฐานที่สนับสนุนความเป็นไปได้ดังที่ได้นำเสนอมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพบการใช้บ่อยในผู้พูดคนไทยในปัจจุบัน การได้รับความสนใจศึกษาเรียนรู้จากชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในสังคมไทยอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาด้วยการสื่อความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่พบในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยได้ว่าอย่างไร แล้วนำเสนอในรูปบทวัฒนธรรม โดยการเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติซึ่งพัฒนาโดยเว็ชบิกกา เพื่อช่วยเติมเต็มข้อสรุปเรื่องลักษณะเด่นของวัฒนธรรมให้ได้ภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญทางวัฒนธรรม *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ในภาษาไทย และแสดงความหมายของคำสำคัญเหล่านั้นในรูปบทวัฒนธรรม

1.2.1 เพื่อเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมายของคำสำคัญทางวัฒนธรรม *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ*

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย จากบทวัฒนธรรมของคำสำคัญดังกล่าว

1.3 สมมติฐานของงานวิจัย

1.3.1 คำสำคัญทางวัฒนธรรม *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ในภาษาไทย ใช้ในบริบทดังนี้

1.3.1.1) *ไม่เป็นไร* ใช้ในการปลอบใจ ให้อภัย ให้กำลังใจ และปฏิเสธ

1.3.1.2) *เกรงใจ* ใช้ในการปฏิเสธ และขอขอบคุณ

1.3.1.3) *ขอโทษ* ใช้ในการรับผิดชอบ และขออนุญาต

1.3.2 คำสำคัญทางวัฒนธรรม *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* เมื่อเขียนในรูปบทวัฒนธรรมแล้วพบว่ามี ความหมายร่วมกันคือ ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี คำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* มีความหมายร่วมกันคือ ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น คำว่า *เกรงใจ และขอโทษ* มีความหมายร่วมกันคือ ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้พูด ส่วนคำว่า *ไม่เป็นไร และ ขอโทษ* มีความหมายร่วมกันคือ ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังจะเกิดขึ้น

1.3.3 บทวัฒนธรรมของคำสำคัญทั้งสามคำ สะท้อนให้เห็นว่าการให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้ฟังมากกว่าความรู้สึกของผู้พูด คือลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1.4.1 เป็นแนวทางในการศึกษาคำสำคัญในภาษาต่างๆ

1.4.2 เป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบต่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติ

1.4.3 ผลการวิจัยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนภาษา และวัฒนธรรมไทยให้ชาวต่างชาติ

1.4.4 เป็นแนวทางในการกำหนดความหมายของคำในพจนานุกรมไทยที่มีความหมายคลุมเครือ

1.5 นิยามคำศัพท์

1.5.1 *ความหมายตรง* (denotative meaning) มีความหมายเหมือนกับ *ความหมายเชิงมโนทัศน์* (conceptual meaning) หรือ *ความหมายเชิงปริชาน* (cognitive meaning) ตามแนวคิดของลีช (Leech, 1981:9) คือ ความหมายที่ทำให้คำศัพท์แต่ละคำมีความแตกต่างกัน และเป็นความหมายที่บันทึกไว้ในความคิดของมนุษย์ในฐานะที่เป็นเจ้าของภาษา

1.5.2 *ความหมายทางสังคม* (social meaning) หมายถึง ความหมายที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดเป็นใคร ผู้ฟังเป็นใคร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นอย่างไร และใช้พูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ (ดัดแปลงจาก Parkinson, 1985)

1.5.3 *ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์* (pragmatic meaning) หมายถึง ความหมายตามเจตนาของผู้พูด

1.5.4 *คำสำคัญ / คำสำคัญทางวัฒนธรรม* (keyword / cultural keyword) หมายถึง รูปภาพที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ได้เด่นชัดที่สุด ซึ่งปรากฏได้ในหลายรูปแบบ อาทิ คำที่พบบ่อยในชีวิตประจำวัน และรูปภาพอื่นที่แสดงให้เห็นบรรทัดฐานทางสังคม เช่น คำต้องห้าม และคำอูทาน (Goddard & Wierzbicka, 2004; Wierzbicka, 1997)

1.5.5 *บทวัฒนธรรม* (cultural script) หมายถึง ข้อตกลงในการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นบรรทัดฐาน ค่านิยม หรือการประพฤติปฏิบัติของคนในแต่ละสังคม ที่เขียนแสดงด้วยชุดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติที่มีความเป็นสากล ซึ่งแปลข้ามภาษาได้โดยไม่ทำให้ความเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงน้อยมาก (Goddard, 2000, 2006; Wierzbicka, 2002, 2004)

1.5.6 *บทวัฒนธรรมหลัก* หมายถึง บทวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง และมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับคำสำคัญในวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีคิด วิถีพูด หรือความประพฤติของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นแบบทั่วไปในภาพรวม (Goddard, 2006)

1.5.7 *บทวัฒนธรรมรอง* หมายถึง บทวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง และมีความสัมพันธ์กับคำสำคัญในวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีคิด วิถีพูด หรือความประพฤติของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นแบบเจาะจงมากขึ้นในแต่ละบริบทสถานการณ์ (ดัดแปลงจาก Goddard, 2006)

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

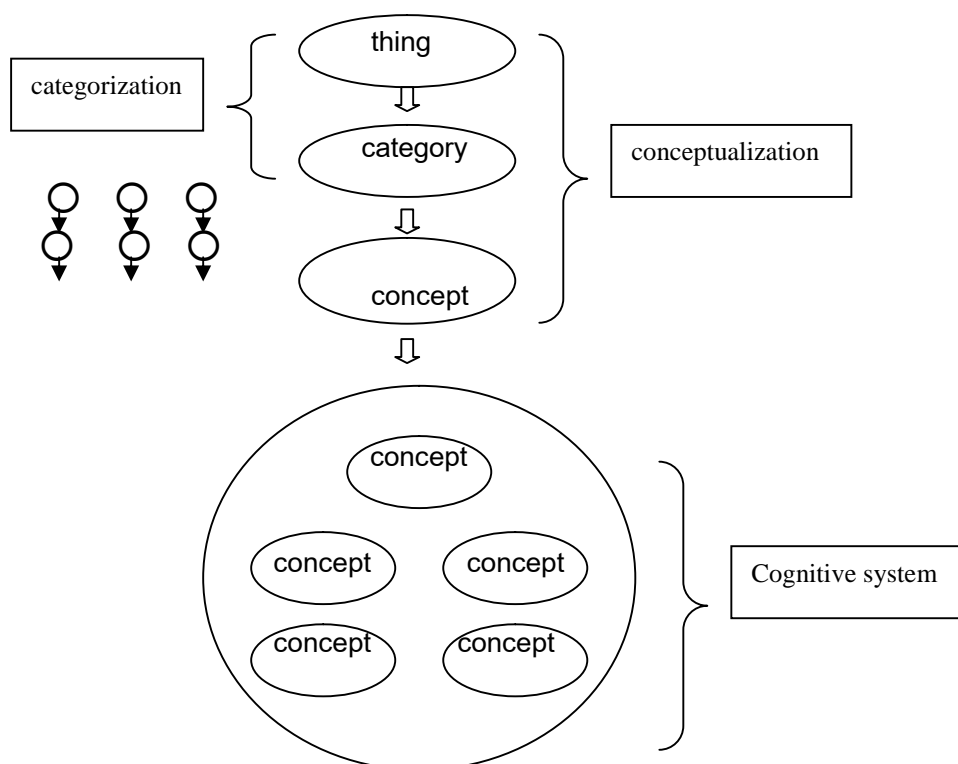
ในบทนี้ ผู้วิจัยเสนอผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในหัวข้อ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชานและวัฒนธรรม ความสุภาพ ทฤษฎีวิัจจนกรรม กรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ และทฤษฎีบทวัฒนธรรม โดยจะกล่าวถึงแต่ ละหัวข้อไปโดยลำดับ

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชาน และวัฒนธรรม

เมื่อค้นหาความหมายของคำว่า *ภาษา* พบว่ามีผู้ให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย อาทิ บล็อกและเทรเกอร์(Bloch & Trager, 1942:5) ให้นิยามของภาษาไว้ว่าเป็นระบบสัญลักษณ์ ทางเสียงที่คนในสังคมช่วยกันกำหนดขึ้น ซาเพียร์ (Sapir, 1921:8) มองว่าภาษาคือกระบวนการ วิชของมนุษย์โดยเฉพาะ ที่ใช้ในการสื่อความคิด อารมณ์ และความต้องการ โดยอาศัยระบบ สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น ส่วนอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549: 33) ให้คำจำกัดความไว้ว่าหมายถึง ระบบหรือวิธีการพูดในสังคมมนุษย์ ประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นแบบแผนและใช้สื่อ ความหมายจากผู้พูดไปยังผู้ฟัง ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นสิ่งสมมติ (arbitrary) และถ่ายทอด จากชนรุ่นอายุหนึ่งไปยังอีกรุ่นอายุหนึ่ง โดยการเรียนการสอน ซึ่งจากแนวคิดของ นักภาษาศาสตร์ทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือ ในการถ่ายทอดความรู้ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้อื่น

สำหรับคำว่า *ปริชาน* มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย อาทิ ในทางภาษาศาสตร์ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549: 74) ให้ความหมายระบบปริชานไว้ว่า หมายถึงระบบความรู้ ความคิด มโนทัศน์ ชลธิศ ธีระฉัตร (2550) ให้ความหมายปริชานในทางปรัชญาไว้ว่าหมายถึง ความรู้หรือความคิด คล้ายคลึงกับในทางจิตวิทยาที่เกอร์ริค และซิมบาร์โด (Gerrig, Richard J. & Philip G. Zimbardo, 2002) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการรู้ การสนใจ การจดจำ และการใช้เหตุผล รวมไปถึงมโนทัศน์ และความจำ ซึ่งจากนิยามทั้งหมดข้างต้น สรุปได้ว่าปริชานคือการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล รวมทั้งความรู้ต่างๆที่เกิดขึ้นจาก กระบวนการสร้างมโนทัศน์ของผู้พูด โดยมโนทัศน์คือภาพที่อยู่ในความนึกคิด ในสมองของ คนเรา เป็นสิ่งนามธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของสิ่งต่างๆบนโลก โดยมโนทัศน์จะทำ

หน้าที่เก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเภท (categories) ของสิ่งต่างๆ (entities) ในโลกทั้ง สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ลักษณะทางกายภาพ (ลักษณะตา หู จมูก ปาก หาง) คุณสมบัติ (สีผม สีขน สีพื้นผิว กลิ่น) ทั้งนี้มรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549: 75) ได้ยกตัวอย่าง การจัดประเภทไว้ว่า “คนไทยจัดสัตว์ทุกตัวที่มีสี่ขา ขนนุ่ม ชอบจับหนู และร้อง “เหมียวๆ” เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งเรียกว่า “แมว” ภาษาไทยมีคำว่า “แมว” ดังนั้นเราจึงอนุมานได้ว่า คนไทยมีภาพของสัตว์ประเภทนี้อยู่ในหัวหรือในระบบปริชาน ภาพเช่นนี้เรียกว่า มโนทัศน์ ดังนั้นคำว่า “แมว” จึงเป็นตัวแทน หรือเป็นสัญลักษณ์แทนสัตว์ชนิดหนึ่ง คำว่า “แมว” หมายถึงประเภท หรือภาพทั่วไปของแมว ไม่ว่าจะเป็นแมวสีใด ขนาดใด หรือพันธุ์ใดก็ตาม เป็นภาพที่คนไทยมีอยู่ในหัวและสามารถเห็นได้โดย ไม่ได้มองเห็นตัวแมวจริงๆ แต่เมื่อเห็น แมวจริงๆ ก็สามารถเปรียบเทียบสิ่งที่เห็นกับภาพของแมวในหัวได้ เมื่อลักษณะเด่นของสิ่งที่ เห็นสอดคล้องกับลักษณะเด่นของภาพแมวในหัว เราก็จะจัดสิ่งที่เห็นให้เป็นประเภทเดียวกับ ภาพแมวในหัวได้ และเรียกสัตว์ตัวที่เห็นว่า “แมว” ได้ด้วย” จากตัวอย่างดังกล่าวสรุปได้ว่า *การจัดประเภท* คือกระบวนการที่มนุษย์จำแนกสรรพสิ่งในโลกออกเป็นชนิดหรือประเภท ต่างๆ (categories) ตามลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้สามารถ จัดการกับข้อมูลจำนวนมากที่ได้อย่างเป็นระบบ โดยกระบวนการตั้งแต่การจัดประเภทสิ่ง ต่างๆจนได้มโนทัศน์เรียกว่าการสร้างมโนทัศน์ (conceptualization) และเนื่องจากในแต่ละ วัน เราได้พบกับสิ่งต่างๆที่หลากหลายรอบตัวเรา ทำให้มีการสร้างมโนทัศน์จำนวนมากเพื่อ ใช้เป็นตัวแทนสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีมโนทัศน์ที่สร้างขึ้นที่สัมพันธ์กันนี้เรียกว่า *ระบบปริชาน* (cognitive system) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆบนโลก ประเภทสิ่งของ มโนทัศน์ และ ปริชานดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถนำมาเขียนสรุปได้ดังรูปที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆบนโลก ประเภทสิ่งของ มโนทัศน์ และปรีชา
(ดัดแปลงจากกิมพลีชัย เศษะราชันย์ (2552))

ส่วนคำว่า *วัฒนธรรม* พบการให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ไว้ว่าหมายถึง ‘สิ่งที่ทำความเจริญ ความงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตหมู่คณะเช่นวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา’ พจนานุกรมไทยฉบับอธิบาย 2 ภาษา (เชียรชัย เอี่ยมวรมะ, 2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ‘คลังมหาสมบัติทางด้านจิตวิทยาและคลังมหาสมบัติทางด้านวัตถุที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงวิถีการพัฒนาระหว่างประวัติศาสตร์สังคมมนุษยชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะหมายถึง ‘คลังมหาสมบัติด้านจิตใจ อาทิเช่นวรรณกรรม ศิลปะ การศึกษาและวิทยาศาสตร์’ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ‘ความรู้ที่ทุกคนในสังคมมีอยู่ ที่จะทำให้เขาประพฤติตัวอยู่ได้อย่างเป็นที่ยอมรับ’ เกียร์ทซ์ (Geertz, 1976 อ้างถึงใน Wierzbicka, 1997) มองว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่แสดงให้เห็นรูปแบบของความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผ่านสัญลักษณ์ ระบบการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดทางการใช้ภาษาสื่อสารกันของคนในสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคนในสังคมนั้น ซึ่งจากนิยามทั้งหมดทำให้สรุปได้ว่า *วัฒนธรรม* หมายถึงความรู้เกี่ยวกับทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม

เช่น ศิลปะ วรรณกรรม จิตรกรรม และงานประดิษฐ์ทุกแขนง และเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ แบบแผนการประพจน์ปฏิบัติ คุณธรรม วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับที่คนในสังคมมีอยู่ร่วมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนความรู้เกี่ยวกับข้อตกลงในการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของคนอื่นที่อยู่ในสังคมนั้นๆ จากคำจำกัดความของคำว่า *ภาษา* *ปริชาน* และ *วัฒนธรรม* ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด กล่าวได้ว่า *วัฒนธรรม* และ *ระบบปริชาน* คล้ายคลึงกันในแง่ที่ต่างหมายถึงความรู้ แต่ *วัฒนธรรม* เป็นความรู้ที่กว้างและครอบคลุมกว่า เพราะเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างที่คนในสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมควรรู้เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากคนอื่น ในขณะที่ *ระบบปริชาน* คือความรู้ ความคิดและมโนทัศน์ ที่เกิดจากการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษา ดังนั้นปริชานจึงถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม

แนวคิดที่โดดเด่น ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชาน และวัฒนธรรม ถูกเสนอโดยวอร์ฟ (Benjamin Lee Whorf) ที่รู้จักกันในนามสมมติฐานวอร์ฟ (the Whorfian Hypothesis) หรือแนวคิดสมมติฐานภาษาสัมพัทธ์ (The Linguistic Relativity Hypothesis) โดยงานวิจัยที่วอร์ฟ (Whorf, 1956) ได้ยกขึ้นสนับสนุนแนวคิดของตน ได้มาจากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรู้เรื่องเวลาและสถานที่ในภาษาโฮปีซึ่งเป็นภาษาอินเดียนแดงเผ่าหนึ่งกับภาษายุโรป เพื่อดูว่าภาษาที่ต่างกันนี้จะมีอิทธิพลต่อการมองโลกของผู้พูดในแต่ละภาษาหรือไม่ และถ้าพูดต่างกันแสดงว่ามองโลกต่างกันใช่หรือไม่ โดยศึกษาลักษณะไวยากรณ์และรูปพหูพจน์ของคำที่เกี่ยวข้องกับการบอกเวลาในภาษาโฮปี ผลการวิจัยพบว่าภาษาโฮปีเป็นภาษาที่ไม่มีเวลา (timeless language) กล่าวคือจะมองเวลาว่าเป็นเวลาในเชิงจิตวิทยา ไม่ใช่เวลาตามมุมมองของคนทั่วไป เวลาขึ้นกับผู้สังเกต ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดไว้อย่างตายตัว ในแง่พจน์จะไม่มีการทำคำนามที่เกี่ยวข้องกับเวลาให้อยู่ในรูปพหูพจน์ ดังนั้นชาวโฮปีจะไม่พูดว่า “I stayed five days” แต่จะพูดว่า “I left on the fifth day” โดยวอร์ฟยืนยันว่าภาษาโฮปีไม่มีคำ รูปทางไวยากรณ์ หน่วยสร้าง หรือถ้อยคำที่แสดงถึงสิ่งที่คนโดยทั่วไปเรียกว่า *เวลา* หรือสิ่งที่เรียกว่า *อดีต ปัจจุบัน* หรือ *อนาคต* ไม่ว่าจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ตาม แต่ชาวโฮปีก็สามารถอธิบายหรือบรรยายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างถูกต้อง

วอร์ฟอธิบายว่า ชาวโฮปีมองว่าเวลาเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง และสถานที่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นในการอธิบายปรากฏการณ์ตามธรรมชาติจึงมักแสดงออกมาในรูปการกล่าวถึงสิ่งเหนือธรรมชาติ และมองว่าทั้งพืชและสัตว์ต่างเป็นสิ่งที่มิวิญญาณ ในแง่ของอภิปรัชญา ภาษาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญคือ *เวลา* หรือ *พื้นที่* แต่ในภาษาโฮปีต่างออกไป เนื่องจากในการอธิบายความเป็นจริงในโลก ชาวโฮปีจะนึกถึงแนวคิด 2 แนวคิดที่สำคัญคือ “subjective” และ “objective” โดย “subjective” คือสิ่งที่ เป็น *อนาคต* รวม

ไปถึงทุกสิ่งที่อยู่ในความนึกคิด ในจิตใจของมนุษย์ สัตว์ พืชและธรรมชาติ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกนึกคิด และความหวัง ต่างจาก “objective” ที่หมายถึงทุกสิ่งจับต้องได้ เข้าใจได้ เช่น เรื่องตัวเลข ระยะเวลา รวมถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วและที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ในแง่นี้ชาวโฮปีจึงไม่แยกเรื่องของอดีตหรือปัจจุบันออกจากกัน เนื่องจากต่างเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้

นอกจากนี้วอร์ฟยังมองว่าภาษาโฮปีไม่มีการบ่งกาลที่คำกริยา ไม่แบ่งเวลาเป็น *อดีต ปัจจุบัน* หรือ *อนาคต* และไม่มองว่าเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้นเกิดขึ้นเมื่อไร แต่จะมองว่าผู้พูดพูดโดยใช้รูปประโยคลักษณะใด กล่าวคือ ถ้าจะพูดถึงอนาคตก็จะพูดถึงสิ่งนั้นในลักษณะที่เป็นความคิด ความคาดหวัง แต่หากจะพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็จะพูดในลักษณะของเรื่องจริง ไม่ใช่เป็นเรื่องที่คาดหวัง หมายความว่า การบ่งเวลาในภาษาโฮปีสังเกตได้จากลักษณะการพูดของผู้พูดว่าพูดรายงานเหตุการณ์ พูดแสดงการคาดหวัง หรือพูดเกี่ยวกับกฎของเหตุการณ์ ดังนั้นภาษาโฮปีจึงไม่มีความจำเป็นต้องการแสดงกาลที่คำกริยา วอร์ฟสรุปว่า จากลักษณะภาษาเช่นนี้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาวโฮปีว่าไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องเวลา

วอร์ฟ (Whorf, 1956 อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2522) ได้แสดงแนวคิดเรื่องอิทธิพลของภาษาที่มีต่อความคิดไว้อย่างชัดเจนในหนังสือของเขาเรื่อง “*Science and Linguistics*” ว่า “ระบบภาษาที่เป็นภูมิหลัง (หรืออีกนัยหนึ่งระบบไวยากรณ์) ของแต่ละภาษาไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องมือในการแสดงความคิดเท่านั้น แต่ตัวของภาษาเองยังเป็นตัวสร้างรูปร่างความคิด สร้างรายการ และเป็นผู้นำทางสำหรับกิจกรรมทางจิตใจทั้งหมด สำหรับการวิเคราะห์ความรู้สึก แต่สำหรับการสังเคราะห์ความคิดที่อยู่ในความทรงจำของแต่ละบุคคล การสร้างความคิดให้เป็นรูปร่างขึ้นมิได้เป็นขบวนการเอกเทศ เหมือนอย่างที่มักคนเชื่อกัน แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบไวยากรณ์และขบวนการทางความคิดนั้นจะต่างกันไปตามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันของระบบไวยากรณ์ของภาษาต่างๆ เราแยกหรือแบ่งส่วนธรรมชาติตามแนวทางที่ภาษาพื้นเมืองของเราปูไว้ให้เรา ชนิดหรือหมวดหมู่ของปรากฏการณ์ในโลกซึ่งเราพบเห็นนั้น คือความรู้สึกและความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งได้ผ่านการจัดเป็นหมวดหมู่โดยใจของเรา หรือที่แท้จริงก็คือโดยระบบภาษาในใจของเรานั้นเอง เราแบ่งส่วนธรรมชาติที่เราประสบเป็นหลายส่วน จัดหมวดหมู่ให้เป็นมโนทัศน์ (concepts) และให้ความสำคัญมากน้อยอย่างที่เราให้ ทั้งนี้เพราะเรามีปฏิสัมพันธ์ตามสิ่งที่ตกลงกัน (คือภาษานั้นเอง) ซึ่งใช้ในชุมชนภาษาพูดของเรา...ความจริงแล้วไม่มีผู้ใดเลยที่จะมีอิสระในการบรรยายธรรมชาติที่เขาเห็น โดยมีความเป็นกลางอย่างสมบูรณ์ (absolute impartiality) เพราะเขาต้องทำตามแบบของการตีความความหมายที่บังคับเขาอยู่

คนที่จะมีอิสระในการบรรยายธรรมชาติมากที่สุดคือคนที่คุ้นเคยกับภาษาต่างๆกันมากๆ หลายๆภาษาซึ่งคนเช่นนี้ก็หายาก ความคิดนี้้นำเราไปสู่กฎของความสัมพัทธ์ (relativity) ใหม่ ซึ่งถือว่ามนุษย์จะไม่เห็นภาพของจักรวาลเป็นอย่างเดียวกัน ยกเว้นเขาเหล่านั้นจะมีภูมิหลังทางภาษาค้ำยคลึงกัน”

เมื่อทบทวนงานวิจัยที่มุ่งพิสูจน์สมมติฐานภาษาสัมพัทธ์ของวอล์ฟโดยตรงในภาษาไทย พบว่าส่วนใหญ่ต่างได้ข้อสรุปที่สนับสนุนสมมติฐานภาษาสัมพัทธ์ของวอล์ฟที่เด่นๆ ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างลิงค์และเพศในโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาฮินดี และภาษาเยอรมัน” (ม.ล.จรัลวิไล จรูญโรจน์, 2540) ที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลิงค์กับเพศในโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาฮินดีและภาษาเยอรมัน โดยให้กลุ่มตัวอย่างผู้บอกภาษาฮินดีและเยอรมันแต่ละคนมองภาพคนและสัตว์ซึ่งมีเพศไม่สอดคล้องกับลิงค์ของคำนามในภาษาจำนวน 17 ภาพที่เตรียมไว้ และเขียนประโยคบรรยายภาพ แล้ววิเคราะห์ว่าผู้บอกภาษาเลือกตัวบ่งชี้ตามลิงค์ของคำนามหรือตามเพศของคนหรือสัตว์ในภาพ โดยตั้งสมมติฐานไว้ 2 ข้อคือ 1) ผู้พูดภาษาทั้งสองภาษาต่างให้ความสำคัญกับลิงค์มากกว่าเพศกล่าวคือใช้รูปภาษาตามลิงค์มากกว่าเพศ และ 2) ผู้พูดภาษาเยอรมันซึ่งมี 3 ลิงค์จะให้ความสำคัญกับเพศมากกว่าผู้พูดภาษาฮินดีซึ่งมี 2 ลิงค์ ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1) แต่ขัดแย้งกับสมมติฐานข้อ 2) โดยพบว่าผู้พูดภาษาฮินดีมีการใช้ตัวบ่งชี้ตามเพศมากกว่าผู้พูดภาษาเยอรมัน ม.ล.จรัลวิไล จรูญโรจน์ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่าจำนวนลิงค์ในภาษามีอิทธิพลต่อระดับความใส่ใจในการจำแนกเพศของสิ่งต่างๆ โดยผู้พูดภาษาที่มี 2 ลิงค์น่าจะให้ความสนใจในการจำแนกเพศของสิ่งต่างๆตามความเป็นจริงมากกว่าผู้พูดภาษาที่มี 3 ลิงค์

อีก 3 ปีต่อมา ม.ล.จรัลวิไล จรูญโรจน์ (2543) ได้แสดงผลการพิสูจน์สมมติฐานภาษาสัมพัทธ์อีกครั้งหนึ่งไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประเภททางไวยากรณ์ของคำนามกับระบบประธานของผู้พูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษ” โดยในครั้งนี้ได้ศึกษาประเภททางไวยากรณ์ชนิดอื่นนอกเหนือไปจากลิงค์ จำนวน 3 ประเภทได้แก่ พจน์ การนับได้ และลักษณนาม เพื่อวิเคราะห์ว่าประเภททางไวยากรณ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระบบประธานของผู้พูดหรือไม่ โดยตีความจากพฤติกรรมความใส่ใจ ความจำและการจำแนกประเภทวัตถุในการทดลอง ทั้งนี้ในการทดสอบความจำ ม.ล.จรัลวิไล จรูญโรจน์เก็บข้อมูลโดยการให้กลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่อย่างละ 30 คน มองภาพ 6 ภาพ แล้วบรรยายสิ่งที่มองเห็น เพื่อดูว่ากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มใส่ใจรายละเอียดใดในภาพ การทดสอบการจำแนกประเภทวัตถุในการทดลองทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจว่าวัตถุจำนวน 2-3 ชิ้นอันใดที่คล้ายคลึงกับวัตถุต้นแบบที่ได้จัดเตรียมไว้

ม.ล.จรัลวิไล จรุงญโรจน์ ตั้งสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้ไว้ 3 ข้อคือ 1) กลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาอังกฤษจะใส่ใจและสามารถจดจำรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนได้ดีกว่าผู้พูดภาษาไทย และน่าจะใส่ใจเกณฑ์เรื่องจำนวนในการจำแนกวัตถุมากกว่าผู้พูดภาษาไทย 2) ผู้พูดภาษาอังกฤษมีความใส่ใจและความจำเกี่ยวกับจำนวนของวัตถุที่แยกจากกันได้มากกว่าจำนวนของวัตถุที่เป็นเนื้อสาร และจำแนกวัตถุโดยอาศัยเกณฑ์เนื้อสารมากกว่าผู้พูดภาษาไทย และ 3) กลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยน่าจะมีความใส่ใจรูปทรงและมีความจำเกี่ยวกับรูปทรงดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาอังกฤษ ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1) ทุกประการ แต่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2) บางส่วน โดยพบว่าผู้พูดภาษาอังกฤษมีความใส่ใจและความจำเกี่ยวกับจำนวนของวัตถุที่แยกจากกันได้มากกว่าจำนวนของวัตถุที่เป็นเนื้อสาร แต่พบว่าทั้งผู้พูดภาษาอังกฤษและผู้พูดภาษาไทยจำแนกวัตถุโดยอาศัยเกณฑ์เนื้อสารต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และขัดแย้งกับสมมติฐานข้อที่ 3) เนื่องจากพบว่าผู้พูดทั้งสองกลุ่มแสดงความใส่ใจเกี่ยวกับรูปทรงและมีความจำเกี่ยวกับรูปทรงแตกต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ม.ล.จรัลวิไล จรุงญโรจน์สรุปไว้ว่าแบบแผนทางภาษามีความสอดคล้องกับแบบแผนทางพฤติกรรมของผู้พูดภาษานั้นๆ ดังนั้นผู้พูดภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่มีพจน์จึงใส่ใจและจดจำเรื่องจำนวนได้ดีกว่าผู้พูดภาษาไทย ซึ่งอาจอนุมานได้ว่าประเภททางไวยากรณ์มีอิทธิพลต่อปริธานของผู้พูดภาษา

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างระบบคำกริยา “ดี” กับระบบปริธานของผู้พูดภาษาไทยและผู้พูดภาษาขมุ: การทดสอบสมมติฐานวอร์ฟ” (ซุติซล เอมดิษฐ, 2551) ที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบคำกริยา “ดี” ในภาษาไทยและภาษาขมุ เพื่อวิเคราะห์ว่าเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกริยา “ดี” ซึ่งได้แก่ ความมีชีวิตของวัตถุ ขนาดและรูปร่างของวัตถุ ลักษณะการใช้มือ ทิศทาง และน้ำหนัก มีความสัมพันธ์กับระบบปริธานของผู้พูดภาษาหรือไม่ โดยทดสอบจากพฤติกรรมความใส่ใจ และการจำแนกประเภท เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทย และที่พูดภาษาขมุเป็นภาษาแม่อย่างละ 30 คน โดยจำแนกการทดสอบเป็น 4 การทดลอง ได้แก่ 1) การทดสอบความใส่ใจเรื่องความมีชีวิตของวัตถุ ขนาดและรูปร่างของวัตถุ ลักษณะการใช้มือ และทิศทาง: ทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างดูภาพ แล้วเลือกภาพที่แตกต่างจากภาพอื่นรวม 20 ชุด 2) การทดสอบความใส่ใจเรื่องน้ำหนัก: ทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างปิดตา แล้วตอบคำถามว่าวัตถุที่อยู่ในมือเหมือนกันหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนจะได้รับการทดสอบ 5 ครั้ง จำนวนทั้งหมด 5 ชุด 3) การทดสอบพฤติกรรมในการจำแนกประเภทความมีชีวิตของวัตถุ ขนาดและรูปร่างของวัตถุ ลักษณะการใช้มือ และทิศทาง: ทำได้โดยให้กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจว่าภาพหรือวัตถุใด มีความคล้ายคลึงกับภาพหรือวัตถุต้นแบบ

จำนวนทั้งหมด 40 ชุดที่เตรียมไว้มากที่สุด และ 4) การทดสอบพฤติกรรมในการจำแนกประเภทน้ำหนัก: ทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างจับคู่วัตถุที่คิดว่าคล้ายคลึงกันมากที่สุด จำนวนทั้งหมด 10 ชุด

ชุดิซล เอมคิษฐ ตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ว่า ผู้พูดภาษาขมุจะแสดงพฤติกรรมความใส่ใจ และการจำแนกประเภทเกี่ยวกับความมีชีวิตของวัตถุ ขนาดและรูปร่างของวัตถุ ลักษณะการใช้มือ ทิศทาง และน้ำหนักมากกว่าผู้พูดภาษาไทย ซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่เป็นไปตามสมมติที่ตั้งไว้ โดยพบว่าผู้พูดภาษาขมุมีความใส่ใจความมีชีวิตของวัตถุ ลักษณะการใช้มือและน้ำหนักมากกว่าผู้พูดภาษาไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่ได้ให้ความใส่ใจเรื่องทิศทาง ขนาดและรูปร่างของวัตถุมากกว่าผู้พูดภาษาไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งยังพบว่าผู้พูดภาษาขมุมีพฤติกรรมการจำแนกประเภทโดยใช้เกณฑ์เรื่องความมีชีวิตของวัตถุ ลักษณะการใช้มือ ทิศทาง และน้ำหนักมากกว่าผู้พูดภาษาไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้พูดทั้งสองกลุ่มนี้มีพฤติกรรมการจำแนกประเภทโดยใช้เกณฑ์ขนาดและรูปร่างของวัตถุไม่แตกต่างกัน โดยชุดิซล เอมคิษฐสรุปผลการวิจัยไว้ว่า ภาษามีความสอดคล้องกับพฤติกรรมทางปริชานของผู้พูดภาษา

สำหรับงานวิจัยที่ไม่ได้มุ่งพิสูจน์สมมติฐานของวอล์ฟโดยตรง แต่ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชานและวัฒนธรรมนั้นพบเป็นจำนวนมาก โดยจำแนกได้เป็นงานวิจัยที่อาศัยแนวคิดทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ภาษาศาสตร์จิตวิทยา (Psycholinguistics) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) วจนปฏิบัติศาสตร์เปรียบเทียบ (Contrastive Pragmatics) และวจนปฏิบัติศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnopragnatics) โดยอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529) ผู้บุกเบิกการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ในประเทศไทย ได้สรุปจุดมุ่งหมายและวิธีการศึกษาตามแนวนี้ไว้ว่า เพื่อวิเคราะห์ระบบปริชานของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความหมายของคำประเภทที่สนใจด้วยวิธีการที่นิยมใช้คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) และการจัดประเภทแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) ทั้งนี้จะเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์แบบใดขึ้นกับประเภทของคำที่นำมาศึกษากล่าวคือ หากสนใจศึกษาคำเรียกญาติ คำสรรพนาม คำลักษณนาม มักใช้วิธีการวิเคราะห์แบบแรก แต่หากต้องการศึกษาคำเรียกสี ชื่อโรค ชื่อสัตว์ หรือชื่อพืช มักเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์แบบที่สอง เพื่อหาข้อสรุปว่าการใช้คำประเภทต่างๆ สะท้อนให้เห็นมุมมอง และโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาอย่างไร

ตัวอย่างงานวิจัยที่น่าสนใจ ซึ่งใช้กรอบอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ งานวิจัยเรื่องลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมที่แสดงโดยคำเรียกญาติของ

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์(2533) ที่มุ่งศึกษาคำเรียกญาติพื้นฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบความหมายแก่นของคำเรียกญาติ และความหมายที่เกิดจากการนำไปใช้เพื่อทำหน้าที่อื่น เช่น ใช้เป็นสรรพนาม คำเรียกขาน และใช้เป็นอุปสรรค ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบความหมายแก่นของคำเรียกญาติพบว่า คำเรียกญาติมีความแตกต่างกันตามอายุ เช่น พี่-น้อง และ ลุงป้า-น้าอา โดยพบประเด็นที่น่าสนใจคือ คำเรียกญาติที่อยู่ในระดับอายุสูงกว่าจะมีคำเรียกที่ละเอียดกว่าโดยการแบ่งเพศ เช่น ลุง หมายถึงเพศชาย และป้า หมายถึงเพศหญิง ต่างจาก น้า หรือ อา ที่ใช้เรียกรวมกันได้โดยไม่แบ่งเพศ กล่าวคือ เมื่อเรียก น้า อาจหมายถึงน้าผู้ชายหรือน้าผู้หญิงก็ได้ เช่นเดียวกับคำว่า อา โดยอมราให้ข้อสรุปไว้อย่างน่าสนใจว่าคำเรียกญาติที่พบ สนับสนุนความสำคัญเรื่องอายุในสังคมไทย โดยพบว่าเมื่อวิเคราะห์คำเรียกญาติที่ใช้เป็นคำสรรพนามหรือคำเรียกขานในกลุ่มคนที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด พบว่าคำเรียกญาติที่มีความหมาย แก่กว่า หรือรุ่นอายุสูงกว่า เป็นคำที่ใช้บ่อยกว่าในสังคมไทยเมื่อเทียบกับคำเรียกญาติที่เป็นคำคู่กันแต่ อ่อนกว่า หรือ รุ่นอายุต่ำกว่า เช่นพบว่า คำว่า พี่ ใช้บ่อยกว่าคำว่าน้อง คำว่า ลุง และ ป้า ใช้บ่อยกว่าคำว่า หลาน ในแง่การใช้คำเรียกญาติเป็นอุปสรรคพบมีการใช้ 4 คำ ได้แก่ แม่ พ่อ พี่ และน้อง โดยพบการใช้คำว่า แม่ เป็นอุปสรรคมากที่สุด เช่น แม่ทัพ แม่แรง แม่น้ำ แม่บท แม่สี และ แม่พิมพ์ โดยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า ความหมายของคำว่า พี่ สื่อนัยเชิงบวก กล่าวคือแสดงให้เห็นว่ามีอำนาจมากกว่า มีความสำคัญและอยู่สูงกว่า เช่นคำว่า ลูกพี่ และ พี่เบิ้ม ต่างจากคำว่า น้อง ที่แฝงความหมายเชิงลบ และแสดงถึงความเป็นผู้อยู่ได้อำนาจ หรืออ่อนประสพการณ์ เช่น ลูกน้อง และน้องใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะที่สำคัญของสังคมไทย 2 ประการคือ การให้ความสำคัญกับเรื่องอาวุโส และการให้ความสำคัญกับญาติฝ่ายแม่ แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมไทยเน้นบทบาทของแม่เป็นสำคัญ

งานวิจัยของศุภมาส เองฉ้วน(2536) เป็นงานวิจัยอีกเรื่องที่ใช้กรอบบรรดาศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เรียกญาติภาษาจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทย และเกาะปีนัง เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาฮกเกี้ยนที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยใน 5 จังหวัดได้แก่จังหวัดกระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต และที่เกาะปีนังประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำเรียกญาติพื้นฐานที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานในภาษาจีนฮกเกี้ยนด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ และเพื่อชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนที่สะท้อนให้เห็นจากความหมายของคำเรียกญาติดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่าการใช้คำเรียกญาติและระบบคำเรียกญาติในภาษาจีนฮกเกี้ยนทั้งหมดพบว่ามี ความคล้ายคลึงและต่างกันเป็นคู่ๆ กล่าวคือ ในเรื่องการใช้คำเรียกญาติโดยรวมทั้งคำเรียก

ญาติพื้นฐานและคำเรียกญาติที่สัมพันธ์กัน โดยการแต่งงาน พบว่าจังหวัดตรังและพังงามีความคล้ายคลึงกัน ส่วนจังหวัดภูเก็ตและเกาะปีนังมีคำเรียกญาติพื้นฐานคล้ายคลึงกันมากที่สุด แต่หากพิจารณาเฉพาะคำเรียกญาติที่สัมพันธ์กัน โดยการแต่งงานจะพบว่าจังหวัดกระบี่และภูเก็ตมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด โดยพบว่าคำเรียกญาติที่สัมพันธ์กันโดยการแต่งงานในภาษาจีนฮกเกี้ยนที่เกาะปีนังนั้นไม่มีความคล้ายคลึงกับถิ่นใดในประเทศไทย

ผลการวิจัยยังพบว่าคำเรียกญาติและระบบคำเรียกญาติในภาษาจีนฮกเกี้ยนสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนได้ว่าให้ความสำคัญกับระบบอาวุโสหรือความแตกต่างเรื่องอายุ และถือเพศชายเป็นสำคัญ สังเกตได้จากการให้ความสำคัญกับฝ่ายพ่อ โดยพบว่าคำเรียกญาติในภาษาจีนฮกเกี้ยนของผู้พูดที่อยู่ในประเทศไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงการถือเพศชายเป็นสำคัญนั้น เริ่มมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเริ่มลดความสำคัญลงมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนไปเป็นการไม่ให้ความสำคัญกับเพศใดเพศหนึ่ง โดยเฉพาะ โดยการเปลี่ยนแปลงทางภาษาดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทยกับภาษาไทย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่พบในภาษาจีนฮกเกี้ยนนี้ เป็นหลักฐานหนึ่งที่สนับสนุนผลการวิจัยของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2533) ที่พบว่าวัฒนธรรมไทยให้ความสำคัญกับฝ่ายแม่มากกว่าฝ่ายพ่อ ส่วนการให้ความสำคัญกับระบบอาวุโส นั้นยังคงเป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนเช่นเดิม ทั้งนี้ต่างจากภาษาจีนฮกเกี้ยนที่พบในเกาะปีนัง ประเทศมาเลเซียที่พบว่ายังคงให้ความสำคัญกับระบบอาวุโสหรือความแตกต่างเรื่องอายุ และถือเพศชายเป็นสำคัญอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยของปิยวลี ยิ่งสวัสดิ์ (2533) ที่มุ่งศึกษาและเปรียบเทียบโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาชาวเขา 5 เผ่าในประเทศไทยที่พูดภาษาแตกต่างกันได้แก่ ภาษาม้ง คำภาษาเมี่ยน-ย้า ภาษาล่าหู่ซี้ ภาษาอะซา ภาษาลีซู และภาษากะเหรี่ยงสะกอ โดยเลือกศึกษาความหมายจากลักษณะนามของคำนามเรียกสิ่งมีชีวิตด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่าลักษณะนามสำหรับสิ่งมีชีวิตสามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตของเจ้าของภาษาได้ โดยพบว่าชาวเขาที่พูดภาษาล่าหู่ซี้ให้ความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตมากที่สุด ในขณะที่ชาวเขาที่พูดภาษาลีซูมีโลกทัศน์ในเรื่องสิ่งมีชีวิตหยาบที่สุด สังเกตจากความมากน้อยของลักษณะนามที่พบในชาวเขาผู้พูดทั้งสองภาษานี้ว่ามีจำนวนมากที่สุดและน้อยที่สุดตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าบรรดาลักษณะที่ผู้พูดภาษาชาวเขาใช้ในการแบ่งกลุ่มสิ่งมีชีวิตสามารถสะท้อนให้เห็นการมองโลกทัศน์เกี่ยวกับมองสิ่งมีชีวิตที่อยู่เดี่ยวๆ และที่อยู่เป็นกลุ่มว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือในแง่โลกทัศน์เรื่องสิ่งมีชีวิตที่อยู่เดี่ยวๆ พบว่าผู้พูดภาษาชาวเขาทุกภาษาจำแนกโลกของมนุษย์และโลกของสัตว์ออกจากกัน แต่ในผู้พูดภาษาม้ง

คำ คำหู้ชี้ และอะข่าจะมองว่าสัตว์บางอย่างเป็นสิ่งของ โดยพิจารณาจากเปลือกของสัตว์ ส่วนผู้พูดภาษาเมียน-เข้าและกะเหรี่ยงสะกอจะมองจากรูปทรงของสัตว์ ในขณะที่ผู้พูดภาษา ลีซุนั้นมองสัตว์ทุกประเภทกับสิ่งของจัดเป็นกลุ่มเดียวกัน

ในแง่การรวมกลุ่มของสิ่งมีชีวิต ปิวลิ ยังสวัสดิ์พบว่าผู้พูดภาษาชาวเขาได้มองการจับกลุ่มเป็นหลายแบบ ลักษณะการจับกลุ่มที่พบในผู้พูดทุกภาษาคือการจับกลุ่มตามเผ่าหรือพันธุ์เดียวกัน ส่วนการรวมกลุ่มในรูปแบบอื่นพบในบางผู้พูดภาษาชาวเขาบางภาษาดังนี้ การรวมกลุ่มในลักษณะการจับคู่ พบในภาษาเมียน-เข้า ม้งดำ คำหู้ชี้ อะข่า และลีซุ การจับกลุ่มในลักษณะเป็นครอบครัวเดียวกัน พบในภาษาม้งดำ คำหู้ชี้ อะข่า ลีซุ และกะเหรี่ยงสะกอ ส่วนการรวมกลุ่มในรูปแบบอื่นๆ เช่นการเรียงเป็นแถวหรือกองสุมกันพบในภาษาคำหู้ชี้ อะข่าและกะเหรี่ยงสะกอ ในขณะที่การจับกลุ่มโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิกว่ามากหรือน้อยพบได้เฉพาะในภาษาคำหู้ชี้ ปิวลิ ยังสวัสดิ์สรุปว่าความคล้ายคลึงและความแตกต่างของเกณฑ์ที่ผู้พูดภาษาชาวเขาใช้ในการแบ่งกลุ่มสิ่งมีชีวิตนี้ สะท้อนให้เห็นความใกล้ชิดทางโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาชาวเขาบางภาษาดังนี้ ภาษาเมียน-เข้ามีความใกล้ชิดกับภาษาม้งดำ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือภาษาคำหู้ชี้ ภาษาอะข่า ภาษาลีซุ และภาษากะเหรี่ยงสะกอ โดยพบว่าในจำนวนนี้ ภาษาคำหู้ชี้และภาษาอะข่ามีโลกทัศน์ใกล้เคียงกันมากที่สุด ส่วนภาษาลีซุและภาษากะเหรี่ยงสะกอนั้น มีโลกทัศน์บางประการที่แตกต่างจากในกลุ่ม

การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์จิตวิทยา (Psycholinguistics) เป็นอีกแนวหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชาณ และวัฒนธรรมได้ โดยหัวข้อที่ได้รับความสนใจมักเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษา โดยชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญคือภาษาแม่ของผู้เรียน มีอิทธิพลต่อการเรียนภาษาที่ 2 ดังที่พิณทิพย์ ทวยเจริญ (2528) ได้อธิบายไว้ว่าในการเรียนภาษาที่สอง ผู้เรียนมักประสบปัญหาด้านวัฒนธรรมและการมองโลก เนื่องจากผู้เรียนมองโลกตามภาษาแม่ของตน ไม่ได้มองโลกแบบเดียวกับที่เจ้าของภาษาที่ 2 มอง เช่น การจัดหมวดหมู่สิ่งของ คน ลักษณะอาการ เวลาและสถานที่ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการเรียนเรียนภาษาที่สอง ให้สัมฤทธิ์ผล สอดคล้องกับเวเบอร์และแทร์ดิฟ (Weber & Tardif, 1991) และฟานตินิ (Fantini, 1991) ที่เชื่อว่าวัฒนธรรมและการมองโลกของภาษาแม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ของเด็ก

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชาณและวัฒนธรรม ยังอธิบายได้ด้วยการศึกษาเชิงอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาณของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ที่เชื่อว่าอุปถัมภ์เป็นสิ่งที่มียู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และไม่ใช่อุ้ยู่แค่ในภาษาตามที่ทฤษฎีอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมมอง แต่ยังอยู่ในทั้งความคิดและ

การกระทำของเรา เลคอฟและจอห์นสันให้ความสำคัญกับอุปลักษณะอย่างมากเนื่องจากเชื่อว่าอุปลักษณะเป็นปรากฏการณ์ทางปริชานที่ประกอบทั้งระบบภาษาและระบบความคิดเข้าด้วยกัน โดยมองว่าอุปลักษณะคือสิ่งที่ช่วยให้การคิดเป็นสิ่งที่ง่ายขึ้น ที่มีหลักการคือพยายามเข้าใจมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นนามธรรมด้วยอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมที่เข้าใจง่ายกว่า และคุ้นเคยกว่า โดยมโนทัศน์ทั้งสองนี้มีมิติทางความคิดเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากมีองค์ประกอบบางอย่างทางความคิดสัมพันธ์กัน โดยเลคอฟและจอห์นสันอธิบายว่าอุปลักษณะจะถ่ายทอดรูปแบบทางความคิดจากขอบเขตต้นทาง (source domain) ไปยังขอบเขตปลายทางหรือของเขตเป้าหมาย (target/objective domain) ดังนั้นรูปแบบทางความคิดของขอบเขตเป้าหมายจึงถูกรับรู้ได้โดยผ่านประสบการณ์เชิงรูปธรรมของรูปแบบความคิดของขอบเขตต้นทาง ที่มีความสัมพันธ์กัน อุปลักษณะแต่ละแบบจึงประกอบไปด้วยมโนทัศน์ต้นทางมโนทัศน์เป้าหมาย และระบบการเชื่อมโยงทั้งสองมโนทัศน์เข้าหากัน โดยเชื่อว่าระบบมโนทัศน์ที่ทำให้มนุษย์เราสามารถคิดและทำสิ่งต่างๆ ได้ล้วนมีพื้นฐานมาจากอุปลักษณะ โดยที่ผ่านมา พบงานวิจัยที่ใช้กรอบอุปลักษณะในการวิเคราะห์จำนวนมาก ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปริชานและวัฒนธรรม อาทิ งานวิจัยเรื่องการใช้อุปลักษณะในการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยประเทศอังกฤษ (Low & Koeser, 2008) อุปลักษณะในการเรียนการสอน (Cameron, 2003) การสร้างอุดมคติ (ideology) จากอุปลักษณะในงานเขียนประเภทข่าว (Milapides & Kitis, 1997) การแปลความหมายอุปลักษณะ (Dobrzynska, 1995) และอุปลักษณะและประติมากรรม (iconicity) (Hiraga, 2005)

งานวิจัยด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์เปรียบเทียบ (Contrastive Pragmatics) เป็นอีกงานหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าภาษาสะท้อนวัฒนธรรมได้ โดยงานทางด้านนี้ส่วนใหญ่มุ่งสนใจศึกษาเปรียบเทียบการแสดงวัจนกรรมของกลุ่มตัวอย่างจากสองสังคมที่มีลักษณะต่างกัน เช่น สังคมตะวันตกและตะวันออก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งหากลวิธีการแสดงวัจนกรรมที่พบในกลุ่มตัวอย่างว่ามีกัลวิธี อะไรบ้าง และจากกัลวิธีที่พบสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นๆ ได้อย่างไร ที่ผ่านมาพบตัวอย่างงานวิจัยด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์เปรียบเทียบที่สนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่าภาษาสะท้อนวัฒนธรรมของผู้พูดจำนวนมาก เช่น การศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมการขอโทษของชาวอิสราเอลและชาวอเมริกันของบลูม – คูลคาและโอลชเตน (Blum-Kulka & Olshtain, 1984) ที่ได้ข้อสรุปว่าผู้พูดจากสองวัฒนธรรมนี้รับรู้ความรุนแรงของสถานการณ์การกระทำผิดแตกต่างกัน ยกตัวอย่างในสถานการณ์การมาประชุมสาย ผู้พูดชาวอเมริกันจะมองว่าเป็นความผิดที่รุนแรงมาก ในขณะที่ชาวอิสราเอลจะมองว่า

สถานการณ์การเดียวกันนี้ถือเป็นความผิดเพียงเล็กน้อย จึงขอโทษไม่บ่อยเท่าชาวอเมริกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมอเมริกันให้ความสำคัญกับเรื่องการตรงต่อเวลามากกว่า

งานวิจัยที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของสังคมอเมริกันยังเห็นได้จากงานของแนช (Nash, 1983) ที่ศึกษาการแสดงวัจนกรรมการเตือนของชาวอเมริกันเปรียบเทียบกับชาวจีน โดยใช้สถานการณ์สมมติ กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างกล่าวเตือนเพื่อนคนหนึ่งที่มาขออาศัยอยู่ในบ้านของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเพื่อนคนนี้มีรถกลับบ้านดึกและกลุ่มตัวอย่างต้องคอยเปิดประตูบ้านให้ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มนี้เลือกใช้กลวิธีความสุภาพต่างกัน โดยชาวอเมริกันจะเลือกกลวิธีความสุภาพแบบตรงทางลบ โดยพยายามแสดงให้ผู้ฟังเห็นว่าผู้พูดไม่ตั้งใจรุกล้ำสิทธิของผู้ฟัง หรือทำให้ผู้ฟังรู้สึกอึดอัดใจ โดยการกล่าวเลี่ยง (hedging) ในระดับคำ วลี หรือประโยคเพื่อพยายามแสดงให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคำพูดของตนไม่รุนแรง เช่น “It sorts of disturbs my sleep” หรือ “I’ll give you a key and ...maybe you try to also come in a little bit earlier” ต่างจากชาวจีนที่จะใช้การกล่าวเลี่ยงน้อยมากในสถานการณ์เช่นเดียวกันนี้ แต่จะเลือกใช้กลวิธีความสุภาพแบบตรงเชิงบวก โดยการแสดงความเอาใจใส่ผู้ฟัง แสดงถึงความสนใจต่อความรู้สึกของผู้ฟังว่าต้องการความเข้าใจว่าเหตุใดจึงกลับบ้านดึก เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความพอใจและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น เช่น “Ni shih mang jen ou wo kei ni yaoshih pi chiao fang pien” (You’re a busy person oh I give you a key (then it will be more convenient) กลวิธีการแสดงวัจนกรรมการเตือนดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาวอเมริกันว่าเน้นความเป็นปัจเจกชน เคารพสิทธิส่วนบุคคล และมั่นใจตนเอง ในขณะที่วัฒนธรรมจีนนั้นเป็นแบบสังคมพึ่งพา ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น

ตัวอย่างงานวิจัยอื่น ได้แก่ งานวิจัยของเดวี (Davie, 1987) ที่ศึกษาวัจนกรรมขอขอบคุณของผู้พูดโมร็อกโคเปรียบเทียบกับผู้พูดชาวอังกฤษ ซึ่งพบว่าชาวโมร็อกโคจะกล่าวขอบคุณผู้ที่ให้ของขวัญแก่ตนว่า /barakallahufik/ “God bless you” ในขณะที่ชาวอังกฤษจะพูดว่า “thank you” หรือการกล่าวชมเชยเมื่อผู้อื่นทำให้รู้สึกพอใจ ชาวโมร็อกโคจะพูดว่า /tbarkallah ?lik/ “may God bless you” ส่วนชาวอังกฤษจะพูดว่า “well done” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวโมร็อกโคมีความใกล้ชิดกับศาสนามาก่อนข้างมาก โดยสังเกตจากวัจนกรรมต่างๆ ที่มักประกอบด้วยคำพูดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ต่างจากชาวอังกฤษที่ไม่พบการใช้ภาษาในลักษณะนี้ นอกจากนี้เดวียังพบว่าแม้ว่าทั้งสองชาตินี้จะเข้าใจการขอบคุณ แต่มุมมองในเรื่องดังกล่าวแตกต่างกันในแง่ที่ว่าสถานการณ์ใดควรหรือไม่ควรกล่าวขอบคุณ เดวีพบว่าชาวอังกฤษมักกล่าวขอบคุณเพื่อแสดงถึงความสุภาพเสมอแม้จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพียงเล็กน้อยก็ตาม เช่นการช่วยเก็บของที่ตกบนพื้น การช่วยปิดประตูรถ หรือการส่ง

เกลือให้ห้ณะรับประทานอาหาร แต่ชาวโมร็อกโคกลับมองว่าการกล่าวขอบคุณเมื่อได้รับความช่วยเหลือในเรื่องเล็กน้อยเช่นนี้เป็นการประชดประชัน ไม่ได้แสดงความสุภาพแต่อย่างใด อีกตัวอย่างหนึ่งคืองานวิจัยของคัตติง (Cutting, 2008) ศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมกล่าวคำชมในผู้พูดอินเดีย และผู้พูดอังกฤษ โดยพบว่าเมื่อผู้พูดชาวอินเดียต้องการแสดงความชื่นชม หรือความยินดีกับผู้อื่น ผู้พูดมักพูดว่า “How fat you are!!” เนื่องจากความอ้วน ถือเป็นสิ่งที่ขี้บ่งความร่ำรวยและมีความสุขภาพสมบูรณ์ แต่คำกล่าวเช่นเดียวกันนี้ในสังคมอังกฤษถือเป็นการวิจารณ์ผู้ฟังในทางลบและเป็นการไม่สุภาพ เนื่องจากแนวคิดทางสังคมต่างจากของสังคมอินเดีย โดยมองว่าการมีความสุขที่ดีคือการมีรูปร่างที่สมส่วนไม่ใช่อ้วนหรือผอมจนเกินไป

เวียซบิกกา (Wierzbicka, 1997) นักภาษาศาสตร์ผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมอย่างจริงจัง แสดงความเห็นว่าการพยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการพูดของคนในสังคมเพื่อ โยงไปสู่วิธีการพูดเกี่ยวกับวัฒนธรรมตามกรอบวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางนั้นอาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม เนื่องจากใช้คำศัพท์ที่มีความจำเพาะต่อวัฒนธรรมอังกฤษ เช่น *direct*, *polite* หรือ *apologize* ในการบรรยายวัฒนธรรมของสังคมอื่น ซึ่งอาจทำให้เกิดความลำเอียงทางชาติพันธุ์ ทั้งยังไม่สามารถแสดงได้ว่าเพราะเหตุใดผู้พูดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น มีมูลเหตุจูงใจในการพูดหรือใช้ภาษาเช่นนั้นอย่างไร และผู้พูดรู้สึกอย่างไรขณะที่พูด ดังนั้นจึงไม่สามารถทำให้คนจากต่างวัฒนธรรมเข้าใจได้

จากความสนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งความไม่เชื่อถือในทฤษฎีและวิธีการศึกษาที่มีผู้เสนอไว้และต้องการเสนอทฤษฎีใหม่เพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง ในปี 1985 เวียซบิกกา (Wierzbicka) ได้พัฒนาวิธีการศึกษาแบบใหม่ที่เรียกว่า “ตัวแบบบทวัฒนธรรม” (Cultural Script model) หรือ “ทฤษฎีบทวัฒนธรรม” (Cultural Script theory) ที่มุ่งแสดงให้เห็นข้อตกลงในการใช้ภาษาร่วมกันของคนในสังคมหนึ่งๆ ในรูปการเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM) ที่ประกอบด้วยชุดของคำกลุ่มหนึ่งที่มีความหมายง่ายๆ และไม่สามารถให้ความหมายต่อไปได้อีกจำนวน 63 และกฎทางไวยากรณ์ในการรวมตัวกันของคำศัพท์เหล่านี้ โดยแนวคิดหลักที่สำคัญของทฤษฎีบทวัฒนธรรม คือ การเชื่อเรื่องความเป็นสากลของระบบภาษาของมนุษย์ โดยเชื่อว่าในทุกภาษาจะมีชุดของคำอยู่จำนวนหนึ่งและไวยากรณ์ที่เป็นสากล ที่คนทุกคนไม่ว่าจะพูดภาษาใดก็ตามสามารถเข้าใจร่วมกัน และ

สามารถแปลข้ามภาษาได้ที่เรียกว่า “alphabet of human thoughts” และ “a common grammar” ตามลำดับ

กอดคาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) เชื่อว่าคำศัพท์และกฎนี้มีอยู่ในทุกภาษา ไม่ใช่พบในเฉพาะในภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงเหมาะที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการเขียนบรรยายวัฒนธรรม เพราะสามารถเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมได้โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย การเขียนแสดงด้วยวิธีนี้มีข้อดีในแง่ที่สามารถแสดงให้เห็นหลักฐานทางภาษาและกฎทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ทั้งสามารถสะท้อนบรรทัดฐานทางสังคมและค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ ได้ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1994) อธิบายว่าทฤษฎีบทวัฒนธรรมที่คิดขึ้นนี้เทียบได้กับแนวคิดเรื่อง “cultural frame” ของชเวเดอร์ (Shweder, 1984) และ “culturally shared idea” ของกิตะยะมะและมาร์คัส (Kitayama & Markus, 1992) ที่หมายถึงแนวคิดที่คนส่วนใหญ่ในแต่ละสังคมนั้นรับรู้ร่วมกัน สามารถสังเกตเห็นได้จากกิจกรรมในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการใช้ภาษา ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม ดังนั้นแนวคิดหลักของแต่ละสังคมจึงไม่เคยทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความสงสัย คนในสังคมนั้นต่างยอมรับและปฏิบัติ เป็นเสมือนกฎในการปฏิบัติของสังคมนั้นๆ แต่ทฤษฎีบทวัฒนธรรมต่างจากแนวคิดทั้งสองนี้ในแง่ที่อธิบายวิธีการพูดของคนในแต่ละสังคมโดยการเขียนบรรยายด้วยเครื่องมือทางภาษาแบบใหม่ที่ได้พัฒนาขึ้น คือ อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ

งานวิจัยทั้งหมดข้างต้นคือหลักฐานที่สนับสนุนแนวคิดที่ว่าภาษา ปริชาณและวัฒนธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ผู้พูดภาษาต่างกันก็จะมีกระบวนการสร้างมโนทัศน์หรือปริชาณแตกต่างกัน ทำให้มีวิถีคิดและการมองโลกแตกต่างกัน นอกจากนี้ผู้พูดในแต่ละสังคม แต่ละชุมชนภาษายังถูกควบคุมโดย *วัฒนธรรม* ที่เป็นเสมือนความรู้ในรูปข้อตกลงของคนในชุมชนนั้นๆ ว่าวิธีการพูดแบบใดเป็นที่ยอมรับหรือไม่เป็นที่ยอมรับ ทำนองเดียวกันกับในแง่พฤติกรรมที่จะมีการกำหนดไว้ว่าพฤติกรรมใดควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ ซึ่งแบบแผนความในเรื่องนี้จะส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งในรูปของความรู้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นๆ บางสิ่งอาจเกี่ยวข้องกับข้อปฏิบัติว่าใครไม่ควรทำอะไรหรือพูดอะไรกับผู้อื่น หรือบางอย่างอาจเกี่ยวข้องกับการที่ไม่ควรทำอะไรในบางสถานที่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นได้จากรูปภาษาที่ใช้

2.2 ความสุภาพ

การศึกษาเรื่องความสุภาพเริ่มขึ้นในทศวรรษปี 1970 ผู้ที่วางรากฐานการศึกษาเรื่องความสุภาพคือพอล ไกรซ์ (Grice, 1975) เลคอฟ (Lakoff, 1973) กอฟฟ์แมน (Goffman, 1967) ลีช (Leech, 1983) และบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) การศึกษาเรื่องความสุภาพได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงทศวรรษ 1980 จากผลงานของและบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) หลังจากที่ได้้นำแนวคิดเรื่อง “หน้า” มาพัฒนาต่อจากกอฟฟ์แมน

อาจกล่าวได้ว่าผู้บุกเบิกเรื่องทฤษฎีความสุภาพคนแรกคือไกรซ์ (Grice, 1975) โดยไกรซ์ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหลักการให้ความร่วมมือในการสนทนา (Cooperative Principle) และเรื่องความหมายซึ่งบ่งเป็นนัย (implicatures) ไกรซ์เสนอแนวทางในการหาความหมายของถ้อยคำ ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญที่ตัวผู้ฟังมากกว่าผู้พูดในการตีความหมายของถ้อยคำ โดยเสนอว่าความหมายถ้อยคำใดก็ตามมี 2 ระดับคือ ความหมายที่ได้มาจากถ้อยคำและความหมายที่มาจากเจตนาของผู้พูดในการกล่าวถ้อยคำนั้น ไกรซ์ได้เสนอ “หลักการให้ความร่วมมือในการสนทนา” (Cooperative Principle; CP) ประกอบด้วยกฎของการสนทนาที่คู่สนทนาควรคำนึงถึง การละเมิดกฎใดกฎหนึ่ง จะทำให้การสนทนาไม่ราบรื่นและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หลักนี้ประกอบด้วยกฎ 4 ข้อได้แก่ 1) กฎด้านปริมาณ (the maxim of Quantity) หมายความว่า คู่สนทนาควรให้ข้อมูลเท่าที่จำเป็นต่อการสนทนา ไม่มากเกินไป 2) กฎด้านคุณภาพ (the maxim of Quality) คู่สนทนาควรพูดเฉพาะสิ่งที่ตนคิดเชื่อว่าถูกต้อง หรือสิ่งที่มีหลักฐานเพียงพอ 3) กฎด้านความสัมพันธ์ (the maxim of Relation) หมายความว่า คู่สนทนาควรให้ความร่วมมือเพื่อให้การสนทนาบรรลุวัตถุประสงค์ โดยการพูดในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังสนทนา และ 4) กฎด้านลักษณะ (the maxim of Manner) หมายความว่า คู่สนทนาควรหลีกเลี่ยงวิธีการพูดที่คลุมเครือและกำกวม พูดอย่างกระชับและเป็นลำดับขั้นตอน

ไกรซ์ (Grice, 1975) ให้ความเห็นว่านอกจากกฎทั้ง 4 ข้อข้างต้นแล้ว ยังน่าจะมี “กฎความสุภาพ” ที่ทำให้หลักการให้ความร่วมมือในการสนทนา มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และนำมาใช้อธิบายการสนทนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต่อมาเลคอฟ (Lakoff, 1973) อ้างถึงใน Watts, 2003) ได้เพิ่มกฎความสุภาพ (rules of politeness) เพิ่มเติมจากหลักทั้ง 4 ข้อที่ไกรซ์ได้เสนอไว้ และเรียกชื่อหลักการให้ความร่วมมือในการสนทนาด้วยชื่อใหม่ว่า “กฎในการสนทนา” (Rule of conversation) โดยเสนอแนวคิดเรื่องการใช้ภาษาในรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ (rules of pragmatic well-formedness) แต่แนวคิดนี้ไม่เป็นยอมรับเนื่องจากในการ

ใช้ภาษาตามสถานการณ์จริง นอกจากจะคำนึงถึงการใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์แล้ว ผู้พูดยังต้องคำนึงว่าภาษาที่ใช้ใช้นั้นเหมาะสมกับบริบทหรือไม่ด้วย ซึ่งการใช้ภาษาที่เหมาะสมอาจไม่จำเป็นต้องถูกไวยากรณ์เสมอไปได้ นอกจากนี้เลคอฟได้เสนอแนวคิดเรื่องกฎแห่งสามัคคียะด้านวจนปฏิบัติศาสตร์ (Rules of Pragmatic Competence) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของกฎความสุขภาพ

เลคอฟ (Lakoff, 1973 อ้างถึงใน Watts, 2003) ให้ความสำคัญกับเรื่องความสุขภาพอย่างมาก โดยมองว่าความสุขภาพถือเป็นกฎอีกกฎหนึ่งนอกเหนือไปจากกฎในการสนทนา (หลักการให้ความร่วมมือในการสนทนา ตามแนวคิดของไกรซ์) กฎของความสุขภาพตามแนวคิดของเลคอฟประกอบด้วยกฎ 2 กฎ คือ 1) การพูดให้ชัดเจน (be clear) ประกอบด้วยกฎย่อย 4 ข้อคือ (ก) กฎด้านปริมาณ (the maxim of Quantity) (ข) กฎด้านคุณภาพ (the maxim of Quality) (ค) กฎด้านความสัมพันธ์ (the maxim of Relation) และ (ง) กฎด้านลักษณะ (the maxim of Manner) กฎข้อ 2) คือการพูดให้สุภาพ (be polite) ประกอบด้วยกฎย่อย 3 ข้อ คือ (ก) ไม่บังคับ (don't impose) (ข) เปิดโอกาสให้ผู้สนทนามีสิทธิเลือก (give options) และ (ค) การทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี (make the addressee feel good)

ลีช (Leech, 1983 อ้างถึงใน Watts, 2003) เห็นต่างไปจากเลคอฟในแง่ที่ให้ความสำคัญกับหลักการให้ความร่วมมือในการสนทนาและกฎความสุขภาพเท่าๆกัน และได้เสนอ “หลักความสุขภาพ” (politeness principle; PP) ไว้ในหนังสือเรื่อง *Principles of Pragmatics* เนื่องจากมองว่าทั้งสองสิ่งนี้ช่วยส่งเสริมให้การสนทนาเป็นไปอย่างราบรื่น โดยมองว่าในการสนทนาโดยทั่วไปนั้น อาจเป็นไปได้ที่ผู้สนทนาไม่ปฏิบัติตามหลักการให้ความร่วมมือในการสนทนาอย่างเคร่งครัด หากบุคคลนี้ปฏิบัติตามกฎความสุขภาพ

ลีชเป็นเรกนาคำว่าความสุขภาพเชิงลบ (negative politeness) และความสุขภาพเชิงบวก (positive politeness) มาใช้ แต่ใช้ในความหมายที่ต่างจากบราวน์และเลวินสัน ทั้งยังได้เสนอกลวิธีทางภาษา 2 ประเภทในการแสดงความสุขภาพ ได้แก่ “minimisation” และ “maximisation” ซึ่งมีแนวคิดโดยสรุปว่า ความสุขภาพเชิงลบคือการทำให้ความไม่สุภาพของการแสดงเจตนาที่ไม่สุภาพมีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (minimisation) ส่วนความสุขภาพเชิงบวกคือการทำให้ความสุภาพของการแสดงเจตนาที่สุภาพมีมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (maximisation) ในแง่นี้วจนกรรมแต่ละประเภทจึงมีความสุภาพและไม่สุภาพกำหนดไว้ตายตัวอยู่แล้ว เช่นการแสดงความยินดี และการยกย่องถือเป็นการแสดงวจนกรรมที่สุภาพ ส่วนการวิพากษ์วิจารณ์ การตำหนิหรือการกล่าวหาถือเป็นการแสดงวจนกรรมที่ไม่สุภาพ ซึ่งจำเป็นต้องใช้รูปภาษาบางอย่างก่อนแสดงวจนกรรมนั้นๆเสมอเพื่อทำให้ความไม่สุภาพลดลง

เช่น การพูดว่า “I’m sorry to have to say this, but...” ซึ่งนักภาษาศาสตร์หลายคนไม่ยอมรับแนวคิดนี้ เนื่องจากมองว่าลึซตัดสินความสุภาพจากประเภทของวัจนกรรมที่กำหนดไว้ตายตัวอยู่แล้วว่าสุภาพหรือไม่สุภาพ โดยไม่ได้นำเสนอแนวคิดที่ชัดเจนว่าคู่สนทนาแต่ละฝ่ายจะรู้ถึงระดับความสุภาพและชนิดของความสุภาพที่ต้องใช้ในการแสดงวัจนกรรมได้อย่างไร

บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) นำแนวคิดเรื่องความสุภาพเชิงบวกและความสุภาพเชิงลบของลิซมาพัฒนาต่อ โดยมองว่าความสุภาพ หมายถึง ความสุภาพในแง่การเลือกใช้กลวิธีทางภาษาโดยมีเป้าหมายเพื่อรักษา “หน้า” (face) ในขณะที่สนทนา ซึ่ง “หน้า” ในที่นี้คือความต้องการพื้นฐาน เป็นเสมือนศักดิ์ศรีทางสังคมที่ทุกคนต้องการรักษาไว้ เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถถูกคุกคาม ทำให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นได้ระหว่างการสนทนาเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กันแต่ละครั้ง หมายถึงการเสี่ยงต่อการกระทำที่คุกคามหน้า (Face Threatening Act; FTA) เสมอ ดังนั้นเพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในการสนทนาให้อยู่ในระดับที่ดี ทั้งผู้พูดผู้ฟังจึงต้องพยายามลดการคุกคามหน้าของอีกฝ่ายหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาหน้าของตนเองไว้ โดยการเลือกใช้กลวิธีความสุภาพ (politeness strategies) ที่เหมาะสมกับบริบทสถานการณ์ กล่าวคือหากคิดว่าหากผู้พูดคิดว่าคำพูดของตนจะทำให้ผู้ฟังเสียหน้ามาก ก็จะเลือกใช้กลวิธีที่แสดงถึงความสุภาพค่อนข้างมาก มีการตกแต่งคำพูด หรือเลือกวิธีการพูดแบบอ้อมค้อม แต่หากคิดว่าคำพูดของตนจะทำให้ผู้ฟังเสียหน้าเพียงเล็กน้อยก็อาจเลือกใช้การพูดแบบตรงประเด็น ไม่มีการตกแต่งคำพูด

บราวน์และเลวินสันเสนอว่ามีพฤติกรรมบางอย่างที่คุกคามหน้า ซึ่งเรียกว่า “การกระทำที่คุกคามหน้า” (Face Threatening Act; FTAs) ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือ การกระทำที่คุกคามหน้าด้านลบ ที่หมายถึงการกระทำที่คุกคามความต้องการหน้าด้านลบของผู้ฟัง โดยการแสดงว่าผู้พูดไม่สนใจที่จะหลีกเลี่ยงการเข้าไปขัดขวางอิสรภาพในการกระทำของผู้ฟัง ได้แก่ การกำหนด หรือกดดันให้ผู้ฟังต้องทำ หรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต เช่น การขอร้อง การแนะนำ การเตือน การขู่เชิญ การบังคับและการทำทนาย การเสนอตัวและการสัญญา รวมไปถึงการแสดงว่าผู้พูดต้องการสิ่งที่คุณฟังครอบครองอยู่ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าจะต้องกระทำบางอย่างเพื่อปกป้องสิ่งในครอบครองหรือส่งมอบของนั้นให้กับผู้พูด ได้แก่ การกล่าวคำชม คำแสดงความริษยาหรือคำยกย่อง และการแสดงความรู้สึกรุนแรงในทางลบต่อผู้ฟัง เช่น การแสดงความโกรธ

ประเภทที่ 2 คือ การกระทำที่คุกคามหน้าด้านบวก ซึ่งหมายถึงการกระทำที่คุกคามความต้องการหน้าด้านบวกของผู้ฟัง โดยการแสดงว่าผู้พูดไม่สนใจต่อความรู้สึก และความ

ต้องการของฟัง เช่น การแสดงความไม่ยอมรับ การวิจารณ์ การดูถูก การเยาะเย้ย การตำหนิ การแสดงความท้อแท้ หรือการแสดงความไม่เห็นด้วย

เมื่อผู้พูดจำเป็นต้องแสดงการกระทำที่คุกคามหน้า ผู้พูดจำเป็นต้องใช้กลวิธีที่จะกลบเกลื่อนหรือลดความรุนแรงของการกระทำที่คุกคามหน้านั้นลง กล่าวคือ เมื่อผู้พูดมองว่าการกระทำของตนจะทำให้เกิดการเสี่ยงต่อการคุกคามหน้ามากที่สุด ก็จะเลือกใช้กลวิธีที่ไม่ทำให้เกิดการคุกคามหน้า แต่หากคิดว่าการกระทำของตนจะทำให้เกิดการคุกคามหน้าน้อยลง ก็อาจเลือกกลวิธีตบแต่งคำพูดด้านบวก (positive politeness) ที่หมายถึง การกระทำที่มีการปรับเปลี่ยนบางอย่างเพื่อบอกผู้ฟังว่า ในการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น ผู้พูดไม่ได้หมายความว่าผู้พูดมีความรู้สึกที่เป็นลบต่อหน้าของผู้ฟัง หรือกลวิธีตบแต่งคำพูดด้านลบ (negative politeness) ที่หมายถึงการกระทำที่มีการปรับเปลี่ยนบางอย่างเพื่อแสดงให้ผู้ฟังรู้ว่า ผู้พูดไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการที่จะคุกคามความต้องการหน้าด้านลบของผู้ฟัง แต่หากคิดว่าการกระทำของตนจะทำให้เกิดการคุกคามหน้าน้อยที่สุด ก็อาจเลือกกลวิธีที่คุกคามหน้ามากที่สุด คือการพูดแบบห้วน ไม่มีการตบแต่งคำพูด ซึ่งกลวิธีนี้มักใช้เมื่อกรณีที่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารมากกว่าเรื่องอื่น เช่นกรณีเหตุฉุกเฉิน ยกตัวอย่างเช่นเมื่อผู้ฟังจะข้ามถนนแต่มองไม่เห็นรถที่กำลังวิ่งมา ผู้พูดอาจจะโกนบอกผู้ฟังว่า “ระวังรถ!!”

เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ในสังคม แต่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นไปตามที่เซีย (Xie, 2003) ได้กล่าวไว้ว่าที่ใดมีการสื่อสารกันที่นั่นก็จะมีการศึกษาเรื่องความสุภาพ การศึกษาเรื่องความสุภาพจึงมีประโยชน์ในแง่ที่ช่วยทำให้คนในสังคมเข้าใจวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยความสำคัญเช่นนี้จึงทำให้งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องความสุภาพได้รับความสนใจจากนักภาษาศาสตร์อย่างกว้างขวาง อาทิงงานวิจัยของเดวี (Davie, 1987) ที่พบว่าแม้ว่าแม้ชาวอังกฤษและชาวโมร็อกโคต่างเข้าใจการขอบคุณ แต่มุมมองเรื่องสถานการณ์ใดควรหรือไม่ควรกล่าวขอบคุณนั้นแตกต่างกัน โดยชาวอังกฤษจะกล่าวขอบคุณเพื่อแสดงความสุภาพเสมอแม้จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพียงเล็กน้อย เช่นการช่วยเก็บของที่ตกบนพื้น การช่วยปิดประตูรถ หรือการส่งเกลือให้ขณะรับประทานอาหาร ต่างจากชาวโมร็อกโคที่มองว่าการกล่าวขอบคุณเมื่อได้รับความช่วยเหลือในเรื่องเล็กน้อยเช่นนี้เป็นการประชดประชันไม่ได้แสดงความสุภาพแต่อย่างใด

ในสังคมแอฟริกันตะวันตก อเมริกาและบริดเวลด์ (Ameka and Breedveld, 2004) พบว่าบรรทัดฐานของสังคมแอฟริกาตะวันตกคือจะไม่พูดคุยขณะรับประทานอาหารเพราะไม่สุภาพ โดยถือว่าช่วงเวลานี้ทุกคนควรเงียบ ตรงกันข้ามกับที่พบในวัฒนธรรมของ

ชาวต่างชาติที่มองว่าการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของสมาชิกในครอบครัวขณะรับประทานอาหารเป็นสิ่งที่ดี ไม่ได้แสดงความไม่สุภาพแต่อย่างใด

มุมมองเรื่องความสุภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมยังเห็นได้จากงานของ ชิฟฟริน (Schiffrin, 1984) ที่พบว่าชาวอิตาลีมักแสดงวัจนกรรมการโต้แย้งขณะสนทนา ทั้งยังนิยมเปลี่ยนระดับเสียงสูงต่ำ และลักษณะน้ำเสียง อย่างรวดเร็วในการพูด และมักพูดแทรกขณะที่คู่สนทนาอีกฝ่ายหนึ่งยังพูดไม่จบ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวอิตาลีที่พบได้ทั่วไปในการสนทนา โดยชาวอิตาลีถือว่ารูปแบบการพูดเช่นนี้เป็นการแสดงความใส่ใจเรื่องที่กำลังสนทนาและคู่สนทนา เป็นวิธีที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังสนทนา ดังนั้นจึงถือเป็นการกระทำเชิงบวก และแสดงความสุภาพ เพราะช่วยให้เกิดสัมพันธอันดีระหว่างคนในสังคม ไม่ได้แสดงถึงความไม่สุภาพ หรือชอบความขัดแย้งดังที่บุคคลนอกวัฒนธรรมมอง

ทำนองเดียวกับ โรซาลู (Rosaloo, 1982) ที่พบว่าเพศชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ในแถบชนบทของชาวฟิลิปปินส์ จะแสดงวัจนกรรมสั่งเมื่อพูดกับเพศหญิงและเด็ก ซึ่งตามมุมมองของคนภายนอกอาจมองว่าเป็นการใช้ภาษาแบบไม่สุภาพ เป็นการบังคับ และข่มขู่ผู้ฟัง แต่ตามมุมมองของชาวฟิลิปปินส์เองกลับมองว่าการใช้รูปภาษาดังกล่าวกับเด็กถือเป็นวิธีในการให้ความรู้เรื่องทักษะทางด้านภาษาว่าจะใช้ภาษารูปแบบใดในสถานการณ์เช่นใด ดังนั้นพ่อกับแม่จึงพยายามใช้วัจนกรรมสั่งเพื่อปลูกฝังทักษะดังกล่าว ทำนองเดียวกับการที่เพศชายสั่งเพศหญิงที่ถือเป็นการให้ความรู้เนื่องจากในสังคมชนบทของฟิลิปปินส์ เพศหญิงจะอยู่แต่ในบ้าน ส่วนใหญ่จึงขาดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิต การสั่งของเพศชายจึงเปรียบเสมือนการให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าว

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุภาพในภาษาไทยพบว่ามีเป็นจำนวนมาก โดยงานส่วนใหญ่ต่างมุ่งหากลวิธีในการแสดงวัจนกรรมที่สนใจศึกษา อาทิ วัจนกรรมการขอโทษในภาษาไทย (ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2541) กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีในภาษาไทย (วิมลพัคตร์ พรหมศรีมาศ, 2543) กลวิธีการปฏิเสธในภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ (ร้อยเอกหญิง ธนพรพรชัย หุ่น , 2543) การให้คำแนะนำในภาษาไทย (อิศเรศ คลเพ็ญ , 2544) โครงสร้างและกลวิธีการขอเรื่องในภาษาไทยและภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน: การศึกษาวัจนปฏิบัติศาสตร์ (ปิยะวัลย์ วิรุพหัชพงษ์ , 2543) การขอโทษของผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกันในประเทศไทย (จิรรัตน์ เพชรรัตน์โมรา, 2544) การตอบรับคำขอโทษในภาษาไทย (ภาสพงศ์ ศิวพอใช้, 2545) วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย (วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2547) กลวิธีการกล่าวแย้งใน

ภาษาไทยของผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน: กรณีศึกษาของครูและนักเรียน (ปวีณา วัชรสุวรรณ, 2547) วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา (รุ่งอรุณใจชื่อ, 2549) ความสุภาพในวัจนกรรมการขอร้องในภาษาไทย (ปณินดา เลอเลิศยุติธรรม, 2549) และวัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทย (สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์, 2549) โดยงานส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้ภาษาเพื่อแสดงความสุภาพของคนในสังคมไทย ยกเว้นงานของวิมลพัทธ์ พรหมศรีมาศ (2543) และร้อยเอกหญิง ธนพรพรชัย สายหรั่ง (2543) ที่วิเคราะห์เปรียบเทียบกลวิธีความสุภาพของคนไทยเปรียบเทียบกับคนอเมริกัน

การวิเคราะห์คำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* อาจทำในแง่ความสุภาพได้โดยการมุ่งหากลวิธีความสุภาพ เช่นเดียวกับงานวิจัยข้างต้น แต่ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ทำเช่นนั้น เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต่างออกไปคือ เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญทางวัฒนธรรม *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ในภาษาไทย และแสดงความหมายของคำสำคัญเหล่านั้นในรูปบทวัฒนธรรม ก่อนสรุปลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย จากบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น

2.3 ทฤษฎีวัจนกรรม

ทฤษฎีวัจนกรรมถูกพูดถึงเป็นครั้งแรกโดยออสติน (Austin, 1962) นักปรัชญากลุ่มเจตนานิยม โดยแนวคิดและผลงานเกี่ยวกับทฤษฎีวัจนกรรมของเขาได้ถูกรวบรวมไว้ในหนังสือชื่อ *“How to Do Things with Words”* หลังจากที่ออสตินเสียชีวิตไปแล้ว เซอร์ล (Searle, 1969) ลูกศิษย์คนสำคัญของได้พัฒนาทฤษฎีวัจนกรรมต่อจากออสติน โดยมีมุมมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งที่เหมือนและต่างออกไปจากออสติน โดยออสตินเชื่อว่าคำพูดไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่สื่อความเท่านั้น แต่หากยังทำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วย ออสตินมองว่าวัจนกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ไม่ใช่การมุ่งพิสูจน์ความเป็นจริงแท้ของถ้อยคำ ตามแนวคิดของออสตินนั้นถ้อยคำสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ถ้อยคำแสดงความเท็จจริง (contrastives) ที่หมายถึงถ้อยคำหรือประโยคที่ทำหน้าที่สื่อความหรือบอกเล่าข้อเท็จจริง จึงมีลักษณะคงที่ทางความหมาย และสามารถตัดสินค่าความจริงได้ว่าเป็นจริงหรือเท็จ เช่น เมื่อหน่วยพูดกับนินดาว่า “น้อยชอบกินโยเกิร์ต” เราสามารถบอกได้ว่าถ้อยคำของน้อยมีความจริงเป็นจริงถ้าน้อยชอบกินโยเกิร์ต แต่ถ้อยคำนี้จะมีค่าความจริงเป็นเท็จถ้าน้อยไม่ชอบกินโยเกิร์ต และถ้อยคำบ่งการกระทำ (performatives) ที่หมายถึง ถ้อยคำที่ประโยคมีลักษณะพิเศษ ในแง่ที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่สื่อความหรือบอก

เล่าข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ยังเป็นกรกระทำได้ด้วย เช่น การพูดว่า “I bet you six pence it will rain tomorrow” “I declare war on Zanzibar” หรือ “I name this ship on Queen Elizabeth” ที่แสดงการพนัน การประกาศสงคราม และการตั้งชื่อเรือตามลำดับ

ออสตินถือว่าถ้อยคำเหล่านี้ต่างจากถ้อยคำโดยทั่วไป เนื่องจากไม่ได้ทำหน้าที่บรรยายว่าผู้พูดพนัน ประกาศ หรือตั้งชื่อ แต่เป็นการกระทำ กล่าวคือหลังจากผู้พูดพูดประโยคนี้ออกไปก็จะเกิดการพนัน เกิดสงคราม และเกิดการตั้งชื่อเรือ ประเด็นของการกล่าวถ้อยไม่ได้ อยู่ที่ผู้พูดพนัน ประกาศ หรือตั้งชื่อเรือจริงหรือไม่ ออสตินเสนอว่าเราจะไม่ได้ตัดสินค่าความเป็นจริงหรือเท็จของถ้อยคำประเภทนี้ แต่จะพิจารณาจากสิ่งที่เรียกว่า “เงื่อนไขความเหมาะสม” (felicity conditions) ที่กำหนดไว้สำหรับแต่ละวัจนกรรมซึ่งมีสาระสำคัญ 3 ข้อสรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีธรรมเนียมปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับและสถานการณ์และบุคคลต้องเหมาะสม

1.1 ต้องมีธรรมเนียมปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับ: เงื่อนไขนี้เน้นการมองเป็นภาพโดยรวมว่า ธรรมเนียมของพิธีที่ปฏิบัติจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยสังคมที่ต่างกันอาจมีธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

1.2 สถานการณ์และบุคคลต้องเหมาะสม: หมายความว่า ในการประกอบพิธีใดๆ ต้องมีสถานการณ์แวดล้อมและบุคคลผู้ประกอบพิธีที่เหมาะสม เช่น ไม่นำนักบวชมาตัดสินคดีความแทนผู้พิพากษา หรือไม่นำพนักงานขับรถมากล่าวเปิดประชุมแทนประธานในพิธี

2. มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องและสมบูรณ์

2.1 มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง: หมายความว่า ผู้กล่าวถ้อยจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่แบบแผนได้กำหนดไว้ทั้งทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในแง่การกล่าวถ้อยและการปฏิบัติขณะอยู่ในพิธี

2.2 มีวิธีปฏิบัติที่สมบูรณ์: หมายความว่า ผู้กล่าวถ้อยจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ในพิธีให้ครบ ยกตัวอย่างพิธีแต่งงานของชาวคริสต์ในโบสถ์อังกฤษ (Levinson, 1983: 230) เมื่อบาทหลวงพูดว่า “...Wilt thou have this woman to thy wedded wife...and forsaking all other, keep thee only unto her, so long as ye both shall live?” เจ้าบ่าวจะต้องพูดว่า “I will” หลังจากนั้น เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะแลกแหวนซึ่งกันและกัน จึงจะถือว่าพิธีแต่งงานเกิดขึ้น แต่ถ้าเจ้าบ่าวไม่พูดตอบรับบาทหลวง หรือตอบรับโดยใช้คำพูดที่แตกต่างจากบทสนทนาข้างต้น เช่นพูดว่า “I do” หรือ “Yes” หรือไม่มีการแลกแหวนระหว่างเจ้าบ่าวเจ้าสาว ก็จะถือว่าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความเหมาะสม เนื่องจากมีวิธีปฏิบัติที่ไม่สมบูรณ์

3. ต้องมีความจริงใจ ตั้งใจ และมีเจตนาปฏิบัติตามคำพูด

3.1 ต้องมีความจริงใจในการกล่าวถ้อย: หมายความว่า ผู้กล่าวถ้อยต้องไม่แนะนำให้ผู้ฟังปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตนเอง แต่ไม่เป็นที่ประโยชน์ต่อตัวผู้ฟัง

3.2 ตั้งใจ และมีเจตนาปฏิบัติตามคำพูด: หมายความว่า ผู้กล่าวถ้อยต้องมีความจริงใจในการกล่าวถ้อย และตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำพูดนั้นๆ

ออสตินเชื่อว่าการกล่าวถ้อยแต่ละครั้งผู้พูดจะเกิดการกระทำ 3 อย่าง คือ 1) การกล่าวถ้อย (locutionary act) ที่เป็นการเปล่งเสียงเพื่ออ้างถึงสิ่งต่างๆ บนโลกและใช้สื่อความหมายในภาษา 2) การแสดงเจตนา (illocutionary act) คือ การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวจนกรรม เป็นการแสดงเจตนาที่แฝงอยู่ในขณะที่ผู้พูดกล่าวถ้อย เช่น ขอร้อง สัญญา ขอโทษ และ 3) การแสดงวจนผล (perlocutionary act) คือ การกระทำของผู้ฟังที่เกิดจากการกล่าวถ้อยของผู้พูด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าออสตินให้ความสำคัญกับผลของวจนกรรมมาก เนื่องจากแม้ว่าถ้อยคำที่เปล่งออกมาจะเป็นไปตามเงื่อนไขความเหมาะสมทุกประการ แต่หากไม่เกิดวจนผล ออสตินก็ถือว่าเป็นถ้อยคำประเภท “unhappy” นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการกล่าวถ้อยและการแสดงเจตนาของผู้พูดสามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เป็นเพราะออสตินศึกษาทฤษฎีวจนกรรม จากถ้อยคำที่พบในพิธีกรรมต่างๆ เช่น การพนัน การแต่งงาน การตั้งชื่อเรือ ซึ่งมีรูปแบบการใช้ภาษาที่แน่นอนตายตัว ผู้พูดสามารถกล่าวถ้อยได้โดยไม่ต้องสื่อเจตนาใดๆ เนื่องจากหากกล่าวถ้อยตามที่แต่ละพิธีกรรมกำหนดไว้ พิธีกรรมนั้นก็จะเกิดขึ้นตามรูปแบบที่กำหนดไว้ทันที ดังนั้นการแสดงเจตนาในการกล่าวถ้อยตามแนวคิดของออสติน จึงไม่ต้องอาศัยการตีความจากบริบทแต่อย่างใด เนื่องจากมีแบบแผนตายตัว

ทั้งนี้ต่างจากเซอร์ล (Searle, 1969) ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับวจนผลมากเท่ากับออสติน แต่ให้ความสำคัญกับเจตนาของผู้พูดขณะกล่าวถ้อยเป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าการกล่าวถ้อยและการแสดงเจตนาของผู้พูดในการกล่าวถ้อยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หมายความว่าทุกครั้งที่เกิดถ้อยผู้พูดจะแสดงเจตนาอยู่ในถ้อยคำของตนเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากเซอร์ลสนใจศึกษาถ้อยคำทั่วไป ที่ใช้ติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันไม่จำกัดเฉพาะแต่ถ้อยคำที่พบในพิธีกรรมต่างๆ ดังเช่นออสติน และอาจมองได้ว่าตามแนวคิดของเซอร์ลแล้วทุกถ้อยคำที่ผู้พูดเปล่งออกมาถือเป็นวจนกรรมได้ทั้งสิ้น

เซอร์ลเชื่อว่าการกล่าวถ้อยแต่ละครั้งผู้พูดจะเกิดการกระทำ 3 อย่าง คือ 1) การกล่าวถ้อย (utterance act) คือ การเปล่งเสียงเพื่ออ้างถึงสิ่งต่างๆ บนโลกและใช้สื่อความหมายในภาษาซึ่งคล้ายกับแนวคิดเรื่อง locutionary act ของออสติน 2) การนำเสนอความ

(propositional act) ที่หมายถึงการแสดงความหมายของคำพูดหรือถ้อยคำที่เปล่งออกมา เป็นการอ้างถึงสิ่งต่างๆบนโลก รวมถึงลักษณะอาการต่างๆ และ3) การแสดงเจตนา (illocutionary act) ที่เป็นการสื่อเจตนาผ่านถ้อยคำ โดยให้ความสำคัญกับการกล่าวถ้อยและการแสดงเจตนาในการกล่าวถ้อยมากกว่าการนำเสนอความ โดยมองว่าในบางครั้งบาง วจนกรรมอาจไม่มีความนำเสนอ เช่นการอุทานว่า *ตายจริง!* หรือการเปล่งเสียงร้องแสดงความดีใจว่า *เฮ้* นอกจากนี้ ผู้พูดอาจกล่าวถ้อยคำต่างกัน แต่ใช้ความนำเสนอและสื่อเจตนา เหมือนกัน เช่นการพูดว่า *เขากินแต่ผัก* กับ *เขากินมังสวิรัต* ถือว่า 2 ถ้อยคำนี้สื่อเจตนาแจ้งให้ทราบเหมือนกัน และมีความนำเสนอเหมือนกัน และเป็นไปได้ที่ผู้พูดกล่าวถ้อยและนำเสนอ ความเดียวกัน แต่สื่อเจตนาแตกต่างกัน เช่น การพูดว่า *เขากินมังสวิรัต* *เขากินมังสวิรัต?* *เขากินมังสวิรัต!* *เขาจะกินมังสวิรัต* *เขาน่าจะกินมังสวิรัต* ที่สื่อเจตนาต่างกัน คือ แจ้งให้ทราบ ถาม สั่ง (หรือแสดงความประหลาดใจ) ยืนยัน และแนะนำ (หรือแสดงความไม่แน่ใจ) ตามลำดับ

ทั้งนี้ เซอร์ลด์ถือว่าวจนกรรมเป็นแง่มุมทางภาษาที่สำคัญ ถึงกับกล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า การศึกษาภาษาโดยไม่ศึกษาวจนกรรมนั้นเป็นการศึกษาภาษาที่ไม่สมบูรณ์ เปรียบเสมือนผู้ เล่นเบสบอลที่ศึกษาเพียงกฎการเล่น แต่ไม่ได้ศึกษาว่าการเล่นให้เป็นเกมสำนั้นเป็นอย่างไร ทั้งยังมองว่าการศึกษาเรื่องความหมายของประโยค และการศึกษาเรื่องวจนกรรมคือสิ่ง เดียวกัน ทฤษฎีวจนกรรมเซอร์ลด์ให้ความสำคัญกับเจตนาของผู้พูดขณะกล่าวถ้อยเป็นอย่างมาก และมองว่ากล่าวถ้อยและการแสดงเจตนาของผู้พูดไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งหมายความว่าทุกครั้งที่เกิดถ้อยผู้พูดจะแสดงเจตนาอยู่ในถ้อยคำของตนเสมอ ดังนั้นตาม ความคิดของเซอร์ลด์แล้ว ทุกถ้อยคำที่ผู้พูดเปล่งออกมาถือเป็นวจนกรรมได้ทั้งสิ้น

ทฤษฎีวจนกรรมถือเป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของการศึกษาตามกรอบวจนปฏิบัติศาสตร์ ข้ามภาษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายว่าผู้พูดใช้ภาษาเพื่อทำให้เกิดการกระทำได้อย่างไร และผู้ฟังเข้าใจความหมายของผู้พูดได้อย่างไร ทั้งนี้ประเด็นหลักซึ่งเป็นที่ถกเถียงเกี่ยวกับ ทฤษฎีนี้คือเรื่องความเป็นสากลของทฤษฎี โดยนักภาษาศาสตร์มีความเห็นต่างกันเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เชื่อว่าวจนกรรมมีความเป็นสากล อาทิ ออสติน (Austin, 1962) เซอร์ลด์ (Searle, 1969) บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1978) บลูม – คูลคาและโอลชเตน (Blum-Kulka & olshtain, 1984) คัตติง (Cutting, 2008) แนช (Nash, 1983) และเดวี (Davie, 1987) ตรงกันข้ามกับเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1985) ที่มองว่าวจนกรรมไม่ใช่สิ่งที่เป็นสากลแต่ ขึ้นกับวัฒนธรรม

นักภาษาศาสตร์กลุ่มแรกที่เชื่อเรื่องความเป็นสากลของวัจนกรรมจะมุ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบกลวิธีแสดงวัจนกรรมที่พบในกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาต่างกัน ผู้พูดภาษาต่างกัน แสดงวัจนกรรมที่สนใจศึกษาด้วยกลวิธีอะไรบ้าง และจากกลวิธีดังกล่าว สะท้อนให้เห็น วัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นๆ ได้ว่าอย่างไร โดยเริ่มจากการเลือกวัจนกรรมที่สนใจศึกษา จากนั้นจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบกลวิธีการแสดงวัจนกรรมนั้นๆ ในกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาที่แตกต่างกัน 2 กลุ่มที่เชื่อว่ามีวัฒนธรรมต่างกัน แล้วสรุปว่ากลวิธีแสดงวัจนกรรมที่พบแตกต่างกันนั้น สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของผู้พูดภาษาที่แตกต่างกันนี้ได้อย่างไร โดยการเขียนบรรยายวัฒนธรรมผ่านคำศัพท์จำนวนหนึ่งที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในขณะนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับแสดงวัจนกรรม เช่น คำว่า *directness, formality, politeness, involvement, face* etc. ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงไว้ก่อนหน้านี้ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมการขอโทษของชาวอิสราเอลและชาวอเมริกัน (Blum-Kulka & Olshtain, 1984) การศึกษาการแสดงวัจนกรรมการเตือนของชาวอเมริกันเปรียบเทียบกับชาวจีน (Nash, 1983) การศึกษาวัจนกรรมขอโทษของผู้พูดโมร็อกโคเปรียบเทียบกับผู้พูดชาวอังกฤษ (Davie, 1987) หรือการศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมกล่าวคำชมในผู้พูดอินเดีย และผู้พูดอังกฤษ (Cutting, 2008)

ในขณะที่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1991) มองต่างออกไปว่า แม้คำว่า *directness, formality, politeness, involvement, face* etc. จะมีประโยชน์และใช้ได้กับบางวัฒนธรรม แต่ก็คลุมเครือ และอาจมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม หรือในบางวัฒนธรรม อาจไม่มีคำเหล่านี้อยู่ การบรรยายวัฒนธรรมด้วยคำศัพท์เหล่านี้จึงทำให้เกิดความลำเอียงทางชาติพันธุ์ (ethnocentric bias) สิ่งที่มีมองว่าสุภาพในสังคมหนึ่งอาจถูกมองว่าไม่สุภาพในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้การแสดงวัจนกรรมไม่เพียงแต่จะแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาเท่านั้น แม้แต่ในผู้พูดที่พูดภาษาเดียวกันที่อาศัยอยู่ในสังคมต่างกัน ก็อาจแสดงวัจนกรรมที่แตกต่างกันได้ เช่นระหว่างคนผิวขาวและคนผิวดำ หรือระหว่างคนที่อยู่ในชนชั้นที่แตกต่างกันในประเทศอังกฤษ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996a) มองว่าทุกวัฒนธรรมต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและมีรูปแบบในการสื่อสารที่เฉพาะตัวและไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ว่าสังคมใดเหนือ หรือเด่นกว่าสังคมใด ดังนั้นการเขียนบรรยายวัฒนธรรมด้วยคำศัพท์ที่มีความเจาะจงกับสังคมอังกฤษข้างต้น รวมทั้งคำอื่นๆ เช่น *apologize, thank you, conformism* หรือ *consensus* เพื่ออธิบายวิธีการสื่อสารของคนในสังคมอื่นในการเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม จึงไม่ใช่เรื่องที่เหมาะสม แต่ควรเขียนบรรยายด้วยคำศัพท์ที่เป็นสากลที่พบได้ในทุกวัฒนธรรม ซึ่งการพยายามหาคำศัพท์ที่ไม่มีมีความลำเอียงทางวัฒนธรรม

(culturally unbiased) และมีความเป็นสากลเพื่อใช้เปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมของเวียซบิกาคือที่มาของการพัฒนากรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM)

2.4 กรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ

กรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM) เป็นกรอบแนวคิดทางวินปฏิบัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่พัฒนาโดยเวียซบิกาคา (Goddard, 2007 อ้างถึงใน Goddard, 2010) ที่เกิดขึ้นจากความพยายามหาคำศัพท์ที่สามารถใช้บรรยายวิธีการพูดของคนในสังคม โดยไม่ทำให้เกิดความลำเอียงทางวัฒนธรรม (culturally unbiased) แทนคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในขณะนั้นซึ่งได้แก่ *directness, formality, politeness, involvement, face* etc. ดังเช่นที่พบในงานของโรซาลู (Rosaloo, 1982), แนช (Nash, 1983), บลูม – कुลคาและโอลชเตน (Blum-Kulka & olshtain, 1984), ชิฟฟริน (Schiffirin, 1984) และเดวี (Davie, 1987) โดยเวียซบิกาคา (Wierzbicka, 1991) มองว่าแม้คำศัพท์เหล่านี้จะมีประโยชน์และใช้ได้กับบางวัฒนธรรม แต่ก็คลุมเครือ และอาจมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม หรือในบางวัฒนธรรมอาจไม่มีคำเหล่านี้อยู่ การบรรยายวัฒนธรรมด้วยคำศัพท์เหล่านี้จึงทำให้เกิดความลำเอียงทางชาติพันธุ์ (ethnocentric bias)

เวียซบิกาคา (Wierzbicka, 1997) ซึ่งให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่า การพยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการพูดของคนในแต่ละสังคมเพื่อโยงไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดดั้งเดิมทางวินปฏิบัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจในอดีตอย่างกว้างขวางนั้น อาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสมอีกต่อไป เนื่องจากมีข้อเสียอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือการเขียนบรรยายด้วยคำศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปที่มีอยู่ในภาษาใดภาษาหนึ่ง ไม่ได้ทำให้คนจากต่างวัฒนธรรมเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น มีมูลเหตุจงใจในการพูดหรือใช้ภาษาเช่นนั้นอย่างไร ผู้พูดรู้สึกอย่างไรในขณะที่พูด และประการที่สอง คนจากต่างวัฒนธรรมกันอาจรับรู้ความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ต่างกัน โดยเวียซบิกาคาได้ยกตัวอย่างงานวิจัยของแนช (Nash, 1983) ที่เปรียบเทียบกลวิธีการดักเตือนของชาวจีน และชาวอเมริกันแล้วนำไปสู่ข้อสรุปเรื่องวัฒนธรรมว่าอาจไม่เหมาะสม เพราะชาวจีนและชาวอเมริกันอาจรับรู้ความหมายของคำว่า *politeness* ต่างกัน ดังนั้นการเปรียบเทียบวิธีการพูดของคนจาก 2 วัฒนธรรมนี้ แล้วสรุปว่าวัฒนธรรมใด polite กว่ากันจึงไม่ถูกต้อง เพราะสิ่งที่ polite ของสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่

สิ่งที่ polite ในสังคมอื่นก็ได้ หรือกรณีงานวิจัยของเว็ตเซล (Wetzel, 1988) ก็เป็นไปได้ว่าคนอเมริกันและญี่ปุ่น อาจเข้าใจความหมายของคำว่า apology แตกต่างกัน โดยเวียชบิกกา (Wierzbicka, 1994) พบว่าชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตกกล่าวขอโทษต่างกันทั้งในแง่ปริมาณ และคุณภาพ ในแง่ปริมาณสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นจะขอโทษบ่อยกว่าชาวตะวันตกในทุกบริบท สถานการณ์ และในแง่คุณภาพสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นจะกล่าวขอโทษเมื่อกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายแม้โดยอ้อม ต่างจากชาวตะวันตกที่จะกล่าวขอโทษเมื่อกระทำสิ่งที่ไม่ดีต่อผู้อื่นโดยตรงเท่านั้น เวียชบิกกา (Wierzbicka, 1991) ยังได้ยกตัวอย่างเพิ่มเติมเพื่อ แสดงให้เห็นความคลุมเครือของการใช้ศัพท์อื่นๆ ในการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมไว้อย่าง น่าสนใจว่า เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการพูดของชาวญี่ปุ่นกับชาวอังกฤษ ชาวญี่ปุ่นอาจถูก มองว่า indirect และชาวอังกฤษมีรูปแบบการพูดแบบ direct แต่หากเปรียบเทียบรูปแบบการ พูดระหว่างชาวอังกฤษกับชาวฮิบรู ต้องกล่าวว่าชาวอังกฤษมีรูปแบบการพูดแบบ indirect แต่ชาวฮิบรูมีรูปแบบการพูดแบบ direct ดังนั้นจึงไม่สามารถสรุปได้ว่าแท้จริงแล้วรูปแบบ การพูดของชาวอังกฤษเป็นแบบ direct หรือ indirect โดยเวียชบิกกาแสดงความเห็นเพิ่มเติม ว่าความต่างเรื่อง directness ของชาวอังกฤษกับชาวญี่ปุ่นและฮิบรูไม่ได้เป็นในเชิงปริมาณ ไม่ได้อยู่ตรงกลางระหว่างของชาวญี่ปุ่นกับชาวฮิบรู แต่เป็นในเชิงคุณภาพมากกว่า กล่าวคือ แต่ละวัฒนธรรมต่างกันในเรื่อง อะไร ที่ควร indirect และจะ indirect อย่างไร ที่สำคัญที่สุดคือ ทำไม ต้อง indirect นอกจากนี้เวียชบิกกายังพูดถึงคำว่า sincerity ในสังคม ญี่ปุ่นว่าไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงความซื่อสัตย์เท่านั้น แต่มีความหมายซับซ้อนกว่านั้น เพราะตามมุมมองของชาวญี่ปุ่น คนที่ sincere คือคนที่ทำตามหน้าที่ของตน หรือพยายาม รักษาความกลมเกลียวของคนในสังคมซึ่งต่างจากที่สังคมตะวันตกมอง เวียชบิกกาจึงสรุปว่า ไม่มีคำใดในภาษาญี่ปุ่นที่มีความหมายเหมือนกับคำว่า sincerity ในภาษาอังกฤษ

เพื่อแก้ปัญหาข้างต้น เวียชบิกกาจึงเสนอว่าในการบรรยายวัฒนธรรม เราควรใช้ คำศัพท์ที่เป็นอิสระจากภาษาใดภาษาหนึ่ง (language-independent metalanguage) ที่ไม่ขึ้นกับ วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งเป็นชุดของคำศัพท์ที่ประกอบไปด้วยคำศัพท์พื้นฐาน (semantic primes/primes) จำนวน 63 คำที่มีความเป็นสากล และพบได้ในทุกภาษา และกฎ การรวมกันของคำศัพท์นั้นๆ โดยเวียชบิกกา (Wierzbicka, 1995, 1996a, 1996b, in press) กอดดาร์ด (Goddard, 2004, 2006) และกอดดาร์ดและเวียชบิกกา (Goddard & Wierzbicka, 2002, 2004) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติเปรียบเสมือนเป็นชุด ของภาษาที่เป็นอิสระจากภาษาใดภาษาหนึ่ง และเป็นภาษาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอธิบาย และเปรียบเทียบภาษา ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง แต่เป็นสากลลักษณะด้านศัพท์

(lexical universal) ที่มีอยู่ในทุกภาษา ประกอบด้วยชุดของคำศัพท์พื้นฐาน (Semantic primitive / primes) ที่เปรียบเสมือนความหมายของหน่วยใดๆ เช่น ความหมายของคำหน่วยคำหรือวลีที่มีความหมายพื้นฐานง่ายๆ และไม่สามารถให้คำอธิบายหรือให้ความหมายด้วยคำศัพท์อื่นในภาษานั้นได้อีกเนื่องจากเป็นหน่วยที่มีความหมายเป็นที่สุดในภาษาแล้ว ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในทุกภาษา ไม่ใช่เฉพาะในภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงสามารถใช้อธิบายความหมายของคำในภาษาหนึ่ง แล้วแปลข้ามภาษาได้โดยทำให้คนในภาษาอื่นเข้าใจได้ตรงกัน โดยไม่ทำให้เกิดความหมายที่คลุมเครือ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, in press) เชื่อว่าคำศัพท์เหล่านี้ถือเป็นแก่น (core) ในระบบภาษาของมนุษย์ ในแง่ที่คำศัพท์อื่นที่ซับซ้อนมากกว่าสามารถสร้างขึ้นได้จากคำศัพท์เหล่านี้ และสามารถทำความเข้าใจได้โดยผ่านคำศัพท์เหล่านี้

งานวิจัยเกี่ยวกับอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในระยะเริ่มแรก มุ่งเน้นการพิสูจน์ว่าชุดของคำที่สงสัยว่าเป็นคำศัพท์พื้นฐานว่ามีความเป็นสากลและพบในทุกภาษาหรือไม่ โดยกอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 1994) ได้รวบรวมผลการวิเคราะห์คำศัพท์พื้นฐานในภาษาที่มาจากต่างตระกูลกัน เช่น ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษา Yankunytjatjara (ภาษาของชนพื้นเมืองในออสเตรเลีย) ภาษาแอฟริกันตะวันตก และภาษาฝรั่งเศสไว้ในหนังสือ “*Semantic and Lexical Universals*” โดยงานวิจัยชุดเริ่มแรกนี้ยังไม่สามารถตอบคำถามเรื่องคำศัพท์พื้นฐานได้ทั้งหมด แต่สนับสนุนสมมติฐานเรื่องที่ว่าในทุกภาษาต่างมีคำศัพท์ชุดหนึ่งเหมือนกัน ได้แก่ *I, you, someone, something, where, when, big, small, good, bad, do และ happen* ซึ่งจากงานวิจัยภาษาต่างๆ ที่อาศัยกรอบทฤษฎี NSM หลายทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พบว่าคำศัพท์กลุ่มนี้มีจำนวน 63 คำ ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Goddard, 2011)

คำศัพท์
<u>substantives</u>
1. I,
2. YOU,
3. SOMEONE,
4. PEOPLE,
5. SOMETHING/THING,

ตารางที่ 2.1 อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (ต่อ)

คำศัพท์
6. BODY
<u>relational substantives</u>
7. KIND,
8. PART
<u>determiners</u>
9. THIS,
10. THE SAME,
11. OTHER/ELSE
<u>quantifiers</u>
12. ONE,
13. TWO,
14. MUCH/MANY,
15. SOME,
16. ALL
<u>evaluators</u>
17. GOOD,
18. BAD
<u>descriptors</u>
19. BIG,
20. SMALL
<u>mental predicates</u>
21. THINK,
22. KNOW,
23. WANT,
24. FEEL,
25. SEE,
26. HEAR
<u>speech</u>
27. SAY,
28. WORDS,
29. TRUE

ตารางที่ 2.1 อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (ต่อ)

คำศัพท์
<u>actions, events, movement, contact</u>
30. DO,
31. HAPPEN,
32. MOVE,
33. TOUCH
<u>location, existence, possession, specification</u>
34. BE (SOMEWHERE),
35. THERE IS,
36. HAVE,
37. BE (SOMEONE/SOMETHING)
<u>life and death</u>
38. LIVE,
39. DIE
40. WHEN/TIME,
<u>time</u>
41. NOW,
42. BEFORE,
43. AFTER,
44. A LONG TIME,
45. A SHORT TIME,
46. FOR SOME TIME,
47. MOMENT
<u>space</u>
48. WHERE/PLACE,
49. HERE,
50. ABOVE,
51. BELOW,
52. FAR,
53. NEAR,
54. SIDE,
55. INSIDE

ตารางที่ 2.1 อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Goddard, 2011)

คำศัพท์
<u>logical concepts</u>
56. NOT
57. MAYBE
58. CAN
59. BECAUSE
60. IF
<u>intensifier, augmentor</u>
61. VERY
62. MORE
<u>similarity</u>
63. LIKE/WAY

กอดดาร์ด (Goddard, 2002) ได้สรุปถึงวิธีการหาคำศัพท์พื้นฐานในตารางข้างต้นไว้ว่ามี 3 ขั้นตอนหลักๆ โดยในขั้นตอนแรก ต้องพยายามนึกถึงแนวคิดที่ไม่สามารถให้ความหมายได้ด้วยคำอื่นๆ ที่พื้นฐานกว่า และคำดังกล่าวต้องพบได้ในทุกภาษาด้วย ตัวอย่างภาษาอังกฤษ พบว่าแนวคิด “GOOD” นั้นไม่สามารถหาคำอื่นมาอธิบายความหมายต่อไปได้อีก ดังนั้นในเบื้องต้นให้สงสัยไว้ก่อนว่า GOOD อาจเป็นคำศัพท์พื้นฐาน จากนั้นจึงพิจารณาต่อไปว่าสามารถใช้คำดังกล่าวนี้ในการอธิบายความหมายของคำศัพท์อื่นในภาษานั้นๆ ได้หรือไม่ ถ้าได้ก็ควรสงสัยว่าคำดังกล่าวเป็นคำศัพท์พื้นฐาน ยกตัวอย่าง GOOD พบว่าสามารถใช้ในการอธิบายความหมายของคำศัพท์จำนวนมากได้ เช่น *nice, tasty, kind, happy, pretty* จากนั้นในขั้นตอนสุดท้ายให้ศึกษาจากงานวิจัยที่ผ่านมาที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วว่าคำๆ เดียวกันนี้พบในภาษาอื่นๆ ด้วยหรือไม่ ถ้าพบ จะถือว่าคำนั้นเป็นคำศัพท์พื้นฐาน กรณี GOOD พบว่าพบได้ในทุกภาษา ดังนั้น GOOD คือ คำศัพท์พื้นฐาน

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996b) เชื่อว่าหากคำศัพท์พื้นฐานในดังแสดงในตารางข้างต้น ไม่สามารถให้ความหมายต่อไปได้ในภาษาอังกฤษ ก็น่าจะคาดได้ว่าคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ในภาษาอื่นๆ ก็ไม่สามารถให้ความหมายต่อไปอีกเช่นเดียวกัน และการที่ผู้พูดต่างภาษากันสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ ก็เนื่องมาจากมีคำศัพท์พื้นฐานที่เหมือนกัน เพราะหากต่างกันแล้ว ผู้พูดต่างภาษากันย่อมไม่สามารถเข้าใจกันได้ ซึ่งแสดงว่าแนวคิดเรื่องความเป็น

สากลมีอยู่จริง โดยได้กล่าวไว้ว่าในทุกภาษาต่างมีคำศัพท์พื้นฐานที่ถอดความได้มีความหมายเหมือนกับในภาษาอื่น ซึ่งอาจอยู่ในรูปหน่วยคำ คำ หรือโครงสร้างทางไวยากรณ์ก็ได้ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1992a) ย้ำว่าในการพูดถึงความเป็นสากลของภาษานั้น เป็นการพูดถึงความเหมือนกันในแง่ความหมาย ไม่ใช่ความเหมือนในแง่รูปภาษา คือเชื่อในความเป็นสากลในแง่ความหมาย และอธิบายเพิ่มเติมว่าแนวคิดเรื่องคำศัพท์ที่เป็นสากลว่า อาจอยู่ในภาษา A โดยเป็นคำประเภทหนึ่ง แต่ในภาษา B อาจเป็นคำอีกประเภทหนึ่งที่มีรูปต่างกัน หรืออาจอยู่ในรูปวลี หรือส่วนของคำก็ได้ แต่มีความหมายเหมือนกัน ดังนั้นแม้ว่าชุดคำศัพท์พื้นฐานจะนำเสนอในรูปภาษาอังกฤษ แต่ในภาษาอื่นก็มีคำที่มีความหมายตรงกันได้

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996) อธิบายว่าคำศัพท์แต่ละคำในตารางที่ 2.1 อาจมีหลายความหมาย และไม่ได้หมายความว่าจะสามารถหาคำศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกับทุกความหมายในภาษาอื่น แต่เฉพาะความหมายที่เป็นความหมายพื้นฐานที่สุดหรือความหมายหลักเท่านั้น ที่จะสามารถหาคำที่มีความหมายตรงกันในทุกภาษา เช่นคำว่า *feel* ในภาษาอังกฤษและ *rasa* ในภาษามาลเลย์ต่างมีความหมายพื้นฐานเหมือนกัน แต่ *feel* ยังมีความหมายรองที่เกี่ยวกับ ‘touching’ ซึ่งไม่พบในคำว่า *rasa* แต่คำๆนี้ในภาษามาลเลย์กลับมีความหมายรอง (secondary sense) ว่า ‘taste’ ซึ่งไม่พบในคำว่า *feel* โดยคำศัพท์พื้นฐานในตารางที่ 2.1 อาจมีรูปแปรได้ และเราเรียกรูปแปรเหล่านี้ว่า *allolexes* หรือ *allomorphs* เช่นคำในภาษาอังกฤษ THING เป็น *allolexes* ของ SOMETHING ทำนองเดียวกับที่ PERSON เป็น *allolexes* ของ SOMEONE เมื่อรวมคำบ่งชี้หรือคำแสดงจำนวน เช่น *this something = this thing = one thing* และ *this someone = this person = one person*

การรวมตัวกันของคำศัพท์พื้นฐาน จะเป็นไปตามกฎไวยากรณ์สากลที่กำหนดการเรียงตัวกันของคำศัพท์พื้นฐานว่า คำศัพท์ใดจะพบนำหน้า หรือตามหลังคำศัพท์ใด (Goddard & Wierzbicka, 2002) โดยกอดดาร์ดและเวียซบิคกาเสนอว่าหน่วยทางไวยากรณ์ที่พื้นฐานที่สุดของอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติที่เทียบได้กับอนุประโยคคือวลี ซึ่งแบ่งเป็น 2 ชนิดคือนามวลี (substantive phrase) และกริยาวลี (predicate phrase) แต่ละชนิดประกอบด้วยส่วน (part) โดยนามวลีคือกลุ่มของคำหรือคำที่สามารถแทนที่ได้ด้วยส่วนของนามวลีที่เล็กที่สุด (minimal substantive part) เช่น SOMETHING, PEOPLE, I, YOU ต่างจากกริยาวลี (predicate phrase) ที่หมายถึงคำหรือคำที่สามารถแทนที่ได้ด้วยส่วนของกริยาวลีที่เล็กที่สุด (minimal predicate part) เช่น MOVE, HAPPEN, DIE ยกตัวอย่าง *These two people know something*. นามวลี คือ ‘these two people’ กริยาวลี คือ ‘know something’

ทั้งนี้วลีภาคประธานอาจประกอบด้วยคำนามหรือสรรพนามเพียงคำเดียว เช่น I, YOU, SOMEONE, PEOPLE, SOMETHING หรือมีคำขยายด้วยก็ได้ตามโครงสร้าง ‘substantive + attributes’ โดย attributes ที่ว่าคือคำศัพท์ในหมวด evaluators คือ GOOD และ BAD หรือคำศัพท์ในหมวด descriptors คือ BIG และ SMALL เช่น something good, someone good, good people, good things, something bad, something big, something small วลีภาคประธานที่พบร่วมกับคำขยาย เช่นนี้เรียกว่า “attributive phrase” ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนคือ**ส่วนหลัก**ที่เกิดเดี่ยวๆได้ และ**ส่วนขยาย**ที่เกิดเดี่ยวๆไม่ได้ เช่น *Good people* do things like this เราอาจพูดว่า people do things like this ได้ แต่จะพูดว่า good do thing like this ไม่ได้ ส่วนของภาคประธานอื่น ได้แก่ SOMEONE และ SOMETHING สามารถเกิดร่วมกับคำบ่งชี้ (determiners) THIS (PERSON คือ allolexes ของ SOMEONE, THING คือ allolexes ของ SOMETHING ส่วน ELSE คือ allolex ของ OTHER) เช่น this person = this someone และ this thing = this something นอกจากนี้ยังสามารถเกิดร่วมกับ THE SAME และ OTHER และคำบอกจำนวน (quantifier) เช่น ONE, TWO, ALL, MUCH/MANY, SOME เช่น one thing, two things, some people, some things, many people, many things, all people, all things วลี KIND OF และ PART OF สามารถถือว่าเป็นเสมือนภาคประธาน (substantive-like) ได้ เมื่อรวมกับ specifier (specifier = quantifier และ determiners) เช่น this kind/part, the same kind/part, another kind/part, one kind/part, two kind/part, many kind/part, all kind/part, some kind/part ทำนองเดียวกับ WHEN/TIME และ WHERE/PLACE ที่สามารถทำหน้าที่เป็นวลีภาคประธานได้ หากรวมกับคำบ่งชี้ โดย WHERE/ PLACE สามารถเกิดกับ BIG และ SMALL (descriptors) ได้ เช่น this time/place, the same time/place, another time/place, somewhere big/small (a big place/small) ในขณะที่วลีภาคแสดง คือส่วนที่รวมกับ NOT ได้ โดยอาจประกอบด้วย 2 ส่วนคือ “main part” และ “subsidiary part” ที่เป็นส่วนเติมเต็ม เช่น *did something, said one thing, want something, saw someone*

เวียชบิคกาและกอดคาร์ดยังอธิบายเพิ่มเติมว่า คำศัพท์ในภาคแสดงจะเกิดร่วมกับคำศัพท์ในภาคประธานตามกรอบที่ง่ายที่สุด (minimal frame) ซึ่งนอกจากจะพบในโครงสร้างดังกล่าวแล้ว ยังอาจมีส่วนขยายอื่นในโครงสร้างที่ซับซ้อนขึ้น เช่น คำว่า HAPPEN ไม่เพียงแต่จะพบตามหลังคำว่า SOMETHING เป็น “something happening” แต่ยังสามารถพบในโครงสร้างอื่นที่ซับซ้อนขึ้น คือ “something happening to someone” หรือ “something happening to something” ได้ด้วย โครงสร้าง 2 แบบหลังนี้ถือเป็น *valency options* ทำนองเดียวกับคำว่า DO ที่อาจเกิดในโครงสร้างที่ง่ายที่สุด คือ someone DOES something หรือ

someone DOES something to someone/something, someone DOES something with something หรือ someone DOES something with someone ก็ได้ ทำนองเดียวกับคำว่า SAY ที่อาจพบในโครงสร้าง someone SAID something, someone said something about someone, someone said: “_____”, X said something to someone หรือ someone said some words ก็ได้

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1995) กล่าวเสริมว่าไวยากรณ์สากลข้างต้น จะไม่มีการใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ใดๆ ทั้งยังไม่มีการใช้คำศัพท์เทคนิคอื่น หรือหน่วยทางทฤษฎีใดที่จะทำให้เข้าใจได้มากขึ้น เช่น agents, actors, volition, action, deixis, self-reference, subjects, predicates, objects, clauses, deletions โดยยกตัวอย่างประโยค *I want to do this* ว่าวิธีที่ดีที่สุดในการอธิบายความหมายของประโยคนี้ให้คนต่างภาษา คือ การแปลความหมายประโยคนี้เป็นภาษาของคนต่างภาษานั้นๆ เช่น แปลเป็นภาษารัสเซียได้ว่า *ja xocu eto sdelat* โดยเวียซบิคกาอธิบายว่าคำที่มีความหมายเหมือนกันในทั้ง 2 ประโยคนี้คือ *do* และ *sdelat*, *ja xodu* มีความหมายเหมือนกับ *I want*, *eto sdelat* มีความหมายเหมือนกับ *to do this* และทั้งประโยคคือ *ja xocu eto sdelat* มีความหมายเหมือนกับ *I want to do this*. เวียซบิคกากล่าวสรุปว่าความหมายของประโยคใดๆ จะขึ้นอยู่กับความหมายของคำศัพท์พื้นฐาน และกฎการรวมตัวกันของคำศัพท์เหล่านั้น ดังนั้นแม้ไวยากรณ์ของประโยคภาษารัสเซียจะต่างจากไวยากรณ์ของอังกฤษอย่างมาก กล่าวคือ *xocu* สามารถวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือส่วนแก่น *xoc-* และ the inflectional ending *-u* (first person singular, present tense) ต่างจาก *want* ที่วิเคราะห์ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว แต่ความต่างนี้ก็ไม่ทำให้ความหมายโดยรวมของ 2 ประโยคนี้ต่างกัน

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1995) ได้ยกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลการวิจัยเรื่องคำพูดของเด็กหลายชิ้นที่ได้ข้อสรุปไปในทำนองเดียวกันว่าเด็กมักใช้ประโยค *I want something*, *I don't want to do this*, *I want more* (เช่น *more milk!*), *I want you to do something*, *I don't want you to do this*, *there isn't (any)*, *I want to know something*, *I see something bad*. โดยชี้ประเด็นว่าประโยคเหล่านี้ต่างประกอบด้วยคำศัพท์พื้นฐานเหมือนกัน เช่น *WANT*, *DO*, หรือ *NOT* ซึ่งสนับสนุนว่าคำศัพท์พื้นฐานและไวยากรณ์สากลที่เสนอนั้นมีความเป็นสากล แม้ไวยากรณ์ที่เป็นสากลนี้จะมองว่าประโยคส่วนใหญ่ในภาษาหนึ่งๆ จะไม่สามารถแปลเป็นภาษาอื่น โดยที่ความหมายไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งเพิ่ม และลดความหมายก็ตาม แต่ก็ มีบางประโยคที่สามารถแปลข้ามภาษาได้โดยคงความหมายเดิมทุกประการ ได้แก่ ประโยคที่ประกอบด้วยคำศัพท์พื้นฐานและไวยากรณ์สากล เช่น “*I want you to do this*”, “*you did*

something bad”, “I know when it happened”, “I want to see this”, “these people didn’t say anything about this”, “If I knew this, I would do something because of this”, “this person can’t move”, etc.

คำศัพท์พื้นฐาน และไวยากรณ์สากลที่แสดงกฎการรวมตัวกันของคำศัพท์พื้นฐานข้างต้น คือภาษาสมมติ (mini-language) ที่เรียกว่าอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM) ที่สามารถใช้บรรยายความหมายได้ โดยมีคุณสมบัติ 2 ประการคือ เข้าใจง่ายโดยตัวของมันเอง และไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมหรือภาษาใดภาษาหนึ่ง ดังนั้นจึงช่วยแก้ปัญหาคำความลำเอียงทางวัฒนธรรมในการเปรียบเทียบข้ามภาษาได้ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1992a) ได้ชี้ให้เห็นกฎสำคัญ 2 ข้อที่การศึกษาความหมายข้ามภาษาต้องมี คือ 1) ในการอธิบายความหมายใดๆ เราต้องการชุดของคำศัพท์ที่ไม่สามารถให้ความหมายอีกต่อไปได้ และ 2) ชุดของคำศัพท์ดังกล่าวต้องเป็นสากล ทั้งนี้กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) ต่างเชื่อว่าแม้จะมีจำนวนจำกัด แต่คำศัพท์เหล่านี้ก็สามารถใช้กล่าวซ้ำความหมายของคำที่มีความจำเพาะในแต่ละสังคมได้ ทั้งในรูปแบบคำอธิบายความหมาย (semantic explications) และในรูปแบบวัฒนธรรม (cultural script)

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996b) ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญว่า คำหรือวลีที่แสดงด้วยคำศัพท์พื้นฐานนั้นสามารถแปลข้ามจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งโดยการเปลี่ยนโครงสร้างทางไวยากรณ์โดยความหมายยังคงเดิม โดยความหมายที่เท่ากันใน 2 ภาษานี้ขึ้นอยู่กับความหมายของคำศัพท์พื้นฐาน และกฎการรวมกันของคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ สอดคล้องกันแนวคิดของกอดดาร์ด (Goddard, 1998) ที่เชื่อว่ามีชุดของคำศัพท์พื้นฐาน และการรวมกันของคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ ที่มีความหมายเท่ากันในทุกภาษา มุมมองดังกล่าวแสดงให้เห็นประเด็นสำคัญคือ สิ่งใดก็ตามที่สามารถพูดในรูปอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติภาษาหนึ่งได้ ก็จะสามารถถอดความให้อยู่ในรูปอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาอื่นได้ด้วยเช่นกัน เช่น คำศัพท์พื้นฐาน *I* และ *know* ในภาษาอังกฤษ สามารถรวมกันได้เป็น “I know” สามารถถอดความเป็นภาษาอื่นได้โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติจึงทำให้เราสามารถอธิบายความหมายในทุกภาษาได้จากมุมมองผู้ใช้ภาษานั้นๆ

กอดดาร์ด (Goddard, 2003b) ได้สรุปเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติของเวียซบิคกา และสมมติฐานภาษาสัมพัทธ์ (The Linguistic Relativity Hypothesis) ของเบนจามิน ลี วอร์ฟไว้อย่างน่าสนใจว่าทั้ง 2 ทฤษฎีนี้เหมือนกันในแง่ที่เชื่อว่าภาษาแต่ละภาษาต่างมีคำศัพท์และไวยากรณ์ที่แตกต่างกัน

และเชื่อว่าความต่างนี้นำไปสู่ความแตกต่างทางความคิด โดยทั้งเวียซบิกกาและวอร์ฟต่างมองว่าภาษากับความคิดมีความสัมพันธ์กัน โดยภาษาที่พูดจะกำหนดความคิดของคนๆ นั้น ดังนั้นภาษาและความคิดจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และเชื่อว่าภาษาต่างกันในประเทศที่สำคัญที่สุดคือโครงสร้างทางความหมาย ซึ่งทำให้เกิดความต่างทางความคิด โดยต่างมุ่งวิเคราะห์ความต่างทางความคิดระหว่างผู้ที่พูดภาษาต่างกัน ด้วยการวิเคราะห์ความหมายของทั้งไวยากรณ์ และคำศัพท์ระหว่างภาษา แต่ต่างกัน ในแง่ที่ทฤษฎีของวอร์ฟทดสอบด้วยพฤติกรรมที่ไม่ใช่ภาษา ส่วนกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติแสดงความหมายของคำด้วยวิธีการกล่าวซ้ำความ (paraphrase) ด้วยคำศัพท์พื้นฐาน และมองว่าการอธิบายความหมายด้วยวิธีนี้จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ การพยายามหาชุดของคำศัพท์ที่ไม่สามารถให้ความหมายได้อีกต่อไป เพื่อป้องกันการให้ความหมายแบบวกวน ด้วยเหตุผลดังกล่าว เวียซบิกกาและคณะจึงพยายามหาคำเหล่านี้ ด้วยการทดลองและวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ของคำในขอบเขตทางความหมายที่ต่างกัน ในภาษาต่างๆ โดยเวียซบิกกา (Wierzbicka, 1991) ย้ำว่าในการอธิบายคำสำคัญเราต้องการภาษาสมมติที่สร้างขึ้นที่มีความเป็นสากล ซึ่งก็คือ อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติที่ประกอบไปด้วยคำศัพท์พื้นฐาน ได้แก่ SOMEONE, SOMETHING, DO, HAPPEN, WANT, SAY, KNOW, THINK, GOOD, BAD, และอื่นๆ ที่เขียนแทนด้วยอักษรตัวใหญ่ เพื่อสื่อความหมายว่าคำเหล่านี้ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ someone, something, do แต่หมายถึงแนวคิดของคำเหล่านี้ที่พบในทุกภาษา ซึ่งการพยายามหาชุดของคำศัพท์ที่เป็นสากลเช่นนี้ ชี้ให้เห็นว่านอกจากจะเชื่อเรื่องความเป็นสากลทางความหมายแล้ว เวียซบิกกายังเชื่อเรื่องความเฉพาะเจาะจงทางความหมายของแต่ละภาษา และเชื่อว่าการแปรทางความหมายระหว่างภาษา โดยมองว่านอกเหนือไปจากคำศัพท์สากลแล้ว คำและไวยากรณ์อื่นๆ ที่เหลือในแต่ละภาษาไม่ใช่สิ่งที่เป็นสากล แต่เป็นสิ่งที่เจาะจงในภาษาหนึ่งๆ

เวียซบิกกา (Wierzbicka, 1999 อ้างถึงใน Goddard, 2006) ได้แสดงจุดยืนความเชื่อเรื่องการแปรทางความหมายระหว่างภาษา โดยมองว่าคำศัพท์ส่วนใหญ่ในทุกภาษามีความจำเพาะเจาะจงในภาษานั้นๆ นั้นๆ หรือภาษาในกลุ่มเดียวกัน แต่สามารถอธิบายความหมายที่เจาะจงนั้นๆ ได้ด้วยคำศัพท์พื้นฐานซึ่งมีความเป็นสากล โดยเชื่อว่ามีแนวคิดที่เป็นสากลจำนวนที่แน่นอนในหมวดหมู่ต่างๆ อยู่ อาทิ แนวคิดเรื่องคำบ่งชี้และคำแสดงจำนวน เช่น this, the same, other, one, two, many/much, all, and some แนวคิดที่แสดงสภาวะทางจิตใจ เช่น think, know, want, feel แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงเหตุการณ์ เช่น do, happen, move แนวคิดทางตรรกะ เช่น if, not, because, can, maybe แนวคิดเรื่องตำแหน่ง เช่น where/place, here,

above, below, near, far แนวคิดเรื่องเวลา เช่น when/time, now, before, after, a long time, a short time, for some time และอื่นๆ โดยกอดดาร์ด (Goddard, 2003b) มองว่าเรื่องที่วอร์ฟ กับเวียซบิคกา เห็นต่างกันมากที่สุดคือเรื่องเวลา กล่าวคือ เวียซบิคกามองว่ามีแนวคิดเรื่องเวลาที่เป็นสากลร่วมกันแม้ระหว่างภาษาที่ต่างกันเช่นอังกฤษกับโฮปี ซึ่งแนวคิดเรื่องเวลาในภาษาโฮปีอาจต่างจากแนวคิดเรื่องเวลาของชาวยุโรป แต่ไม่ได้หมายความว่าชาวโฮปีไม่มีแนวคิดเรื่องนี้ หรือเป็น “a timeless language” ตามที่วอร์ฟกล่าวอ้าง ทั้งนี้กอดดาร์ดได้สนับสนุนประเด็นวิเคราะห์ของตนเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยอ้างการศึกษาของมาลือทกิ (Malotki, 1983) ที่ศึกษาเรื่องภาษาโฮปีอย่างจริงจัง ใช้เวลาหลายปีที่หมู่บ้านชาวโฮปี เรียนภาษาโฮปี และเก็บข้อมูลถามด้วยตนเอง โดยเก็บตัวอย่างข้อมูลตัวอย่างภาษามากกว่า 1500 ตัวอย่างจากบทสนทนาตามธรรมชาติของชาวโฮปี และเสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง Hopi Time (Malotki, 1983 อ้างถึงใน Goddard, 2003b) มาลือทกิสรุปไว้ว่าภาษาโฮปีมีแนวคิดเรื่องเวลา และมีหลักฐานทางภาษานumerous ที่ชาวโฮปีพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องสิ่งของที่เกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน โดยกอดดาร์ดให้ความเห็นเรื่องการพิสูจน์ว่าภาษาโฮปีมีแนวคิดเรื่องเวลาหรือไม่ ตามมุมมองของกรอบแนวคิดอภิปรัชญาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติไว้ว่า ทำได้โดยการค้นหาคำที่ที่มีความหมายเช่นเดียวกับ temporal primes ในภาษาอังกฤษหรือไม่ ซึ่งตามการศึกษาของมาลือทกิพบว่าสามารถระบุชุดของ temporal primes ในภาษาโฮปีได้ ภาษาโฮปีจึงมีแนวคิดเรื่องเวลา เพียงแต่แนวคิดเรื่องดังกล่าวของชาวโฮปีแตกต่างจากชาวอังกฤษ

ข้อเท็จจริงข้างต้น ทำให้สรุปแนวคิดของกรอบแนวคิดอภิปรัชญาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติได้ว่า เชื่อว่าผู้พูดภาษาต่างกัน ก็จะมีระบบความคิด ความเชื่อต่างกัน โดยมุ่งแสดงความต่างดังกล่าวผ่านการวิเคราะห์คำศัพท์หรือไวยากรณ์ที่เฉพาะเจาะจงในภาษานั้นๆ ที่จะสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของภาษานั้นๆ ได้ แล้วนำเสนอผ่านชุดทางความหมายที่พบในทุกภาษา ซึ่งมีรูปแบบการรวมกันที่อย่างเฉพาะเจาะจงที่เป็นสากลในรูปคำอธิบายความหมาย (explications) และการกล่าวซ้ำความ (paraphrase) ซึ่งการนำเสนอในรูปแบบนี้อาจทำให้ผู้ที่ไม่คุ้นเคยรู้สึกอึดอัด แต่หากเปรียบเทียบกับทฤษฎีแบบดั้งเดิมอื่น เช่น การวิเคราะห์ห้องประกอบ (componential analysis) หรือการเขียนบรรยายตามทฤษฎี Conceptual Semantics ของแจ็กเคนดอฟ (Jackendoff, 1990) ที่กอดดาร์ด (Goddard, 2003b) ให้ความเห็นไว้ว่า แม้จะเขียนแสดงความหมายด้วยคำศัพท์พื้นฐานเหมือนกัน แต่กรอบแนวคิดอภิปรัชญาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติเน้นการใช้ภาษาธรรมชาติในการกล่าวซ้ำ ด้วยการแทนที่คำที่ถูก

ให้ความหมายด้วยคำศัพท์พื้นฐานเท่านั้น โดยไม่ได้ใช้คำศัพท์เทคนิค หรือสัญลักษณ์ทางตรรกะอื่นที่เชื่อว่าไม่ได้พบในภาษาธรรมชาติของมนุษย์เหมือนกับทฤษฎีของแจ็กเคนดอฟ

การวิเคราะห์ตามกรอบกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ยังมีข้อดีดังที่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1995) ได้กล่าวไว้ว่า ทำให้เราสามารถเปรียบเทียบความต่างทางโครงสร้างขององค์ประกอบทางความหมายได้อย่างชัดเจน และทำให้เห็นว่าองค์ประกอบทางความหมายใดบ้างที่มีร่วมกับคำอื่นอีก ดังนั้นจึงแสดงความสัมพันธ์ของคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันได้อย่างลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น คำกริยาในภาษาอังกฤษ 3 คำได้แก่ *order*, *ask*, *forbid* ที่พบในโครงสร้างเดียวกันคือ (1) I **order** you to do it. (2) I **ask** you to do it. (3) I **forbid** you to do it. สามารถเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ได้ดังภาพที่ 2.2 ถึง 2.4

(1) I **order** you to do it. =

- (a) I say: I want you to do it
- (b) I say this because I want you to do it[^]
- (c) I think you have to do it because I say this

ภาพที่ 2.2 คำอธิบายความหมายของคำว่า *order* (Wierzbicka, 1995)

(2) I **ask** you to do it. =

- (a) I say: I want you to do it
- (b) I say this because I want you to do it
- (c) I don't think that you have to do it because I say this

ภาพที่ 2.3 คำอธิบายความหมายของคำว่า *ask* (Wierzbicka, 1995)

(3) I **forbid** you to do it. =

- (a) I say: I want you not to do it
- (b) I say this because I want you not to do it
- (c) I think you can't do it because I say this

ภาพที่ 2.4 คำอธิบายความหมายของคำว่า *forbid* (Wierzbicka, 1995)

กอดดาร์ด (Goddard, 2011) แสดงความเห็นว่าคุณวอร์คที่ดั่งใช้คำศัพท์เพียง 63 คำ ในการเขียนบรรยายความหมาย จึงทำให้การเขียนบรรยายความหมายด้วยกรอบแนวคิด อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ มีความยาวมากกว่าการบรรยายความหมายด้วยวิธีอื่น แต่มีข้อดีอย่างมากคือสามารถแปลข้ามภาษาได้โดยไม่ทำให้เกิดการให้ความหมายอย่างวกวน และคลุมเครือ ดังเช่นที่พบในพจนานุกรมส่วนใหญ่ ทั้งนี้ยังทำให้วิเคราะห์ความหมายได้ อย่างละเอียด และไม่ทำให้เกิดความลำเอียงในการให้ความหมาย โดยใช้คำศัพท์ที่เฉพาะกับ วัฒนธรรมหนึ่งบรรยายคำศัพท์เฉพาะในวัฒนธรรมอื่น

กรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติไม่เพียงแต่ใช้เป็นเครื่องมือในการ เขียนแสดงความหมายของคำสำคัญในแต่ละวัฒนธรรมในรูปแบบคำอธิบายความหมาย (explications) ดังแสดงข้างต้น แต่ยังใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงกฎทางวัฒนธรรม (cultural rules) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า *บทวัฒนธรรม* (cultural scripts) ได้อีกด้วย (Goddard, 1997; Goddard & Wierzbicka, 2004) ซึ่งต่างจากคำอธิบายความหมายในแง่ที่จะมีใจความที่แสดง การประเมินค่า เช่น “it’s good” “it’s bad” หรือรูปแปรอื่นเช่น “it can be good if” “it can be bad if” หรือแสดงว่าผู้พูดรู้สึกอย่างไรในขณะที่พูด เช่น “I feel bad” หรือ “I feel good”

2.5 ทฤษฎีบทวัฒนธรรม

ทฤษฎีบทวัฒนธรรม (cultural script) เป็นหนึ่งในแนวคิดทางวจนปฏิบัติศาสตร์ชาติพันธุ์ (ethnopragmatics) ที่เรียกอีกว่า (Wierzbicka, 1985) ได้พัฒนาขึ้นในช่วงปี 1990s จากงานวิจัยระหว่างสาขาอรรถศาสตร์ และวจนปฏิบัติศาสตร์ข้ามวัฒนธรรม (Goddard, 2006) บทวัฒนธรรมเป็นการบรรยายความหมายในแง่ของการใช้ (Wong, 2004c) โดยมี วัตถุประสงค์หลักเพื่อแสดงวิธีการพูดจากมุมมองของผู้พูดภาษานั้น เพื่อแสดงข้อตกลงในการใช้ภาษาร่วมกันของคนในสังคมหนึ่งๆ ผ่านการวิเคราะห์คำสำคัญ (keyword) ในภาษานั้นๆ แล้วนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายด้วยชุดของอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (NSM; Natural Semantic Metalanguage) ที่ประกอบไปด้วยคำศัพท์ที่พบได้ในทุกภาษา จำนวน 63 คำ และรูปแบบทางไวยากรณ์แบบง่ายๆ ที่เหมือนกันในทุกภาษา และเชื่อว่ามิอยู่ในทุกภาษา ไม่ใช่พบในเฉพาะในภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น (Goddard & Wierzbicka, 2004) โดยเรียกอีกว่า (Wierzbicka, 1985, 1996a, 1996b) และกอดดาร์ด (Goddard, 2004) เชื่อว่า คำศัพท์พื้นฐานและไวยากรณ์พื้นฐานนี้ เปรียบเสมือนชุดของภาษาที่เป็นอิสระจากภาษาใด ภาษาหนึ่ง (language-independent metalanguage) เป็นภาษาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอธิบาย

คำศัพท์และเปรียบเทียบภาษา ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง กอดดาร์ด (Goddard, 1997) จึงเชื่อว่าบทวัฒนธรรม คือวิธีที่ดีในการแสดงกฎการพูด (rules for speaking) ที่อธิบายภาษาได้ชัดเจนและเป็นกลางที่สุด

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1985) ได้กล่าวถึง “ตัวแบบบทวัฒนธรรม”(Cultural Script Model) หรือ “ทฤษฎีบทวัฒนธรรม” (Cultural Script Theory) ครั้งแรกไว้ในบทความเรื่อง “Different cultures, different languages, different speech acts: English VS Polish” โดยเสนอความคิดว่าเราควรทำความเข้าใจการใช้ภาษาจากมุมมองผู้พูดภาษานั้นๆ ไม่ใช่จากมุมมองของบุคคลภายนอก ซึ่งสามารถทำได้โดยการทำความเข้าใจความหมายของคำสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ เนื่องจากเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) มองว่าการใช้ภาษาของคนในสังคมหนึ่งๆ สามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมของสังคมนั้นได้ เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวิธีการคิด การมองโลก ความเชื่อและแบบแผนความประพฤติที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งจนเกิดเป็นวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งแต่ละสังคมนั้นก็มีลักษณะเฉพาะตัวต่างจากสังคมอื่น และความต่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้จาก ภาษา ที่เป็นเสมือนเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของคนในแต่ละสังคม

บทวัฒนธรรม หมายถึง วิธีในการแสดงให้เห็นข้อตกลงในการใช้ภาษา ที่แสดงให้เห็นบรรทัดฐานที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ค่านิยม หรือการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมนั้นอย่างชัดเจน และแน่นอนด้วยชุดของคำศัพท์พื้นฐานที่เป็นสากล (Goddard, 2000, 2006; Wierzbicka, 2002, 2004) โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าในทุกสังคมนั้นมีกฎการพูดที่แน่นอนที่เรียกว่ากฎทางสังคม (cultural rules) หรือ *บทวัฒนธรรม* (cultural scripts) ซึ่งกฎดังกล่าวจะถ่ายทอดจากผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ที่สนิทไปยังเด็ก เช่น เด็กชาวโปแลนด์จะถูกสอนว่าไม่ให้เรียกผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัวด้วยการลงท้ายด้วย -ty ซึ่งแสดงความสนิทสนม (Wierzbicka, 2004) โดยกฎการพูดเช่นนี้ จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ (Goddard & Wierzbicka, 2004) ดังนั้นการวิเคราะห์วิธีการพูดผ่านคำสำคัญในภาษาหนึ่งๆ จึงสะท้อนให้เห็นบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นๆได้ เนื่องจากผู้พูดแต่ละภาษา ต่างมีวิธีการคิดที่เฉพาะเจาะจงเป็นเอกลักษณ์ของตน (Wong, 2004a) บทวัฒนธรรมจึงเป็นการบรรยายวิธีการพูดเป็นวิธีที่ตั้งอยู่บนข้อมูลทางภาษาเท่านั้น ซึ่งนอกจากความหมายของคำสำคัญทางวัฒนธรรมแล้ว หลักฐานทางภาษาอื่นที่สามารถแสดงบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม และค่านิยมทางวัฒนธรรม ได้แก่ คำคม สุภาษิต คำปรากฏร่วมที่พบได้บ่อย คำพูดที่ใช้ในพูดเป็นกิจวัตร และคำพูดตายตัว หรือกึ่งตายตัว คำอนุภาค คำอุทาน และคำเรียกขาน ซึ่งไม่ใช่ข้อมูลจากแหล่งอื่น เช่น จากการศึกษา

เชิงสังคมศาสตร์ หรือภูมิศาสตร์ เช่น การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคม ภูมิศาสตร์ชาติพันธุ์ (Goddard & Wierzbicka, 2004)

เวียซบิคกา(Wierzbicka, 1996a) อธิบายเพิ่มเติมว่าบัพทวัฒนธรรม ซึ่งใช้อธิบายการสื่อสารของคนในสังคมนั้น ไม่ได้มองว่าสังคมมีความเหมือนกัน แต่ยอมรับว่าคนในสังคมมีความแตกต่างกัน และไม่ได้มองว่าทุกคนในสังคมจะต้องประพฤติปฏิบัติเหมือนกันทั้งหมดเช่นกัน แต่มองว่าบางคนอาจฝ่าฝืน หลีกเลียง หรือไม่ยอมทำตามบรรทัดฐานทางสังคมได้ และเชื่อว่าบรรทัดฐานของแต่ละสังคมทั้งที่คนในสังคมนั้นยอมรับปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืน มีระบบเป็นของตนเองซึ่งต่างจากวัฒนธรรมอื่น โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1991) มองว่าทุกภาษาต่างมีระบบที่สมบูรณ์ของตน ในแง่การไม่มีคำหรือโครงสร้างในภาษาใดที่มีความหมายตรงกับภาษาอื่นอย่างสมบูรณ์ แต่จะเหมือนแค่บางส่วน โดยในภาษาหนึ่งๆ ทุกหน่วยจะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย (network) และมีตำแหน่งที่อยู่ที่เฉพาะเจาะจงในเครือข่ายของความสัมพันธ์นี้ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบภาษา 2 ภาษาหรือมากกว่า จึงไม่สามารถหาเครือข่ายของความสัมพันธ์แบบเดียวกัน แต่คาดหวังได้ว่าจะพบเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันได้

หมายความว่าแม้ทุกภาษาจะมีโครงสร้างทางภาษาและคำศัพท์ของตนเอง แต่จะมีบางส่วนของภาษาที่คล้ายคลึงกับที่พบในภาษาอื่น ซึ่งทำให้มองได้ว่ามีแนวคิดเรื่องความเป็นสากลทางภาษา(language universal) อยู่ทั้งในแง่คำศัพท์และไวยากรณ์ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1995) กล่าวเสริมว่าจากการวิจัยข้ามภาษาที่ผ่านมา พบว่าแนวคิด “someone” “something” และ “want” ที่ไม่สามารถให้คำนิยามต่อไปได้อีกในภาษาอังกฤษนั้น ไม่สามารถให้คำนิยามต่อไปในภาษาอื่นด้วยเช่นกัน และในภาษาอื่นก็มีคำหรือ bound morphemes ที่ใช้แสดงแนวคิดทั้ง 3 แนวคิดนี้ เนื่องจากคำศัพท์พื้นฐาน คือรากฐานของระบบความหมาย และหากรากฐานเหล่านี้แตกต่างกันไปแต่ละภาษา คนที่พูดภาษาต่างกันก็จะไม่สามารถเข้าใจภาษาอื่นได้ แต่ข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น แสดงว่าในภาษาที่แตกต่างกันเหล่านั้นต่างมีชุดคำศัพท์พื้นฐานเหมือนกัน และจากความเชื่อนี้เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1991) จึงเสนอว่าเราต้องพยายามค้นหาว่าแนวคิดที่เป็นสากลที่ว่ามีอะไรบ้าง โดยเวียซบิคกาองว่าความซับซ้อนของคำ ไม่ได้ทำให้คำคำนั้นเป็นหรือไม่เป็นคำที่มีความหมายพื้นฐานแต่อย่างใด ยกตัวอย่างคำในภาษาอังกฤษ เช่น *someone* และ *something* ที่แยกได้เป็น *some + one* และ *some + thing* แต่ *someone* และ *something* ก็เป็น primes หรือในภาษาญี่ปุ่น กริยาวลี *shitte imasu* “know” ก็มีความซับซ้อนมากกว่าคำกริยา *shiru* ‘to get to know’ แต่คำว่า *shitte imasu* ก็เป็น

prime หรือในภาษา Yankunytjatjara (Goddard, 1990) คำว่า *mukuringayi* “want” ที่มี suffix -ri ก็ถือเป็น prime

เพื่อแสดงจุดยืนในเรื่องนี้ งานวิจัยในยุคเริ่มแรกของเวียซบิคกาและคณะ จึงมุ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบวัฒนธรรมของชาวอังกฤษเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของผู้พูดภาษาอื่นผ่านคำสำคัญในหมวดหมู่ต่างๆ เช่น วัจนกรรม คำแสดงอารมณ์ และคำอุทาน โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996a) ได้วิเคราะห์วัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตก และนำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า ชาวญี่ปุ่นนิยมการกล่าวขอโทษในสถานการณ์ที่หลากหลาย และด้วยความถี่ที่สูงมาก ซึ่งต่างจากชาวตะวันตกทั้งในแง่คุณภาพและปริมาณ เนื่องจากแนวคิด *apology* และ *apologize* เป็นแนวคิดของตะวันตก และองค์ประกอบทางความหมายของคำนี้ตามการรับรู้ของสังคมญี่ปุ่นและสังคมตะวันตกนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือคำว่า *apology* และ *apologize* ของชาวตะวันตกมี “I did something bad (to you)” แต่คำเดียวกันนี้ในสังคมญี่ปุ่นไม่มีองค์ประกอบดังกล่าว ดังนั้นการกล่าวอ้างว่าชาวญี่ปุ่นขอโทษบ่อยกว่าชาวตะวันตกจึงเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง เพราะการกล่าวขอโทษของคนทั้งสองสังคมนี้สื่อเจตนาต่างกัน ซึ่งความต่างกันนี้เนื่องมาจากบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน โดยในสังคมญี่ปุ่น ผู้พูดจะถูกคาดหวังให้ขอโทษเพื่อแสดงความจริงใจ เมื่อทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้นจึงพบว่าชาวญี่ปุ่นจะขอโทษแม้ว่าผู้ฟังจะไม่ได้รับความเสียหายใดๆ เพียงแต่รู้สึกแค้น ก็เพียงพอที่จะทำให้กล่าวขอโทษผู้นั้นแล้ว โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1994) ได้เขียนแสดงวัฒนธรรมในการขอโทษของชาวญี่ปุ่น และชาวอังกฤษไว้ดังภาพที่ 2.5 และ 2.6

<p>when I know that I did something bad to someone</p> <p>I have to say something like this to this person:</p> <p>‘I feel something bad because of this’</p>

ภาพที่ 2.5 วัฒนธรรมของการขอโทษในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1994)

when I did something bad to someone

I have to say something like this to this person:

‘I feel something bad because of this’

ภาพที่ 2.6 บทวัฒนธรรมของการขอโทษในสังคมอังกฤษ(Wierzbicka, 1994)

บทวัฒนธรรมข้างต้นได้จากการศึกษาเปรียบเทียบการกล่าวขอโทษของชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตก โดยเว็ชบิกกาพบว่าชาวญี่ปุ่นจะกล่าวขอโทษบ่อยกว่าชาวตะวันตก ทั้งภายหลังจากที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกไม่ดีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ต่างจากชาวตะวันตกที่จะกล่าวขอโทษเมื่อกระทำสิ่งที่ไม่ดีต่อผู้อื่นโดยตรงเท่านั้น เว็ชบิกกายกตัวอย่างสถานการณ์ คือ ชาวอเมริกันคนหนึ่งชื่อ “ทอม” อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น วันหนึ่งขณะที่เขากำลังขับรถเพื่อไปหาเพื่อน เด็กชาวญี่ปุ่นได้วิ่งตัดหน้ารถอย่างกะทันหัน แม้ว่าทอมจะขับรถอย่างระมัดระวัง และขับด้วยความเร็วตามที่กฎหมายกำหนดก็ตาม แต่ก็เบรกไม่ทัน และชนเด็กนั้นล้มลง ทอมจึงหยุดรถและเรียกรถตำรวจและรถพยาบาลเพื่อนำเด็กคนนี้ส่งโรงพยาบาล โชคดีที่เด็กได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย และตำรวจก็ไม่ได้แจ้งข้อหาใดๆแก่ทอม

หลังจากนั้นไม่กี่วันตำรวจก็โทรมาหาเขาและบอกว่าพ่อแม่ของเด็กที่ถูกรถชนรู้สึกเสียใจมากกับการกระทำของทอม ทอมรู้สึกงงและไม่เข้าใจว่าทำไมพ่อแม่ของเด็กจึงรู้สึกเสียใจกับการกระทำของเขา เนื่องจากเขาคิดว่าเขาได้ทำทุกอย่างที่ควรกระทำแล้ว โทรเรียกรถพยาบาล และเด็กก็ปลอดภัย เนื่องจากในสังคมญี่ปุ่นเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น สังคมจะคาดหวังให้คนขับรถกล่าวขอโทษและไปเยี่ยมผู้ได้รับบาดเจ็บที่โรงพยาบาล แม้ว่าจะไม่ใช่ความผิดของเขาก็ตามเพื่อแสดงออกถึงความจริงใจ และโดยทั่วไปเมื่อผู้ใดกระทำให้อื่นรู้สึกไม่ดี ไม่ว่าผู้นั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยตรงหรือไม่ จะต้องกล่าวขอโทษ

เว็ชบิกกา (Wierzbicka, 1996a) กล่าวเพิ่มเติมว่าในสังคมญี่ปุ่น ถือเป็นเรื่องไม่สมควรที่คนใดจะคิดหรือพูดว่า “I didn’t do anything bad” แม้ว่าผู้พูดจะไม่ได้เป็นสาเหตุของความเรื่องที่เกิดขึ้นก็ตาม ซึ่งจากข้อเท็จจริงดังกล่าว เว็ชบิกกาได้เสนอการบรรยายการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมญี่ปุ่น (social interaction) และบรรทัดฐานในการขอโทษของสังคมญี่ปุ่นในรูปบทวัฒนธรรม ดังแสดงในภาพที่ 2.7 และ 2.8

it is not good to say something like this to other people:

‘I didn’t do anything bad’

if someone feels something bad because I did something

It is good to say something like this to this person:

‘I feel something bad because of this’

ภาพที่ 2.7 บทวัฒนธรรมของการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

When someone says to me something like this:

“you did something

something bad happened (to someone/to me) because of this”

it is good to say something like this to this person”

“I feel something bad because of this”

it is bad to say something like this to this person:

“I didn’t do anything bad”

ภาพที่ 2.8 บรรทัดฐานของการขอโทษในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

นอกจากนี้เวียซบิคายังพบอีกว่า การขอโทษและการขอบคุณในวัฒนธรรมญี่ปุ่นนั้น มีเส้นแบ่งที่ไม่ชัดเจน โดยคนญี่ปุ่นจะใช้คำพูดเชิงลบเพื่อแสดงว่าผู้พูดรู้สึกไม่ดีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อขอโทษและขอบคุณ ต่างจากในสังคมอังกฤษที่จะแยกวัจนกรรมทั้งสองนี้ออกจากกันอย่างชัดเจน โดยจะไม่ใช้คำพูดเชิงลบเพื่อแสดงว่าผู้พูดรู้สึกไม่ดีที่เมื่อขอบคุณ แต่จะใช้เมื่อขอโทษเท่านั้น บทวัฒนธรรมของการขอบคุณในสังคมญี่ปุ่นและสังคมอังกฤษ เขียนแสดงในรูปแบบวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.9 และ 2.10

when I know that someone did something good to me
 it is good to say something like this to this person:
 ‘I feel something bad because of this’

ภาพที่ 2.9 บทวัฒนธรรมของการขอบคุณในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

when someone did something good for me
 I have to say something like this to the person:
 ‘I feel something good because of this’

ภาพที่ 2.10 บทวัฒนธรรมของการขอบคุณในสังคมอังกฤษ (Wierzbicka, 1996a)

การแสดงความรู้สึกไม่ดีเพื่อขอบคุณของผู้พูดชาวญี่ปุ่น ทำให้ชาวอังกฤษรู้สึกงุนงงและแปลกใจ แต่ตามมุมมองของชาวญี่ปุ่นเอง กลับมองว่าการแสดงความรู้สึกไม่ดีดังกล่าวเป็นสิ่งที่มิได้เหตุผล เนื่องจากการแสดงให้เห็นว่าผู้พูดคำนึงถึงความยากลำบากของผู้ฟังในการทำอะไรสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด ดังนั้นในการขอบคุณชาวญี่ปุ่นจะพูดว่า “I have intruded on you” หรือ “disturbances have been done to you” แทนที่จะพูดว่า “thank you so much for the wonderful evening” โดยแนวคิดเบื้องหลังในการขอบคุณของชาวญี่ปุ่นแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.11

when someone does something good for me
 It is good to say something like this to this person:
 ‘you did something good for me
 you felt something bad because of this
 I feel something bad because of this’

ภาพที่ 2.11 แนวคิดเบื้องหลังในการขอบคุณของชาวญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

เวียซบิคกาอธิบายว่าชาวญี่ปุ่นจะหลีกเลี่ยงการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาตรงข้ามกับชาวอังกฤษที่มักแสดงความเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมาและเปิดเผย ซึ่งผู้ฟังเองอาจไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยก็ได้ ซึ่งแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.12 และ 2.13

when someone says to me something like this:
 “I think it would be good if you did X”
 I can’t say something like this to this person:
 “I don’t think the same
 I don’t want to do it”
 this person could feel something

ภาพที่ 2.12 บทวัฒนธรรมของการหลีกเลี่ยงการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา
 ในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

every one can say something like this:
 “I think this, I don’t think this”
 it is good to say what I think
 when someone says something like this:
 “I think this”
 I don’t have to say something like this:
 “I think the same”

ภาพที่ 2.13 บทวัฒนธรรมของการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา
 ในสังคมอังกฤษ (Wierzbicka, 1996a)

เวียซบิคกายังพบอีกว่า นอกจากจะหลีกเลี่ยงการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ชาวญี่ปุ่นยังหลีกเลี่ยงการกล่าวปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมาอีกด้วย โดยแนวคิดเรื่องการเลี่ยงการกล่าวคำว่า *ไม่* อย่างตรงไปตรงมาในสังคมญี่ปุ่นนี้ เชื่อมโยงกับค่านิยมของวัฒนธรรมญี่ปุ่นของคำว่า *wa* และ *enryo* ซึ่งเขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.14

I can't say something like this to other people:
 "I think this, I don't think this"
 I can't say something like this to other people:
 "I want this, I don't want this"
 when someone says something to me
 I can't say something like this to this person:
 "I don't think the same"

ภาพที่ 2.14 บทวัฒนธรรมของหลีกเลี่ยงการกล่าวปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา
 ในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

ชาวญี่ปุ่นยังมีค่านิยมเรื่องการให้ความสำคัญกับความเห็นของคนส่วนใหญ่ และความ
 เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังนั้นเมื่อทำงานเป็นกลุ่ม ทุกคนจะพยายามปฏิบัติ และทำให้รู้สึก
 ทุกคนคิดเหมือนกัน ต้องการสิ่งเดียวกัน ชาวญี่ปุ่นจึงพยายามแสดงว่าตนเหมือนกับผู้อื่นทั้ง
 ในแง่ความรู้สึกนึกคิด และความต้องการ ซึ่งแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.15

when many people want to do something like one person ["together"]
 it is good if one of them can say something like this:
 "everyone [here] thinks the same"
 "everyone [here] wants the same"
 it is good if all these people can think this
 it is not good if some of these people says something like this:
 "I don't think the same"
 "I don't want the same"

ภาพที่ 2.15 บทวัฒนธรรมของการให้ความสำคัญกับความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
 และการแสดงความเหมือนกับผู้อื่น ในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

แนวคิดเรื่อง "ความเหมือนกัน" ในสังคมญี่ปุ่นเห็นได้จากคำลงท้ายที่ใช้กันทั่วไป *ne* ที่
 หมายถึง "ฉันคิดว่าคุณจะถูกเหมือนกัน" ซึ่งการที่ผู้พูดชาวญี่ปุ่นใช้คำลงท้ายนี้ค่อนข้างบ่อย

สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญอย่างมากกับการไม่ต้องการแตกต่างจากผู้อื่น และคาดหวังว่าผู้อื่นจะคิด และพูดไม่ต่างจากตนด้วยเช่นกัน ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.16 – 2.17

when someone says something to me
 I can't say something like this to this person:
 "I wouldn't say the same"
 "I don't think the same"

ภาพที่ 2.16 บทวัฒนธรรมในการแสดงความเหมือนกันกับผู้อื่น ในสังคมญี่ปุ่น
 (Wierzbicka, 1996a)

when I say something to someone
 it is good to say (often) something like this:
 "I think you would say the same"

ภาพที่ 2.17 บทวัฒนธรรมของการพูดแสดงความคาดหวังว่าผู้อื่นจะคิดเหมือนกับ
 ผู้พูด ในสังคมญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1996a)

เวียซบิคกามองว่า การใช้คำภาษาอังกฤษ *conformism* หรือ *consensus* ในการอธิบายสังคมญี่ปุ่นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากคำทั้งสองนี้สะท้อนวัฒนธรรมเองไกล ไม่ใช่ญี่ปุ่น และการไม่ต้องการแตกต่างจากผู้อื่นของชาวญี่ปุ่นก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคำว่า *consensus* หรือ *conformism* ในภาษาอังกฤษ แต่เกี่ยวกับคำว่า *wa* ซึ่งไม่ตรงกับแนวคิดใดในภาษาอังกฤษ แต่สามารถอธิบายได้ด้วยภาษาอังกฤษในรูปแนวคิดที่เป็นสากล

นอกจากนี้เวียซบิคกา (wierzbick, 1991) ยังได้วิเคราะห์คำสำคัญ 6 คำในภาษาญี่ปุ่นคือ *-amae, enryo, wa, on, giri* และ *seishin* เพื่อแสดงให้เห็นว่าการพยายามอธิบายความหมายของคำเหล่านี้ โดยใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า *gratitude, justice, honor, dependence* หรือ *harmony* อาจทำให้คนภายนอกวัฒนธรรมสามารถเข้าใจได้ง่ายที่สุด แต่ถือเป็นเพียงการอธิบายความหมายในเบื้องต้นเท่านั้น ไม่ได้มีความหมายตรงกับคำสำคัญภาษาญี่ปุ่นข้างต้นแบบสมบูรณ์ เนื่องจากคำภาษาอังกฤษดังกล่าวเป็นคำศัพท์เฉพาะของวัฒนธรรมอังกฤษ

ดังนั้นการนำคำเฉพาะวัฒนธรรมอังกฤษไปใช้อธิบายแนวคิดของคำสำคัญที่เป็นคำศัพท์เฉพาะของวัฒนธรรมญี่ปุ่นจึงไม่ทำให้ได้คำอธิบายความหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้เรียกขานให้ความเห็นว่า ในการอธิบายแนวคิดของคำสำคัญในภาษาญี่ปุ่นให้คนนอกวัฒนธรรมเข้าใจสามารถใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายได้ แต่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเหล่านี้ต้องไม่ใช่คำที่เฉพาะกับวัฒนธรรมอังกฤษ เช่น *sincerity*, *harmony*, *dependence* และคำอื่นๆ แต่ต้องใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ถอดความเป็นภาษาอื่นได้

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 2003) เปรียบเทียบบทวัฒนธรรมว่าเป็นเหมือนกับกฎข้อสันนิษฐาน หรือความจริงของสังคมหนึ่งๆ เกี่ยวกับว่าสิ่งใดทำแล้วดี ทำแล้วไม่ดี หรือสิ่งใดที่ทำได้ ทำไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการพูด ในทุกๆ สังคมต่างมีวิธีการพูดที่ดี ที่ไม่ดี เช่นเดียวกับการประพฤติปฏิบัติตนในเรื่องทั่วไป และแม้ไม่ใช่ทุกคนในสังคมนั้นจะเห็นด้วยกับกฎ หรือข้อสันนิษฐานนี้ แต่ทุกคนก็คุ้นเคยกับกฎหรือข้อสันนิษฐานที่ว่าเป็นอย่างดี เพราะกฎที่ว่าก็สะท้อนได้จากภาษาของสังคมนั้นๆ โดยมีแนวคิดพื้นฐานคือวิธีการพูดของคนในแต่ละสังคม จะมีความเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1996a) เสนอไว้ว่าวิธีการบรรยายวัฒนธรรมทำได้หลายวิธี แต่ที่ดีและทำให้เห็นภาพชัดเจนคือการบรรยายคำสำคัญ (keywords) และไวยากรณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural grammar) ของสังคมนั้น เนื่องจากเป็นชุดของกฎที่กำหนดวิธีคิด การแสดงความรู้สึก การพูดและการติดต่อสื่อสารของคนในสังคม

แม้จะไม่ได้ระบุชี้ชัดว่าการวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลทางภาษาใด ระหว่างคำสำคัญ หรือไวยากรณ์จะสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมได้ดีชัดเจนกว่ากัน แต่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1986a) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า คำ จะเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าไวยากรณ์ ดังนั้นจึงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมหนึ่งๆ ได้ดี แต่ไม่ได้หมายความว่าคำทุกคำจะสะท้อนให้เห็นความต่างทางวัฒนธรรมได้ แต่มีเพียงบางคำเท่านั้นที่มีคุณสมบัตินี้ เช่น ในภาษาอังกฤษมีการแยกความต่างระหว่าง *arms* และ *hands*, *fingers* และ *thumbs*, *fingers* และ *toes* แต่ในภาษาโปลิชไม่แยกความต่างระหว่างคำศัพท์ดังกล่าว ความแตกต่างเรื่องคำศัพท์เหล่านี้ในทั้ง 2 ภาษาไม่ได้บอกอะไรในแง่วัฒนธรรม ต่างจากความแตกต่างของคำศัพท์อื่นที่เชื่อมโยงกับความต่างระหว่าง 2 สังคมนี้ได้ เช่น การที่พบว่าในภาษาอังกฤษมีคำเฉพาะเรียก Saturday กับ Sunday ว่า weekend แต่ภาษาโปลิชไม่มี การไม่มีคำศัพท์นี้ในภาษาโปลิชสอดคล้องกับสังคมโปลิชที่ทำงานในวันเสาร์ อีกตัวอย่างหนึ่งคือแม้ว่าภาษาอังกฤษและโปลิชต่างมีคำดูถูก (derogatory) ที่ใช้เรียกชาวเยอรมันเหมือนกันคือ *Jerries* และ *Szwaby* แต่เฉพาะภาษาอังกฤษเท่านั้นที่มีคำดูถูกที่ใช้เรียกชาวญี่ปุ่นคือ *Jap* ในขณะที่ในภาษาโปลิชมีคำ

ดูถูกที่ใช้เรียกชาวรัสเซีย คือ *Ruscy, Kacapy, sowiecki* และ *ruski* ซึ่งไม่พบในภาษาอังกฤษ คำดูถูกทั้งหมดนี้สามารถแสดงให้เห็นประสบการณ์ของทั้งสองสังคมที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการที่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) พบว่าในภาษาโปลิช มีคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า friend อยู่ 3 คำคือ *arzyjacieł, kolega* และ *znajomy* ส่วนในภาษารัสเซียมีคำที่เกี่ยวข้องกับคำว่า friend ถึง 5 คำคือ *drug, podrugu, prijatel, tovarise* และ *rodnye* ที่สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมโปลิชให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าวัฒนธรรมอังกฤษ แต่ไม่เท่ากับวัฒนธรรมรัสเซีย ซึ่งจากตัวอย่างที่เวียซบิคกาหยิบยกมาแสดง ทำให้สรุปได้ว่าคำสำคัญของแต่ละวัฒนธรรม ต้องไม่ใช่คำในหมวดหมู่พื้นฐานทั่วไป เช่น ร่างกาย แต่ต้องเป็นคำที่สะท้อนให้เห็นลักษณะทางสังคมได้ โดยอาจเป็นคำที่ไม่พบในสังคมอื่นหรือพบในสังคมอื่น แต่ไม่พบในสังคมที่สนใจศึกษา หรือพบทั้งในสังคมอื่นและสังคมที่สนใจศึกษาแต่มีรูปแบบการใช้คำนั้นที่แตกต่างกัน

เวียซบิคกามองว่า นอกจากคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสิ่งของที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมแล้ว ธรรมเนียมปฏิบัติ องค์กรทางสังคมที่มีในสังคมหนึ่งๆ ก็สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับสังคมนั้นๆ ได้ เช่น ในภาษาอังกฤษไม่มีธรรมเนียมการสาบานเป็นเพื่อนโดยการดื่มดั่งเช่นที่พบในสังคมเยอรมัน ซึ่งปรากฏการณ์ทั้งหมดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความต่างกันในแง่ความคิด ค่านิยม ทักษะคิด รวมทั้งวิธีการมองโลกที่แตกต่างกัน โดยเวียซบิคกากล่าวเสริมว่าแม้คำศัพท์จะเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของสังคมได้ แต่ต้องคำนึงถึงเรื่องความถี่ในการนำศัพท์คำนั้นมาใช้จริงด้วย ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าในภาษาอังกฤษกับรัสเซีย จะมีคำคำหนึ่งที่มีความหมายเท่ากัน แต่ในภาษาอังกฤษใช้ศัพท์คำนี้บ่อยมาก ต่างจากในภาษารัสเซียที่พบการใช้บ่อยมาก ความต่างเช่นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นความต่างของทั้งสองวัฒนธรรมนี้ได้ด้วย

กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) และเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) ได้ให้ความหมายของ คำสำคัญ (keyword) ไว้ว่าหมายถึงรูปภาษาที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ได้เด่นชัดที่สุด ซึ่งคำสำคัญที่ว่านี้อาจปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ (Goddard, 2006; Goddard & Wierzbicka, 2004; Wierzbicka, 1997) อาทิ คำที่พบบ่อยในชีวิตประจำวัน *friend, freedom* และ *liberty* ในสังคมอังกฤษ *mate* ในสังคมออสเตรเลีย หรืออาจอยู่ในรูปคำกริยาที่สื่อวัฒนธรรม อาทิ *chiack, yarn, shout, dob in* และ *whinge* ในสังคมออสเตรเลีย (Wierzbicka, 1997) คำลงท้าย *la, wut* และ *meh* ในสังคมสิงคโปร์ (Wong, 2004c) *lah* ในสังคมสิงคโปร์ (Besemeres & Wierzbicka, 2003) หรือ *pun* ในสังคมมาเลย์ (Goddard, 2001) *honorific* ในสังคมเกาหลี (Yoon, 2004) รวมทั้งการใช้คำพูดติดปาก เช่น

aunty ในสังคมสิงคโปร์ (Wong, 2006) และ *bloody* ในสังคมออสเตรเลีย (Wierzbicka, 2002) รวมทั้งรูปภาพอื่นที่แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานทางสังคมและคุณค่าทางสังคม เช่น คำต้องห้าม คำที่มีปรากฏร่วมกัน (collocations) การสนทนาพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน คำลงท้าย คำอุทาน รวมทั้งการใช้คำขึ้นต้นและการอ้างถึง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคำที่ใช้บ่อยในการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม ซึ่งกอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004; Wierzbicka, 1997) ถือว่าคำศัพท์และคำพูดเหล่านี้มีคุณสมบัติที่พอเพียงที่จะถือเป็นคำศัพท์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมได้ โดยเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1986a) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า แง่มุมทางภาษาที่แสดงให้เห็นทัศนคติทางสังคมและแบบแผนการพูดทางสังคมได้ดีมีอยู่ 4 อย่างคือ 1) คำเรียกขาน 2) คำพูดที่ใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน 3) คำที่แสดงให้เห็นเจตนาของผู้พูด เช่น คำอุทาน คำลงท้าย และ 4) คำกริยาแสดงวจนกรรม นอกจากนี้เวียซบิคกา ยังได้พูดถึงเกณฑ์ในการเลือกไวยากรณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อหาลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมไว้ว่า “optional grammatical” จะเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมมากกว่า และใช้บอกความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ดีกว่า “obligatory grammatical” ดังนั้น “affectionate diminutives” และ “honorific” ที่เป็น “optional” จึงบอกลักษณะบางอย่างทางสังคมได้ดีกว่า “gender” ที่เป็น “obligatory” นอกจากนี้ยังกล่าวไว้ว่ารูปภาพที่เกี่ยวกับผู้พูดผู้ฟัง คือบุรุษที่ 1 และ 2 จะบอกแง่มุมทางวัฒนธรรมได้ดีกว่ารูปภาพที่เกี่ยวกับผู้อื่น หรือบุรุษที่ 3 ทั้งนี้จากการทบทวนงานวิจัยที่อาศัยกรอบทฤษฎีวัฒนธรรมที่ผ่านมา พบว่างานส่วนใหญ่ อาทิ เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1986a, 1986b, 1992b, 1994, 1996a, 2002, 2003, 2004) กอดดาร์ด (Goddard, 1994, 1996, 1997, 2000, 2004, 2006) กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) วอง (Wong, 2004a, 2004b, 2004c) ยูน (Yoon, 2004) ไทรแอนดิส (Triandis, 1984) ทราวิส (Travis, 2004) คิม (Kim, 2008) และ ปีเดอร์เซิน (Pedersen, 2010) ต่างมุ่งวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญมากกว่าความหมายของไวยากรณ์ในแต่ละภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการวิเคราะห์คำสำคัญเป็นที่นิยมมากกว่า โดยงานวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีคำสำคัญมากกว่า 1 คำเสมอ

เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) พูดถึงการหาคำสำคัญไว้ว่า ในแต่ละภาษาเราไม่สามารถบอกได้ว่าคำสำคัญคือคำใดบ้าง และไม่มีวิธีการหาที่แน่นอน แต่ในการจะระบุว่าคำใดเป็นคำสำคัญ ต้องสามารถอธิบายเหตุผล และแสดงหลักฐานสนับสนุนคำกล่าวของตนได้ว่าเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น และต้องทำให้คนสังคมนั้นส่วนใหญ่และคนที่คุ้นเคยกับสังคมนั้นยอมรับด้วยว่าเป็นคำที่ใช้สะท้อนสังคมนั้นได้อย่างแท้จริง โดยได้กำหนดแนวทางที่ใช้ในการตัดสินใจว่าคำใดเป็นคำสำคัญไว้ว่าอาจทำได้หลายวิธี เช่น ตรวจสอบจากพจนานุกรมว่าเป็น

ศัพท์ที่ใช้บ่อย หรือใช้บ่อยมากกว่าคำอื่นที่มีความหมายอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือเป็นคำที่พบบ่อย โดยคำสำคัญที่ว่าอาจอยู่ในรูปคำคม สุภาษิต คำที่มักปรากฏร่วมกัน เพลง หรือหนังสือ เวียดนามก็ยังได้กล่าวอีกว่าประเด็นสำคัญ ไม่ใช่การพยายามพิสูจน์ว่าคำหนึ่งๆ เป็นคำสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งๆหรือไม่ แต่สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือคำนั้นๆ น่าจะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ โดยเสนอว่าวิธีในการเลือกคำสำคัญในแต่ละวัฒนธรรมว่า อาจเริ่มต้นจากคำที่คิดว่าผู้คนในสังคมนั้นให้ความสำคัญ และมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์และเขียนบรรยายในรูปบทวัฒนธรรม

กอดดาร์ด (Goddard, 2006) จำแนกบทวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท คือ บทวัฒนธรรมระดับสูงหรือบทวัฒนธรรมหลัก (high-level scripts / master script) และบทวัฒนธรรมระดับต่ำหรือบทวัฒนธรรมรอง (low-level scripts) โดยให้ความหมายของบทวัฒนธรรมหลักไว้ว่า หมายถึง บทวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับคำสำคัญในวัฒนธรรมนั้น และแสดงให้เห็นวิถีคิด วิถีพูด หรือความประพฤติของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นแบบทั่วไปในภาพรวม โดยได้เสนอวิธีการเขียนบทวัฒนธรรมระดับสูงไว้ว่า จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบที่แสดงการประเมินค่า เช่น “it’s good if---” ที่อาจปรากฏในรูปอื่นก็ได้ อาทิ “it’s not good if---” “it’s bad if---” หรือรูปแปรอื่นเช่น “it can be good if---” “it can be bad if---” และองค์ประกอบที่แสดงว่าคนในสังคมนั้นคิดว่าตนทำบางสิ่งได้หรือไม่ ได้แก่ “I can say (think, do, etc)” “I can’t say (think, do, etc)” เช่น บทวัฒนธรรมของคำว่า *freedom* ในภาษาอังกฤษ บทวัฒนธรรมของคำว่า *iskrennost* ‘sincerity’ ในภาษารัสเซีย หรือ *calor humano* ‘human warmth’ ในภาษาสเปนถิ่น โคลัมเบีย ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.18 – 2.20

people think like this:

when a person does something, it is good if this person can think like this:

“I am doing this because I want to do it”

ภาพที่ 2.18 บทวัฒนธรรมของคำว่า *freedom* ในภาษาอังกฤษ (Goddard, 2006)

people think like this:

it is good if a person wants other people to know what this person thinks

it is good if a person wants other people to know what this person feels

ภาพที่ 2.19 บทวิวัฒนาการของคำว่า *expressive* ในภาษารัสเซีย (Goddard, 2006)

people think like this:

when I feel something good towards someone,

it is good if this person knows that I feel like this

because of this, it is good if I do some things when I am with this person, it is

good if I say some things when I am with this person

ภาพที่ 2.20 บทวิวัฒนาการของคำว่า *warmth* ในสังคมผู้พูดภาษาสเปนถิ่นโคลัมเบีย (Goddard, 2006)

ทั้งนี้ ต่างจากบทวิวัฒนาการรองซึ่งเป็นบทวิวัฒนาการที่มีความเจาะจงมากขึ้นกับแต่ละบริบทสถานการณ์ แต่มีความเกี่ยวข้องกับคำสำคัญเช่นเดียวกับบทวิวัฒนาการหลัก โดยมักจะขึ้นต้นด้วย *when-* และ *if--* เช่น บทวิวัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับ *personal autonomy* (Goddard & Wierzbicka, 2004) ที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของชาวอังกฤษว่า เน้นความเป็นปัจเจกชน และให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้นเมื่อผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ผู้พูด ผู้พูดมักจะหลีกเลี่ยงการใช้ประโยคคำสั่ง เนื่องจากการใช้รูปภาษาดังกล่าวอาจมองได้ว่าเป็นการบังคับให้ผู้ฟังกระทำสิ่งนั้น และถือเป็นการไม่เคารพสิทธิผู้ฟัง ดังนั้นจึงมักกล่าวในลักษณะการให้คำแนะนำแทนการออกคำสั่ง ซึ่งลักษณะเด่นของสังคมอังกฤษทั้งหมดข้างต้น แสดงในรูปบทวิวัฒนาการได้ดังภาพที่ 2.21 – 2.23

[people think like this:]
 when a person is doing something
 it is good if this person can think about it like this:
 “I am doing this because I want to do it
 not because someone else wants me to do it”

ภาพที่ 2.21 บทวัฒนธรรมของคำว่า *personal autonomy* ในภาษาอังกฤษ
 (Goddard & Wierzbicka, 2004)

[people think like this:]
 when I want someone to do something
 it is not good if I say something like this to this person”
 “I want you to do it
 I think that you will do it because of this”

ภาพที่ 2.22 บทวัฒนธรรมของการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล
 ในสังคมอังกฤษ (Goddard & Wierzbicka, 2004)

[people think like this:]
 when I want someone to do something
 it can be good if I say something like this to this person:
 “maybe you will want to think about it
 maybe if you think about it you will want to do it”

ภาพที่ 2.23 บทวัฒนธรรมของการใช้รูปประโยคให้คำแนะนำแทนการออกคำสั่ง
 เมื่อต้องการให้ผู้อื่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด ในสังคมอังกฤษ
 (Goddard & Wierzbicka, 2004)

การจำแนกประเภทบทวัฒนธรรมตามแนวคิดของกอดดาร์ดข้างต้น มีข้อดีคือทำให้รู้ว่า
 รูปแบบการพูด การคิด และความประพฤติแบบใดคือรูปแบบทั่วไป หรือรูปแบบย่อยในแต่

ละสังคม และแม้กอดคาร์คจะไม่ไ้ระบุจำนวนบพัฒนาธรรมแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน แต่จากตัวอย่างที่กอดคาร์คนำเสนอ สามารถสรุปได้ว่าการวิเคราะห์คำสำคัญแต่ละคำจะทำ ให้ไ้ได้ทั้งบพัฒนาธรรมหลัก และบพัฒนาธรรมรอง โดยบพัฒนาธรรมหลักจะมีเพียง 1 บท ส่วนบพัฒนาธรรมรอง กอดคาร์คไม่ไ้ระบุไว้ว่ามีกี่บท แต่เชื่อว่าน่าจะมีจำนวนมาก อย่างไรก็ตามก็ตามการกำหนดว่าบพัฒนาธรรมหลัก หรือบพัฒนาธรรมรองจะมีองค์ประกอบใดยังคง เหลือมซ้อนและเห็นภาพไม่ชัดเจน เพราะจากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าทั้งบพัฒนาธรรมหลัก และบพัฒนาธรรมรอง ต่างขึ้นต้นด้วย when และมองค์ประกอบที่แสดงการประเมินค่าได้ เหมือนกัน คือ “it’s good if--” ในบพัฒนาธรรมหลัก และ “it’s not good if--” ในบพัฒนาธรรมรอง นอกจากนี้เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบพัฒนาธรรมส่วนใหญ่พบว่า มักไม่ไ้ระบุวบบพัฒนาธรรมที่สร้างขึ้น บทใดคือบพัฒนาธรรมหลัก บทใดคือบพัฒนาธรรมรอง ซึ่งสะท้อนให้การแบ่งประเภทของบพัฒนาธรรมตามแนวคิดของกอดคาร์ค ยังไม่ไ้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

นอกจากนำเสนอเรื่องประเภทของบพัฒนาธรรมแล้ว กอดคาร์คยังได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจว่าการที่พูดภาษาเดียวกัน ไม่ไ้หมายความว่าผู้คนในสังคมนั้นจะต้องมีบพัฒนาธรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พูดที่พูดภาษาอังกฤษ สามารถมีบพัฒนาธรรมแตกต่างกันไปตามปัจจัยเรื่องภูมิศาสตร์ที่ตั้ง หรือตามปัจจัยทางสังคม และจะแตกต่างกันไปอีกเมื่อเทียบกับประเทศที่ไม่ไ้พูดภาษาอังกฤษ ยกตัวอย่างงานของวอง (Wong, 2004a) ที่เปรียบเทียบบพัฒนาธรรมของผู้พูดชาวอังกฤษ และผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ เพื่อแสดงความต่างในแง่การรับรู้เรื่องความเป็นอิสระ ที่สะท้อนให้เห็นจากการใช้ประโยคคำสั่งเชิงคำถาม และ tag question โดยพบว่าผู้พูดชาวอังกฤษจะให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องความเป็นอิสระและให้สิทธิกับบุคคลเต็มทีในการแสดงความคิดเห็นหรือการพูด トラบเท่าที่ไม่กระทบสิทธิของผู้อื่น ดังนั้นเมื่อผู้พูดชาวอังกฤษจะขอร้องให้คนอื่นทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ จะคำนึงเสมอว่าการขอของตนจะไม่กระทบสิทธิของผู้ถูกขอ ดังนั้นจึงไม่ใช้ในรูปประโยคคำสั่ง แต่จะใช้ในรูปประโยคคำสั่งเชิงคำถาม เช่น “could you do this?” “ Would you do this?” หรือ “Do you want to do this?” ที่แสดงว่าผู้ฟังอาจเลือกที่จะทำตามคำขอร้องนั้นหรือไม่ก็ได้ ดังแสดงในรูปบพัฒนาธรรมได้ดังนี้

[people think like this:]
 when I want someone to do something
 I don't want this person to think like this:
 because this person wants me to do if, I can't not do it

ภาพที่ 2.24 บทวัฒนธรรมของการเคารพสิทธิของผู้อื่น ในสังคมอังกฤษ
 (Wong, 2004a)

บทวัฒนธรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้พูดชาวอังกฤษไม่ชอบบังคับให้ผู้อื่นทำตามตน และในขณะเดียวกันก็ไม่ชอบถูกบังคับด้วย (ดูภาพที่ 2.31) ดังนั้นจึงพบว่าเมื่อต้องการขอร้อง ผู้พูดชาวอังกฤษมักใช้คำพูด “you don't have to do” หรือ “only if you want to” การให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคลยังสะท้อนให้เห็นได้จากการใช้ tag question ที่ผู้พูดจะกระตุ้นให้ผู้ฟังสามารถคิดต่างจากผู้พูดได้ เนื่องจากมองว่าทุกคนมีความคิดเป็นของตัวเอง คิดต่างจากผู้พูดได้ ซึ่งแสดงในบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.25

[people think like this:]
 when I want to say to someone about something “I think about it like this”
 it is good to think about this person like this:
 this person is not me
 this person can think about it in another way

ภาพที่ 2.25 บทวัฒนธรรมของการยอมรับความต่างทางความคิด ในสังคมอังกฤษ
 (Wong, 2004a)

บทวัฒนธรรมข้างต้น สะท้อนให้เห็นทัศนคติและค่านิยมของผู้พูดชาวอังกฤษเรื่องการมีอิสระทางความคิด การไม่บังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งคิดเหมือนกัน ดังนั้นจึงพบว่าผู้พูดชาวอังกฤษมักพูดว่า “In my opinion” หรือ “That's what I think” เพื่อแสดงว่าสิ่งที่พูดคือสิ่งที่ผู้พูดคิด อีกฝ่ายอาจไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนกัน ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.26

[people think like this:]

when I say something to someone about something “I think about it like this”

it is good to say something like this at the same time:

I know that you can think about it in another way

ภาพที่ 2.26 บทวัฒนธรรมของการไม่บังคับให้ผู้อื่นต้องคิดเหมือนกับผู้พูด
ในสังคมอังกฤษ (Wong, 2004a)

ทั้งนี้ต่างจากผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ ที่แม้จะพบการใช้ประโยคคำสั่งเชิงคำถามในการขอร้องเช่นที่พบในผู้พูดชาวอังกฤษแต่พบความถี่น้อยกว่ากันมาก และมักใช้เฉพาะคำว่า *can* เท่านั้น เช่น “Can you please tell me where the History museum is?”, “Can you spare me two pieces of paper?” หรือ “Can you know where the washroom is, please?” ตัวอย่างคำพูดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ ให้ความสำคัญกับเรื่องที่ว่าผู้ฟังสามารถทำสิ่งที่ตนเองต้องการได้หรือไม่ มากกว่าเรื่องที่ว่าผู้ฟังต้องการจะทำสิ่งนั้นหรือไม่ และแสดงให้เห็นว่าผู้ฟังจะถูกคาดหวังว่าต้องทำตามทีขอ หากสามารถทำสิ่งที่ถูกร้องขอได้ แม้จะไม่ต้องการกระทำสิ่งนั้นก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดไม่ให้ความสำคัญว่าผู้ฟังต้องการจะทำหรือไม่เท่าผู้พูดชาวอังกฤษ โดยวงได้ยกตัวอย่างคำพูดที่พบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันของผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ที่สนับสนุนผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เช่น “Switch off the lights, Don’t wash now” หรือ “Help me carry one of the things. Carry one of the thing” หลักฐานทางภาษาทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับสิทธิส่วนบุคคลน้อยกว่าผู้พูดชาวอังกฤษอย่างมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชากรส่วนใหญ่ในสิงคโปร์เป็นชาวจีน มาเลย์ และอินเดีย ซึ่งวัฒนธรรมของสังคมดังกล่าวนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล แต่จะให้ความสำคัญกับครอบครัวว่าเป็นหน่วงทางสังคมที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ปัจเจกชน โดยวิถีคิดนี้แสดงในรูปแบบวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.27

[people think like this:]

when I say to someone about something “I want you to do it”

I can think about it like this:

if this person can do it, this person will do it

ภาพที่ 2.27 แนวคิดเบื้องหลังในการขอร้องให้ผู้อื่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด
ในสังคมผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ (Wong, 2004a)

ในแง่การใช้ tag question วองพบว่าผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์จะใช้รูปแบบที่ไม่หลากหลายเหมือนในผู้พูดชาวอังกฤษ โดยพบเพียง *is it?* ในทุกสถานการณ์ เช่น “Your husband also read Jawi, is it?”, “You are not going home, is it?”, “You’ve finally got married, is it?” และการใช้ *is it* ก็เพื่อยืนยันสิ่งที่พูด ไม่ใช่เพื่อเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายแสดงความคิดเห็นที่ต่างออกไป ดังนั้นจึงไม่พบรูปประโยคเช่นนี้ในสิงคโปร์ **she’s a pretty girl, is it?*” **Singapore is a beautiful city, is it?*” หลักฐานทางภาษาเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมของสิงคโปร์ยอมรับความต่างทางความคิดน้อยกว่าวัฒนธรรมของชาวอังกฤษ การใช้ภาษาของชาวสิงคโปร์จึงเป็นเสมือนการบอกว่าตนคิดอย่างไร เพื่อให้อีกฝ่ายยอมรับและคาดหวังว่าอีกฝ่ายจะคิดเหมือนกัน

ลักษณะการพูดเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อตาม คล้ายกับการบังคับคือบรรทัดฐานทางสังคมของสิงคโปร์ ยังเห็นได้จากการใช้คำลงท้าย 3 คำคือ *la*, *wut* และ *meh* ในผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ ที่วอง (Wong, 2004c) ย้ำให้เห็นว่าผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์มีมุมมองเรื่องความอิสระ และสิทธิส่วนบุคคลต่างไปจากผู้พูดชาวอังกฤษ ดังนั้นการสั่งแบบตรงไปตรงมาจึงยอมรับได้สำหรับผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ ซึ่งต่างจากผู้พูดอังกฤษแถบอื่น ความหมายของคำว่า *la*, *wut* และ *meh* เขียนบรรยายในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.28 – 2.30

I think something now
 I think you don't think like this
 I don't want this
 I want you to think like this
 I think if I say something. You can think like this
 I say it now

ภาพที่ 2.28 บทวัฒนธรรมของคำว่า *la* (Wong, 2004c)

Something happened now
 Because of this, I think you think something
 I say: you can't think like this
 I can say why you can't think like this
 I say it now

ภาพที่ 2.29 บทวัฒนธรรมของคำว่า *wut* (Wong, 2004c)

at a time before now, I thought something
 something happened now
 because of this,
 I think I can't think like this anymore
 I think I have to think like this (anaphoric component)
 I don't know
 I want to know
 because of this, I want you to say something about it to me now

ภาพที่ 2.30 บทวัฒนธรรมของคำว่า *meh* (Wong, 2004c)

วองพบว่า คำลงท้ายทั้ง 3 คำนี้ต่างสื่อหมายถึงการพยายามทำให้ผู้อื่นยอมรับความคิดเห็นของตน โดยตามมุมมองของผู้พูดชาวอังกฤษถือว่า การใช้คำลงท้ายเช่นนี้ของผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ แสดงออกถึงการไม่เคารพสิทธิส่วนบุคคล วองยังพบอีกว่าผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ จะไม่ลังเลที่จะพยายามเปลี่ยนความคิดของผู้ฟัง (โดยการใช้คำลงท้ายหรือด้วยวิธีอื่นๆ) ต่างจากวัฒนธรรมของผู้พูดชาวอังกฤษ ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากกว่า ยกตัวอย่างสถานการณ์สมมติที่ผู้พูด A ต้องการไปพิพิธภัณฑ์ ส่วนผู้พูด B ไม่ต้องการไป หากผู้พูดผู้ฟังในสถานการณ์นี้เป็นผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ ผู้พูด B จะพูดว่า “Don’t want *la*” เพื่อพยายามเปลี่ยนความคิดของผู้พูด A โดยไม่คำนึงถึงความเห็นส่วนบุคคลของ A ว่าต้องการไปพิพิธภัณฑ์ แต่ในสถานการณ์เดียวกันนี้หากผู้พูดผู้ฟังเป็นชาวอังกฤษ ผู้ฟังจะพูดว่า “Well, we could but I’m not too keen on museums. Would you mind a great deal if we didn’t? I’m sorry to be a pain.” ยกเว้นกรณีคนที่ไม่สุภาพอาจพูดว่า “No, I don’t want to go to the museum.”

ตามมุมมองของผู้พูดชาวอังกฤษ การพยายามเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้พูด เช่นที่ผู้พูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ใช้นั้น ไม่สุภาพ หยาดคาย และเป็นพฤติกรรมที่ยอมรับไม่ได้ในสังคมอังกฤษ แต่หากเปรียบเทียบกับสังคมอื่น เช่น สังคมจีน ก็จะพบการใช้คำลงท้ายในลักษณะเดียวกัน โดยวงชี้ให้เห็นว่าแม้สิงคโปร์จะพูดภาษาอังกฤษสิงคโปร์ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องปัจเจกชนเท่ากับผู้พูดชาวอังกฤษ ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละภาษาหรือภาษาย่อยต่างมีชุดของค่านิยมเป็นของตนเอง ดังนั้นรูปแบบการพูดการสื่อสารของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกัน เวียซบิกกา (Wierzicka, 1991) กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่าโดยภาพรวมแล้วกล่าวได้ว่า ภาษาอังกฤษสะท้อนวัฒนธรรมแบบอังกฤษ ดังนั้นการใช้ภาษาอังกฤษสิงคโปร์ของผู้พูดชาวสิงคโปร์จึงถือได้ว่าสะท้อนให้เห็นวิถีคิดและปฏิบัติแบบตะวันตก (อเมริกันและอังกฤษ) แต่เนื่องจากประเทศสิงคโปร์เป็นสังคมเอเชีย จึงให้คุณค่าและความสำคัญกับวัฒนธรรมแบบเอเชียด้วยเช่นกัน และคุณค่าเช่นนี้ไม่พบในสังคมอังกฤษ ดังนั้นถ้าฟังเพียงวัฒนธรรมแบบอังกฤษแต่เพียงอย่างเดียว จึงไม่สามารถสนองความต้องการของผู้พูดในสังคมแบบผสมเช่นสิงคโปร์ เนื่องจากไม่สามารถใช้สื่อความหมายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับค่านิยมทางสังคมที่คนในสังคมต้องการจะสื่อได้ ดังนั้นในการสื่อความหมายและค่านิยมที่ไม่มีในสังคมอังกฤษ ผู้พูดชาวสิงคโปร์จึงต้องยืมคำมาจากภาษาท้องถิ่นเพื่อเติมเต็มความต้องการทางวัฒนธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า บทวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักเขียนแสดงวิถีสื่อสาร (communicative styles) และกลวิธีการพูดในภาษาหนึ่ง เช่น งานวิจัยของกอดคาร์ด

นอกจากจะใช้แสดงวิธีการพูดของคนในสังคมแล้ว บทวัฒนธรรมยังสามารถใช้แสดงวิธีการคิด และการแสดงความรู้สึกของสังคมหนึ่งๆได้ด้วย โดยเว็ชบิกกาพบว่าวัฒนธรรมของชาวอังกฤษจะส่งเสริมให้คนคิดบวก (positive thinking) ต่างจากในวัฒนธรรมจีนที่จะส่งเสริมให้เดินทางสายกลาง (middle way) ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ ดังภาพที่ 2.33 – 2.34

people think like this:

it is good if a person can often think that something good will happen

it is good if a person can often feel something good because of this

ภาพที่ 2.33 บทวัฒนธรรมของการส่งเสริมการคิดบวก ในสังคมอังกฤษ

(Wierzbicka, 1999 อ้างถึงใน Goddard, 2006)

people think like this:

when something very bad happens to me, it is good if I think like this:

“something good can happen to me afterward because of this

if I think like this, I will not feel something very bad

this is good

when something very good happens to me, it is good if I think like this:

something bad can happen to me afterwards because of this”

if I think like this, I will not feel something very good

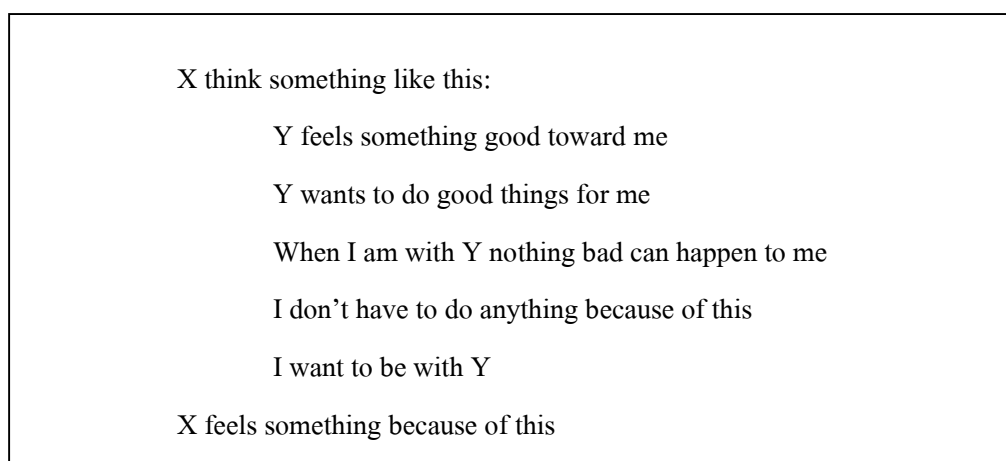
this is good

ภาพที่ 2.34 บทวัฒนธรรมเรื่องความเชื่อเรื่องทางสายกลางของชาวจีน

(Wierzbicka, 1999 อ้างถึงใน Goddard, 2006)

บทวัฒนธรรมยังสามารถใช้แสดงความเชื่อ หรือแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังวิธีการสื่อสารในสังคมหนึ่งได้ เช่น งานของเว็ชบิกกา (Wierzbicka, 1991) ที่แสดงแนวคิดสำคัญของชาวจีนปุ่่นคือ *amae, enryo, wa, on Utae giri* โดยแสดงให้เห็นว่า *amae* คือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับแม่ คือไม่มีทารกคนใดต้องการให้แม่อยู่ห่างตน เนื่องจากแม่

คือคนที่มีความสำคัญกับตน *amae* จึงเป็นความรู้สึกปกติที่ทารกจะต้องการให้แม่อยู่ใกล้ ต้องการความรัก ไม่ต้องการแยกจากความอบอุ่นที่ได้รับจากแม่ ซึ่งความรู้สึกนี้คิดว่ามาจนกระทั่งโตและมีมากกว่าในสังคมตะวันตก เด็กญี่ปุ่นจึงไม่ได้รับการปลุกฝัง หรือส่งเสริมให้รักความอิสระ ความเป็นเอกภาพ และความเป็นปัจเจกชนเมื่อเทียบกับสังคมตะวันตก และเป็น *sunao culture* หรือวัฒนธรรมที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีลักษณะที่แสดงออกคือ ฟังพา อ่อนน้อม นุ่มนวล ยืดหยุ่น ปรับตัว กลมเกลียว เป็นผู้ฟังที่ดี ไม่ก้าวร้าว ตรงกันข้ามกับสังคมตะวันตกที่เป็น *ego culture* หรือวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นส่วนตัว ซึ่งแสดงออกในรูปความเป็นตัวของตัวเอง กระด้าง เข้มแข็ง แข่งขัน กระตือรือร้น เชื้อมั่น และก้าวร้าว บทวัฒนธรรมของคำว่า *amae* แสดงได้ดังภาพที่ 2.35

ภาพที่ 2.35 บทวัฒนธรรมของคำว่า *amae* (Wierzbick, 1991)

คำว่า *enryo* เป็นอีกคำหนึ่งที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมญี่ปุ่นได้ดี และมักถูกให้ความหมายในภาษาอังกฤษว่า *reserve* หรือ *restraint* แต่ในพจนานุกรม Japanese-English กลับให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ *reserve, restraint, constraint, diffidence, coyness, discretion, hesitation, reservation, deference, regard, ceremony, modesty, shyness, backwardness, etc* ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการพยายามเข้าใจแนวคิดคำว่า *enryo* เราไม่สามารถยึดตามพจนานุกรมอังกฤษได้ เวชชบศกาสรูปไว้ว่าวิธีที่จะแสดง *enryo* คือการหลีกเลี่ยงการแสดงความเห็น ความปรารถนา ความต้องการ ความใฝ่ฝันและความชอบ ซึ่งแนวคิดเรื่อง *enryo* ทำให้คนในสังคมญี่ปุ่นหลีกเลี่ยงการแสดงออกอย่างเปิดเผยว่าต้องการอะไรหรือคิดอย่างไร ความหมายของคำว่า *enryo* แสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.36

X think something like this:

I can't say to this person

“I want this, I don't want this”

“I think this, I don't think this”

Someone could feel something bad because of this

Someone could think something bad about me because of this

X doesn't say things like this because of this

X doesn't do some things because of this

ภาพที่ 2.36 บทวัฒนธรรมของคำว่า *enryo* (Wierzbick, 1991)

ส่วนคำว่า *wa* มีความหมายเทียบเคียงได้กับคำว่า *harmony* แต่ไม่ได้เหมือนกันทุกประการ เพราะความหมายที่แท้จริงของ *wa* คือความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่ม รวมไปถึงความร่วมมือ ความไว้วางใจ การแบ่งปัน ความอบอุ่น มีน้ำใจ ทำงานหนัก มีประสิทธิภาพ เต็มใจ ยิ้มแย้ม สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างมากกับความกลมเกลียวกันภายในสังคม และเมื่อกล่าวถึงความสำเร็จ ก็จะหมายถึงความสำเร็จของทีม ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง ดังนั้นแนวคิดเรื่อง *wa* ของญี่ปุ่นจึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำศัพท์ภาษาอังกฤษ *cooperation*, *warmt* หรือ *morale* ที่เป็นคำศัพท์เฉพาะของวัฒนธรรมอังกฤษ บทวัฒนธรรมของคำว่า *wa* แสดงได้ดังภาพที่ 2.37

these people think something like this:

we are not one thing

we want to be like one thing

we all want the same

we want to do something because of this

we don't want this:

one of us says: 'I want this'

another one says: 'I don't want this'

we don't want to say:

'one of us did something good,

another one did something bad'

they all feel something good because of this

they can do something good because of this

people think this is good

ภาพที่ 2.37 บทวัฒนธรรมของคำว่า *wa* (Wierzbick, 1991)

คำว่า *on* และ *giri* แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับหน้าที่ (obligation-oriented) ต่างจากสังคมตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ (right-oriented) ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ในสังคมญี่ปุ่นมาจากความเชื่อของชาмуไรที่ว่า เมื่อชาмуไรได้รับ *on* จากเจ้าของที่ดิน ก็จะตอบแทนโดยการช่วยเหลือด้านการทหาร แนวคิดนี้มองว่าเมื่อผู้ให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้รับ ผู้รับจะมีภาระต้องทำตอบแทน ผู้รับจะต้องรู้สึกดีต่อผู้ที่ทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ตน *on* จึงเป็นเกิดจากความรู้สึกเป็นหนี้ ไม่ใช่ความรัก โดยเว็ชบิคกาได้อธิบายเกี่ยวกับคำว่า *giri* ไว้ว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพยายามรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมญี่ปุ่น ทั้งผู้ที่มีสถานภาพเท่าเทียม และไม่เท่าเทียมกัน บทวัฒนธรรมของคำว่า *on* และ *giri* แสดงได้ดังภาพที่ 2.38 – 2.39

X thinks something like this:
 Someone did something good for me
 X feels something good toward this person because of this
 X thinks something like this:
 I didn't do something like this for this person
 I have to do something good for this person
 X feels something bad because of this

ภาพที่ 2.38 บทวัฒนธรรมของคำว่า *on* (Wierzbick, 1991)

X thinks something like this:
 I have to do something good for person Y
 if I don't do this it will be bad
 Y can feel something bad because of this
 people will say bad things about me
 if I do it I will do it not because I want to do it
 I will do it because I don't want people to say bad things about me
 I can never say: "I don't want to think about this person"

ภาพที่ 2.39 บทวัฒนธรรมของคำว่า *giri* (Wierzbick, 1991)

นอกจากจะใช้แสดงวิธีการพูด ความรู้สึกนึกคิด และแนวคิดเบื้องหลังของสังคมใดสังคมหนึ่งแล้ว บทวัฒนธรรมยังสามารถใช้แสดงอารมณ์ และความรู้สึกของคนในสังคมดังที่พบในงานของกอดดาร์ด (Goddard, 1997) ที่แสดงค่านิยมที่ชาวมาเลเซียให้ความสำคัญอย่างมากในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เชื่อมโยงกับคำ 3 คำในภาษามาเลย์คือคำว่า *malu* 'some propriety', *maruah* 'dignity', 'self-respect' และ *senang* 'a heart at ease' โดยกอดดาร์ดอธิบายว่า *malu* เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเชิงลบ เป็นความคิดที่ผู้พูดคิดว่าผู้อื่นอาจคิดบางอย่างที่ไม่ดีเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งผู้พูดจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิด และจะ

รู้สึกแย่หากรู้ว่าผู้อื่นคิดเช่นนั้นกับตนเอง บทวัฒนธรรมของคำว่า *malu* แสดงได้ดังภาพที่ 2.40

person-x Rasa (feel) *malu* =
 X thinks something like this:
 people can know something about me
 people can think something bad about me because of this
 people can say something bad about me because of this
 I don't want this
 because of this X wants not to be near people
 because of all this X feels something bad

ภาพที่ 2.40 บทวัฒนธรรมของคำว่า *malu* (Goddard, 1997)

แนวคิดทางสังคมที่เกี่ยวข้องกันยังสะท้อนให้เห็นจากคำว่า *maruah* 'dignity or self-respect' ที่หมายความรวมถึงทั้งสิ่งที่แต่ละคนคิดเกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่น โดยคนที่มี *maruah* จะไม่ทำให้ตัวเองดูด้อยค่าลงจากการกระทำสิ่งที่ไม่ดี *maruah* จึงเป็นความมั่นใจของแต่ละคนในสังคมว่าตนเองเป็นคนดีมีศีลธรรม ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.41

person-x Ada (has) *maruah* =
 X can think something like this
 I know people can't think about me
 'this person is not a good person'
 'this person does bad things'
 it is good for a person if a person can think things like this

ภาพที่ 2.41 บทวัฒนธรรมของคำว่า *maruah* (Goddard, 1997)

senang 'a heart at' เป็นอีกคำหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมในสังคมของชาวมาเลย์ คนที่ *senang hati* คือคนที่มองว่าสิ่งในปัจจุบันรอบตัวเขาเป็นสิ่งที่ทำทายเป็นไม่ใช่ปัญหา ไม่วิตก

กังวลเกี่ยวกับเรื่องอนาคตที่ยังมาไม่ถึง ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวมาเลย์ที่ไม่มองชีวิต
เครื่องเครียดจนเกินไป และมองโลกในแง่ดี ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.42

person-X *senang hati* =
 X isn't thinking (this) about anything:
 this is bad
 X isn't thinking bad will happen
 maybe something bad will happen
 X thinks something like this:
 if I want to do something, I can do it
 I don't have to do anything
 because of all this, X feels something good
 people think: it is good for people to be like this

ภาพที่ 2.42 บทวัฒนธรรมของคำว่า *senang* (Goddard, 1997)

นอกจากนี้ในการสนทนาโดยทั่วไป ชาวมาเลย์จะคำนึงถึงความรู้สึกของกลุ่มสนทนา
อย่างมากสังเกตได้จากสุภาษิตมาเลย์ที่ว่า *jaga hati orang* 'mind people's feelings' ดังนั้นจึง
พบว่าในการสนทนาดังกล่าวทุกครั้งชาวมาเลย์จะเลือกใช้คำพูดที่ไม่ทำร้ายความรู้สึกของกลุ่ม
สนทนา เช่นการตำหนิกลุ่มสนทนาอย่างตรงไปตรงมา พูดเสียงดัง ทำเสียงที่ไม่พอใจ ใช้เสียงสูง
โดยไม่จำเป็นรวมทั้งการแสดงความรู้สึกเชิงลบอื่นๆ เนื่องจากไม่ต้องการให้ผู้อื่นเกิด
ความรู้สึกเชิงลบต่อผู้พูด หรือรู้สึก *malu* และช่วยทำให้ผู้พูดเกิดทำให้รู้สึกมั่นใจว่าตนเอง
ประพฤติถูกต้องตามมารยาทสังคมและมั่นใจว่าผู้อื่นจะมองตนเองในแง่ดี หรือมี *maruah*
วัฒนธรรมในการพูดของชาวมาเลย์เขียนบรรยายในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.43

When I say something to someone
 If this person is near me it is not good to say it loudly
 If I say it loudly, this person might think I feel something bad.

ภาพที่ 2.43 บทวัฒนธรรมในการพูดของชาวมาเลย์ (Goddard, 1997)

บทวัฒนธรรมยังสามารถแสดงให้เห็นถึงการจัดประเภทของคนในสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมได้ด้วย เช่นงานของยูน (Yoon, 2004) ที่แสดงให้เห็นความเชื่อของชาวเกาหลีที่เชื่อว่าคนในสังคมนั้นมีสถานภาพไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นภายในครอบครัว หรือภายในกลุ่มทางสังคมใดๆ โดยมองว่าความสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้นเป็นแบบลำดับชั้นหรือแนวตั้ง มีการจำแนกความต่างระหว่าง *wai salam* (lit. above person:superiou) และ *alay salam* (lit. below person: inferiors) ดังจะเห็นได้จากการใช้ honorific หรือไม่ใช่ honorific ซึ่งการใช้หรือไม่ใช้รูปภาษาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางสังคมของเกาหลีอย่างกว้างๆว่าประกอบด้วยคน 2 กลุ่มคือ กลุ่มคนที่ต้องใช้ honorific กับกลุ่มคนที่ไม่ต้องใช้ honorific ด้วยในขณะสนทนา โดยกลุ่มแรกคือ “people above me” ที่ถูกมองว่าเป็น “people not like me” กับอีกกลุ่มคือ “people not above me” ที่จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มย่อยคือ “people like me” และ “people below me” โดยมุมมองของชาวเกาหลีเกี่ยวกับเรื่องประเภททางสังคม ที่สะท้อนให้เห็นจากการใช้ภาษาเช่นนี้ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.44

people think like this:

it is good to think about other people like this:

there are many people

some people are people above me

these people are not people like me

there are other people

these people are people not above me

some of these people are people like me

some of these people are people below me

ภาพที่ 2.44 การจัดประเภทของคนในสังคมเกาหลี (Yoon, 2004)

ทั้งนี้ ยูนพบว่าสังคมเกาหลีจะให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอายุมาก (noim) อย่างมาก โดยความหมายของ *noim* แสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.45

people think about some people like this:

these people have lived for a long time

these people have done many things

many things have happened to these people

because of this, these people know some things

because they know these things, they know many things about how to live well

because they know these things, they can say some things to other people

other people think very good things about these people because of this

ภาพที่ 2.45 บทวัฒนธรรมของคำว่า *noin* (Yoon, 2004)

ยูนมองว่าการแบ่งคนออกเป็น 2 ประเภท สอดคล้องกับระบบวิธีการพูดของชาวเกาหลีและการใช้ honorific ในภาษาเกาหลี โดยชาวเกาหลีจะใช้ภาษาที่แสดงความสุภาพและเคารพกับคนในกลุ่ม “people above me” หรือที่ชาวเกาหลีเรียกว่า *noin* เช่น ครู หมอ พระ นักบวช และคนที่อายุมากกว่าแม่เพียง 1 ปี แต่จะใช้ภาษาธรรมดาที่ไม่แสดงความเคารพกับคนในกลุ่ม “people not above me” ซึ่งคำว่า *noin* ถือเป็นคำสำคัญของสังคมเกาหลี โดยคนหนุ่มสาวชาวเกาหลีจะต้องแสดงความเคารพ และปฏิบัติตนอย่างสุภาพเมื่อพูดกับ *noin* เนื่องจากมองว่า *noin* นั้นอยู่สูงกว่าตน ดังนั้นจึงต้องระวังทั้งการแสดงออกทั้งในด้านการพูดและการแสดงพฤติกรรม เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ทำให้ *noin* เกิดความรู้สึกเชิงลบ ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.46

people think like this:

when I am with some people, if these people are *noin* [M] I have to think like this:

“these people are not people like me, they are people above me
because I am with these people now I cannot do some things,
I cannot say some things, I cannot say some words”

if these people say to me: “I want you to do something”, I can’t say to them:
“I don’t want to do it”

if these people want me to do something, it will be good if I do it

it will be very bad if these people feel something bad because of me

ภาพที่ 2.46 การหลีกเลี่ยงการกระทำที่ทำให้ *noin* เกิดความรู้สึกเชิงลบ
(Yoon, 2004)

นอกจากจะให้ความสำคัญกับคนสูงอายุแล้ว สังคมเกาหลียังให้ความสำคัญกับคู่สนทนาที่อายุมากกว่าตนแม้จะเพียง 1 ปีก็ตาม ดังนั้นทุกครั้งที่สนทนา ชาวเกาหลีจึงต้องการทราบว่าคู่สนทนาของตนอายุเท่าใด เนื่องจากตามมุมมองของชาวเกาหลี การไม่ทราบอายุของคู่สนทนาจะทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากการใช้คำพูดหรือการประพฤติปฏิบัติตนขณะสนทนา ขึ้นกับอายุของคู่สนทนาเป็นสำคัญ การให้ความสำคัญกับคู่สนทนาที่อายุมากกว่าตน แสดงในรูปแบบวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.47

people think like this:

I know I have lived for some time

when I am with another person

if this person has lived for some time more, I have to know it

if this person has lived for some time more, I have to think like this

about this person:

“this person is someone above me

when I am with this person, I cannot say some words

because if I say these words, this person can feel something bad”

if this person has not lived for some time more, I don't have to think like this about
this person

ภาพที่ 2.47 การให้ความสำคัญกับคู่สนทนาที่อายุมากกว่า ในสังคมเกาหลี

(Yoon, 2004)

บทวัฒนธรรมยังสามารถใช้แสดงรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคมได้ด้วย ดังจะเห็นได้จากงานของเอเมกาและบริดเวลด์ (Ameka & Breedveld, 2004) ที่แสดงบรรทัดฐานในการมีปฏิสัมพันธ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างในแถบแอฟริกาตะวันตกมีอยู่ร่วมกัน ซึ่งต่างจากงานวิจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ ในแง่ที่ไม่ได้วิเคราะห์วัฒนธรรมผ่านคำสำคัญใดๆ แต่เป็นการเขียนบรรยายวัฒนธรรมจริงๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในแถบแอฟริกาตะวันตก อาทิ วัฒนธรรมเรื่องการเสียบขณะรับประทานอาหาร การไม่ใช้มือซ้าย และการใช้ตัวแทนในการเจรจาเรื่องที่มีความสำคัญ โดยพบว่าสังคมแอฟริกาตะวันตกจะหลีกเลี่ยงการพูดคุยขณะรับประทานอาหาร โดยถือว่าช่วงเวลานี้ทุกคนควรเสียบ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ตรงกันข้ามกับที่พบในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัฒนธรรมของชาวตะวันตกที่มองว่าขณะรับประทานอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารมือเย็นที่ถือว่าเป็นมือที่สำคัญที่สุดนั้น เป็นเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว บทวัฒนธรรมเรื่องการเสียบขณะรับประทานอาหาร แสดงได้ดังภาพที่ 2.48

people think like this:
 there are times when people have to eat
 when people are eating at these times, it's good if they don't say any words

ภาพที่ 2.48 บทวัฒนธรรมเรื่องการเงียบขณะรับประทานอาหาร
 (Ameka & Breedveld, 2004)

เอมิกาและบริตเวลด์ยังพบอีกว่า ลักษณะเฉพาะของสังคมแอฟริกาตะวันตกมีอยู่ร่วมกัน คือ มีความเชื่อว่ามือซ้ายคือมือที่สกปรก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการชำระล้างทำความสะอาดร่างกาย ดังนั้นจึงเชื่อมโยง “มือซ้าย” กับ “ความสกปรก” และจะไม่ใช้มือซ้ายในการรับประทานอาหาร หรือในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น การโบกมือ จับมือ หรือส่งของให้ผู้อื่น โดยมองว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการดูหมิ่นและไม่ให้เกียรติผู้อื่น ดังนั้นเด็กชาวแอฟริกาจะได้รับการปลูกฝังว่าห้ามใช้มือซ้ายชี้ผู้อื่น และทำกิจกรรมอื่น ดังแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.49

people think like this
 when I am with other people
 if I want to do something with my hands, it is bad if I do it with the left hand
 if I do something with my left hand, people can think something like this
 about me:
 “this person is a bad person”
 if I have to do something with the left hand, it can be good if I can do it
 with my other hand at the same time
 if I have to do something with the left hand, I have to say something about
 it to these people
 I have to say it with some words
 people know what words they can say at times like this

ภาพที่ 2.49 บทวัฒนธรรมเรื่องการไม่ใช้มือซ้าย (Ameka & Breedveld, 2004)

การใช้บุคคลที่ 3 หรือตัวแทนในการเจรจาเรื่องที่สำคัญ ถือเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของสังคมแอฟริกันตะวันตก โดยเอเมกาและบริดเวลด์พบว่าเมื่อต้องมีการเจรจาเรื่องที่สำคัญ คู่สนทนาชาวแอฟริกันตะวันตกจะไม่นิยมสนทนากันโดยตรง แต่จะใช้คนกลาง หรือตัวแทน เนื่องจากมองว่าคนกลางมีความชำนาญในการเจรจามากกว่า ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในเรื่องที่เจรจา บทวัฒนธรรมในการเจรจาโดยอาศัยตัวแทนหรือคนกลาง แสดงได้ดังภาพที่ 2.50

people think like this
 when I want to say something to someone
 if I think about it like this: “it is not a small thing”
 it is good if someone else can say it to this person
 (if someone else can say it to this person, I don’t have to say it)
 because of this, it can be good to say to another person: “I want you to do it”

ภาพที่ 2.50 บทวัฒนธรรมเรื่องการใช้ตัวแทนในการเจรจาเรื่องที่สำคัญ
 (Ameka & Breedveld, 2004)

นอกจากนี้ชาวแอฟริกันตะวันตกจะหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อผู้ฟังที่มีอายุมากกว่าผู้พูด โดยจะหันไปใช้คำนำหน้าชื่อที่แสดงอาชีพ สถานภาพทางสังคม หรือตำแหน่งทางศาสนา แทน เช่น *Teacher, Driver, Pastor, Chief, Father of Ime* หรือ *Mother of Ime* ซึ่งเขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 2.51

[people think like this:]
 if I think about someone like this: ‘this person is not a child’
 when I want to say something to this person, I can’t say this person’s name

ภาพที่ 2.51 บทวัฒนธรรมเรื่องการหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อผู้ฟังที่มีอายุมากกว่าผู้พูด
 (Ameka & Breedveld, 2004)

รายละเอียดข้างต้นแสดงให้เห็นวัตถุประสงค์หลักของทฤษฎีบทวัฒนธรรมว่ามุ่งวิเคราะห์ความหมายในแง่การใช้คำสำคัญในวัฒนธรรมหนึ่งๆ เพื่อโยงไปสู่ข้อสรุปเรื่องวัฒนธรรมของวัฒนธรรมนั้นๆ โดยเชื่อเรื่องความเป็นสากลระหว่างภาษา แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับความเป็นเอกเทศของทุกภาษาและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากแนวคิดสำคัญของกรอบทฤษฎีนี้ที่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1995) ได้สรุปไว้ว่ามีแนวคิดที่เป็นสากลระหว่างภาษาจำนวนหนึ่ง ซึ่งใช้ในการทำความเข้าใจและประเมินลักษณะเฉพาะ และความต่างระหว่างภาษาได้ โดยเชื่อว่าภาษาทั่วโลกมีทั้งความเหมือน และความต่างที่เป็นเรื่องเฉพาะวัฒนธรรม แต่คนภายนอกก็สามารถเข้าใจคำศัพท์เฉพาะของวัฒนธรรมอื่นได้ ผ่านการบรรยายด้วยคำศัพท์พื้นฐานที่พบได้ในทุกภาษาได้ ทฤษฎีบทวัฒนธรรมจึงคล้ายคลึงกับการศึกษาวัฒนธรรมผ่านภาษาตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ซึ่งมีชื่อเรียกอื่นๆ ได้แก่ ชาติพันธุ์ศาสตร์ (Ethnoscience) หรือชาติพันธุ์วรรณาแบบใหม่ (The New Ethnography) หรือบรรณศาสตร์แบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic semantics) ในแง่ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาความรู้สึกนึกคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผ่านคำในวัฒนธรรมนั้นๆ โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าภาษาสามารถสะท้อนให้เห็นความนึกคิดและการมองโลกของผู้พูดได้เหมือนกัน แต่ต่างกัน 3 ประเด็นหลัก คือประเภทของคำที่นำมาวิเคราะห์ ประเภทของความหมายที่สนใจวิเคราะห์ และวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ กล่าวคือ ทฤษฎีอภิภาษาเชิงบรรณศาสตร์ธรรมชาติเน้นการวิเคราะห์คำสำคัญที่ใช้บ่อยและมีความสำคัญระดับสูง ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์ความหมายของชุดคำศัพท์ที่เป็นคำศัพท์พื้นๆ หรือคำศัพท์ท้องถิ่นในวัฒนธรรมหนึ่งๆ เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกสี หรือคำที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะของร่างกายเหมือนเช่นการศึกษาตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ ทั้งยังมุ่งวิเคราะห์หาความหมายในแง่ของการใช้เป็นหลัก และไม่ได้นำเสนอการวิเคราะห์คำสำคัญผ่านการแยกองค์ประกอบทางความหมาย แต่นำเสนอผ่านอภิภาษาเชิงบรรณศาสตร์ธรรมชาติซึ่งสามารถแสดงให้เห็นวิธีการพูด และแนวคิดเบื้องหลังของวิธีการพูดเช่นนั้น รวมไปถึงค่านิยม และบรรทัดฐานของแต่ละสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้รวบรวมประโยค หรือถ้อยคำที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* จากข้อมูลทางภาษา 2 แหล่ง คือ คลังข้อมูลภาษาไทยบนเว็บไซต์ <http://ling.arts.chula.ac.th/ThaiConc/> ของภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และการสอบถามกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* แล้วเขียนบรรยายความหมายของคำสำคัญทั้งหมดนี้ในรูปบทวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงนำบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นนี้ไปทดสอบความถูกต้องกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยว่า ยอมรับหรือไม่ว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* แล้วจึงนำบทวัฒนธรรมของคำสำคัญทั้งหมดที่สร้างขึ้น และได้รับการยอมรับจากกลุ่มตัวอย่างคนไทยว่าถูกต้องมาเปรียบเทียบกับเพื่อวิเคราะห์ความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมายของคำสำคัญทั้งสามนี้ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยต่อไปในขั้นตอนสุดท้าย

3.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ตัวอย่างที่สนใจศึกษาจึง ได้แก่ ประโยคหรือถ้อยคำที่มีคำ 3 คำนี้ปรากฏอยู่ทั้งที่ปรากฏร่วมกันและแยกจากกัน จากแหล่งข้อมูลภาษา 2 แหล่งคือ 1) คลังข้อมูลภาษาไทยบนเว็บไซต์ <http://ling.arts.chula.ac.th/ThaiConc/> ของภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเลือกตัวอย่างที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* ปรากฏอยู่จาก 9 หมวดหมู่ที่ปรากฏบนเว็บไซต์ ได้แก่ เรื่องสั้น และนวนิยาย บทความทั่วไป ข่าว หนังสือพิมพ์กรุงเทพมหานคร หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ บทความวิชาการ บทความสนทนา สุนทรพจน์ของอดีตนายกชวณ หลีกภัยและสุนทรพจน์ของอดีตนายกทักษิณ ชินวัตร โดยได้คัดเลือกตัวอย่างประโยคจากทุกหมวดหมู่แบบสุ่ม รวมจำนวนประโยคที่นำมาศึกษาคำสำคัญแต่ละคำทั้งสิ้นคำละ 300 ประโยค และ 2) การสอบถามกลุ่มตัวอย่างคนไทย

หลากหลายอาชีพ จำนวน 200 คน ที่ใช้เป็นตัวแทนของผู้พูดคนไทย ด้วยแบบสอบถามปลายเปิด โดยให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนเขียนคำพูดที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่เคยใช้ คำใดคำหนึ่ง หรือทั้ง 3 คำ รวมคนละ 5 ประโยค พร้อมระบุสถานการณ์ที่ใช้คำพูดดังกล่าวลงในแบบสอบถาม รวม 1,000 ข้อความ โดยไม่ได้กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนต้องเขียนคำพูด ที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* อย่างละกี่คำ เนื่องจากต้องการข้อมูลการใช้ภาษาจริงๆ ว่ากลุ่มตัวอย่างใช้คำสำคัญแต่ละคำในชีวิตประจำวัน ด้วยความถี่เหมือนและต่างกันอย่างไร เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเรื่องคำสำคัญหลักของวัฒนธรรมไทย ข้อมูลจากแหล่งแรกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายตรงเป็นหลัก ส่วนข้อมูลจากแหล่งที่ 2 นำมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์และความหมายทางสังคม

3.2 การวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคม

การวิเคราะห์ความหมายตรงของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* อาศัยเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ โดยทดลองนำคำหรือกลุ่มคำที่เห็นว่ามี ความหมายเท่ากับคำสำคัญแต่ละคำไปแทนที่คำสำคัญในตำแหน่งเดียวกันของประโยค หรือข้อความทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์ โดยจะถือว่าคำ หรือกลุ่มคำที่นำไปแทนที่แล้วมีความหมายเท่ากับคำสำคัญ คือความหมายของคำสำคัญนั้นๆ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ด้วยว่าความหมายแต่ละความหมายของคำสำคัญ จะพบร่วมกับคำบ่งชี้ใด และพบในโครงสร้างอย่างไร เพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้วิจัยไม่ได้ตีความเอง แต่วิเคราะห์ตามหลักฐานทางภาษาที่ปรากฏอยู่ อาศัยหลักเกณฑ์เรื่องการแทนที่แล้วทำให้เกิดความเท่ากันทางความหมาย และตัวบ่งชี้ทางภาษาที่พบข้างต้น ทำให้แบ่งความหมายของคำสำคัญแต่ละคำออกได้เป็นหลายความหมาย โดยจะขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์ความหมาย 2 ความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* ดังนี้

- (1) “อนงค์อย่างร้องไห้.....อย่างร้องไห้....ที่ไม่เป็นไรหรืออก ขอให้ออนงค์รักษาตัวให้ดี.....เลี้ยงลูกให้ดี....”
- (2) “สำหรับแอนกับฟ้า ตอนนี้เราสองคนสบายใจที่คบกัน และสบายใจที่จะพูดเท่าที่ได้ พูดไปแล้ว จะเป็นข่าวก็ไม่เป็นไร”

เมื่อทดลองนำคำและกลุ่มคำที่หลากหลายมาแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (1) พบว่ากลุ่มคำ *ไม่ได้รับผลกระทบ* มีความหมายเท่ากับคำว่า *ไม่เป็นไร* ทุกประการ *ไม่เป็นไร* ในประโยคนี้จึงมีความหมายว่า ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ ในทำนองเดียวกันเมื่อทดลองนำคำและกลุ่มคำที่หลากหลายมาแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (2) พบว่ากลุ่มคำ *ยอมรับได้* (ซึ่งมีความหมายคล้ายกับ ‘ไม่ใช่เรื่องใหญ่’ ‘ไม่สำคัญ’ หรือ ‘โอเค’) มีความหมายเท่ากับคำว่า *ไม่เป็นไร* ทุกประการ *ไม่เป็นไร* ในประโยคนี้จึงมีความหมายว่า ‘ยอมรับได้’ โดยพบว่า *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายว่า ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ ในประโยคที่ (1) จะพบตามหลังประธาน ตามโครงสร้าง ‘แต่ + ประธาน + ไม่เป็นไร’ ต่างจาก *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายว่า ‘ยอมรับได้’ ที่จะพบตามหลังคำว่า ก็ ตามโครงสร้าง ‘คำที่มีความหมายเชิงลบ + ก็ + ไม่เป็นไร’

การวิเคราะห์ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ อาศัยกรอบทฤษฎีวัจนกรรมตามแนวคิดของเซอร์ล (Searle, 1969) โดยวิเคราะห์ว่าผู้พูดใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* เพื่อสื่อเจตนาใดได้บ้าง โดยการตีความจากบริบทที่คำพูดเหล่านี้ปรากฏอยู่ดังตัวอย่าง

(3) เพื่อนบ้าน: ‘ไป..เดียวป่าไปส่งหน้าปากซอย’
ผู้พูด: ‘ไม่เป็นไรครับ ผมไม่ยากรบกวน’

(4) เพื่อนสนิท: ‘เราทำดินสอหักอะ ขอโทษที’
ผู้พูด: ‘ไม่เป็นไร เรามีกบเหลา’

ผู้พูดในประโยคที่ (3) ใช้ *ไม่เป็นไร* ภายหลังจากที่เพื่อนบ้านอาสาจะขับรถไปส่งที่ปากซอย เพื่อแสดงเจตนาปฏิเสธข้อเสนอจะให้ความช่วยเหลือนั้น โดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องการรบกวนเพื่อนบ้านคนนั้น ซึ่งหลังจากที่พูดจบ ก็จะไม่เกิดการกระทำใดๆ ของเพื่อนบ้านตามคำชวน เพื่อนบ้านก็จะขับรถต่อไป ผู้พูดก็จะเดินต่อไป *ไม่เป็นไร* ในที่นี้จึงสื่อความหมายปฏิเสธ ต่างจากผู้พูดในประโยคที่ (4) ที่ใช้ *ไม่เป็นไร* แล้วตามด้วยคำพูดที่แสดงว่าผู้พูดไม่ได้ถือโทษโกรธผู้ฟัง ภายหลังจากที่เพื่อนสนิทได้กระทำความผิดต่อผู้พูด และได้กล่าวขอโทษเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าว *ไม่เป็นไร* ในที่นี้จึงสื่อวัจนกรรมให้อภัย

ในการวิเคราะห์ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าถ้อยคำทั้งประโยคของผู้พูดที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* สื่อความหมายใด โดยอาศัยการตีความจากตามเจตนาของผู้พูดตามบริบทที่คำพูดเหล่านี้ปรากฏอยู่ ซึ่งต่างจากการวิเคราะห์ความหมายตรง ที่วิเคราะห์ความหมายโดยการ ใช้คำหรือข้อความที่มีความหมายเทียบเท่ามาแทนที่ ถ้ามีความหมายเหมือนกัน ก็จะใช้คำหรือข้อความนั้นระบุความหมายตรงของคำสำคัญทั้งสาม

การวิเคราะห์ความหมายทางสังคมอาศัยความรู้ทางภาษาศาสตร์สังคม โดยมุ่งหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางสังคมกับตัวแปรภาษาที่สนใจศึกษา เพื่อหาข้อสรุปว่าการเลือกใช้รูปแปรที่ปรากฏของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แปรไปตามปัจจัยทางสังคมที่นำมาทดสอบหรือไม่อย่างไร ซึ่งจากการสังเกตข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในเบื้องต้นคาดว่าปัจจัยทางสังคมเรื่องเพศ และอายุไม่น่าจะมีผลต่อการเลือกใช้รูปแปรของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลการใช้คำสำคัญแต่ละคำที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเพศชายเพศหญิง และกลุ่มตัวอย่างที่อายุแตกต่างกันนั้นคล้ายคลึงกัน แต่การเลือกใช้รูปแปรของคำสำคัญจะแตกต่างกันไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์เฉพาะความหมายทางสังคมในมิติการใช้ โดยวิเคราะห์ว่ารูปแปรที่ปรากฏของคำสำคัญแต่ละคำ แปรไปตามปัจจัยทางสังคมหรือไม่อย่างไร โดยมุ่งทดสอบตัวแปร 4 ตัวแปร คือ ความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง สถานภาพทางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง บทบาททางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ (ดูคำอธิบายเรื่องตัวแปร 4 ตัวแปรนี้อย่างละเอียดในหัวข้อ 4.3 เรื่องความหมายทางสังคมของ *ไม่เป็นไร*)

เนื่องจากการหาความหมายทางสังคม จำเป็นต้องหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภาษาและตัวแปรทางสังคมที่นำมาทดสอบ โดยพิจารณาว่าการเลือกใช้รูปแปรของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แปรไปตามปัจจัยทางสังคมที่นำมาทดสอบหรือไม่ กล่าวคือ ผู้พูดใช้รูปแปรของตัวแปรภาษาเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นแบบใดสนิทสนมหรือไม่สนิทสนม เมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า ต่ำกว่า หรือเท่ากับผู้ฟัง เมื่อผู้พูดมีบทบาทเป็นผู้รับบริการหรือให้บริการ และเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ดังนั้นในการหาความหมายทางสังคม ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยแสดงอัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* จำแนกตามตัวแปรทางสังคมแต่ละตัวแปรแล้วนำเสนอในรูปตาราง ก่อนสรุปว่าอัตราการ

ปรากฏของรูปแปรของคำสำคัญแต่ละคำ แปรไปตามตัวแปรทางสังคมแต่ละตัวที่นำมาทดสอบหรือไม่ ตัวอย่างการวิเคราะห์ความหมายทางสังคมแสดงได้ดังตาราง 3.1

ตาราง 3.1 ตัวอย่างอัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร]¹ จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง	ร้อยละ
สนิทสนม	75.7
ไม่สนิทสนม	24.3
รวม	100

ตารางที่ 3.1 แสดงให้เห็นว่าผู้พูดจะใช้ [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกันมากกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันอย่างเห็นได้ชัด คิดเป็นร้อยละ 75.7 และร้อยละ 24.3 ตามลำดับ แสดงว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายทางสังคมในมิติการใช้ คือแปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเรื่องความสนิทสนม

อนึ่ง ในการวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ผู้วิจัยไม่ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ กล่าวคือ ไม่ได้นับความถี่ในการปรากฏของแต่ละความหมาย ทั้งนี้เพราะการนับความถี่ในการปรากฏไม่ใช่ขั้นตอนที่จะทำให้ได้มาซึ่งความหมายทั้ง 2 ประเภทนี้ และนอกจากนั้นผู้วิจัยไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ว่าความหมายใดปรากฏมากกว่าความหมายอื่นๆ หรือความหมายต่างๆที่พบแปรกันอย่างไร

3.3 การวิเคราะห์บทวัฒนธรรมของคำสำคัญ

บทวัฒนธรรมเป็นการบรรยายความหมายในแง่ของการใช้ (Wong, 2004c) เป็นวิธีในการแสดงให้เห็นข้อตกลงในการใช้ภาษา ที่แสดงให้เห็นบรรทัดฐานที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ค่านิยม หรือการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่งๆ โดยการเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM) ที่ประกอบไป

¹ เครื่องหมาย [] แสดงรูปแปรที่ปรากฏจริงของ *ไม่เป็นไร*, คำว่า *ไม่เป็นไร* มีรูปแปรเดียว

ด้วยคำศัพท์พื้นฐานที่มีความหมายง่าย ๆ และไม่สามารถให้ความหมายต่อไปได้อีกจำนวน จำนวน 63 คำ (Goddard, 2000, 2006; Wierzbicka, 2002, 2004) โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าใน ทุกสังคมต่างมีกฎการพูดที่แน่นอนที่เรียกว่ากฎทางสังคม หรือ บทวัฒนธรรม ‘cultural rules’ หรือ ‘cultural scripts’ (Wierzbicka, 2004) ดังนั้นบทวัฒนธรรมจึงเขียนขึ้นจากความหมาย ทางวจนปฏิบัติศาสตร์เป็นหลัก เพื่อแสดงกฎการพูดของผู้พูดคนไทยว่า ได้วางข้อตกลงใน การใช้ภาษาร่วมกันของคนในสังคมไว้อย่างไรบ้าง และเพราะเหตุใดผู้พูดจึงมีวิธีการพูด เช่นนั้น โดยบทวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ต่างจากงานวิจัยอื่นในแง่ที่จะแสดงให้เห็นด้วยว่า ปัจจัยทางสังคมมีผลต่อวิธีการพูดอย่างไร

บทวัฒนธรรมทั้งหมดในงานวิจัยนี้ เขียนขึ้นด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติที่เป็น ภาษาไทยจำนวนทั้งสิ้น 63 คำ เช่น คำว่า ฉัน คุณ รู้สึก คิด และ ดี (ดูรายการคำทั้ง 63 คำในตารางที่ 7.1) และคำไวยากรณ์ที่บอกว่าเหตุการณ์ที่พูดถึงยังไม่เกิดขึ้น หรือได้เกิดขึ้น แล้ว เช่น คำว่า “จะ” “ได้” และ “แล้ว” ดังตัวอย่างบทวัฒนธรรมของ *ไม่เป็นไร* ในความหมาย ว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ ในรูปที่ 3.1

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน ต้องการ จะ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน หรือ กับ ฉัน
- (3) แต่ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คน นี้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน หรือ กับ ฉัน
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (6) ฉัน สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้ หรือ ทำ สิ่ง นี้ แล้ว
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างบทวัฒนธรรมของ *ไม่เป็นไร* ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ ในการปฏิเสธ

บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่ใช้ในการปฏิเสธในภาพที่ 3.1 เขียนขึ้นจากผลการ วิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำ ว่า *ไม่เป็นไร* ในบทที่ 4 ที่พบว่าผู้พูดคนไทยจะใช้ *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้อง กังวล’ เพื่อปฏิเสธผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลกับผู้พูดทั้งที่สนิทสนม และไม่สนิทสนม

สนิทสนมกับผู้พูด (คู่มืออธิบายเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังในหัวข้อ 4.3 เรื่องความหมายทางสังคมของ *ไม่เป็นไร*) ภายหลังจากมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้ฟัง เพื่อสื่อความหมายไปยังผู้ฟังว่า ‘สิ่งนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่ และผู้พูดสามารถกระทำสิ่งที่ผู้ฟังเสนอ หรือได้ทำสิ่งที่ผู้ฟังชักชวนนั้นแล้ว และไม่ต้องทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ที่ผู้พูดได้ปฏิบัติตามความช่วยเหลือหรือชักชวนของผู้ฟัง’

3.4 การทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยทั้งหมดที่อาศัยกรอบทฤษฎีเรื่องบทวัฒนธรรมในการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ผ่านมา (Wierzbicka, 1986, 1992, 1994, 1996a, 2002, 2003, 2004, 2009; Goddard, 1994, 1996, 1997, 2000, 2004, 2006; Goddard & Wierzbicka, 2004; Peeters, 2004; Triandis, 1984; Travis, 2004; Ameka & Breedveld, 2004; Wong, 2004a, 2004b, 2004c; Yoon, 2004; Ye, 2004a, 2004b) พบว่างานวิจัยทั้งหมดข้างต้น ไม่มีการนำบทวัฒนธรรมที่เขียนขึ้นไปทดสอบกับเจ้าของภาษาว่าเข้าใจความหมายของคำสำคัญที่เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมนั้นๆหรือไม่ โดยหลังจากวิเคราะห์ความหมายของคำที่ต้องการศึกษา และนำมาเขียนแสดงด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติแล้ว ก็จะสรุปว่าบทวัฒนธรรมที่ได้คือความหมายของคำสำคัญนั้นๆ

เหตุผลที่งานวิจัยทั้งหมดข้างต้นไม่มีการนำบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในสังคมนั้นๆ ก่อนสรุปว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญหนึ่งๆ น่าจะเป็นเพราะมองว่าวัตถุประสงค์หลักของทฤษฎีบทวัฒนธรรมคือเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบวิธีการสื่อสาร และกฎการพูดข้ามวัฒนธรรมได้ โดยใช้ชุดของคำศัพท์ที่สามารถแปลข้ามภาษาได้โดยไม่ทำให้ความเปลี่ยนแปลงไป หรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ดังนั้นคนจากต่างภาษากันจึงสามารถเข้าใจบทวัฒนธรรมของวัฒนธรรมอื่นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากบทวัฒนธรรมเขียนขึ้นจากมุมมองของผู้ใช้ภาษา ไม่ทำให้เกิดความลำเอียงทางวัฒนธรรมด้วยการใช้คำศัพท์ที่เจาะจงกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำศัพท์ที่ผูกติดกับวัฒนธรรมตะวันตก ในการอธิบายบทวัฒนธรรมของวัฒนธรรมอื่น แต่ไม่ใช่เพื่อทำให้การอธิบายความหมายสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นในแง่การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่คนส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจความหมายของคำสำคัญหนึ่งๆ ที่เขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ทั้งๆที่เป็นความหมายที่แท้จริงของคำสำคัญทางวัฒนธรรมที่ต้องการศึกษา เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับการเขียนบรรยาย

ความหมายที่มีรูปแบบเฉพาะของบทวัฒนธรรมที่มีลักษณะยืดยาว มีการใช้คำที่จำกัด และเขียนแยกจากกันเป็นคำเดี่ยวๆ ซึ่งต่างจากภาษาพูดที่พบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังคงเห็นว่าเราควรนำบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นไปทดสอบความถูกต้องกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาเดียวกัน ก่อนสรุปว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญที่กำลังศึกษา เนื่องจากมีข้อคือน้อย 2 ประการคือ เป็นการช่วยตรวจสอบบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นว่าถูกต้องหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สำคัญนั้นใช้สื่อความหมายได้หลายความหมาย และแต่ละความหมายมีความหมายซ้อนเหลื่อมหรือใกล้เคียงกันอย่างยิ่ง และช่วยทำให้เกิดความมั่นใจว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญอย่างแท้จริง โดยมีแนวคิดว่าหากบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเป็นความหมายของคำสำคัญของสังคมหนึ่งอย่างแท้จริง ผู้ที่พูดภาษานั้นและอาศัยอยู่ในสังคมนั้นคนอื่นๆ ก็น่าจะเข้าใจบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นด้วยเช่นกัน และบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นไม่ได้เป็นเพียงการกล่าวอ้างของผู้ศึกษาในฐานะเจ้าของภาษาแต่เพียงผู้เดียว

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำบทวัฒนธรรมทั้งหมดของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่สร้างขึ้น ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างคนไทยหลากหลายอาชีพ ที่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันจำนวน 50 คน เพื่อทดสอบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจหรือไม่ว่าบทวัฒนธรรมทั้งหมดที่สร้างขึ้น คือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญใด โดยแบบทดสอบที่สร้างขึ้นประกอบด้วยข้อมูล 3 สดมภ์ สดมภ์แรกทางซ้ายมือสุดคือลำดับของบทวัฒนธรรมซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 15 บท สดมภ์กลาง (ช่อง A) คือความหมายของคำสำคัญในรูปบทวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่จะนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง โดยแต่ละบทประกอบด้วยคำบรรยายสถานการณ์ด้านบนที่เขียนด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติและคำศัพท์ทั่วไปที่คล้ายกับภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเขียนติดกันเหมือนประโยคในภาษาไทย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสับสนจากการเขียนแยกจากกันเป็นคำๆ เนื่องจากคำบรรยายในส่วนนี้ไม่ใช่เนื้อหาหลักที่ต้องการทดสอบ แต่เป็นการบรรยายสถานการณ์ที่ใช้คำสำคัญนั้นๆ ผู้วิจัยจึงมองว่าไม่มีความจำเป็นต้องเคร่งครัดเรื่องรูปแบบในการเขียนตามหลักทฤษฎีบทวัฒนธรรมที่ต้องเขียนแยกจากกันเป็นคำเดี่ยวๆ ถัดจากคำบรรยายด้านบน คือคำพูดของผู้พูดที่เขียนด้วยอักษรตัวเข้มไว้ในเครื่องหมายอัฒประกาศที่แสดงว่าผู้พูดคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงพูดคำสำคัญนั้นๆ ซึ่งส่วนนี้ถือว่าเป็นเนื้อหาหลักที่ต้องการทดสอบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจเนื้อหาที่เขียนด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติหรือไม่ ดังนั้นจึงเขียนด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติและ

เขียนแยกจากกันเป็นคำๆ ตามทฤษฎีบทวัฒนธรรม ตามด้วยคำถามสั้นๆว่า “ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B”

สดมภ์สุดท้าย (ช่อง B) คือรายการคำสำคัญทั้ง 3 คำ คือ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ตามลำดับ โดยให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความเห็นว่าคำบรรยายทั้ง 15 คำในช่อง A คือความหมายของคำใดในช่อง B โดยให้ทำเครื่องหมายกากบาทหน้ารายการคำนั้นๆ ดังภาพที่ 3.2

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ ชาย หญิง

ส่วนที่ 2: คำชี้แจง

แบบทดสอบนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเกี่ยวกับการเขียนบรรยายความหมายของคำศัพท์ที่ใช้บ่อยในภาษาไทยคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* จากคำที่มีความหมายต่างๆ ในภาษาไทยจำนวน 63 คำ

โปรดแสดงความคิดเห็นว่า คำพูดของผู้พูดที่เขียนด้วยตัวเข้ม ทั้ง 15 ข้อ ในข้อความที่เขียนด้วยคำศัพท์ที่มีความหมายต่างๆ ในช่อง A คือความหมายของรายการคำใดในช่อง B โดยทำเครื่องหมายกากบาท (☒) หน้ารายการที่ท่านเลือก

ส่วนที่ 3: วัตถุประสงค์

เพื่อทดสอบความถูกต้องของคำอธิบายความหมายในช่อง A ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นว่า ผู้พูดภาษาไทยคนอื่นเข้าใจตรงกันหรือไม่ เพื่อจะได้นำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเขียนคำอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงไม่มีการประเมินคำตอบของท่านว่าถูกหรือผิดแต่อย่างใด ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาใช้เวลาตอบแบบสอบถามฉบับนี้

ลำดับ	ข้อความที่เขียนด้วยคำศัพท์ที่มีความหมายต่างๆ ในภาษาไทย (A)	รายการคำ (B)
1	เมื่อบางอย่างที่ไม่คิดได้เกิดขึ้นกับคนที่สนิทกับฉัน ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้: “สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่ คุณ สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้ หรือ ทำ สิ่ง นี้ แล้ว ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
2	เมื่อบางคนจะทำบางอย่างให้ฉันหรือกับฉัน แต่ฉันไม่ต้องการให้คนนี้ทำสิ่งนี้ให้ฉันหรือทำสิ่งนี้กับฉัน ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ

	<p>“สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่ ฉันสามารถทำสิ่งนี้ได้ หรือ ทำสิ่งนี้แล้ว ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดีกับสิ่งนี้”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	
3	<p>เมื่อบางคนจะทำบางอย่างให้ฉัน แต่ฉันไม่ต้องการให้คนนี้ ทำสิ่งนี้ให้ ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉันรู้สึกไม่ดีที่คุณจะทำสิ่งนี้ให้ฉัน ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดีกับฉัน”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
4	<p>เมื่อคนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ต้องการทำ บางอย่างกับฉัน หรือต้องการให้ฉันทำบางอย่างให้ แต่ฉัน ไม่สามารถทำสิ่งนี้ได้ ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉันไม่สามารถทำสิ่งนี้ได้ คุณอาจรู้สึกไม่ดีกับฉัน และสิ่งนี้ ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดี”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
5	<p>เมื่อบางอย่างที่ไม่ดีได้เกิดขึ้นกับบางคนเพราะฉัน ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“บางอย่างที่ไม่ดีได้เกิดขึ้นกับคุณ สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะฉันทั้งหมด หรือ บางส่วน คุณอาจรู้สึกไม่ดีกับฉัน และสิ่งนี้ ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดี”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
6	<p>เมื่อฉันต้องการให้คนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ทำ บางอย่างให้ฉัน ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ

	<p>“ฉัน ต้องการ ให้ คุณ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน หลังจาก คำ นี้ เพราะ ฉัน รู้ว่า คุณ สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้ คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน เพราะ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	
7	<p>หลังจากที่ฉันได้ทำบางอย่างที่ดีให้กับคนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน และคนนี้พูดกับฉันหลังจากที่ฉันทำสิ่งนี้ เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน รู้สึก ดี กับ คุณ เพราะ สิ่ง นี้” ฉัน รู้สึก ดี ที่ คุณ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน”</p> <p>ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี เพราะ สิ่ง นี้”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
8	<p>เมื่อคนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ได้ทำบางอย่างที่ดีให้ฉัน และสิ่งนี้ไม่ใช่ทุกคนที่ทำได้ ฉันจะพูดกับคนนี้ เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน รู้สึก ดี กับ คุณ เพราะ สิ่ง นี้” แต่ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
9	<p>เมื่อคนที่ไม่สนิทกับฉัน เสนอจะทำบางอย่างให้ฉัน และฉันต้องการให้คนนี้ทำสิ่งนี้ให้ ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน ต้องการ ให้ คุณ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน แต่ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ

	<p>ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”</p> <p><u>คำถาม:</u> ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	
10	<p>เมื่อฉันต้องการจะพูดกับคนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน แต่คนนี้มองไม่เห็นฉัน หรือฉันมองไม่เห็นคนนี้ ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน ต้องการ จะ พูด กับ คุณ หลังจาก คำ นี้ คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p><u>คำถาม:</u> ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
11	<p>เมื่อฉันต้องการจะพูดสิ่งที่ฉันคิด ให้คนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ได้รู้ ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน จะ พูด สิ่ง ที่ ฉัน คิด หลังจาก คำ นี้ สิ่ง นี้ อาจ ไม่ เหมือน กับ สิ่ง ที่ คุณ คิด คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p><u>คำถาม:</u> ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
12	<p>เมื่อฉันต้องการจะพูดสิ่งที่ไม่ดีเกี่ยวกับคนที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน จะ พูด สิ่ง ที่ ไม่ ดี เกี่ยวกับ คุณ หลังจาก คำ นี้ เพราะ สิ่ง นี้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p><u>คำถาม:</u> ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
13	<p>เมื่อฉันต้องการจะสนทนากับคนที่สนิทสนมและไม่</p>	☐ ไม่เป็นไร

	<p>สนิทสนมมาก ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน จะ ไม่ พูด กับ คุณ หลังจาก คำ นี้ คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
14	<p>หลังจากที่คนที่สนิทสนม และไม่สนิทสนมกัน ทำบางอย่าง ที่ไม่ดีกับฉัน แล้วเขาพูดกับฉันเช่นนี้:</p> <p>“บางอย่าง ที่ ไม่ ดี ได้ เกิด ขึ้น กับ คุณ สิ่ง นี้ เกิดขึ้น เพราะ ฉัน ทั้งหมด หรือ บางส่วน คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p>ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่ สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ
15	<p>เมื่อฉันต้องการจะทำบางอย่างกับตัวฉันเอง แต่สิ่งนี้อาจทำ ให้คนที่อายุน้อยกว่าฉัน หรือคนที่ไม่สนิทกับฉันรู้สึกไม่ดี ฉันจะพูดกับคนนี้เช่นนี้:</p> <p>“ฉัน จะ ทำ บางอย่าง กับ ตัวเอง หลังจาก คำ นี้ เพราะ สิ่ง นี้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ดี แต่ สิ่ง นี้ อาจ ทำให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”</p> <p>คำถาม: ฉันพูดคำว่าอะไรในช่อง B</p>	☐ ไม่เป็นไร ☐ เกรงใจ ☐ ขอโทษ

ภาพที่ 3.2 แบบทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรม

ทั้งนี้จะถือว่าบทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างอ่านแล้วแสดงความคิดเห็นว่าเป็นความหมายของคำสำคัญได้ตรงกับผู้วิจัย เกินกว่าร้อยละ 50 คือบทวัฒนธรรมที่เป็นความหมายของคำสำคัญนั้นๆ และไม่ต้องปรับแก้แล้ว ส่วนบทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างอ่านแล้วแสดงความคิดเห็นว่าเป็นความหมายของคำสำคัญไม่ตรงกับผู้วิจัย เกินกว่าร้อยละ 50 คือบทวัฒนธรรมที่ยังไม่ใช่ความหมายของคำสำคัญนั้นๆ และต้องนำกลับไปปรับปรุงแก้ไข และหากเป็นกรณีหลังเมื่อปรับแก้แล้วก็จะดำเนินตามขั้นตอนเดิม คือนำไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างคนไทยหลากหลายอาชีพอีกครั้งหนึ่ง ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่ากลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 จะยอมรับว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือความหมายของคำสำคัญได้ตรงกับผู้วิจัย ซึ่งผลการทดสอบนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยทำให้ทราบวาทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นนี้ เป็นที่ยอมรับหรือไม่ แต่ยังทำให้ทราบถึงความอ่อนแอหรือความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ได้อีกด้วย

3.5 การวิเคราะห์ลักษณะร่วมและต่างทางความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* และลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย

ในการวิเคราะห์ลักษณะร่วมและต่างทางความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ผู้วิจัยนำบทวัฒนธรรมของคำสำคัญทั้งหมดที่สร้างขึ้นและผ่านการทดสอบความถูกต้องแล้ว มาวิเคราะห์ว่าคำสำคัญทั้งหมดมีองค์ประกอบทางความหมาย ที่แสดงในบทวัฒนธรรมใดซ้อนเหลื่อมกัน หรือแตกต่างกันบ้าง ซึ่งจะแสดงให้เห็นลักษณะร่วม และต่างกันทางความหมายของคำสำคัญทั้ง 3 คำนี้ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ไปตีความเพื่อสังเคราะห์และหาข้อสรุปว่าลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยมีอะไรบ้าง ก่อนนำผลข้อสรุปเรื่องลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยที่ได้ ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมที่ได้เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้ว เพื่อใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนผลการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยต่อไป

บทที่ 4

ความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร*

ผลการวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำว่า *ไม่เป็นไร* พบว่า *ไม่เป็นไร* สื่อความหมายตรงได้ 3 ความหมาย คือ 1) 'ไม่ได้รับผลกระทบ' 2) 'ยอมรับได้' และ 3) 'ไม่ต้องกังวล' สื่อความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ได้ 4 ความหมาย คือ 1) 'ปลอบใจ' 2) 'ปฏิเสธ' 3) 'ให้อภัย' และ 4) 'ตอบรับคำขอบคุณ' ในด้านความหมายทางสังคม พบว่าการใช้ *ไม่เป็นไร* แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยผู้พูดส่วนใหญ่จะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกัน และเมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ

4.1 ความหมายตรงของ *ไม่เป็นไร*

เมื่อค้นหาความหมายตรงของคำว่า *ไม่เป็นไร* จากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้พบว่า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ไม่ได้ให้ความหมายของ *ไม่เป็นไร* ไว้แต่อย่างใด ส่วนพจนานุกรมไทยฉบับอธิบาย 2 ภาษา (เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2546) ได้ให้ความหมายไว้ 2 ความหมายคือ 'ก็ได้' 'ไม่เห็นเป็นไร' และ 'ไม่ต้องเป็นห่วง' แต่ในฐานะผู้พูดภาษาไทยคนหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่านอกเหนือไปจากความหมายตามที่เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ ได้ระบุไว้แล้ว *ไม่เป็นไร* ยังหมายความว่า 'ไม่ได้รับผลกระทบ' ได้ด้วย เนื่องจากเมื่อทดลองนำความหมายนี้ไปแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยค "อนงค์อย่าร้องไห้.....อย่าร้องไห้...ที่ ไม่เป็นไรหรอก ขอให้อนงค์รักษาตัวให้ดี.....เลี้ยงลูกให้ดี...." และในประโยคอื่นๆ พบว่า *ไม่ได้รับผลกระทบ* และ *ไม่เป็นไร* มีความหมายเท่ากันทุกประการ ด้วยวิธีการนำกลุ่มคำที่คิดว่ามีความหมายเท่ากับ *ไม่เป็นไร* ไปแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์เช่นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) 'ไม่ได้รับผลกระทบ' 2) 'ยอมรับได้' และ 3) 'ไม่ต้องกังวล' โดยความหมายที่ 1) คือความหมายที่พบเพิ่มเติมจากที่เชียรชัย เอี่ยมวรเมธได้สรุปไว้ ส่วนความหมายที่ 2) และ 3) มีความหมายเหมือนกับที่เชียรชัย เอี่ยมวรเมธได้สรุปไว้ โดย *ไม่เป็นไร* ทั้ง 3 ความหมายนี้จะพบร่วมกับตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน

4.1.1 ไม่เป็นไร หมายถึง ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’

ความหมายตรงความหมายแรกของ ไม่เป็นไร คือ ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ พบในประโยคที่พูดถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่ไม่ดี ที่ได้เกิดขึ้นกับประธานหรือบุคคลที่ 3 เพื่อบอกว่าประธานหรือบุคคลที่ 3 ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้วนั้น โดยอาจพบร่วมกับสันธานแสดงความขัดแย้ง แต่ ด้วยหรือไม่ก็ได้ ดังตัวอย่าง

- (5) “อนงคือยาร์องให้.....ยาร์องให้....พี่ไม่เป็นไรหรอก ขอให้ออนงรักยาดัวให้ดี.....เลี้ยงลูกให้ดี....”
- (6) “พ่อเป็นคนขี้บ ซ้อนกับคนอื่น คนที่ซ้อนพ่ออะตาย แต่พ่อไม่เป็นไรมาก แค่นั่น”
- (7) “นักวิจัยของมหาวิทยาลัยวอชิงตันแห่งสหรัฐฯ ได้ศึกษากับผู้สูงอายุวัย 90 ปี หรือมากกว่านั้น จำนวน 69 คน ในจำนวนนี้ได้พบตั้งแต่แรกว่า เป็นผู้มีอาการโรคสมองเสื่อมอยู่ 24 คน แต่อีก 24 คนไม่เป็นไร”

ไม่เป็นไร ในทุกประโยคข้างต้น พบในประโยคที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต ตามหลังประธานของประโยค ตามโครงสร้าง “ประธาน + ไม่เป็นไร” เช่น “พี่ไม่เป็นไร หรอก” ในประโยคที่ (5) “พ่อไม่เป็นไรมาก” ในประโยคที่ (6) และ “อีก 24 คนไม่เป็นไร” ในประโยคที่ (7)

หากเปรียบเทียบ ไม่เป็นไร ที่มีความหมายว่า ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ กับคำพูดในภาษาอังกฤษ กล่าวได้ว่า ไม่เป็นไร มีความหมายเหมือนกับคำพูด *That's OK.. No problem, That's alright, I'm OK, No, you're alright* หรือ *No, you're good* ที่แสดงว่าผู้พูดไม่ได้รับผลกระทบจากสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว

4.1.2 ไม่เป็นไร หมายถึง ‘ยอมรับได้’

ความหมายตรงความหมายที่ 2 ของ ไม่เป็นไร คือ ‘ยอมรับได้’ ซึ่งมีความหมายคล้ายกับ ‘ไม่ใช่เรื่องใหญ่’ ‘ไม่สำคัญ’ หรือ ‘โอเค’ พบตามหลังคำบางชี้ ได้ แต่ หรือ ก็ ดังตัวอย่าง

- (8) “เรารู้อยู่แล้วว่าต้องหลับตาข้างหนึ่ง เพราะงบบส่วนหนึ่งต้องถูกแบ่งให้ ส.ส. เรามอบแบ่ง ส.ส. ได้ไม่เป็นไร แต่ห้ามเอางบลงจังหวัดอย่างเดียว”
- (9) “เป็นครูที่คุมมาก แต่นักเรียนก็ยังชอบมาต่อปากต่อคำ เกียงได้ตลอด ถ้ามาสายจะไม่ให้เข้าห้องเรียน พุดหรือหลับในห้องเรียนไม่ได้ ถ้าไม่รับผิดชอบจะโดนหนัก แต่คุยกันในแง่วิชาการที่ไม่รู้ได้ไม่เป็นไร”
- (10) “แนวโน้มมีมาบ่อยมาก ส่วนใหญ่ก็คือคนที่มา เครซี่สามิเรา บอกได้เลยมาชอบจนนี้ได้ ไม่เป็นไร แต่ต้องแค่ชอบเท่านั้นนะ”
- (11) “ช่วงที่เล็ก เอ็ดมันมีงานถ่ายฟอร์เมนพอดีอีก คนก็มองว่าเอ๋อกหัก แล้วมาถ่ายประชด ขำวรุนแรงไปอีก คนอื่นถ่ายได้ไม่เป็นไร แต่เอ๋ไม่ได้ถ่ายเพื่อประชดใคร”

ไม่เป็นไร ที่ตามหลังคำว่า ได้ ในทุกประโยคข้างต้น จะพบเมื่อผู้พุดเปรียบเทียบเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ที่มีรายละเอียดตรงกันข้ามกัน เชื่อมกันด้วยสันธาน แต่ ที่แสดงความขัดแย้ง ตามโครงสร้าง แต่+ได้+ไม่เป็นไร หรือ ได้+ไม่เป็นไร+แต่ กล่าวคือ ผู้พุดในประโยคที่ (8) พุดเรื่องวิธีการจัดสรรงบว่าหากแบ่งให้ ส.ส. ยอมรับได้ แต่หากนำงบลงจังหวัด ยอมรับไม่ได้ ผู้พุดในประโยคที่ (9) พุดถึงเรื่องที่คุยว่า หากคุยเรื่องทั่วไปยอมรับไม่ได้ แต่หากคุยเรื่องวิชาการยอมรับได้ ผู้พุดในประโยคที่ (10) พุดเรื่องพฤติกรรมว่า หากเป็นแค่เพียงการชอบยอมรับได้ แต่หากรู้สึกมากกว่านั้น ยอมรับไม่ได้ และผู้พุดในประโยคที่ (11) พุดเรื่องตัวนางแบบว่าหากเป็นนางแบบคนอื่น ผู้อื่นยอมรับได้ แต่หากเป็นผู้พุด ผู้อ่านยอมรับไม่ได้ ไม่เป็นไร ที่สื่อความหมายว่า ‘ยอมรับได้’ ยังพบตามหลังคำบ่งชี้ แต่ ได้ดังนี้

- (12) “รัฐบาลของไทยก็พยายามตั้งหน่วยพิเศษขึ้นมาสกัดกั้น สามารถทำได้เยอะ แต่ยังไม่เข้าเกณฑ์มาตรฐานของสหรัฐ แต่ไม่เป็นไร เพราะสิ่งที่เราสบายใจอย่างหนึ่ง คือทางฝ่ายสหรัฐบอกว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่”
- (13) “บางงานขาดทุนด้วยซ้ำ แต่ไม่เป็นไร เพราะมีความสุข รักความเป็นนักแสดง”

- (14) “วัดแห่งนี้ไม่เห็นเจ้าคณะจังหวัด ปทุมธานีอยู่ในสายตาแล้ว แต่ไม่เป็นไร เพราะไม่เคยถือโทษ สุดแต่จะคิดกันเอา เราก็ทำไปตามหน้าที่ ไม่ทำก็ไม่ได้”
- (15) “วงการนี้ทำงานแล้วเหนื่อยแต่ไม่เป็นไรยังเด็กๆ แต่ก็เคยคิดเหมือนกันว่าตอนโตขึ้นอยากออกเทปเป็นแบบแนวอิพฮอป”
- (16) “แบงก์เกอร์หญิงหนึ่งเดียว แม้จะรับสภาพว่า แบงก์ไทยเสียเปรียบแบงก์ลูกครึ่งเต็ม ประคองแต่ไม่เป็นไร เรามีวิทยายุทธ C&D (Copy & Development) ซึ่งน่าจะช่วยได้มาก”
- หากพบตามหลังคำว่า แต่ เช่นในประโยคที่ (12) – (16) จะพบตามหลังคำที่สื่อความหมายเชิงลบ หรือที่มีความหมายปฏิเสธคำว่า ไม่ ตามโครงสร้าง คำที่มีความหมายเชิงลบ/ปฏิเสธ + แต่ + ไม่เป็นไร สื่อความหมายว่า แม้เหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้วนั้นจะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ดี ผู้พูดก็ยอมรับได้ โดยคำว่า แต่ แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่าง 2 สิ่ง คือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง กับสิ่งที่คาดหวัง ไม่เป็นไร ที่พบตามหลังคำว่า แต่ จึงแสดงให้เห็นความคาดหวังของผู้พูดด้วยว่า ไม่ต้องการให้เหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้น แต่ก็ยอมรับได้หากเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นตรงข้ามกับที่คาดไว้ ทั้งนี้ผู้พูดจะแสดงเหตุผลที่ทำให้ยอมรับได้ไว้มอบ โดยอาจพบตามหลังคำว่า เพราะ หรือละคำว่า เพราะ เอาไว้ก็ได้ นอกจากนี้ ไม่เป็นไร ที่สื่อความหมายว่า ‘ยอมรับได้’ ยังพบตามหลังคำบ่งชี้ ก็ ดังตัวอย่าง
- (17) “ถ้าพลาดก็ไม่เป็นไร ผมคิดว่าตลาดหุ้นก็น่าสนใจ เพราะโอกาสได้ผลตอบแทนดีๆ ในระยะเวลา ไม่เกิน 3 ปีก็มีสูง”
- (18) “คิดว่าถ้าไม่ได้เรียนวิศวะก็ไม่เป็นไร เพราะยังมีความชอบในด้านอื่นอยู่เหมือนกัน”
- (19) “หากนักลงทุนรายย่อยไม่มาขายคืนให้กับบริษัทก็ไม่เป็นไรสามารถถือต่อไปได้”
- (20) “สำหรับแอนกับฟ้า ตอนนี้เราสองคนสบายใจที่คบกัน และสบายใจที่จะพูดเท่าที่ได้พูดไปแล้ว จะเป็นข่าวก็ไม่เป็นไร”

- (21) “ในส่วนของ การเซ็นสัญญาอนุมัติโครงการกับเอกชนนั้น อาจจะไม่ทันในสมัยนี้ก็ ไม่เป็นไร แต่จะพยายามทำให้ถูกต้องที่สุด”
- (22) “หลายคนอาจไม่รู้ว่าขั้นตอนการทำกฟตก่อนข้างضبซ้อน แค่เรื่องฉิดยาก็เรียกว่านับไม่ไหว ฉิดจนสะ โปกแข็งไปหมด ในที่สุดคิดก็ว่ามีคนเดียวก็ไม่เป็นไร”
- (23) “ผมรู้สึกดีใจมากเลยครับที่เพลงนี้ได้นำมาทำเป็นมิวสิกฯ ให้หมกันเป็นเพลงแรก ก็เลยสู้ตายครับ อดนอนก็ไม่เป็นไร มาอาศัยนอนที่กองถ่ายได้”
- (24) “เด็กถามว่าลุงกินอะไร กินข้าวที่ไหน ผมก็บอก มีใครให้ก็กิน ไม่มีใครให้ก็ไม่เป็นไร”
- (25) “ก่อนออกมา ผมสนุกกับงานและผมมีหลักการของผม เมื่อผมอยู่ ผมทำเต็มที่ เมื่อถึงจุดหนึ่งทีไปด้วยกันไม่ได้ ก็ไม่เป็นไร ต่างคนต่างไป”
- (26) “สำหรับหนังสือรุ่นที่มีกลุ่มผู้อ่านอยู่ในระดับตลาดล่างนั้น จุดขายจะเป็นนางแบบดั่งหรือไม่ดั่ง ก็ไม่เป็นไรหรอก แต่ขอให้ไปแบบคุเดือดเป็นใช้ได้”
- (27) “การเดินทางแบบแบ็กแพ็คไม่ว่าจะไปเพราะเป็นแพชั่นหรือไม่แพชั่น ก็ไม่เป็นไรลองออกไปเห็นโลกดู ถ้าไม่แยจนเกินไปนักก็น่าจะมีแต่ข้อดีนะ”
- (28) “ในที่สุดแล้วเราก็ต้องหันมาพึ่งตัวเองหรือมีความเพียรในการทำควมดี จะนับถือเจ้าพ่อเอราวัณ หลวงพ่อโสธร หรือจุตุคามรามเทพ ก็ไม่เป็นไรตราบดีที่ยังยืนยันหมั้นเพียรในการทำควมดี”
- (29) “สำหรับชั้นเรย์นี้ ทำหน้าที่เหมือนกล่องรับสัญญาณเคเบิ้ลทีวี คือ เสียบบปลั๊กเมื่อไหร่ก็ใช้งานได้เลย เพียงแต่จะต้องต่อกับเครื่องแม่ข่ายไว้ตลอดเวลา ส่วนจะต่ออินเทอร์เน็ตหรือไม่ ก็ไม่เป็นไร”
- (30) “ถ้าละครออนแอร์แล้ว ใครจะเรียกเราว่าปีศาจก็ก หรือนางมารร้ายก็ไม่เป็นไร ก็กชอบบทที่ได้มีการปรุงยา ร่ายเวทมนตร์ บ้าๆ บอๆ ไปตามเรื่อง เป็นแบบสไตล็กิกนะ”

ในกรณีที่พบตามหลังคำว่า *ก็* จะพบในโครงสร้างที่แตกต่างกัน 2 แบบคือ 1) พบตามหลังคำที่สื่อความหมายเชิงลบ หรือที่มีความหมายปฏิเสธคำว่า *ไม่* เช่นเดียวกับ *ไม่เป็นไร* ที่พบตามหลังคำว่า *แต่* ตามโครงสร้าง คำที่มีความหมายเชิงลบ/ปฏิเสธ + *ก็* + *ไม่เป็นไร* เช่น “ถ้าพลาดก็คงไม่เป็นไร” ในประโยคที่ (17) “คิดว่าถ้าไม่ได้เรียนวิศวะก็**ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (18) “หากนักลงทุนรายย่อย**ไม่**มาขายคืนให้กับบริษัท**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (19) “จะเป็นข่าว**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (20) และ “อาจจะ**ไม่**ทันในสมัยนี้**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (21) “มีคนเดียว**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (22) “**อ**คนอน**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (23) “**ไม่**มีใครให้**ก็ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (24) และ “ไปด้วยกัน**ไม่**ได้ **ก็****ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (25) หรืออาจพบในโครงสร้าง “จะ...หรือ...*ก็* + *ไม่เป็นไร*” ที่ให้เลื้อยอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างสิ่งที่อยู่หน้าและหลังคำว่า *หรือ* โดยอาจจะคำว่า *จะ* คำว่า *หรือ* หรือคำว่า *ก็* คำใดคำหนึ่ง หรือละทั้ง 3 คำไว้ก็ได้ เช่น “จะเป็นนางแบบดัง**หรือ**ไม่ดัง **ก็****ไม่เป็นไร**หรือ” ในประโยคที่ (26) “จะไปเพราะเป็นแฟน**หรือ**ไม่แฟน **ก็****ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (27) “จะนับถือเจ้าพ่อเราวัน หลวงพ่อโสธร **หรือ**จุดคารมรามเทพ **ก็****ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (28) “จะต่ออินเทอร์เน็ต**หรือ**ไม่ **ก็****ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (29) และ “จะเรียกเราว่าปีศาจก็ **หรือ**นางมารร้าย**ก็****ไม่เป็นไร**” ในประโยคที่ (30)

ไม่เป็นไร ที่พบในโครงสร้างทั้ง 2 แบบนี้ สื่อความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ หากพบในโครงสร้าง คำที่มีความหมายเชิงลบ/ปฏิเสธ + *ก็* + *ไม่เป็นไร* จะสื่อความหมายว่า แม้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น หรือที่ได้เกิดขึ้นแล้ว จะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ดี ผู้พูดก็ยอมรับได้ โดยพูดถึงเหตุการณ์เพียงเหตุการณ์เดียว และเหตุการณ์นั้นเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ดี แต่หากพบในโครงสร้างแบบที่ 2 คือ “จะ...หรือ...*ก็* + *ไม่เป็นไร*” จะสื่อความหมายว่าสิ่ง 2 สิ่ง หรือคุณลักษณะ 2 อย่างที่พูดถึงนั้น ไม่ว่าจะมียาละเอียดเป็นอย่างไร ก็ยอมรับได้สำหรับผู้พูด โดยพูดถึงเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ และไม่มีการตัดสินว่าเหตุการณ์ดังกล่าวดีหรือไม่ดี

ไม่เป็นไร ที่มีความหมายว่า ‘ยอมรับได้’ มีความหมายคล้ายกับคำพูด *ช่างมัน* ที่แสดงอาการปล่อยางของผู้พูด แต่ *ไม่เป็นไร* เป็นคำพูดสุภาพกว่า และหากเปรียบเทียบกับคำพูดในภาษาอังกฤษ กล่าวได้ว่า *ไม่เป็นไร* ความหมายนี้มีความหมายเหมือนกับ *let it be* “*Let it go*” หรือ “*It’s ok*” ที่แสดงการยอมรับได้ของผู้พูดว่าอะไรจะเกิดก็ให้มันเกิด และ *It doesn’t matter*. ที่ใช้เมื่อผู้พูดแสดงความเห็นเกี่ยวกับสิ่งของ 2 สิ่ง หรือมากกว่านั้นว่าไม่ต่างกัน ดังนั้นไม่ว่าจะเลือกอันไหน หรือเป็นแบบไหนก็ยอมรับได้ เพราะไม่ต่างกันตามความคิดเห็นของผู้พูด

4.1.3 *ไม่เป็นไร* หมายถึง ‘ไม่ต้องกังวล’

ความหมายที่ 3 ของคำว่า *ไม่เป็นไร* คือ ‘ไม่ต้องกังวล’ พบในตำแหน่งต้นประโยค เมื่อพูดถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วกับทั้งผู้พูด หรือผู้ฟัง หากพูดถึงตัว ผู้พูดเอง จะพบในคำพูดปฏิเสธแบบสุภาพ คำพูดให้ข้อภัย และคำพูดตอบรับคำขอบคุณเพื่อบอกผู้ฟังว่าไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับตัวผู้พูด หากพูดถึงผู้ฟังจะพบในคำพูดปลอบใจ เพื่อบอกผู้ฟังว่าไม่ต้องกังวลกับสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว หรือกำลังจะเกิดขึ้น ดังตัวอย่าง

คำพูดปฏิเสธ

(31) เพื่อนสนิท: “ให้เราช่วยมั๊ย”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เราเกรงใจ เหลืออีกนิดเดียวเดี๋ยวก็เสร็จแล้ว”

(32) เพื่อนสนิท: “กินมั๊ย”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เราอิ่มแล้ว”

(33) เพื่อนสนิท: “ให้เราช่วยดีกว่านะ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร อีกแป๊บเดียว ก็เสร็จ”

(34) เพื่อนสนิท: “ไปด้วยกันมั๊ยเธอ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ไปก่อนเลย ชั้นจะอยู่เคลียร์งานต่อแป๊บหนึ่ง”

(35) เพื่อนสนิท: “กินมั๊ยเธอ ยังอุ่นๆอยู่เลย”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรจ๊ะ ทานเลยๆ”

คำพูดให้ข้อภัย

(36) เพื่อนสนิท: “ขอโทษนะ เราลืมไปว่าเธอฝากชื้อด้วยชุดนึ่ง”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เดี่ยวเราไปซื้อเองได้”

(37) เพื่อนสนิท: “อ๊วย ขอโทษที ไม่ได้ตั้งใจ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เรื่องนิดหน่อยเองเธอ”

- (38) เพื่อนสนิท: “อู๊ย! ขอโทษนะ เป็นอะไรมากรีเปล่า”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรหรือก เรื่องแค่นี้เอง เดี่ยวมันก็แห้ง”
- (39) เพื่อนสนิท: “ว๊าย เป็นอะไรมากหรือเปล่าแก โทษทีนะ ชั้นไม่ตั้งใจ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรแก ชั้นยังโออยู่”

คำพูดตอบรับคำขอบคุณ

- (40) ผู้พูด: “วันนี้ดีครรถเรากลับก็ได้ล่ะ เราต้องขับผ่านแถวบ้านเธอหนะ”
 เพื่อนร่วมงาน: “ขอบคุณมากเลยนะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เราต้องไปทำธุระแถวนั่นพอดี”
- (41) ผู้พูด: “ถ้ามีอะไรไม่เข้าใจก็โทรมาถามได้เลยนะ ไม่ต้องเกรงใจ”
 เพื่อนรุ่นน้อง: “ขอบคุณพี่มากนะคะ ที่คอยช่วยเหลือหนูตลอดเลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ช่วยกันได้ ก็ช่วยๆกันไป”
- (42) ผู้พูด: “แกเอาเจ้าแถมมาฝากไว้กับฉัน ช่วงที่แกไปประชุมที่อินเดียก็ได้ล่ะ ชั้นดูแลเจ้าแถมให้เอง ไม่มีปัญหา”
 เพื่อนสนิท: “ขอบใจแกมากเลยนะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร แต่อย่าลืมชื่อของมาฝากชั้นนะ”

คำพูดปลอบใจ

- (43) เพื่อนสนิท: “เราตก mean อะเธอ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ให้มันผ่านไป ไม่ต้องคิดมาก”
- (44) เพื่อนสนิท: “เสียดายหว่า ไม่น่าแพ้เลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร อย่าคิดมาก วันนี้แพ้ได้ วันหน้าก็ชนะได้ เดี่ยวลองสู้กันใหม่ะเพื่อน”

- (45) เพื่อนสนิท: “อ่วมเลยพี่ เซ็ง..”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ครั้งหน้ายังมีให้แก้ไข เรื่องมันแล้วไปแล้ว ไม่ต้องไปคิดมาก”
- (46) เพื่อนสนิท: “ผลออกแล้วนะ เราสอบไม่ผ่าน”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรือการสอบไม่ใช่ทุกอย่างในชีวิต”
- (47) ลูกทิม: “สู้เค้าไม่ได้จริงๆ ถึงจะเล่นเต็มที่แล้วก็ตาม”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรือกิมว ถึงการมาแข่งครั้งนี้มิวจะแพ้ แต่โค้ชเชื่อว่ามิวคงได้เรียนรู้”
- (48) เพื่อนสนิท: “กลัวทำไม่ได้จังเลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร นะนะ สู้ๆ เรายังไม่พร้อมเหมือนกัน อย่าเครียดเลยเนอ”
- (49) ลูก: “หนูไม่มั่นใจว่าจะทำได้ดีหรือเปล่าค่ะพ่อ รอบสุดท้ายมีแต่คนเก่งๆ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรือลูก ทำให้ดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้”

ไม่เป็นไร ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่พบในคำพูดปฏิเสธแบบสุภาพจะพบในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดคู่กัน คือการเสนอ หรือชักชวน และการปฏิเสธข้อเสนอ หรือคำชวนนั้น หากพบในคำพูดให้อภัย จะพบเป็นคำพูดตอบรับการขอโทษในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดคู่กัน คือ การขอโทษและการตอบรับคำขอโทษเสมอ หากพบในคำพูดตอบรับคำขอบคุณจะพบเป็นคำพูดตอบรับคำขอบคุณในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดคู่กัน คือ การขอบคุณและการตอบรับคำขอบคุณ และหากพบในคำพูดปลอบใจ จะพบภายหลังจากที่ผู้ฟังพูดว่ามีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นแล้ว หรือกังวลใจกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นกับตนเอง ผู้พูดจึงพูด ไม่เป็นไร เพื่อปลอบผู้ฟังว่าไม่ต้องกังวลกับสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว หรือกำลังจะเกิดขึ้นนั้น

หากเปรียบเทียบ ไม่เป็นไร ความหมายนี้กับคำพูดในภาษาอังกฤษ กล่าวได้ว่า ไม่เป็นไร ที่ใช้เป็นคำพูดปฏิเสธ มีความหมายคล้ายกับคำพูด “It’s ok” ไม่เป็นไร ที่ใช้เป็นคำพูดให้อภัย มีความหมายคล้ายกับคำพูด “No problem” หรือ “Don’t worry about it” “That’s OK. no problem!” “That’s alright, I’m OK” ไม่เป็นไร ที่ใช้เป็นคำพูดตอบรับคำขอบคุณ มีความหมายคล้ายกับคำพูด “No problem!” และ “No sweat!” ส่วน ไม่เป็นไร ที่พบ

เป็นคำพูดปลอบใจ มีความหมายคล้ายกับคำพูด “Don’t worry” หรือ “You will be fine” หรือ “You will do fine”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ไม่ได้รับผลกระทบ 2) ยอมรับได้ และ 3) ไม่ต้องกังวล ความหมายทั้ง 3 ความหมายนี้ไม่ซ้อนเหลื่อมกัน ดังนั้นหากแทนที่ความหมายหนึ่งด้วยความหมายอื่น จะทำให้ได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(50) เพื่อน: “ไม่รู้เมื่อไหร่บริษัทจะเรียกตัวชะที”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ยังไงแกก็ต้องหางานทำได้”

คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (50) พบเป็นคำพูดปลอบใจ และพบในตำแหน่งต้นประโยค เพื่อบอกผู้ฟังว่าไม่ต้องกังวลกับสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ในที่นี้คือการถูกบริษัทเรียกตัว *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (50) จึงมีความหมายตรงเท่ากับความหมายที่ 4.1.3 ที่หมายถึง ‘ไม่ต้องกังวล’ และเมื่อทดลองนำความหมาย ‘ไม่ต้องกังวล’ ไปแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคดังกล่าว จะทำให้ได้ประโยคที่ถูกต้องไวยากรณ์ แต่หากนำความหมายอื่นที่เหลือของคำว่า *ไม่เป็นไร* คือ ความหมายที่ 4.1.1 ‘ไม่ได้รับผลกระทบ’ และความหมายที่ 4.1.2 ‘ยอมรับได้’ ไปแทนที่ จะได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(51) เพื่อน: “ไม่รู้เมื่อไหร่บริษัทจะเรียกตัวชะที”

ผู้พูด: “ไม่ต้องกังวล ยังไงแกก็ต้องหางานทำได้”

(52) เพื่อน: “ไม่รู้เมื่อไหร่บริษัทจะเรียกตัวชะที”

ผู้พูด: * “ไม่ได้รับผลกระทบ ยังไงแกก็ต้องหางานทำได้”

(53) เพื่อน: “ไม่รู้เมื่อไหร่บริษัทจะเรียกตัวชะที”

ผู้พูด: * “ยอมรับได้ ยังไงแกก็ต้องหางานทำได้”

การแทนที่คำว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (51) – (53) ทำให้สรุปได้ว่า *ไม่เป็นไร* ในประโยคที่ (50) มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’

4.2 ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ของ *ไม่เป็นไร*

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในหัวข้อนี้พบว่า หากพิจารณาในแง่มิติการใช้ *ไม่เป็นไร* สื่อความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ได้ 4 ความหมาย คือ 1) ปลอบใจ 2) ปฏิเสธ 3) ให้อภัย และ 4) ตอบรับคำขอบคุณ โดย *ไม่เป็นไร* ทั้ง 4 ความหมายนี้มีความหมายตรงเหมือนกันคือ ‘ไม่ต้องกังวล’

4.2.1 *ไม่เป็นไร* ใช้สื่อความหมายปลอบใจ

ไม่เป็นไร ที่สื่อความหมายนี้ พบภายหลังจากที่ผู้ฟังเล่าว่ามีเหตุการณ์ที่ไม่ดีได้เกิดขึ้นแล้วกับผู้ฟังในอดีต หรือกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต และเหตุการณ์นั้นทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีดังตัวอย่าง

- (54) เพื่อนสนิท: “ตกลงไม่ได้งานแหละ เล้ารับอีกคนนึง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร วันนี้ไม่ใช่วันของเรา”
- (55) เพื่อนสนิท: “ประกาศแล้ว ไม่คิดหะวะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ไม่ต้องคิดมาก ปีหน้าสอบใหม่ เรียนไปก่อนปีนี้”
- (56) เพื่อนสนิท: “วันนี้บอยเค้าบอกเลิกเรา...ก็เตรียมใจไว้แล้ว แต่ยังอดรู้สึกไม่ได้”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ผู้ชายคนเดียว อย่าไปสนใจ เราหาใหม่ได้”
- (57) เพื่อนสนิท: “วันนี้ฟอร์มไม่ดีเลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรือ อย่าคิดมากเลย ของแบบนี้มันมีขึ้นมีลง เดี่ยวสักพักฟอร์มก็กลับมาดีเอง”
- (58) เพื่อนสนิท: “รู้สึกไม่ดีเลยที่ทำให้ทุกคนเดือดร้อน”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรือ อย่าคิดมาก มันเกิดไปแล้ว แก่ใจอะไรไม่ได้”

- (59) เพื่อนสนิท: “เมื่อวานขับรถทับหอยทากตายเป็นสิบเลย รู้สึกบาปยังไงก็ไม่รู้”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรหรือก ไม่ต้องคิดมาก พรุ่งนี้ค่อยไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้มัน
- (60) เพื่อนสนิท: “พักนี้ ทำไมมีแต่เรื่องวุ่นๆ เฮ้อ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรเนอะ เต็มทุกอย่างก็ดีขึ้น”
- (61) เพื่อนสนิท: “ผลสอบออกมาแล้ว ไม่ผ่าน mean แย้ง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรนะ เราทำดีที่สุดแล้ว ครั้งหน้าเอาใหม่ให้ดีกว่านี้ก็ได้”
- (62) เพื่อนรุ่นน้อง: “สรุปรายงานที่นำไป หัวหน้าบอกใช้ไม่ได้ ต้องแก้ไขทันประชุม
 ตอนบ่าย 3 นี้”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เรายังแก้ไขได้ มาครับเดี๋ยวพี่ช่วย”

ผู้พูดในประโยคที่ (54) – (62) ต่างใช้ ไม่เป็นไร เป็นคำพูดปลอบใจผู้ฟัง ภายหลังจากที่ผู้ฟังเล่าว่า ได้มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้ฟังในอดีต และเหตุการณ์นั้นทำให้ผู้ฟังรู้สึกผิดหวัง เสียใจ หรือไม่สบายใจ กล่าวคือ ผู้ฟังในประโยคที่ (54) รู้สึกผิดหวังที่สอบสัมภาษณ์งานไม่ผ่าน ผู้ฟังในประโยคที่ (55) รู้สึกผิดหวังที่รู้ว่าสอบไม่ผ่านเอ็นทรานซ์ ผู้ฟังในประโยคที่ (56) รู้สึกเศร้าที่ยุติความสัมพันธ์กับแฟน ผู้ฟังในประโยคที่ (57) รู้สึกผิดหวังกับฟอร์มการเล่นของตนเองที่เล่นได้ไม่ดีพอจนทำให้ทีมแพ้ ผู้ฟังในประโยคที่ (58) รู้สึกเสียใจที่ทำให้คนรอบข้างไม่สบายใจ ผู้ฟังในประโยคที่ (59) รู้สึกไม่สบายใจที่ขับรถทับหอยทาก ผู้ฟังในประโยคที่ (60) รู้สึกไม่สบายใจที่มีแต่เรื่องที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับตนเอง ผู้ฟังในประโยคที่ (61) รู้สึกผิดหวังกับคะแนนสอบที่ได้ และผู้ฟังในประโยคที่ (62) รู้สึกเสียใจที่ถูกตำหนิเรื่องการทำรายงาน

ไม่เป็นไร ที่ใช้สื่อความหมายปลอบใจผู้ฟังเกี่ยวกับเรื่องในอดีต มักพบร่วมกับคำพูด อย่าคิดมาก หรือ ไม่ต้องคิดมาก เช่นในประโยคที่ (55) และ (58) – (59) หรือไม่กี่ก็ได้ แต่จะตามด้วยการพูดถึงเหตุการณ์ในอดีต หรือคำแนะนำอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ตามโครงสร้าง “ไม่เป็นไร + (อย่า/ไม่ต้องคิดมาก) + (เหตุการณ์ในอดีต) + (ข้อเสนอแนะ)” เช่น “ไม่เป็นไร นะ เราทำดีที่สุดแล้ว ครั้งหน้าเอาใหม่ให้ดีกว่านี้ก็ได้” ในประโยคที่ (54) “ไม่เป็นไรวันนี้ไม่ใช้วันของเรา” ในประโยคที่ (55) “ไม่เป็นไร ไม่ต้องคิดมาก ปีหน้าสอบใหม่เรียนไปก่อนปีนี้” ในประโยคที่ (56) “ไม่เป็นไรหรือก อย่าคิดมากเลย ของแบบนี้มันมีขึ้นมีลง

เดี๋ยวลักพักฟอร์มก็กลับมาดีเอง” ในประโยคที่ (57) “ไม่เป็นไรหรือก ออย่าคิดมาก มันเกิดไปแล้ว แก่ใจอะไรไม่ได้” ในประโยคที่ (58) “ไม่เป็นไรหรือก ไม่ต้องคิดมาก พรุ่งนี้ค่อยไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้มัน “ ในประโยคที่ (59) “ไม่เป็นไรเนอะ เค้าทุกอย่างก็ดีขึ้น” ในประโยคที่ (60) “ไม่เป็นไร เรายังแก้ไขได้ มาครับเดี๋ยวกีช่วย” ในประโยคที่ (61) และ “ไม่เป็นไร ผู้ชายคนเดียว อย่าไปสนใจ เราหาใหม่ได้” ในประโยคที่ (62)

การที่พบคำพูด *อย่าคิดมาก* หรือ *ไม่ต้องคิดมาก* ร่วมกับ *ไม่เป็นไร* ที่ใช้สื่อความหมายปลอบใจกรณีนี้ค่อนข้างบ่อย แสดงให้เห็นว่าคำพูดดังกล่าวสื่อความหมายคล้ายคลึงกันหรือไปในทำนองเดียวกัน ดังนั้นผู้พูดจึงนิยมใช้ร่วมกัน ทำนองเดียวกับคำซ้อน โดยผู้พูดพูด *ไม่เป็นไร* เพื่อให้ผู้ฟังคลายความวิตกกังวลที่เหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นแล้ว และผู้ฟังไม่สามารถย้อนเวลาไปแก้ไขเหตุการณ์นั้นได้ ดังนั้นจึงไม่ควรรู้สึกไม่ดีกับเหตุการณ์การณที่ผ่านมาแล้วนั้น และใช้ *อย่าคิดมาก* หรือ *ไม่ต้องคิดมาก* เพื่อเน้นย้ำอีกครั้งหนึ่งไม่ให้ผู้ฟังคิดวุ่นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

ไม่เป็นไร ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ยังใช้ปลอบใจเพื่อให้ผู้ฟังคลายความวิตกกังวลกับเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้นได้ด้วย ดังตัวอย่าง

- (63) ลูก: “พรุ่งนี้ดูทำโอกาสเป็นศูนย์ อีกฝ่ายแข็งมาก ยังไงก็ไม่มีทางเข้ารอบ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรนะลูก ทำดีที่สุดก็พอ ผลจะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน ตอนนีไปพักผ่อนข้าวก่อนดีกว่า จะได้เก็บแรงไว้วันะลูก หักโหมมากเดี๋ยวกจะป่วย ไม่ได้แข่งกันพอดี”
- (64) ลูกทิม: “แมตซ์พรุ่งนี้ไม่ใช่่ง่ายๆเลย โค้ช”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ทำให้เต็มที่ก็พอแล้ว แพ้ชนะไม่ใช่เรื่องสำคัญ”
- (65) เพื่อนสนิท: “ไม่รู้อาจารย์จะออกยากหรือเปล่า กลัวว่าจะตอบไม่ได้ซักข้อไม่พร้อมเลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรนะ สู้ๆ เรายังไม่พร้อมเหมือนกัน เรามาทำดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ก็พอ”
- (66) เพื่อนสนิท: “ไม่รู้เมื่อไหร่บริษัทจะเรียกตัวชะที”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ยังไงแกก็ต้องได้งานที่ไหนซักที”

(67) เพื่อนสนิท: “ส่งพรุ่งนี้แล้ว ยังไปไม่ถึงไหนเลย”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ค่อยๆทำ เดี่ยวช่วยกันทำก็เสร็จเอง”

ผู้พูดในประโยคที่ (63) – (67) ต่างใช้ ไม่เป็นไร เพื่อสื่อความหมายปลอบใจผู้ฟังที่กำลังรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้ฟังในประโยคที่ (63) และ (64) รู้สึกกังวลใจเรื่องการแข่งขันในวันพรุ่งนี้ ผู้ฟังในประโยคที่ (65) รู้สึกกังวลใจว่าจะทำข้อสอบไม่ได้ เนื่องจากยังอ่านหนังสือไม่พร้อม ผู้ฟังในประโยคที่ (66) รู้สึกกังวลใจว่าจะไม่ได้งานทำ และผู้พูดในประโยคที่ (67) รู้สึกกังวลใจว่าจะทำรายงานเสร็จไม่ทันตามกำหนด ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกกังวลใจ เป็นเพราะผู้ฟังไม่มั่นใจว่าจะสามารถกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นๆ ในอนาคตได้สำเร็จหรือไม่ ผู้พูดจึงพยายามทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก คลายความวิตกกังวล และมั่นใจ ด้วยกลวิธีที่แตกต่างกัน 2 กลวิธี ขึ้นกับว่าผู้พูดมั่นใจหรือไม่ว่าผู้ฟังจะกระทำสิ่งนั้นๆ ได้สำเร็จ กล่าวคือ หากผู้พูดมั่นใจว่าผู้ฟังสามารถกระทำเรื่องนั้นๆ ได้อย่างแน่นอน ผู้พูดจะใช้คำว่า ไม่เป็นไร แล้วตามด้วยการพูดถึงโอกาสของผู้ฟังที่จะประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ ตามโครงสร้าง “ไม่เป็นไร + ความสำเร็จ” เช่น “ไม่เป็นไร ยังไงแกก็ต้องได้งานที่ไหนซักที่” ในประโยคที่ (66) และ “ไม่เป็นไร ค่อยๆทำเดี๋ยวช่วยกันทำก็เสร็จเอง” ในประโยคที่ (67)

ต่างจากกรณีที่ผู้พูดไม่มั่นใจว่าผู้ฟังจะสามารถกระทำเรื่องนั้นๆ ได้หรือไม่ หรือไม่สามารถคาดเดาเรื่องในอนาคตได้ว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน ผู้พูดจะใช้คำว่า ไม่เป็นไร แล้วตามด้วยการเบี่ยงประเด็นความสนใจของผู้ฟังจากเรื่องที่ไม่สามารถทำได้ คือ ความสำเร็จ ไปยังเรื่องอื่นที่ผู้ฟังสามารถทำได้แน่ๆ คือ การใช้ความพยายาม ตามโครงสร้าง “ไม่เป็นไร + การใช้ความพยายาม” เช่น “ไม่เป็นไร นะลูก ทำดีที่สุดก็พอ ผลจะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน...” ในประโยคที่ (63) “ไม่เป็นไร ทำให้เต็มทีก็พอแล้ว แพ้ชนะไม่ใช่เรื่องสำคัญ” ในประโยคที่ (64) และ “ไม่เป็นไร นะ สู้ๆ เราก็งัยไม่พร้อมเหมือนกัน เรามาทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ก็พอ” ในประโยคที่ (65) ซึ่งผู้พูดที่เป็นพ่อ โค้ช และเพื่อนสนิท เห็นด้วยกับผู้ฟังว่าโอกาสที่จะประสบความสำเร็จเป็นไปได้น้อย และไม่มั่นใจว่าผู้ฟังจะสามารถกระทำสิ่งนั้นๆ ได้หรือไม่ และ/หรือไม่สามารถคาดเดาเรื่องในอนาคตได้ว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน ดังนั้นจึงไม่พูดถึงเรื่องดังกล่าวกับผู้ฟังเนื่องจากไม่ต้องการทำให้ผู้ฟังรู้สึกท้อแท้ แต่เลือกที่จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกมั่นใจ ด้วยการพูดเรื่องการให้ผู้ฟังใช้ความพยายามให้สุดความสามารถ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังกระทำได้อย่างแน่นอน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ฟังว่าอย่างน้อยก็สามารถกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้

และไม่จำเป็นต้องรู้สึกกังวลกับเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง แทนการให้ความหวังกับผู้ฟังว่าจะชนะการแข่งขัน หรือสอบผ่าน ที่เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดมีความจริงใจกับผู้ฟัง เพราะเลือกที่จะพูดความจริงกับผู้ฟังในประเด็นเรื่อง *การใช้ความพยายาม* แทนที่จะพูดถึงประเด็นเรื่อง *ความสำเร็จ* ว่าผู้ฟังมีโอกาสนะการแข่งขัน หรือทำข้อสอบได้แน่นอนทั้งๆที่ผู้พูดไม่ได้คิดเช่นนั้น

4.2.2 *ไม่เป็นไร* ใช้สื่อความหมายปฏิเสธ

นอกจากจะใช้สื่อความหมายปลอบใจแล้ว *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ยังใช้สื่อความหมายปฏิเสธได้อีกด้วย โดยใช้เป็นคำพูดปฏิเสธการเสนอให้ความช่วยเหลือหรือคำชวนของผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

(68) แม่: “วันนั้นที่ว่าจะฝากแม่ซื้อปากกา ตกลงเอาสีอะไรนะ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับแม่ ผมซื้อมาแล้วอะ”

(69) เพื่อนสนิท: “เดี๋ยวค่ารถเมล์วันนี้ เราเลี้ยงเอง”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรๆ จี้เกียดต้องไปชดใช้ในภพหน้า”

(70) เพื่อนสนิท: “เหลืออีกริปเล่า เราช่วยมั๊ย”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร อีกเดี๋ยวก็เสร็จแล้ว”

(71) เพื่อนสนิท: “นายขิมของเราก่อนก็ได้ ไว้มีแล้วค่อยใช้คืน”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรหรอก เรายังพอมีทางอื่นอยู่”

(72) เพื่อนสนิท: “ช่วยเปล่า

ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เราทำได้”

(73) เพื่อนสนิท: “เฮ้อ...”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรหรอก เธอกินเหอะ เรายังอ้อมอยู่เลย “

- (74) เพื่อนบ้าน: “ไป..เดี๋ยวป่าไปส่งหน้าปากซอย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับ ผมเกรงใจ รบกวนเปล่าๆ”
- (75) เพื่อนสนิท: “เราจะซื้อน้ำ ผักไหม”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เรามีน้ำแล้ว ขอขอบคุณมาก”
- (76) เพื่อนร่วมงาน: “เอาน้ำอะไรดีคะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับ เดี่ยวผมเดินไปหยิบเอง ขอขอบคุณครับ”
- (77) เพื่อนร่วมงาน: “อยากได้อะไรมั๊ย เราจะไปสมุยอาทิตย์นี้”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เราเกรงใจ ขอขอบคุณนะ”
- (78) ลูกน้อง: “หัวหน้า มีอะไรจะให้ผมช่วยมั๊ยครับ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรเดชา ผมทำใกล้เสร็จแล้วละ”
- (79) ลูกน้อง: “ไม่ทราบว่ามีอะไรที่ผมพอจะช่วยได้มั๊ยครับ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ขอใจมากนะ”
- (80) อาจารย์: “ครูต้องผ่านไปทางนั้นพอดี เดี่ยวครูไปส่ง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับ คือ ผมค่อนข้างเกรงใจอาจารย์หน่ะครับ”
- (81) เพื่อนบ้าน: “จิ้นรถมั๊ย เดี่ยวป่าไปส่งที่หน้าปากซอย”
 ผู้พูด: “ขอบคุณครับ แต่ไม่เป็นไรครับ ผมชอบเดินออกกำลังกาย”
- (82) แม่: “กินอะไรมาแล้วยัง เอาหมูกรอบมั๊ย แม่ทำเสร็จแล้วยังอุ่นๆอยู่เลย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับแม่ ผมเพิ่งกินมาเมื่อตะกี้เอง”
- (83) พนักงานเซเว่น: รับซาลาเปาเพิ่มมั๊ยคะ
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับ”

(84) พนักงานขาย: “สนใจเครื่องดูดฝุ่น สินค้าตัวใหม่ล่าสุดไว้ใช้มั้ยครับคุณพี่”
 ลูกค้า: “ไม่เป็นไรครับ เอาไว้โอกาสหน้าแล้วกัน”

(85) พนักงานแจก sim : ‘sim ฟรี แจกฟรี ครับพี่ครับ’
 ลูกค้า: “ไม่เป็นไรค่ะไม่รับดีกว่า”

ผู้พูดในประโยคที่ (68) – (85) ต่างใช้ *ไม่เป็นไร* ภายหลังจากที่ผู้ฟังชักชวน หรือเสนอ จะกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด เพื่อปฏิเสธคำชวนหรือความช่วยเหลือนั้น กล่าวคือ ผู้พูดใน ประโยคที่ (68) ปฏิเสธข้อเสนอของแม่ที่จะซื้อปากกา ผู้พูดในประโยคที่ (69) ปฏิเสธ ข้อเสนอของเพื่อนสนิทที่จะช่วยออกค่าโดยสารให้ ผู้พูดในประโยคที่ (70) ปฏิเสธความ ช่วยเหลือของเพื่อนสนิทที่จะช่วยจัดเรียงเอกสาร ผู้พูดในประโยคที่ (71) ปฏิเสธข้อเสนอของ เพื่อนสนิทที่จะให้ยืมเงิน ผู้พูดในประโยคที่ (72) ปฏิเสธความช่วยเหลือของเพื่อนสนิทที่จะ ช่วยทำงานที่ยังค้างอยู่ ผู้พูดในประโยคที่ (73) ปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนสนิทที่ให้กินขนม ผู้ พุดในประโยคที่ (74) ปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนบ้านที่จะขับรถไปส่ง ผู้พูดในประโยคที่ (75) ปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนสนิทที่จะซื้อน้ำดื่มมาให้ ผู้พูดในประโยคที่ (76) ปฏิเสธข้อเสนอ ของเพื่อนร่วมงานที่จะไปหยิบน้ำมาให้ ผู้พูดในประโยคที่ (77) ปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนที่ จะซื้อของมาฝาก ผู้พูดในประโยคที่ (78) และ (79) ปฏิเสธความช่วยเหลือของลูกน้องที่จะ ช่วยจัดเรียงเอกสาร ผู้พูดในประโยคที่ (80) และ (81) ปฏิเสธข้อเสนอของครู และเพื่อนบ้าน ที่จะขับรถไปส่ง ผู้พูดในประโยคที่ (82) ปฏิเสธข้อเสนอของแม่ที่จะยกอาหารมาให้กิน ผู้พูด ในประโยคที่ (83) ปฏิเสธข้อเสนอของพนักงานขายที่จะให้ซื้อซาลาเปา ผู้พูดในประโยคที่ (84) และ (85) ปฏิเสธข้อเสนอของพนักงานขายเครื่องดูดฝุ่น และ sim มือถือตามลำดับ

โดยส่วนใหญ่เมื่อพูดปฏิเสธด้วยคำว่า *ไม่เป็นไร* ผู้พูดจะพูดถึงเหตุผลที่ทำให้ต้อง ปฏิเสธเสมอ เนื่องจากการแสดงเห็นผลความจำเป็นที่ต้องปฏิเสธ ช่วยทำให้ผู้พูดปลอดภัย จากการถูกมองว่าไม่ต้องการรับความปรารถนาดีของผู้ฟัง ซึ่งถือว่าไม่สุภาพ โดยเหตุผลที่ ผู้พูดในประโยคข้างต้นหยิบยกมาพูด ก็เพื่อแสดงว่าตนสามารถกระทำการนั้นได้ หรือได้ กระทำสิ่งที่ผู้ฟังเสนอนั้นแล้ว ดังนั้นจึงไม่ต้องการรบกวนผู้ฟังให้กระทำการนั้นให้ตน ซึ่งหลังจากที่พูดจบ ก็จะไม่เกิดการกระทำใดๆ ของผู้ฟังตามคำชวน หรือข้อเสนออื่นๆ การสนทนาเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นก็จะยุติลง หรืออาจมีคำพูดต่อเนื่องเกี่ยวกับเรื่อง ดังกล่าวได้อีก แต่ก็ไม่นาน แสดงว่านอกจากจะใช้เพื่อปฏิเสธแล้ว ผู้พูดยังใช้ *ไม่เป็นไร* ความหมายนี้เพื่อจบการสนทนาไปพร้อมกันด้วย

4.2.3 ไม่เป็นไร ใช้สื่อความหมายให้อภัย

ไม่เป็นไร ความหมายนี้ พบหลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำความผิดต่อผู้พูด และผู้ฟังได้ขอโทษเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าว ดังตัวอย่าง

- (86) เพื่อนสนิท: “อ๊วย ขอโทษ ไม่ได้ตั้งใจ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรอกน่า แค่อุ๊ยบเท่า ไม่ถึงตายหรอกน่า”
- (87) เพื่อนสนิท: “ขอโทษนะ ปากกาที่เธอให้ยืมเมื่อวานมันหักไปแล้ว เผลอเราทำมันหล่น ไม่ได้ตั้งใจจริงๆ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร แค่นี้อเอง ไม่ต้องคิดมาก”
- (88) เพื่อนสนิท: “ขอโทษนะ วันนี้เราลืมเอาหนังสือมาคืนเธอ..พรงนี้ไม่ลืมแน่นอน”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรอก ช่างมัน”
- (89) เพื่อนสนิท: “เราทำดินสอหักอะ ขอโทษที”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เรามีกบเหลา”
- (90) คนแปลกหน้า: “อ๊วย ขอโทษนะคะ พอดีดิฉันไม่ทันมอง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ครับ”
- (91) คนแปลกหน้า: “ขอโทษนะคะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ค่ะ”
- (92) เพื่อนสนิท: “โทษที รถติดมากเลยวันนี้ รอเรานานมัย”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เพิ่งมาถึงเมื่อก็เอง รอไม่นานหรอก”
- (93) เพื่อนรุ่นพี่: “ต้องขอโทษจริงๆครับ ผมไม่ทันมอง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร หรอก ไม่ได้ตั้งใจหนี”

(94) คนแปลกหน้า: “ขอโทษนะคะ ขอโทษจริงๆคะ ไม่ได้ตั้งใจ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรคะ เรื่องแค่นี้เอง เดียวมันก็แห้ง”

(95) คนแปลกหน้า: “ขอโทษนะคะ พอดีไม่ทันระวัง”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรคะ เรื่องนิดหน่อยเอง”

ผู้ฟังในประโยคที่ (86) – (95) ต่างกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้พูดในอดีต และได้ขอโทษ เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่องั้นๆ กล่าวคือ ผู้ฟังในประโยคที่ (86) และ (93) เหยียบเท้าผู้พูด ผู้ฟังในประโยคที่ (89) ทำปากกาของผู้พูดหัก ผู้ฟังในประโยคที่ (88) ลืมนำหนังสือมาคืน ผู้พูด ผู้ฟังในประโยคที่ (89) ทำดินสอของผู้พูดหัก ผู้ฟังในประโยคที่ (92) มาสายกว่าที่นัดไว้ กับผู้พูด ผู้ฟังในประโยคที่ (90) และ (91) เดินชนผู้พูด และผู้ฟังในประโยคที่ (94) และ (95) ทำน้ำหกใส่ผู้พูด

หลังจากที่ผู้ฟังได้ขอโทษแล้ว ผู้พูดส่วนใหญ่ในประโยคข้างต้นต่างพูดตอบรับว่า ไม่เป็นไร แล้วตามที่คำพูดที่แสดงว่าความผิดของผู้ฟังเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ผู้ฟังจึงไม่ต้องรู้สึกกังวล เนื่องจากผู้พูดมีวิธีเยียวยาแก้ไขเหตุการณ์ดังกล่าว โดยอาจพูดถึงวิธีเยียวยานั้นไว้ ตามหลังคำว่า ไม่เป็นไร หรืออาจจะไว้โดยพูดแบบรวมๆว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย และผู้พูดไม่ได้ถือโทษโกรธผู้ฟังก็ได้ ตามรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งคือ 1) การแสดงว่าผู้พูดมีวิธีเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ ตามโครงสร้าง “ไม่เป็นไร + วิธีเยียวยา” เช่น “ไม่เป็นไร เรามีกบเหลา” ในประโยคที่ (89) หรือ 2) การแสดงว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ใช้คำที่สื่อความหมายว่า เล็กน้อย เช่น คำว่า แค่นี้ เล็กน้อย หรือ นิดหน่อย ตามโครงสร้าง “ไม่เป็นไร + คำที่สื่อความหมายว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย” เช่น “ไม่เป็นไร หรอกน้า แค่นี้ เหยียบเท้า ไม่ถึงตายหรอกน้า” ในประโยคที่ (86) “ไม่เป็นไร แค่นี้ เอง ไม่ต้องคิดมาก” ในประโยคที่ (87) “ไม่เป็นไร หรอก ช่างมัน” ในประโยคที่ (88) “ไม่เป็นไร เพิ่งมาถึงเมื่อก็เอง รอไม่นานหรอก” ในประโยคที่ (92) “ไม่เป็นไร หรอก ไม่ได้ตั้งใจ” ในประโยคที่ (93) “ไม่เป็นไรคะ เรื่องแค่นี้เอง เดียวมันก็แห้ง” ในประโยคที่ (94) และ “ไม่เป็นไรคะ เรื่องนิดหน่อยเอง” ในประโยคที่ (95)

4.2.4 ไม่เป็นไร ใช้สื่อความหมายตอบรับคำขอบคุณ

ไม่เป็นไร ที่สื่อความหมายนี้ พบภายหลังจากที่ผู้พูดได้เสนอให้ความช่วยเหลือ หรือ กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟัง ผู้ฟังในทุกประโยคข้างต้นจึงกล่าวแสดงความขอบคุณสำหรับ กระทำนั้น ผู้พูดจึงพูด ไม่เป็นไร เพื่อตอบรับคำขอบคุณของผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

- (96) ผู้พูด: “ไปพร้อมกันมั๊ยคะ วันนี้จะไปทางเอกมัยคะ”
 เพื่อนร่วมงาน: “ขอบคุณมากเลยคะ เกรงใจจริงๆ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรคะ พอดีต้องผ่านไปทางนั้นอยู่แล้ว”
- (97) ผู้พูด: “มาครับ ให้ผมช่วยดีกว่า อันนั้นมันท่าจะหนักมาก”
 เพื่อนร่วมงาน: “ขอบคุณมากคะ รู้สึกเกรงใจจัง”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไรครับ”
- (98) ผู้พูด: “พอดีแวะหิ้วมา เลยซื้อมาฝาก”
 น้องสาว: “เกรงใจนะเนี่ย วันหลังมามีมือเปล่าก็ได้ ขอบใจนะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร นานๆแวะมาที”
- (99) ผู้พูด: “จดทันมั๊ย ไม่ทันไม่เป็นไร ยืมของเราก็ได้ ถ้าไม่กลัวจคิด”
 เพื่อนสนิท: “เกรงใจจัง แต่ขอบใจมากนะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร ไม่ต้องเกรงใจ”
- (100) ผู้พูด: “นายเอาไปอ่านก่อน อ่านเสร็จ ค่อยเอามาให้เราก็ได้”
 เพื่อนสนิท: “ขอบใจหว่าะ”
 ผู้พูด: “ไม่เป็นไร เพื่อนกัน”

ผู้พูดในประโยคที่ (96) – (100) ต่างใช้ ไม่เป็นไร เพื่อตอบรับคำขอบคุณ หลังจากที่ได้ ได้รับความช่วยเหลือ หรือให้สิ่งของแก่ผู้ฟัง และผู้ฟังได้แสดงความขอบคุณสำหรับความ ช่วยเหลือนั้น เช่น ผู้พูดในประโยคที่ (96) ขับรถไปส่งผู้ฟัง ผู้พูดในประโยคที่ (97) ช่วยผู้ฟัง ยกของที่หนัก ผู้พูดในประโยคที่ (98) ซื้อของมาฝากผู้ฟัง ผู้พูดในประโยคที่ (99) ให้ผู้ฟังยืม สมุดจดงาน และผู้พูดในประโยคที่ (100) ให้ผู้ฟังนำหนังสือไปอ่านก่อน ผู้ฟังจึงกล่าวแสดง

ความขอบคุณ เพื่อแสดงความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณและซาบซึ้งกับสิ่งที่ผู้พูดกระทำให้ โดยอาจใช้ร่วมกับคำว่า *เกรงใจ* หรือ *ไม่ก็ไม่ได้* หลังจากผู้ฟังพูดจบ ผู้พูดจึงใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อตอบรับคำขอบคุณของผู้ฟัง เพื่อบอกกับผู้ฟังว่าสิ่งที่ผู้พูดเสนอที่จะกระทำให้ผู้ฟังไม่ใช่เรื่องที่ลำบากอะไรสำหรับผู้พูด ผู้ฟังจึงไม่ควรรู้สึกเกรงใจ หรือเกรงว่าจะเป็นการรบกวน

4.3 ความหมายทางสังคมของ *ไม่เป็นไร*

การอธิบายความหมายทางสังคม เป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกใช้รูปแปรกับตัวแปรทางสังคมที่นำมาทดสอบ โดยอมราประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550:18) สรุปความหมายของ *การแปรของภาษา* ไว้ว่าหมายถึง “การที่รูปในภาษาตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไป อาจใช้แทนที่กันได้โดยไม่ทำให้ความหมายแก่นเปลี่ยน รูปในภาษาจะเป็นหน่วยด้านใดก็ได้ เช่น ในการสะกดคำในภาษาอังกฤษ รูป *color* กับ *colour* แปรกัน ทั้ง 2 คำแปลว่า ‘สี’ เหมือนกัน ทั้ง 2 คำเป็นรูปแปร 2 รูป ของคำที่แปลว่า ‘สี’ ในด้านการออกเสียงในภาษาไทย คำว่า *รีบ* บางคนออกเสียงว่า “ลิบ” เสียง *ร* และ *ล* เช่นใน 2 คำนี้ ต่างก็เป็นรูปแปรของเสียงเดียวกัน ในด้านคำศัพท์ คำว่า *มารดา* และ *แม่* ใช้แทนกันได้ ในด้านรูปประโยค *แม่ตีเขา* กับ *เขาถูกแม่ตี* ต่างก็มีความหมายแก่นเหมือนกัน ถือเป็นรูปแปรได้” ทั้งยังได้สรุปไว้ว่าการแปรของรูปแปรทั้งหมดดังตัวอย่างที่กล่าวมาไม่ใช่การแปรอิสระ แต่เป็นการแปรไปตามปัจจัยทางสังคม โดยปัจจัยทางสังคมที่จำแนกได้เป็น 2 มิติ คือ 1) มิติเกี่ยวกับตัวผู้พูด ได้แก่ อายุ เพศ ชาติพันธุ์ ฯลฯ และ 2) มิติเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ภาษา ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง กาลเทศะ เรื่องที่พูดเป็นตัวกำหนด ฯลฯ ซึ่งการหาความหมายความทางสังคม คือ การหารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางสังคมและตัวแปรภาษาที่สนใจศึกษา โดยความหมายทางสังคม เกิดจากการที่คำหรือรูปภาษามีรูปแปรมากกว่า 1 รูปแปรที่มีความหมายแก่นเหมือนกัน แต่การเลือกใช้รูปแปรนั้นๆขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคม ดังนั้นคำๆหนึ่งจะมีความหมายทางสังคมก็ต่อเมื่อมีการแปร โดยมีปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดการเลือกใช้รูปแปรแต่ละรูป

ลีช (Leech, 1981: 14) เรียกความหมายทางสังคมในมิติของการใช้ว่า *ความหมายทางวจนลีลา* หรือ *stylistic meaning* โดยให้นิยามไว้ว่าเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ใช้ภาษาในสังคม ซึ่งอาจบอกให้รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง มีหลายประเภท อาทิ ภาษาถิ่น ภาษาที่ใช้ในยุคสมัยต่างๆ ภาษาเฉพาะกลุ่ม และภาษาตามสถานการณ์ และมีความหมายเดียวกับวิธภาษาหน้าที่ (functional variety) ที่อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

(2550) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงชนิดของภาษาที่แตกต่างกันตามสถานการณ์ในการใช้ หรือหน้าที่ เช่นวิธภาษาข่าว วิธภาษากฎหมาย โดยบางคนนิยมเรียกว่า *ทำเนียบภาษา*

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในเบื้องต้นพบว่า รูปแปรของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเพศชายและหญิงที่มีอายุแตกต่างกัน นั้นไม่แตกต่างกัน แต่พบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้รูปแปรของทั้ง 3 คำนี้แตกต่างกันไปตาม รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ แสดงว่า ปัจจัยทางสังคมมิติที่ 1 เช่น เพศ อายุ และการศึกษาของผู้พูดไม่มีผลต่อการเลือกใช้รูปแปรของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* แต่ปัจจัยทางสังคมในมิติที่ 2 ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้พูดผู้ฟังและสถานการณ์ที่มีผลต่อการเลือกใช้รูปแปรของคำทั้ง 3 คำนี้ของผู้พูด ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความหมายทางสังคมทางสังคมที่แปรไปตามปัจจัยทางสังคมในมิติที่ 2 คือในมิติการใช้ หรือวัจนลีลา (style) ตามแนวคิดของลิซและอมรา ประสิทธิ์ รัฐสินธุ์ โดยไม่ได้มุ่งหาความหมายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคมของตัวผู้พูด

งานวิจัยนี้ได้จำแนกรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็น 3 รูปแบบตามแนวคิดของ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศกัทธิ์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) ที่เสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง *การใช้คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์* โดยได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังไว้ว่ามี 3 รูปแบบคือ 1) ความสัมพันธ์แบบสมมูล ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนคนรู้จักกัน และไม่รู้จักกัน 2) ความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม²ไม่เท่ากัน เช่น ญาติผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย สามีกับภรรยา นายกับบ่าว และ 3) ความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่นอกเหนือไปจาก 2 แบบที่กล่าว

²พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายของ *สถานภาพ* ไว้ว่า ‘น.ฐานะ เช่น ราชบัณฑิตยสถานมีสถานภาพเป็นแหล่งค้นคว้าและบำรุงสรรพวิชา; ตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคม เช่น เขามีสถานภาพเป็นผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดี; สิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล เช่น เขามีสถานภาพทางครอบครัวเป็นบิดา’ สุพัตรา สุภาพ (2522 : 52) ให้ความหมาย *สถานภาพ* ไว้ว่าหมายถึง ‘ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับผู้อื่น และสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น’ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า *สถานภาพ* หมายถึง ‘ตำแหน่งที่สังคมได้กำหนดให้บุคคลหนึ่งๆ เมื่อเทียบกับบุคคลอื่นในสังคม’ เช่น เป็นพ่อ เป็นลูก เป็นผู้จัดการ เป็นพนักงานบัญชี ดังนั้นเมื่อพูดถึงสถานภาพจึงมีการเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นได้ว่า มีตำแหน่งสูงกว่าหรือต่ำกว่าบุคคลอื่นในสังคมอย่างไร เช่น พ่อมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าลูก และผู้จัดการมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าพนักงานบัญชี เป็นต้น

มาแล้ว เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเท่ากัน สูงกว่า หรือต่ำกว่า เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

แนวคิดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์แต่ละรูปแบบ เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางสังคมต่างกัน โดยในความสัมพันธ์แบบสมมูล เกี่ยวข้องกับตัวแปรเรื่องความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง ความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล เกี่ยวข้องกับตัวแปรเรื่องสถานภาพทางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง เกี่ยวข้องกับตัวแปรเรื่องบทบาททางสังคม³ของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง ซึ่งจากตัวแปรที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สามารถจำแนกความสัมพันธ์แต่ละรูปแบบได้เป็นรูปแบบย่อย 2 รูปแบบ กล่าวคือ ความสัมพันธ์แบบสมมูล จำแนกเป็นความสัมพันธ์แบบสนิทสนม และไม่สนิทสนม ความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล จำแนกเป็นความสัมพันธ์แบบผู้พูดมีสถานภาพสูงกว่า และต่ำกว่าผู้ฟัง และความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง จำแนกเป็นความสัมพันธ์แบบผู้พูดเป็นผู้ให้บริการ และผู้พูดเป็นผู้รับบริการ ส่วนในแง่ตัวแปรความเป็นทางการ จะจำแนกเป็นไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ ในทุกรูปแบบความสัมพันธ์

ในการตัดสินใจว่ารูปแปรของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* พบในความสัมพันธ์หรือวจนลีลาใด จะพิจารณาจากตัวบ่งชี้ทางภาษาที่พบร่วมกับรูปแปรดังกล่าว ได้แก่ คำอนุภาค คำสรรพนามบุรุษที่ 1 คำสรรพนามบุรุษที่ 2 และคำเรียกขาน โดยจะถือว่ารูปแปรที่พบร่วมกับตัวบ่งชี้ใดๆ จะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และสถานการณ์การใช้ภาษาในแบบนั้นๆ โดยในแง่คำอนุภาค จะอาศัยแนวคิดของคูก (Cooke, 1968, 1989) และอิวาซะกิและอิงกิริมย์-โฮริ (Iwasaki and Ingkaphirom Horie, 2000) ที่ได้สรุปคำอนุภาคที่แสดงความเป็นทางการในภาษาไทยไว้ว่า ได้แก่ *ค่ะ* และ *ครับ* ส่วนคำอนุภาคที่แสดงความสนิทสนมและไม่เป็นทางการ ได้แก่ *หะ* *วะ* *จ๊ะ* *ฮะ* *ฮ้า* *หยะ* โดยอิวาซะกิและอิงกิริมย์-โฮริ (อ้างแล้ว) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่านอกจากจะแสดงความสนิทสนมแล้ว *จ๊ะ* ยังแสดงความเป็นทางการได้ด้วย

³พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายของ *บทบาท* ไว้ว่า ‘น. การทำหน้าที่ตามบท, การร่าตามบท, โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู สุพัตรา สุภาพ (2530 : 30) ให้ความหมาย *บทบาท* ไว้ว่าหมายถึง ‘การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท’ กล่าวโดยสรุปได้ว่า *บทบาท* หมายถึง ‘การปฏิบัติตนตามสถานภาพ หรือตำแหน่งทางสังคม’ เช่น หากมีสถานภาพเป็นพ่อ ก็มีบทบาททำงานหาเลี้ยงครอบครัว และอบรมสั่งสอนลูก หากมีสถานภาพเป็นพนักงานขาย ก็มีบทบาทให้บริการ

นอกจากนี้คุก (Cooke, 1968) ยังได้จำแนกคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เป็น 3 ประเภทตามระดับความเป็นทางการและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง ไว้ดังนี้คือ 1) คำอนุภาคที่แสดงความเป็นทางการมาก ได้แก่ *กระผม* และ *ผม* พบในผู้พูดเพศชาย ใช้พูดกับคนที่เท่ากันและสูงกว่า *ดิฉัน* พบในผู้พูดเพศหญิง เมื่อพูดกับคนที่สูงกว่า หรือเท่ากัน 2) คำอนุภาคที่เป็นทางการระดับกลาง ได้แก่ *ฉัน* ที่พบทั้งในผู้พูดเพศชายและหญิง กรณีที่พบในผู้พูดเพศชาย จะพบเมื่อพูดกับเพศชายที่ต่ำกว่า หรือเพศหญิงที่สนิทสนม กรณีที่พบในผู้พูดเพศหญิง จะพบเมื่อพูดกับเพศหญิงที่เท่ากันหรือต่ำกว่า *เรา* พบทั้งในผู้พูดเพศชายและหญิง ใช้พูดกับผู้ที่ต่ำกว่า หรือพูดกับเพื่อนเพศเดียวกัน และ 3) คำอนุภาคที่เป็นทางการในระดับต่ำ ได้แก่ *เค้า* พบในผู้พูดเพศหญิง เมื่อพูดกับผู้ที่สนิทสนม และ *กู* ที่พบทั้งในผู้พูดเพศชายและหญิง ใช้พูดกับเพื่อนเพศเดียวกันที่สนิทสนม

ทำนองเดียวกับคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่คุกได้จำแนกเป็น 3 ประเภทตามระดับความเป็นทางการและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง ไว้ดังนี้คือ 1) คำอนุภาคที่แสดงความเป็นทางการมาก ได้แก่ *คุณ* ใช้เป็นคำสุภาพทั่วไปทั้งในเพศชายและหญิง ใช้พูดกับคนที่เท่ากันและสูงกว่า 2) คำอนุภาคที่เป็นทางการระดับกลาง ได้แก่ *เธอ* พบในผู้พูดเพศหญิง เมื่อพูดกับเพศหญิงที่สนิทสนม และ *นาย* พบทั้งในผู้พูดเพศชายและหญิง ใช้พูดกับเพื่อนทั้งเพศชายและหญิงที่สนิท และ 3) คำอนุภาคที่เป็นทางการในระดับต่ำ ได้แก่ *ตัว* พบในผู้พูดเพศหญิง เมื่อพูดกับเพื่อนหญิงที่สนิทสนม และ *เรา* ที่พบทั้งในผู้พูดเพศชายและหญิง และใช้พูดกับคนที่ต่ำกว่า

ในแง่ของคำเรียกขาน จะพิจารณาจากทฤษฎีคำเรียกขานที่ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภัทย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) ได้เสนอไว้ว่าโดยทั่วไปผู้พูดจะใช้เกณฑ์เรื่อง “ความเคารพ” และ “ความสนิทสนม” เป็นตัวเลือกคำเรียกขาน กล่าวคือ หากผู้พูดใช้ชื่อ เช่น แดง สมศรี ในความสัมพันธ์แบบไม่สมดุ แสดงว่าผู้พูดให้ความเคารพผู้ฟังน้อยมากหรือไม่ให้เลย แต่ถ้าเป็นในความสัมพันธ์แบบสมดุ แสดงว่าผู้พูดให้ความสนิทสนมกับผู้ฟังมาก ในทางตรงกันข้ามถ้าใช้ คำน่าหน้า เช่น คุณ ท่าน แสดงว่าผู้พูดเคารพผู้ฟังมากในความสัมพันธ์แบบไม่สมดุ และแสดงความสนิทสนมน้อยมากในความสัมพันธ์แบบสมดุ ส่วนคำน่าหน้า + ชื่อ เช่น คุณสมศรี จะอยู่ระหว่างกลางของ 2 รูปแบบที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากตัวบ่งชี้ข้างต้นแล้ว ยังพิจารณาว่ารูปแปรของ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* พบในรูปแบบความสัมพันธ์ และความเป็นทางการแบบใดตามแนวคิดของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550: 140) ที่ได้สรุปไว้ว่าวจนลีลาเป็นทางการคือรูปแบบของภาษาที่มีลักษณะสมบูรณ์ทุกด้านโดยไม่มีคำสแลงหรือคำย่อ รูปประโยคเต็ม ไม่มีการละคำ ผู้ใช้จะ

ระมัดระวังและต้องเตรียมล่วงหน้า รูปแบบของภาษาลักษณะนี้จึงใช้พูดกับบุคคลที่สูงกว่า และใช้พูดเรื่องจริงจัง ตรงข้ามกับวจนลีลาแบบไม่เป็นทางการ ที่ใช้ในสถานการณ์ที่ไม่มีพิธีการ ใช้พูดกับคนที่สนิทสนมหรือต่ำกว่าผู้พูด และใช้พูดเรื่องเบาๆ ไม่จริงจัง ดังนั้นงานวิจัยนี้จะถือว่ารูปแปรของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่ปรากฏร่วมกับรูปภาษาที่แสดง ความสนิทสนม เช่น คำซ้ำ ภาษาพูด คำสแลง หรือคำอุทาน บ่งชี้ว่าผู้พูดสนิทสนม หรือต่ำกว่าผู้ฟัง และพบในวจนลีลาแบบไม่เป็นทางการ แต่หากพบรูปแปรเหล่านี้ในรูปประโยคที่ซับซ้อน หรือเยิ่นเย้อจะถือว่าเป็นรูปแบบภาษาในวจนลีลาแบบไม่เป็นทางการ ที่ใช้พูดกับ ผู้ฟังที่สูงกว่าผู้พูด โดยงานวิจัยนี้จะแบ่งวจนลีลาออกเป็น 2 ระดับคือเป็นทางการ และไม่เป็น ทางการ เนื่องจากมีข้อดีคือ เป็นการแบ่งแบบกว้างๆ ที่ประยุกต์เข้ากับภาษาในทุกสังคม (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, (2550: 140)) โดยจะถือว่าคำอนุภาค และคำสรรพนามที่พบในความเป็น ทางการระดับกลางและต่ำ ตามแนวคิดของคูก (Cooke, 1968, 1989) แสดงรูปแบบการใช้ ภาษาในวจนลีลาแบบไม่เป็นทางการ ส่วนคำอนุภาค และคำสรรพนามที่พบในความเป็น ทางการสูง แสดงรูปแบบการใช้ภาษาในวจนลีลาแบบเป็นทางการ

ในหัวข้อนี้ได้วิเคราะห์ความหมายทางสังคมของคำว่า *ไม่เป็นไร* โดยวิเคราะห์ว่า *ไม่เป็นไร* ซึ่งมีรูปแปรเดียวที่ปรากฏ คือ [*ไม่เป็นไร*] (ซึ่งแปรกับรูปศูนย์ หรือการไม่ปรากฏ ของ *ไม่เป็นไร* โดยผู้วิจัยนับความถี่เฉพาะรูปที่ปรากฏคือ [*ไม่เป็นไร*] เท่านั้น) คือใช้เมื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นแบบใด และในความเป็นทางการแบบใด โดยจะเสนอ ตารางแสดงอัตราร้อยละในการใช้ [*ไม่เป็นไร*] จำแนกตามรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด ผู้ฟังในภาพรวม และจำแนกตามตัวแปรทางสังคมแต่ละตัวไปตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อความที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร* จำนวน 382 ข้อความ พบความถี่ในการ ปรากฏของรูปแปรทั้งหมดดังนี้

ตารางที่ 4.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่าง
ผู้พูดผู้ฟัง

รูปแบบความสัมพันธ์ ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง	อัตราร้อยละ
แบบสมดุล	89.3
แบบไม่สมดุล	8.6
แบบเป็นกลาง	2.1
รวม	100

ตารางที่ 4.1 แสดงภาพรวมว่าในการใช้ [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีรูปแบบความสัมพันธ์แตกต่างกันว่า ผู้พูดจะใช้ [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลมากที่สุด รองลงมาคือผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล และผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง คิดเป็นร้อยละ 89.3 ร้อยละ 8.6 และร้อยละ 2.1 ตามลำดับ โดยผู้พูดใช้ [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลมากกว่าความสัมพันธ์อีก 2 รูปแบบ ดังนั้นในตารางต่อไปจะพิจารณาเฉพาะตัวแปรทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความสัมพันธ์แบบสมดุล คือ ความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง เพื่อดูว่าร้อยละในการปรากฏของการใช้คำว่า [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม และไม่สนิทสนมเป็นอย่างไร โดยอัตราการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง แสดงได้ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 อัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความสนิทสนมระหว่าง
ผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้พูดผู้ฟัง	อัตราร้อยละ
สนิทสนม	75.7
ไม่สนิทสนม	24.3
รวม	100

ตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าในความสัมพันธ์แบบสมมูล ผู้พูดจะใช้ [ไม่เป็นไร] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกันมากกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน คิดเป็นร้อยละ 75.7 และร้อยละ 24.3 ตามลำดับ [ไม่เป็นไร] จึงสื่อความหมายเรื่องความสนิทสนม

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังแล้ว งานวิจัยนี้ยังทดสอบตัวแปรทางสังคม เรื่องความเป็นทางการของสถานการณ์ โดยพบอัตราการใช้ [ไม่เป็นไร] ที่แปรไปตามความเป็นทางการ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 อัตราร้อยละการปรากฏของ [ไม่เป็นไร] จำแนกตามความเป็นทางการ

ความเป็นทางการ	อัตราร้อยละ
เป็นทางการ	22.5
ไม่เป็นทางการ	77.5
รวม	100

ตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า เมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ผู้พูดจะใช้ [ไม่เป็นไร] มากกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่เป็นทางการ คิดเป็นร้อยละ 77.5 และร้อยละ 22.5 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่าความเป็นทางการ คือปัจจัยที่ทำให้ผู้พูดเลือกใช้ [ไม่เป็นไร] ดังนั้น [ไม่เป็นไร] จึงสื่อความหมายเรื่องความเป็นทางการ เช่น “ไม่เป็นไร เราอ้อมแล้ว” และ “ไม่เป็นไร กูกินเจ”

ข้อมูลในตารางที่ 4.2 และ 4.3 ทำให้สรุปได้ว่า *ไม่เป็นไร* มีความหมายทางสังคมในมิติการใช้ 2 ความหมาย คือ 1) แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง เรื่องความสนิทสนม และ 2) แปรไปตามความเป็นทางการ โดยผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสนิทสนมกับผู้พูด มากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม และจะใช้ *ไม่เป็นไร* ในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ มากกว่าในสถานการณ์ที่เป็นทางการ

4.4 สรุป

ไม่เป็นไร มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ไม่ได้รับผลกระทบ 2) ยอมรับได้ และ 3) ไม่ต้องกังวล มีความหมายทางวัฒนธรรม 4 ความหมาย คือ 1) ให้อภัย 2) ปลอดภัย

3) ปฏิเสธ และ 4) ตอบรับคำขอบคุณ มีความหมายทางสังคม 2 ความหมาย คือ 1) แปรไปตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และ 2) แปรไปตามความเป็นทางการ โดยพบว่าผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกันมากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน และจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ มากกว่าในสถานการณ์ที่เป็นทางการ

การวิเคราะห์ความหมายอย่างครอบคลุมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ข้างต้น ไม่เพียงแต่ทำให้รู้ว่า *ไม่เป็นไร* จะพบความหมายใดจะพบในบริบททางวากยสัมพันธ์เช่นใด แต่ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมว่า *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ใช้สื่อความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ทั้ง 4 ความหมาย โดยในการใช้ *ไม่เป็นไร* ให้เป็นที่ยอมรับ ผู้พูดต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษาคำนี้ เพราะการใช้ *ไม่เป็นไร* ในบริบทที่ไม่เหมาะสม จะทำให้ถูกตำหนิว่าไม่สุภาพ โดยการใช้ *ไม่เป็นไร* พูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม หรือในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ เป็นที่ยอมรับและนิยมมากกว่า การใช้ *ไม่เป็นไร* พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม หรือในสถานการณ์ที่เป็นทางการ

บทที่ 5

ความหมายของคำว่า *เกรงใจ*

ผลการวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวินยปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำว่า *เกรงใจ* พบว่า *เกรงใจ* มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ‘ยำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ 2) ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ และ 3) ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ มีความหมายทางวินยปฏิบัติศาสตร์ 3 ความหมาย คือ 1) ตอรับ 2) ปฏิเสธ และ 3) ขอบคอบ ส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่าการใช้ *เกรงใจ* แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา

5.1 ความหมายตรงของ *เกรงใจ*

คำว่า *เกรงใจ* ในภาษาไทย ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ นววรรณ พันธุเมธา (2544) ให้ความหมายไว้ว่า ‘กลัวว่าจะรบกวนทำให้ไม่พอใจ เช่นเปิดวิทยุไม่เกรงใจเพื่อนบ้าน’ เขียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2546) ให้ความหมายไว้ 3 ความหมายคือ ‘ยำเกรง’ ‘อ่อนน้อมถ่อมตนเกินไป’ และ ‘กลัวว่าจะเป็นกรรบกวน’ ชาย โพธิสิตา (2537) ให้ความหมายไว้ว่า “การหลีกเลี่ยงการกระทำและคำพูดอันจะทำให้ผู้อื่นซึ่งเรามีปฏิสัมพันธ์ด้วยเกิดความไม่สบายใจ ไม่พอใจ หรือได้รับการกระทบกระเทือนด้วยประการใดๆ ก็ตาม” ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า ‘ไม่อยากจะให้ผู้อื่นรู้สึกลำบาก เดือดร้อนรำคาญใจ’ ซึ่งจากความหมายทั้งหมดข้างต้น นำมาสรุปเป็นความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ได้ 2 ความหมายหลักๆ คือ ‘ยำเกรง’ และ ‘กลัวว่าจะเป็นกรรบกวน’

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้พูดภาษาไทยคนหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่านอกเหนือไปจากความหมายตามที่มีผู้ระบุไว้ข้างต้นแล้ว *เกรงใจ* ยังหมายความว่า ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ได้ด้วย เนื่องจากเมื่อทดลองนำความหมายนี้ไปแทนที่คำว่า *เกรงใจ* ในประโยค “ปรากฏว่าเพาเวลล์กับเชนีย์ ถกกันหน้าคำคร่ำครีดยต่อหน้าบุช ใช้ภาษาคุดัน และเลิกเกรงใจกันอย่างชัดเจน” และประโยคอื่นๆ พบว่า *กลัวว่า...จะไม่พอใจ* และ *เกรงใจ* มีความหมายเท่ากันทุกประการ ซึ่งแสดงว่านอกจากความหมายที่มีผู้ให้นิยามไว้แล้วข้างต้น คือ ‘ยำเกรง’ และ ‘กลัวว่าจะเป็นกรรบกวน’ *เกรงใจ* ยังมีความหมายว่า ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ได้อีกด้วย ด้วยวิธีการนำกลุ่มคำที่คิดว่ามีความหมายเท่ากับ *เกรงใจ* ไปแทนที่คำว่า *เกรงใจ* ในประโยค

ทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์เช่นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า *เกรงใจ* มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ‘ยำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ 2) ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ และ 3) ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำงานอย่าง’ โดยความหมายที่ 1) และ 3) เป็นความหมายที่มีผู้สรุปไว้แล้ว ส่วนความหมายที่ 2) เป็นความหมายที่พบเพิ่มเติม โดย *เกรงใจ* ทั้ง 3 ความหมายนี้จะพบใน โครงสร้างที่ต่างกัน และพบร่วมกับตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน

5.1.1 *เกรงใจ* หมายถึง ‘ยำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’

ความหมายตรงความหมายแรกของ *เกรงใจ* คือความหมายว่า ‘ยำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ พบหน้าหน้าคำเรียกขานที่แสดงว่าประธานหรือ ผู้พูดให้ความเคารพอีกฝ่ายหนึ่งมาก ในความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล ตามทฤษฎีคำเรียกขานของ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศัทธีย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) (คูบทที่ 4 หัวข้อ 4.3) และนำหน้าคำนามที่ประธานของประโยคให้ความเคารพ หรือนำหน้าบุรุษสรรพนาม โดยอาจแสดงหรือละคำนามนั้นไว้ก็ได้ และอาจพบในรูปคำซ้อนเสียง *เกรงอกเกรงใจ* ก็ได้ ซึ่งจากตัวบ่งชี้เรื่องคำเรียกขานดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำคำที่สงสัยว่ามีความหมายเท่ากับ *เกรงใจ* คือ “ยำเกรง” หรือ “เกรงกลัว” ไปแทนที่คำว่า *เกรงใจ* ซึ่งเมื่อแทนที่แล้วพบว่าทั้ง 2 คำนี้มีความหมายเท่ากับคำว่า *เกรงใจ* ดังตัวอย่าง

- (101) “เล่ากันว่าแม่แต่สะเกิดเดียวก็ไม่กระเด็น ออกนอกวงเลขอะ ก่อนแจะจุดนะแเสก ฟางข้าวทำเป็นวงๆรอบๆกอไผ่ที่จะจุดนั้นจนรอบทั้งสามกอเลข ตั้งแต่นั้นคนก็นับถือ เกรงใจ แกและครอบคร้วมาตลอดเลย”
- (102) “ยิ่งการเดินเกมการเมืองในระดับสูงของคุณวรวิร์ ล้ำลึกมากเท่าไร แน่นนอนว่าคนในแวดวงฟุตบอลทั่วโลกต้องเกรงใจคุณวรวิร์”
- (103) “เราเป็นประธานที่ใหม่ กรรมการเค้าอยู่กันมาอยู่แล้ว เรายกก่อนข้างที่จะเกรงใจอาจารย์ ผู้ใหญ่ที่อยู่ เพราะฉะนั้นเนี่ยะ ส่วนใหญ่แล้วที่จะให้ทำอะไรก็จะป็นรุ่นน้องๆ”
- (104) “ถ้ามีว่างเขาชวนทานข้าวก็ไป เรื่องแบบนี้ปุ๊ ไม่อยากพูดอะไรมาก เกรงใจผู้ใหญ่ เพราะปุ๊เพิ่งเข้าวงการ ก็มีข่าวเรื่องผู้ชายคนนั้นคนนี้ซะแล้ว”

- (105) “ถือว่าดีที่ทุกคนไม่นอนหลับทับสิทธิ์ อย่างน้อยความตื่นตัวของประชาชนก็จะเป็น
ไม้เรียวให้คนจี๋โง่งรู้จักเกรงใจประชาชนขึ้นบ้าง”
- (106) “นายธีระ เคยอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในเรื่องนี้
เนื่องจากเคยเดินทางไปยังโรงแรมดังกล่าว เมื่อวันที่ 23 มี.ค.2545 แต่กลับไม่
ดำเนินการใดๆ เพราะเกรงใจหุ้นส่วนของโรงแรมที่เป็นคนใกล้ชิดนายรัฐมนตรี คือ
พล.ท.ปรีชา รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง”
- (107) “นายกฯ ของญี่ปุ่นทุกคนที่ขึ้นมามีอำนาจต้องเกรงอกเกรงใจ “มั่ง” ต่างๆ ในพรรค
ของตนเองมากกว่าหัวเกรงเสียงเรียกร้องของชาวบ้าน เพราะตนจำเป็นต้องอาศัย
เสียงของกลุ่มการเมืองเหล่านั้น”
- (108) “พรรคที่นายสมัครทำหน้าที่เป็นหัวหน้าอยู่ก็ไม่ใช่พรรคการเมืองที่ตัวนายสมัครก่อตั้ง
ขึ้นมา แต่เป็นพรรคของอดีตนายกรัฐมนตรีที่ตัวอยู่นอกประเทศ การทำงานต่างๆ นั้น
ถูกพรรคอาจจะไม่เกรงใจหัวหน้าพรรค”
- (109) “หลังจากที่นายไกรลาศถูกยิงเสียชีวิตเพียง 3 ชั่วโมง นางวรรณราตรีก็โทรศัพท์หานาง
วิมลรัตน์ เพื่อขอยืมเงินไปต่อเติมบ้าน โดยอ้างว่าเสียเล็กให้มาขอยืม นางวิมลรัตน์
เกรงใจจึงให้ยืม”
- (110) “...ไม่มีหรอก ลูกเกรงใจไหนะ แล้วถ้าตอบสนองไม่ได้หรือทำให้ไม่ทัน มันโกรธ
อาฆาตแถมดูถูกว่าหย่อนสมรรถภาพ อีกต่างหากนะ ท่าน...อันนี้เรื่องจริง-ทำเป็นเล่น
ไป”
- (111) “ผู้หญิงคนนี้ มีความผูกพันกับคนที่เคยเป็นรัฐมนตรี เป็นผู้มีอำนาจมาก่อนเป็นเหตุให้
งบบในปี 2546 กระจุกตัวใน 2 จังหวัด คือ พิจิตร และสุราษฎร์ธานี แม้ในขณะนี้จะ
ไม่ได้เป็นรัฐมนตรีแต่ข้าราชการก็ยังคงมีความเกรงใจอยู่”

- (112) “ตัวหัวหน้ากลุ่มที่มีทรัพย์สินมูลค่ากว่า 1,000 ล้านบาท ย่อมเป็นยุทธปัจจัยที่ใช้ในการต่อรองกดดันสิ่งที่ “กลุ่มลมเหนือ” ต้องการได้ ส่งผลให้ผู้บริหารพรรคชาติพัฒนาเกิดความ เกรงอกเกรงใจ เป็นอย่างมาก”

เกรงใจ ในประโยคที่ (101) – (108) พบหน้าคำเรียกขาน คำนาม หรือคำสรรพนามที่ประธานของประโยคให้ความเคารพ ตามโครงสร้าง “*ประธาน + (ไม่) เกรงใจ + คำเรียกขาน/คำนาม/คำสรรพนาม*” ส่วนประโยคที่ (109) – (112) ละคำนามเอาไว้ ทั้งนี้คำสรรพนาม หรือคำนามตามหลัง *เกรงใจ* ทั้งที่แสดงและละเอาไว้ ต่างมีสถานภาพสูงกว่าประธานของประโยค เนื่องจากมีอายุมากกว่า หรือมีอำนาจมากกว่า ซึ่งทำให้ประธานของประโยคต้อง ยำเกรง หรือเกรงกลัว สังกัดได้จากการใช้คำที่อ้างถึงบุคคลผู้นั้นที่แสดงว่าประธานเคารพ หรือนับถือคำนามที่ตามมา ตามทฤษฎีคำเรียกขานของ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศัททีย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) เช่น *พี่ ลุง คุณ* หรือ *หัวหน้า* หรืออาจไม่มีคำบ่งชี้ใดๆ ก็ได้ แต่โดยสถานภาพทางสังคมแล้ว คำนามที่ตามหลังคำว่า *เกรงใจ* หรือผู้ฟัง คือผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าประธานหรือผู้พูด เช่น *ลุงคนนั้น* ในประโยคที่ (101) มีสถานภาพสูงกว่าคนในหมู่บ้าน เพราะมีอายุมากกว่าและมีคาถาปลุกเสก โดยคำว่า *แก* คือสรรพนามที่ใช้เรียกแทนผู้ที่มีอายุมากกว่าผู้พูด “*คุณวรวีร์*” ในประโยคที่ (102) มีสถานภาพสูงกว่าคนในแวดวงฟุตบอลทั่วโลก เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจในฐานะที่เป็นสมาชิกฟีฟ่า ทำนองเดียวกับ *อาจารย์* ในประโยคที่ (103) ที่มีสถานภาพสูงกว่าประธานของประโยคที่เป็น *นักเรียน* เนื่องจากมีอำนาจ และประสบการณ์มากกว่า *ผู้ใหญ่* ในประโยคที่ (104) มีสถานภาพสูงกว่าประธานที่เป็น *ผู้น้อย* เนื่องจากมีอายุและอำนาจมากกว่า *ประชาชน* ในประโยคที่ (105) มีสถานภาพสูงกว่า *คนขี่โก่ง* ซึ่งหมายถึงนักการเมือง เนื่องจากมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองเหล่านั้น *หุ้นส่วนของโรงแรม* ในประโยคที่ (106) มีสถานภาพสูงกว่า *รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี* เนื่องจากมีความสนิทสนมกับ พล.ท.ปรีชา ซึ่งเป็นรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ทำนองเดียวกับ *มุ้งต่างๆในพรรคการเมือง* ในประโยคที่ (107) ที่มีสถานภาพสูงกว่า *นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น* เนื่องจากมีอำนาจต่อรองอำนาจทางการเมืองมากกว่า และ *หัวหน้าพรรค* ในประโยคที่ (108) มีสถานภาพสูงกว่า *ลูกพรรค* เนื่องจากมีอำนาจมากกว่า

รูปภาพที่บ่งบอกว่าคำนามหรือสรรพนาม ที่พบตามหลังคำว่า *เกรงใจ* ในทุกประโยคข้างต้น มีสถานภาพสูงกว่าประธานของประโยค พบได้ในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ 1) คำสรรพนามนั่นเอง เช่น คำว่า *แก* ในประโยคที่ (101) คือคำบ่งชี้ที่แสดงว่าลุงคนที่พูดถึง

คือผู้ที่ใหญ่ที่มีอายุค่อนข้างมาก ไม่ใช่เด็กหรือคนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับคนในหมู่บ้าน
 2) คำเรียกขาน เช่น คำนำหน้า เช่น *คุณ* ในประโยคที่ (102) และคำแสดงอาชีพหรือตำแหน่ง
 เช่น *อาจารย์* ในประโยคที่ (103) และ *หัวหน้าพรรค* ในประโยคที่ (114) 3) การใช้อุปถัมภ์
 เช่น การเรียกบุคคลที่อยู่หลัง *เกรงใจ* ว่า “ผู้ใหญ่” ในประโยคที่ (104) การพูดถึง “ไม่เรียว” ใน
 ประโยคที่ (105) แสดงให้เห็นว่า “ประชาชน” มีอำนาจลงโทษ “นักการเมืองจี้โกง” และการ
 เรียกกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจต่อรองว่า “มุ้ง” ในประโยคที่ (107) และ 4) การใช้ส่วน
 ขยาย เช่น “หุ้นส่วนของโรงแรม *ที่เป็นคนใกล้ชิดนายกรัฐมนตรีนะ*” ในประโยคที่ (106)

คำนามตามหลัง *เกรงใจ* ที่ละเอาไว้ในประโยคที่ (109) – (112) คือ *เสี้ยเล็ก พ่อแม่*
ผู้หญิงคนนี้ และ *หัวหน้ากลุ่มลมเหนือ* ตามลำดับซึ่งเป็นผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าประธานของ
 ประโยคคือ *นางวิมลรัตน์ ลูก ข้าราชการ* และ *ผู้บริหารพรรคชาติพัฒนา* ตามลำดับ โดยการ
 เรียกบุคคลที่ 3 ว่า *เสี้ย* ในประโยคที่ (109) คือคำบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีฐานะ
 ร่ำรวย ซึ่งคนบางกลุ่มในสังคมให้ความยำเกรง หรือเกรงกลัว คำว่า *มัน* และ *ท่าน* ที่ผู้พูดใน
 ประโยคที่ (110) ใช้เรียกแทน *ลูก* และ *พ่อแม่* คือคำบ่งชี้ที่แสดงว่าคำนาม *พ่อแม่* ที่ละไว้คือ
 ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าประธานของประโยคที่เป็น *ลูก* การพูดถึง *ผู้หญิงคนนี้* ใน
 ประโยคที่ (111) ว่า “มีความผูกพันกับคนที่เคยเป็นรัฐมนตรี เป็นผู้มีอำนาจมาก่อน” แสดงให้
 เห็นว่าผู้หญิงคนนี้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าประธานซึ่งเป็นเพียงข้าราชการ การพูดถึงความ
 ร่ำรวยของหัวหน้ากลุ่มลมเหนือว่ามีทรัพย์สินจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า *หัวหน้ากลุ่มลม*
เหนือ มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าประธาน คือ *ผู้บริหารพรรคชาติพัฒนา* เนื่องจากต้อง
 พึ่งพาทุนทรัพย์ และความกว้างขวางของหัวหน้ากลุ่มคนดังกล่าวในการบริหารพรรค

ทั้งนี้ คำนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* อาจไม่ใช่บุคคลก็ได้ แต่ต้องเป็นสิ่งที่ประธานของ
 ประโยคยำเกรง หรือเกรงกลัว ดังตัวอย่าง

- (113) “เป็นที่รู้กันอยู่ว่าญี่ปุ่นนั้น *เกรงใจอิทธิพลของอเมริกา* ขนาดไหน ก็ที่พื้นตัวได้ไม่ต้อง
 มีกองกำลังทหารให้เสียเงินมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ด้วยความอนุเคราะห์
 ยิงของอเมริกา อีกทั้งอเมริกาเป็นตลาดส่งออกหลักของญี่ปุ่นเช่นกัน”
- (114) “จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า *กรม.ชุดนี้ถูกจับตาเป็นพิเศษตั้งแต่หน้าที่แรก* เพราะการที่ทุกพรรค
 การเมืองมีการส่งภริยา *สามี บ้างก็เป็นพี่ เป็นน้อง ลูกเขย น้องเขย* เข้าไปนั่งเก้าอี้
 รัฐมนตรีกันอย่างถ้วนหน้า โดยไม่*เกรงใจความรู้สึกของประชาชน* นั้น ถือเป็นสาเหตุ
 หลัก”

อิทธิพลของอเมริกา และ ความรู้สึกของประชาชน ที่อยู่ตามหลัง เกรงใจ ในประโยคที่ (112)– (114) คือสิ่งที่ประธานของประโยคคือ *ญี่ปุ่น* และ *กรม. (คณะรัฐมนตรี)* ย้ำเกรง หรือเกรงกลัว เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยอมรับว่า ประเทศอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจของโลกทั้งในแง่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มีระบบการเมืองที่เข้มแข็งและมีตัวแทนอยู่ในองค์กรที่สำคัญต่างๆของโลก จึงสามารถกำหนดนโยบายเพื่อชี้นำประเทศต่างๆในโลกได้ ดังนั้นประเทศอื่นๆในโลกรวมทั้งญี่ปุ่นจึงยำเกรง หรือเกรงกลัว อิทธิพลของอเมริกา ทำนองเดียวกับที่นักการเมืองยำเกรง หรือเกรงกลัว *ความรู้สึกของประชาชน* เนื่องจากประชาชนคือผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และคะแนนเสียงของประชาชนคือสิ่งที่กำหนดว่าพรรคการเมืองแต่ละพรรคจะชนะการเลือกตั้ง และเข้าทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนจำนวนกี่คน และจะได้รับการบริหารประเทศหรือไม่ ดังนั้น *ความรู้สึกของประชาชน* จึงเป็นสิ่งที่นักการเมืองแต่ละพรรคยำเกรง หรือเกรงกลัว

5.1.2 เกรงใจ หมายถึง ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’

ความหมายตรงความหมายที่ 2 ของ *เกรงใจ* คือความหมายว่า ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ซึ่งหมายความรวมถึงการสนใจความรู้สึกของอีกฝ่าย กลัวว่าฝ่ายนั้นจะไม่พอใจ และกลัวว่าจะรู้สึกเสียใจ *เกรงใจ* ความหมายนี้พบหน้าคำสรรพนาม *กัน ใคร และ ผู้อื่น* และนำหน้าคำนามที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล มีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า หรือมีความสัมพันธ์แบบเป็นกลางกับประธานของประโยค ตามการจำแนกของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภัทย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) (ดูบทที่ 4 หัวข้อ 4.3) โดยอาจแสดงหรือละคำสรรพนามหรือคำนามนั้นไว้ก็ได้ ดังตัวอย่าง

- (115) “ภาพของเจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ก็ใช้ได้ แต่ บางคนอาจจะมีปัญหา ถือเป็นเรื่องธรรมดา ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ แต่ละหน่วยเกรงใจกัน ไม่กล้ารายงานว่าใครปฏิบัติไม่ดี”
- (116) “ปรากฏว่าเราเวลล์กับเชนนี่ ออกันหน้าคำคร่ำครี๊ยต่อหน้าบุช ใช้ภาษาคุด้น และ เลิกเกรงใจกันอย่างชัดเจน”
- (117) “เพราะปัญหาดังกล่าวทำให้การรับจํานำทุกโครงการมีปัญหาตลอดมา เป็นช่องว่างให้ ทำการทุจริตได้ง่าย ซึ่งน่าจะเกิดจากข้าราชการอยู่ในพื้นที่นานเกินไป บางคนอยู่เป็น

10 ปีอาจจะเกิดความเคยชินและเกรงใจกัน จึงร่วมกันทุจริต”

- (118) “ตึกเค้าเป็นคนที่ไม้อายใคร พุดอะไรไม่มีความเกรงใจใคร นึกจะพุดอะไรก็พุด แม้กระทั่งเรื่องความรักเรื่องแฟนเรื่องผู้ชายเรื่องที่ไม่นำพุดทั้งหลายก็พุด”
- (119) “นอกจากนี้แล้วยังแสดงให้เห็นถึงความไม่รู้ถึงชั้น โง่ เขลาด้วยซ้ำ เช่น พุดโทรศัพท์ในที่สาธารณะอย่างไม่เกรงใจผู้อื่น พุดโทรศัพท์บนเครื่องบิน หรือในโรงพยาบาล ทั้งๆ ที่เป็นเขตห้ามโทรศัพท์มือถือ”
- (120) “หัวหน้าทีมทำเพลงลูกทุ่ง ให้ไปแปลงเนื้อเพลงมาใหม่ กลายเป็นเพลงไปเที่ยวหมอนวดก็ทำด้วยความเกรงใจเพื่อนฝูง เพราะทำงานร่วมกันมานาน”
- (121) “ในวันเกิดเหตุ นายสมุทได้พาเพื่อนมานั่งกินเหล้ากัน ที่ชั้นหนึ่งของบ้าน แล้วส่งเสียงดังมาก ทั้งที่เป็นเวลาตีมากแล้ว ด้วยความเกรงใจข้างบ้าน ตนจึงได้เดินลงมา จากชั้น 2 หยุดอยู่ตรงที่พักบันได ร้องเตือนให้น้องชายเลิกตั้งวง”
- (122) “สรแต่งงานแล้ว เขาคิดว่าสรคงเล่นได้ เพราะเป็นบทพัวๆเมี้ยวๆ โอเค ภาพของเราอาจจะเล่นได้ แต่สรปฏิเสธคะ สรรู้สึกเกรงใจสามีและก็ครอบครัว”
- (123) “ปรากฏว่าลุงท้วมอายุมากแล้ว ก็เลยจำชื่อตัวละครที่จะแนะนำไม่ค่อยได้ พุดสลับกันไปสลับกันมา ประกอบกับบทพุดค่อนข้างยาว ก็เลยสังคัตหลายเทก จนลุงท้วมรู้สึกเกรงใจคารารุ่นลูกรุ่นหลานที่ร่วมฉากด้วย”
- (124) “พ่อแม่ต้องประสานกับครู ไม่ใช่เกรงใจ ไม่เช่นนั้นจะทำให้มีปัญหาพัฒนาการ ถ้าเป็นไปได้ควรให้เด็กเข้าสังคมปกติ และโรงเรียนควรมีโปรแกรมช่วย”
- (125) “จุดประกาย” ชอบคำพุดของรุ่นพี่ๆ พวกเขา ที่ครั้งหนึ่งเคยบอกว่าขอให้มาดูแลครของพวกน้องๆ เอะ จะคำหรือชม ไม่ต้องเกรงใจ”

(126) “ในที่สุดพระเอกและนางเอกก็เข้าใจกัน และคืนดีกัน ฉะนั้นพระเอกนางเอกต้อง
สวมกอดกันอย่างดูดี แต่ทั้งคู่กลับสวมกอดกันอย่างเกรงใจ “

(127) “ผมเจอนักการทูตหลายประเทศ เขาก็ตอบอย่างเกรงใจ ว่าถ้าประเทศไทยเชิญมาคุย
เรื่องความร่วมมือ, สันติภาพ และความสวยงามทั้งหลาย ใครจะบอกปฏิเสธได้เล่า”

เกรงใจ ในประโยคที่ (115) – (123) พบหน้าคำสรรพนาม *กัน ใคร และ ผู้อื่น* และ
นำหน้าคำนามที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล หรือมีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลที่มีสถานภาพ
ทางสังคมต่ำกว่าประธานของประโยค ตามโครงสร้าง “*ประธาน +(ไม่) เกรงใจ + กัน/ ใคร/*
ผู้อื่น/คำนาม” ส่วนประโยคที่ (124) – (127) ละคำสรรพนามและคำนามเอาไว้ โดยคำสรรพ
นาม หรือคำนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ทั้งที่แสดงและละเอาไว้ ต่างมีความสัมพันธ์แบบสมมูล
กับประธาน หรือมีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าประธาน หรือมี
ความสัมพันธ์แบบเป็นกลางกับประธานของประโยค กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละหน่วย
ในประโยคที่ (115) เพาเวลดัลกับเชนีย์ ในประโยคที่ (116) ข้าราชการในประโยคที่ (117) ตึก
และ *ใคร* ในประโยคที่ (118) ผู้ที่พูดโทรศัพท์ในที่สาธารณะและ*ผู้อื่น* ในประโยคที่ (119) มี
ความสัมพันธ์สมมูลกันแบบไม่สนิทสนม ผู้พูดและ*เพื่อนฝูง* ในประโยคที่ (120) ผู้พูดและ
ข้างบ้าน ในประโยคที่ (121) ผู้พูด(สร) และ*สามี* ในประโยคที่ (122) มีความสัมพันธ์สมมูล
กันแบบสนิทสนม *คารารุ่นลูกรุ่นหลาน* ในประโยคที่ (123) มีสถานภาพต่ำกว่าลุงท้วมที่เป็น
ประธานของประโยค

คำว่า *เลิก* ในประโยคที่ (116) “ปรากฏว่าเพาเวลดัลกับเชนีย์ ถกกันหน้าคำคร่ำครวญเครียดต่อ
หน้าบุช ใช้ภาษาคุดัน และเลิกเกรงใจกันอย่างชัดเจน” *เกิด* ในประโยคที่ (117) “บางคนอยู่
เป็น10 ปีอาจจะเกิดความเคยชินและเกรงใจกัน จึงร่วมกันทูลจรีด” และคำว่า *รู้สึก* ในประโยค
ที่ (122) “สรรู้สึกเกรงใจสามีและก็ครอบครัว” และประโยคที่ (123) “จนลุงท้วม รู้สึกเกรงใจ
*คารารุ่นลูกรุ่นหลาน*ที่ร่วมฉากด้วย” แสดงให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่าความ *เกรงใจ* ที่มี
ความหมายว่า ‘ความกลัวว่า...จะไม่พอใจ’ คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เองจากปัจจัยภายใน เมื่อ
ประธานมองว่าการกระทำของตนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอาจทำให้บุคคลอื่นเกิดความเดือดร้อน
หรือได้รับความเสียหาย ดังนั้นจึงกลัวว่าบุคคลนั้นจะไม่พอใจ ไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอก
คือ ความกลัวว่าจะได้รับผลกระทบจากบุคคลอื่นจึงจะเกิดขึ้น ดังเช่น *ความเกรงใจ* ที่มี
ความหมายว่า ‘ความยำเกรง’หรือ ‘ความเกรงกลัว’

เกรงใจ ที่มีความหมายว่า ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ และ *เกรงใจ* ความหมายนี้ อาจพบในประโยคเดียวกันได้ ดังตัวอย่าง

(128) “ผมพร้อมที่จะดูแลปกป้องทุกท่าน เพื่อให้ทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ต้องห่วง
ไม่ต้องลုပ်หน้าปะจุมก ไม่ต้องเกรงใจใครทั้งสิ้น เกรงใจ กฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น
ต้องทำทุกอย่างให้ถูกต้อง กฎหมายบ้านเมือง คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องสำคัญผม
ขอฝากไว้”

เกรงใจ คำแรกคือ *เกรงใจ* ความหมายนี้ที่มีความหมายว่า ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ เพราะตามหลังด้วยคำสรรพนาม *ใคร* ส่วน *เกรงใจ* คำที่ 2 คือ *เกรงใจ* ที่มีความหมายว่า ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ เนื่องจากคำนามที่ตามมาไม่ใช่บุคคล แต่เป็นกฎหมายบ้านเมือง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า *เกรงใจ* ความหมายนี้คือ ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ต่างจาก *เกรงใจ* ความหมายที่แล้วคือ ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ ในประเด็นหลักเรื่องคำนามที่ตามมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) คำนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ความหมายนี้ ต้องเป็นบุคคลเสมอ จะเป็นสิ่งของหรือนามธรรมอื่นดังที่พบตามหลังคำว่า *เกรงใจ* ที่มีความหมายว่า ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ ไม่ได้

2) คำนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ความหมายนี้ ไม่ได้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าประธาน แต่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล หรือมีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลโดยมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า หรือมีความสัมพันธ์แบบเป็นกลางกับประธานของประโยค

3) คำสรรพนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ความหมายนี้คือคำว่า *กัน* *ใคร* และ *ผู้อื่น* ต่างจากสรรพนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ที่มีความหมายว่า ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ ที่เป็นบุรุษสรรพนาม

4) ในแง่ความชี้เฉพาะของคำนามที่ถูกเกรงใจพบว่าคำนาม หรือคำสรรพนามที่ตามหลัง *เกรงใจ* ความหมายนี้ อาจระบุไว้อย่างชัดเจนว่าผู้ที่เป็นประธานของประโยคกลัวว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบ้างจะไม่พอใจ หรืออาจไม่ได้ระบุไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่ากลัวว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดจะไม่พอใจ เพียงแต่กล่าวไว้เป็นภาพกว้างๆ ว่า *ผู้อื่น* และ *ใคร* ก็ได้ ซึ่งที่ไม่ได้กำหนดไว้อย่างเจาะจง เช่นในกรณีหลัง เป็นเพราะผู้ที่พูดถึงนั้นมีหลายคนหรือหลายกลุ่ม จนไม่สามารถระบุได้อย่างครบถ้วนว่ามีใครบ้าง ต่างจาก *เกรงใจ* ที่มีความหมายว่า ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ ที่จะระบุไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าผู้ที่ถูกเกรงใจคือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด

5.1.3 เกรงใจ หมายถึง ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’

เกรงใจ ที่มีความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ พบตามหลังคำว่า *ก็* ในประโยคที่แสดงว่าประธานหรือผู้พูด ซึ่งเป็นหรือจะเป็นผู้รับประโยชน์จากการกระทำของผู้อื่น กลัวว่าการกระทำนั้นอาจเป็นการรบกวนอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งยังพบในคำพูดตอบรับ ปฏิเสธ และขอบคุณ ดังตัวอย่าง

- (129) “ทำงานปีที่สองก็เริ่มเล่นดนตรีกับเพื่อนๆ ตามพับ จากกลางคืนเล่นที่เดียวเป็นสองที่ เริ่มต้นเข้ามาดอกระบัตร์ไม่ไหว บางทีฝากเพื่อนดอกรก็เกรงใจ 5 วันที่ทำงานเราดอกระบัตร์แค่ 3 วัน นอกนั้นก็ฝากเพื่อน”
- (130) “คือถ้าร้านทั่วไปก็จะเสิร์ฟเยอะ นี่ก็จะเสิร์ฟเป็นจานเล็กๆ ก็บอกหรรุหระ เพื่อนก็เลี้ยงอู๋แพงทีเดียวก็เกรงใจ กินข้าวเสร็จเพื่อนก็ขับรถมาส่งที่โรงแรมนะคะ”
- (131) “สัปดาห์ที่ผ่านมาทำอะไรไปบ้าง บางสัปดาห์ก็มีเรื่องราวเยอะที่อยากจะเล่า แต่ก็เกรงใจสถานที่ที่พวงสัญญาณกันอยู่เพราะบางครั้งเขาก็มีรายการ ปกติของเขาอยู่”
- (132) “คืนนั้นมีอาการปวดท้องคล้ายท้องเสียอยู่เป็นระยะ แต่เข้าห้องน้ำแล้วก็ไม่มีอะไรใจคิดเรื่องลูกเหมือนกัน อยากโทร.ปรึกษาหมอ แต่ก็เกรงใจว่าเป็นคืนปีใหม่ จึงไม่กล้าโทร”
- (133) “หล่อนยังคิดถึงเรื่องที่เพื่อนสาวเล่าให้ฟังไม่หาย อยากจะซักต่อ แต่ก็เกรงใจว่าเพื่อนอยากเข้านอนจริงๆ”
- (134) “รู้สึกว่หนาวเยือกเย็นเพียงจะสั้น อยากจะออกไปกวานใครขึ้นไปหีบผ้าห่มจากตึกชั้นบนลงมาให้แต่ก็ไม่กล้า เพราะรู้สึกเกรงใจทุกคนที่กำลังร่วมเสียงอันตราอยู่ด้วยกัน”
- (135) “พลอยอยากจะรู้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตคุณเขมมากกว่าที่คุณเขมเล่า จะถามรายละเอียดเหล่านั้น ออกไปตรงๆ แต่ก็เกรงใจ”

- (136) “เรื่องปริมาณน้ำเป็นปัญหาสำหรับการท่องเที่ยว เพราะช่วงหน้าฝน จะมีปริมาณน้ำมากไป เชาวร์ร่องดินด้านล่าง จึงทำให้ถนนร้าว หากปรับปรุงไม่ให้น้ำซึมผ่านเข้าไปก็จะเป็นผลดี โดยเห็นว่า เหมาะและกลมกลืนกับสภาพภูมิประเทศมากกว่า แต่ก็เกรงใจ รัฐบาลเพราะต้องใช้งบจำนวนมาก”

เกรงใจ ในประโยคที่ (129) – (136) พบตามหลังคำว่า *ก็* มีความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ โดยพบในโครงสร้างที่แตกต่างกัน 2 แบบคือ 1) “*ก็ + เกรงใจ*” พบในประโยคที่แสดงว่าประธานหรือผู้พูด ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จากการกระทำของผู้อื่นที่เกิดขึ้นแล้ว กลัวว่าการกระทำที่เกิดขึ้นแล้วนั้นอาจเป็นการรบกวนอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ผู้พูดในประโยคที่ (136) ได้ฝากเพื่อนต่อบัตรทำงานไปแล้ว และกลัวว่าการกระทำดังกล่าวอาจเป็นการรบกวนเพื่อน และเพื่อนของผู้พูดในประโยคที่ (137) ได้จ่ายค่าอาหารให้ผู้พูด ผู้พูดจึงกลัวว่าการกระทำนั้นอาจเป็นการรบกวนเพื่อน และ 2) พบตามหลังคำสันธานที่บ่งชี้อนาคต *ถ้า* *อยาก* *หาก* หรือ *จะ* ที่แสดงว่าเหตุการณ์นั้นๆยังไม่เกิดขึ้น ตามโครงสร้าง “*อยาก(จะ)...แต่ก็*” หรือ “*หาก...แต่ก็*” ที่แสดงให้เห็นความปรารถนาของประธานว่า ต้องการกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ยังไม่ได้กระทำการนั้น เนื่องจากกลัวว่าการกระทำของตนจะส่งผลกระทบต่อกระทำการบางอย่าง ซึ่งอาจเป็นการรบกวนกรรม เช่น ผู้พูดในประโยคที่ (131) ต้องการจะใช้เวลาของทางสถานีแล้วเหตุการณ์ต่างๆให้ประชาชนฟังนานกว่าปกติ แต่ไม่ได้แล้ว เนื่องจากกลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่างทางสถานีให้ขยายเวลาออกอากาศ ผู้พูดในประโยคที่ (132) ต้องการโทรไปปรึกษาหมอ แต่ไม่ได้โทร เนื่องจากกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนให้หมอนั่น พุดคุยให้คำปรึกษากับตน ผู้พูดในประโยคที่ (133) ต้องการจะถามเพื่อนให้พูดต่อแต่ไม่ถาม เพราะกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนเพื่อนให้ตอบคำถามทั้งที่ง่วงนอน ผู้พูดในประโยคที่ (134) ต้องการให้หัวหน้าให้ผู้อื่นหยิบผ้าห่มให้ แต่ยังไม่ได้พูด เนื่องจากกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนผู้อื่นให้ตื่นนอน ผู้พูดในประโยคที่ (135) ต้องการถามเรื่องส่วนตัว แต่ไม่ได้ถาม เพราะกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนผู้อื่นให้ตอบคำถามที่ไม่ต้องการตอบ และผู้พูดประโยคที่ (136) ต้องการของรัฐบาลเพื่อซ่อมแซมถนน แต่ไม่ได้ขอ เพราะกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนรัฐบาลให้จัดสรรงบ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า *เกรงใจ* มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ 2) ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ และ 3) ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ความหมายทั้ง 3 ความหมายนี้ไม่ซ้อนเหลื่อมกัน ดังนั้นหากแทนที่ความหมายหนึ่งด้วย ความหมายอื่น จะทำให้ได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(137) “น้อง... โทษทีนะ... ไม่มีทิปนะ...” คุณสมหมายเอ่ยอย่างเกรงใจบ๊อย”

คำว่า *เกรงใจ* ในประโยคที่ (137) มีความหมายตรงเท่ากับความหมายในข้อ 5.1.2 *เกรงใจ* ที่หมายถึง ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ซึ่งเมื่อทดลองนำความหมาย ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ ไปแทนที่คำว่า *เกรงใจ* ในประโยคที่ (137) จะทำให้ได้ประโยคที่ถูกไวยากรณ์ แต่หากนำความหมายอื่นที่เหลือของคำว่า *เกรงใจ* คือ ความหมายที่ 5.1.1 ‘ขำเกรง’ หรือ ‘เกรงกลัว’ และความหมายที่ 5.1.3 ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ไปแทนที่ จะได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(138) “น้อง...โทษทีนะ... ไม่มีทิปนะ...” คุณสมหมายเอ่ยอย่างกลัวว่าบ๊อยจะไม่พอใจ”

(139) *“น้อง...โทษทีนะ... ไม่มีทิปนะ...” คุณสมหมายเอ่ยอย่างขำเกรง (หรือเกรงกลัว)บ๊อย”

(140) *“น้อง...โทษทีนะ... ไม่มีทิปนะ...” คุณสมหมายเอ่ยอย่างกลัวว่าอาจเป็นการรบกวนบ๊อยให้ทำบางอย่าง”

การแทนที่คำว่า *เกรงใจ* ในประโยคที่ (138) – (140) ทำให้สรุปได้ว่า *เกรงใจ* ในประโยคที่ (137) มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’

5.2 ความหมายทางวິจนปฏิบัติศาสตร์ของ *เกรงใจ*

นอกเหนือไปจากความหมายตรงที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 5.1 แล้ว *เกรงใจ* ยังมีความหมายในมิติการใช้ได้ 3 ความหมาย คือ 1) ตอบรับ 2) ปฏิเสธ และ 3) ขอบคุณ

5.2.1 *เกรงใจ* ใช้สื่อความหมายตอบรับ

เกรงใจ ที่สื่อความหมายนี้คือ *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ใช้เป็นคำพูดตอบรับการเสนอให้ความช่วยเหลือหรือคำชวนในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดขึ้นคู่กัน คือ การเสนอให้ความช่วยเหลือ และการตอบรับความช่วยเหลือ ดังตัวอย่าง

- (141) เพื่อนร่วมงาน: “มาครับ ให้ผมช่วยดีกว่า อันนี้มันท่าจะหนักมาก”
 ผู้พูด: “รู้สึกเกรงใจจังค่ะ ขอบคุณมากนะคะ”
 (ส่งสิ่งที่กำลังยกอยู่ให้เพื่อนร่วมงาน หลังจากพูดจบ)
- (142) เพื่อนร่วมงาน: “ให้ผมช่วยหาค่ะ”
 ผู้พูด: “เกรงใจจังเลยคะ ต้องขอบคุณมากนะคะ”
 (แสดงสีหน้าดีใจ หลังจากพูดจบ)
- (143) ผู้พูด: “โทรศัพท์มือถือไม่รู้หายไปไหน สงสัยเราทำหล่นหายตอน
 เดินไปห้องสมุด”
 เพื่อนร่วมกลุ่ม: “ยืมของเราก่อนก็ได้ล่ะ”
 ผู้พูด: “เราเกรงใจจังที่ยืมโทรศัพท์เธอโทร แต่ขอบคุณนะ”
 (ยื่นมือรับ โทรศัพท์มือถือจากเพื่อนร่วมกลุ่ม หลังจากพูดจบ)
- (144) เพื่อนร่วมกลุ่ม: “จดทันมั๊ย ไม่ทันไม่เป็นไร ยืมของเราก็ได้ ถ้าไม่กลัวจคิด”
 ผู้พูด: “เกรงใจจัง แต่ขอบใจมากนะคะ”
 (ยื่นมือรับสมุดจดงานจากเพื่อนร่วมกลุ่ม หลังจากพูดจบ)
- (145) เพื่อนร่วมงาน: “ไปพร้อมกันมั๊ยคะ วันนี้จะไปทางเอกมัยค่ะ”
 ผู้พูด: “เกรงใจจริงๆค่ะ แต่ขอบคุณมากเลยคะ”
 (เปิดประตูรถของเพื่อนร่วมงาน หลังจากพูดจบ)

ผู้ฟังในประโยคที่ (141) – (145) ต่างเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือผู้พูดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ ผู้ฟังในประโยคที่ (141) เสนอจะช่วยผู้พูดยกถังกระดาษ ผู้ฟังในประโยคที่ (142) เสนอจะช่วยผู้พูดหาแฟ้มเอกสาร ผู้ฟังในประโยคที่ (143) เสนอจะให้ผู้พูดยืมโทรศัพท์มือถือ ผู้ฟังในประโยคที่ (144) เสนอจะให้ผู้พูดยืมสมุดจดงาน และผู้ฟังในประโยคที่ (145) เสนอจะขับรถไปส่งผู้พูด โดยผู้พูดในทุกประโยคข้างต้น ต่างตอบรับข้อเสนอ นั้นด้วยการใช้คำว่า *เกรงใจ* ซึ่งหลังจากพูดจบ ผู้พูดจะแสดงกริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบอกว่าตนยอมรับความช่วยเหลือ หรือข้อเสนอ นั้น และพร้อมที่จะให้ผู้ฟังเริ่มกระทำตามข้อเสนอ

นั้น กล่าวคือ ส่งถึงกระดาษให้ผู้ฟัง แสดงสีหน้าดีใจ ยื่นมือไปจับโทรศัพท์ ยื่นมือรับสมุดจด และเปิดประตูรถ

ลักษณะเด่นของ *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายตอบรับคือ จะตามด้วยคำแสดงความขอบคุณเสมอ โดยอาจใช้คำเพิ่มเติมในการขอบคุณคำว่า *มาก* หรือ *มากๆ* ต่อท้ายหรือไม่ก็ได้ พบได้ในโครงสร้างอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 แบบ คือ 1) ใช้คำว่า *เกรงใจ* แล้วตามด้วยคำแสดงความขอบคุณ ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ + คำแสดงความขอบคุณ + (มาก/มากๆ)*” เช่น “รู้สึก เกรงใจจังคะ ขอบคุณมากนะคะ” ในประโยคที่ (141) 2) ใช้คำว่า *เกรงใจ* แล้วตามด้วยการเน้นย้ำเจตนาในการขอบคุณด้วยคำว่า *ต้อง* เพิ่มเติมจากการใช้คำเพิ่มเติมในการขอบคุณ ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ + ต้อง + คำแสดงความขอบคุณ + (มาก/มากๆ)*” เช่น “เกรงใจจังเลยคะ ต้องขอบคุณมากๆนะคะ” ในประโยคที่ (142) และ 3) ใช้คำว่า *เกรงใจ* แล้วตามด้วยคำว่า *แต่* แล้วตามด้วยคำแสดงความขอบคุณ ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ + แต่ + คำแสดงความขอบคุณ + (มาก/มากๆ)*” เช่น “เราเกรงใจจังที่ยืมโทรศัพท์เธอโทร แต่ขอบคุณนะ” ในประโยคที่ (143) “เกรงใจจัง แต่ขอใจมากนะคะ” ในประโยคที่ (144) และ “เกรงใจจริงๆคะ แต่ขอบคุณมากเลยคะ” ในประโยคที่ (145)

คำว่า *แต่* ในโครงสร้างแบบที่ 3) แสดงให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่า *เกรงใจ* และ *ขอบคุณ* คือสิ่งที่ขัดแย้งกันตามความคิดของผู้พูด ซึ่งเป็นเพราะ *เกรงใจ* มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ และหากแปลความตามความหมายตรงแล้ว ผู้พูดไม่ควรตอบรับ แต่ควรปฏิเสธข้อเสนอลงของผู้ฟัง เพราะการตอบรับถือเป็นการรบกวนผู้ฟัง ดังนั้นเมื่อใช้ *เกรงใจ* เพื่อตอบรับ จึงใช้คำว่า *แต่* นำหน้าคำแสดงความขอบคุณ ซึ่งเทียบเคียงได้กับการพูดว่า *กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง แต่ก็ขอรบกวนให้ทำสิ่งนั้น* และแสดงความขอบคุณที่ผู้ฟังยอมให้ตนรบกวน ซึ่งเป็นการตอบรับอย่างสุภาพ

5.2.2 *เกรงใจ* ใช้สื่อความหมายปฏิเสธ

นอกจากจะใช้สื่อความหมายตอบรับแล้ว *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ยังใช้สื่อความหมายปฏิเสธได้ด้วย โดยใช้เป็นคำพูดปฏิเสธ การเสนอให้ความช่วยเหลือหรือการให้สิ่งของ ในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดขึ้นคู่กัน คือ การเสนอให้ความช่วยเหลือและการปฏิเสธความช่วยเหลือนั้น ดังตัวอย่าง

- (146) เพื่อนร่วมงาน: “ให้เราช่วยมัย”
 ผู้พูด: “เกรงใจ อีกเดี๋ยวก็เสร็จแล้ว”
- (147) เพื่อนร่วมชั้น: “มีเรียนตอนเช้าเปล่า ไปด้วยกันซิ กำลังจะไปมหาลัยพอดี”
 ผู้พูด: “เกรงใจ เดี่ยวเดินไปเองได้ โดดี้แค่นี้เอง”
- (148) เพื่อนร่วมงาน: “ไปด้วยกันมัยคะ”
 ผู้พูด: “เกรงใจอะครับ บ้านอยู่คนละทางกันเลย แต่ก็ขอบคุณนะครับ”
- (149) รุ่นน้อง: “พี่ชอบสีอะไรคะ เดี่ยวจะซื้อมาฝากอันนึง เพื่อตอบแทนที่พี่ช่วยทำ
 รายงาน”
 ผู้พูด: “เกรงใจ ไม่ต้องหรอก เรื่องเล็กน้อยเอง”
- (150) เพื่อนสนิท: “เดี๋ยวมีอันนี้เราเลี้ยงนะ”
 ผู้พูด: “เกรงใจหนะอย่าลำบากเลย”
- (151) เพื่อนในกลุ่ม: “เฮ้นนี่ไปคิวที่ห้องสมุดกันมัย”
 ผู้พูด: “เกรงใจ ไม่อยากเป็นตัวถ่วง”

ผู้ฟังในประโยคที่ (146) – (151) ต่างเสนอจะให้ความช่วยเหลือ หรือจะให้สิ่งของแก่ผู้พูด กล่าวคือ ผู้ฟังในประโยคที่ (146) เสนอจะช่วยผู้พูดจัดเรียงเอกสาร ผู้ฟังในประโยคที่ (147) และ (148) เสนอจะขับรถไปส่งผู้ฟัง ผู้ฟังในประโยคที่ (149) เสนอจะซื้อของมาฝากผู้พูด ผู้ฟังในประโยคที่ (150) เสนอที่จะออกค่าอาหารให้ผู้พูด และผู้ฟังในประโยคที่ (151) ชักชวนผู้พูดไปทบทวนบทเรียนที่ห้องสมุด โดยผู้พูดในทุกประโยคข้างต้นต่างปฏิเสธข้อเสนอ หรือคำชวนนั้น

ลักษณะเด่นของ เกรงใจ ที่สื่อความหมายปฏิเสธคือ จะตามด้วยเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิเสธเสมอ โดยเหตุผลดังกล่าวจะสื่อความหมายว่าผู้พูดสามารถกระทำการที่ผู้ฟังเสนอได้เอง หรือไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง โดยอาจขึ้นต้นด้วยคำบ่งชี้ปฏิเสธ เช่น ไม่ หรือคำสั่งห้าม เช่น อย่า หรือ ไม่ก็ ได้ ทั้งนี้อาจตามด้วยคำแสดงความขอบคุณ และคำเพิ่มเติมในการขอบคุณ และอาจมีคำว่า แต่ คั่นระหว่างคำว่า เกรงใจ และคำแสดงความขอบคุณหรือไม่ก็ได้

แต่ทั้งคำแสดงความขอบคุณ คำเพิ่มเติมในการขอบคุณต้องพบตามหลังเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิบัติเสมอ ต่างจาก *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายตอบรับที่จะตามด้วยคำแสดงความขอบคุณ และคำเพิ่มเติมในการขอบคุณทันที พบในโครงสร้าง 2 แบบคือ 1) “เกรงใจ + เหตุผลที่ปฏิบัติ” เช่น “เกรงใจ อีกเดี๋ยวก็เสร็จแล้ว” ในประโยคที่ (146) “เกรงใจ เดี่ยวเดินไปเองได้ ใกล้แค่นี้เอง” ในประโยคที่ (147) “เกรงใจ ไม่ต้องห rokok เรื่องเล็กน้อยเอง” ในประโยคที่ (149) “เกรงใจหนะ อย่าลำบากเลย” ในประโยคที่ (150) และ “เกรงใจ ไม่อยากเป็นตัวอ้วง” ในประโยคที่ (151) และ 2) “เกรงใจ + เหตุผลที่ปฏิบัติ+แต่ก็ +คำแสดงความขอบคุณ + (มาก)” เช่น “เกรงใจอะครับ บ้านอยู่คนละทางกันเลย แต่ก็ขอบคุณนะครับ” ในประโยคที่ (148)

ภายหลังจากผู้พูดใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิบัติแล้ว ผู้ฟังจะพิจารณาเหตุผลในการปฏิบัติของผู้พูดว่าสมเหตุสมผล หรือเข้ากับสถานการณ์หรือไม่ หากมองว่าเหตุผลในการปฏิบัติ นั้นสมเหตุสมผล หรือเข้ากับสถานการณ์ในการสนทนา ก็จะตีความว่าผู้พูดสื่อเจตนาปฏิบัติ และจบการสนทนา เนื่องจากไม่ต้องการรบกวน และจะไม่มีกรกระทำใดๆของผู้ฟังตามข้อเสนอแนะนั้นเกิดขึ้น การสนทนาเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นก็จะยุติลง หรืออาจมีคำพูดต่อเนื่องเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้อีก แต่ไม่นาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นอกจากจะใช้เพื่อปฏิบัติแล้ว ผู้พูดยังใช้ *เกรงใจ* ความหมายนี้เพื่อจบการสนทนาไปพร้อมกันด้วย เช่นเดียวกับที่พบใน *ไม่เป็นไร* ที่สื่อความหมายปฏิบัติ แต่หากผู้ฟังมองว่าเหตุผลในการปฏิบัติ นั้นไม่สมเหตุสมผล หรือไม่เข้ากับสถานการณ์ ผู้ฟังก็จะตีความว่าผู้พูดสื่อเจตนาปฏิบัติ เนื่องจากต้องการประชด เพื่อบอกให้ผู้ฟังรู้ว่าผู้พูดรู้สึกไม่พอใจ หรือเสียใจกับการกระทำบางอย่างของผู้ฟัง แต่ไม่ต้องการบอกความรู้สึกดังกล่าวให้ผู้ฟังรู้โดยตรงไปตรงมา ซึ่งหากผู้ฟังรู้เจตนาดังกล่าว ผู้ฟังก็จะเริ่มสอบถามพูดคุย และอาจเกิดการสนทนาในหัวข้อที่ทำให้ผู้พูดรู้สึกไม่พอใจ หรือเสียใจนั้นต่อไป เช่น ในประโยคที่ (150) ที่ผู้พูดปฏิบัติข้อเสนอของผู้ฟังที่จะออกค่าอาหารให้ว่า “เกรงใจหนะ อย่าลำบากเลย” ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ผู้พูดผู้ฟังกำลังจะซื้ออาหารในร้านอาหาร ซึ่งราคาถูก ดังนั้นการออกค่าอาหารให้ผู้พูด จึงไม่ใช่เรื่องที่ลำบาก หรือในประโยคที่ (151) ที่ผู้พูดปฏิบัติคำชวนของผู้ฟัง ที่ชวนไปทบทวนบทเรียนที่ห้องสมุดว่า “เกรงใจ ไม่อยากเป็นตัวอ้วง” ที่เกิดขึ้นหลังจากที่ในอดีตผู้ฟังเคยพูดแซวว่าเพื่อนคนอื่นว่าต้องพูดซ้ำเหมือนหุ่นยนต์กว่าจะทำให้ผู้พูดเข้าใจบทเรียน ซึ่งหลังจากได้ฟังเหตุผลดังกล่าว ผู้ฟังก็จะรู้ถึงความผิดปกติของผู้พูด และอาจชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวต่อไป

ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่า แม้ผู้พูดในประโยคข้างต้นจะใช้คำว่า *เกรงใจ* เพื่อสื่อเจตนา ปฏิเสธเหมือนกัน แต่มีเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ และความจริงจังในการกล่าวถ้อยแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้พูดในประโยคที่ (146) – (149) มีเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ คือไม่ต้องรบกวนผู้ฟัง ตามเหตุผลที่บอกผู้ฟัง ดังนั้นจึงมีความจริงจังในการกล่าวถ้อยมากกว่าผู้พูดในประโยคที่ (150) – (151) ที่ไม่ได้หมายความตามที่พูด เพราะไม่ได้ไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง แต่มีเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ คือ ต้องการแสดงความไม่พอใจผู้ฟัง ต่างจากรูปภาษาที่ใช้ว่าที่สื่อความหมายว่า ‘ไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง’ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าเมื่อใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายปฏิเสธ ผู้พูดส่วนใหญ่จะมีเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ คือ ไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง มากกว่าต้องการแสดงความไม่พอใจ

เมื่อเปรียบเทียบกับ *ไม่เป็นไร* ที่ใช้สื่อความหมายปฏิเสธพบว่าทั้ง *เกรงใจ* และ *ไม่เป็นไร* จะตามด้วยเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิเสธเหมือนกัน แต่ต่างกันในเรื่องเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ กล่าวคือ เมื่อปฏิเสธผู้ฟังด้วยคำว่า *ไม่เป็นไร* ผู้พูดมีเหตุผลในการปฏิเสธ คือสามารถกระทำสิ่งนั้นได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของผู้ฟัง หรือผู้พูดได้กระทำสิ่งที่ผู้ฟังเสนอนั้นแล้ว (ดูหัวข้อ 5.2.3) ต่างจากเมื่อปฏิเสธผู้ฟังด้วยคำว่า *เกรงใจ* ที่ผู้พูดมีเหตุผลเบื้องหลังในการปฏิเสธ คือ ไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง

แม้ผู้พูดจะสามารถใช้ *เกรงใจ* สื่อความหมายได้ทั้งการตอบรับ และปฏิเสธซึ่งตรงข้ามกัน โดยในภาษาไทยแทบจะไม่มีคำใดที่สามารถใช้สื่อความหมายเช่นนี้ได้ แต่ในบริบทสนทนาจริงพบว่าผู้ฟังไม่เคยสับสนว่า *เกรงใจ* ที่ได้ยินนั้นสื่อความหมายใด เนื่องจาก *เกรงใจ* ทั้ง 2 ความหมายนี้จะเกิดร่วมกับคำบ่งชี้ต่างกัน กล่าวคือ หากต้องการตอบรับ ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* แล้วตามด้วยคำแสดงความขอบคุณเสมอ โดยอาจตามด้วยคำที่เพิ่มเจตนาในการขอบคุณคือ *มากๆ* และคำเน้นย้ำเจตนาในการขอบคุณ *ต้อง* หรือ *ไม่ก็ไม่ได้* และอาจมีคำว่า *แต่* คั่นระหว่างคำว่า *เกรงใจ* และคำแสดงความขอบคุณหรือ *ไม่ก็ไม่ได้* ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ+ (แต่/ต้อง) + คำแสดงความขอบคุณ+ (มาก/มากๆ)*” ต่างจากเมื่อต้องการปฏิเสธ ที่ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* แล้วตามหลังด้วยเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิเสธเสมอ โดยอาจตามด้วยคำที่เพิ่มเจตนาในการขอบคุณคือ *มากๆ* และคำเน้นย้ำเจตนาในการขอบคุณ *ต้อง* หรือ *ไม่ก็ไม่ได้* และอาจมีคำว่า *แต่* คั่นระหว่างคำว่า *เกรงใจ* และคำแสดงความขอบคุณหรือ *ไม่ก็ไม่ได้* ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ+(แต่) + เหตุผลที่ต้องปฏิเสธ+(คำแสดงความขอบคุณ)*

5.2.3 เกรงใจ ใช้สื่อความหมายขอบคุณ

นอกจากจะใช้สื่อความหมายตอบรับและปฏิเสธแล้ว *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ยังใช้สื่อความหมายขอบคุณได้อีกด้วย โดยพบภายหลังจากที่ผู้ฟังได้ให้ความช่วยเหลือ หรือกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูดไปแล้ว ทำให้ผู้พูดรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณและซาบซึ้งกับการกระทำของผู้ฟัง ผู้พูดจึงใช้ *เกรงใจ* เพื่อแสดงการขอบคุณผู้ฟังสำหรับการกระทำนั้น โดย *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายนี้จะพบก่อนหน้า *ไม่เป็นไร* ที่สื่อความหมายตอบรับคำขอบคุณเสมอ ดังตัวอย่าง

(152) เพื่อนรุ่นพี่: “เมื่อกี้ลูกค้าของเจน โทรมาถามเรื่องวงเงินค่าผ้าตัด พี่คุยให้เรียบร้อย
แล้วนะ”

ผู้พูด: “เกรงใจจังเลยคะ หนูว่ากำลังจะโทรกลับไปหาพอดี ขอบคุณพี่มากนะคะ”

เพื่อนรุ่นพี่: “ไม่เป็นไรจ๊ะ”

(153) ผู้พูด: “พอดีแวะห้างมา เลยซื้อมาฝาก”

น้องสาว: “เกรงใจนะเนี่ย วันหลังมามีมือเปล่าก็ได้ ขอบใจนะ”

ผู้พูด: “ไม่เป็นไรนานๆแวะมาที”

ผู้ฟังในประโยคที่ (152) – (153) ต่างได้กระทำกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูดไปแล้วในอดีต ผู้พูดจึงใช้ *เกรงใจ* เพื่อขอบคุณผู้ฟัง ซึ่งหลังจากพูดจบ ผู้ฟังจะตอบรับคำขอบคุณนั้นว่า *ไม่เป็นไร* เพื่อแสดงว่าผู้พูดยินดีกระทำให้สิ่งนั้นให้ผู้ฟัง เพราะไม่ใช่เรื่องที่ลำบากอะไรสำหรับผู้พูด ผู้ฟังจึงไม่ควรรู้สึกว่าเป็นการรบกวนผู้พูด

ลักษณะเด่นของ *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายขอบคุณคือ จะตามด้วยคำแสดงความขอบคุณเสมอ โดยอาจใช้คำเพิ่มเติมเจตนาในการขอบคุณคำว่า *มาก* หรือ *มากๆ* ต่อท้ายหรือไม่ก็ได้ แต่จะไม่พบร่วมกับสันธานแสดงความขัดแย้ง คำว่า *แต่* โดยจะพบในโครงสร้าง “*เกรงใจ* + คำแสดงความขอบคุณ + (*มาก/มากๆ*)” เช่น “เกรงใจจังเลยคะ หนูว่ากำลังจะโทรกลับไปหาพอดี ขอบคุณพี่มากนะคะ” ในประโยคที่ (152) และ “เกรงใจนะเนี่ย วันหลังมามีมือเปล่าก็ได้ ขอบใจนะ” ในประโยคที่ (153) ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายกับ*เกรงใจ* ที่สื่อความหมายตอบรับ แต่ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายตอบรับ ภายหลังจากที่ผู้ฟังเสนอจะให้ความ

ช่วยเหลือผู้พูด แต่จะใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายขอขอบคุณ ภายหลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูดแล้ว

การที่ผู้พูดใช้ *เกรงใจ* ภายหลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด แสดงให้เห็นว่า *เกรงใจ* ใช้สื่อเจตนาขอขอบคุณได้เช่นเดียวกับคำแสดงความขอบคุณ *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* แต่การที่พบว่าผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* แล้วตามด้วยคำแสดงความขอบคุณเสมอ แสดงให้เห็นว่า *เกรงใจ* มีระดับความขอบคุณน้อยกว่าคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* ดังนั้นผู้พูดจึงต้องเพิ่มระดับความขอบคุณ ด้วยการใช้คำแสดงความขอบคุณอีกครั้งหนึ่ง ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าเป็นเพราะ *เกรงใจ* ไม่ใช่คำที่ใช้เพื่อสื่อเจตนาในการขอบคุณเป็นหลัก เหมือนกับคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* แต่ใช้สื่อเจตนาอื่นของผู้พูดได้ด้วย คือ ตอบรับ และปฏิเสธ ต่างจาก คำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* ที่เป็นคำที่ใช้สื่อเจตนาในการขอบคุณเป็นหลัก โดยการ *เกรงใจ* เพื่อแสดงความขอบคุณ มีบริบทการใช้ที่จำกัดมาก ไม่ได้ใช้เพื่อแสดงความขอบคุณได้ทั่วไป แต่ใช้ได้เฉพาะเมื่อผู้ฟังได้ลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด และสิ่งนั้นต้องใช้เวลาหรือความพยายามกว่าจะทำสำเร็จ

นอกจากนี้หาก *เกรงใจ* ปรากฏเดี่ยวๆ โดยไม่พบร่วมกับรูปภาษาอื่น *เกรงใจ* จะสื่อความหมายปฏิเสธ มากกว่าตอบรับ หรือขอบคุณ ซึ่งน่าจะเป็นเพราะ *เกรงใจ* ที่ใช้สื่อความหมายเหล่านี้ คือ *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ซึ่งหากสื่อความหมายไปในทำนองเดียวกับความหมายตรงแล้ว ผู้พูดจะต้องปฏิเสธ เนื่องจากการตอบรับถือเป็นการไม่กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน ทำนองเดียวกับการใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อการขอบคุณ ที่สื่อความหมายต่างจากความหมายประจำมากกว่าการใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายปฏิเสธ เป็นการใช้มีความสอดคล้องกับความหมายตามตรงมากที่สุด ส่วนการใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายตอบรับ และขอบคุณ เป็นการใช้คำว่า *เกรงใจ* แบบรูปภาษาตายตัวตามข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่ในสังคมกำหนดให้ใช้เพื่อแสดงว่าผู้พูดเป็นผู้มีมารยาท

5.3 ความหมายทางสังคมของ *เกรงใจ*

เมื่อนำข้อมูลที่มีคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูล พบว่าข้อมูลของคำสำคัญที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวนไม่เท่ากัน โดยพบคำว่า *ไม่เป็นไร* จำนวน 382 ข้อความ คำว่า *ขอโทษ* จำนวน 460 ข้อความ และคำว่า *เกรงใจ* จำนวน 221 ข้อความ ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้ภาษาจริงในชีวิตประจำวันว่า ผู้พูดคนไทยใช้คำ

สำคัญทั้ง 3 คำนี้ด้วยความถี่ไม่เท่ากัน โดยใช้คำว่า *ขอโทษ* บ่อยที่สุด รองลงมาคือคำว่า *ไม่เป็นไร* และคำว่า *เกรงใจ* ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความหมายทางสังคมของคำว่า *เกรงใจ* โดยวิเคราะห์ว่ารูปแปรที่ปรากฏคือ [เกรงใจ] (ซึ่งแปรกับรูปศูนย์ หรือการไม่ปรากฏซึ่งผู้วิจัยไม่ได้ให้ความสนใจ โดยจะนับเฉพาะรูปที่ปรากฏคือ [เกรงใจ] เท่านั้น) และมักพบเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นแบบใด และในความเป็นทางการแบบใด โดยจะเสนอตารางแสดงร้อยละในการใช้ [เกรงใจ] จำแนกตามรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังในภาพรวม และจำแนกตามตัวแปรทางสังคมแต่ละตัว ไปตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อความที่มีคำว่า *เกรงใจ* จำนวนทั้งสิ้น 221 ข้อความ พบความถี่ในการปรากฏของรูปแปรทั้งหมดดังนี้

ตารางที่ 5.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง	ร้อยละ
แบบสมดุล	99.5
แบบไม่สมดุล	0.5
แบบเป็นกลาง	0
รวม	100

ตารางที่ 5.1 แสดงภาพรวมว่าในการใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีรูปแบบความสัมพันธ์แตกต่างกันว่า ผู้พูดจะใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลและไม่สมดุลกับผู้พูดเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 99.5 และร้อยละ 0.5 ตามลำดับ แต่ไม่ใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง หรือคิดเป็นร้อยละ 0 โดยผู้พูดใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลมากกว่าความสัมพันธ์อีก 2 รูปแบบ แสดงว่า [เกรงใจ] เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบสมดุลมากกว่าความสัมพันธ์แบบอื่น เช่น “เกรงใจ อีกเดี๋ยวก็เสร็จแล้ว” และ “เกรงใจ เดี่ยวเดินไปเองได้ ไกลแค่ไหนเอง”

ดังนั้นในตารางต่อไปจะพิจารณาเฉพาะตัวแปรทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความสัมพันธ์แบบสมดุล คือ ความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง เพื่อคว่ำร้อยละในการปรากฏ

ของการใช้คำว่า [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม และไม่สนิทสนมเป็นอย่างไร โดยอัตราการใช้การปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง แสดงได้ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 อัตราร้อยละการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง	ร้อยละ
สนิทสนม	29.1
ไม่สนิทสนม	70.9
รวม	100

ตารางที่ 5.2 แสดงให้เห็นว่าในความสัมพันธ์แบบสมมูล ผู้พูดจะใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกัน น้อยกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันอย่างเห็นได้ชัด คิดเป็นร้อยละ 29.1 และร้อยละ 70.9 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่าความสัมพันธ์ คือปัจจัยที่ทำให้ผู้พูดเลือกใช้ [เกรงใจ] ดังนั้น [เกรงใจ] จึงสื่อความหมายเรื่องความสัมพันธ์ เช่น “เกรงใจจึงเลยคะ ต้องขอบคุณมากๆนะคะ” และ “จริงๆเกรงใจ นะคะไม่อย่ากรบกวน แต่ขอบคุณนะคะ”

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังแล้ว งานวิจัยนี้ยังทดสอบตัวแปรทางสังคมเรื่องความเป็นทางการของสถานการณ์ โดยพบอัตราการใช้ [เกรงใจ] ที่แปรไปตามความเป็นทางการดังตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 อัตราร้อยละการปรากฏของ [เกรงใจ] จำแนกตามความเป็นทางการ

ความเป็นทางการ	ร้อยละ
เป็นทางการ	72.2
ไม่เป็นทางการ	27.8
รวม	100

ตารางที่ 5.3 แสดงให้เห็นว่า เมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่เป็นทางการ ผู้พูดจะใช้ [เกรงใจ] มากกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ หรือ คิดเป็นร้อยละ 72.2 และร้อยละ 27.8 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่าความเป็นทางการ คือปัจจัยที่ทำให้ผู้พูดเลือกใช้ [เกรงใจ] ดังนั้น [เกรงใจ] จึงสื่อความหมายเรื่องความเป็นทางการ เช่น “เกรงใจจังเลยคะจริงๆแล้วต้องขอบคุณมากๆนะคะ” และ“เกรงใจค่ะ ถ้าหากเปล่าๆ แต่ขอบคุณมากๆเลยนะคะที่คิดถึง”

ข้อมูลในตารางที่ 5.2 และ 5.3 ทำให้สรุปได้ว่า *เกรงใจ* มีความหมายทางสังคมในมิติการใช้ 2 ความหมาย คือ 1) แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง เรื่องความสนิทสนม และ 2) แปรไปตามความเป็นทางการ โดยผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกับผู้พูดมากกว่าผู้ฟังที่สนิทสนม และในสถานการณ์ที่เป็นทางการมากกว่าในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ

5.4 สรุป

เกรงใจ มีความหมายตรง 3 ความหมาย คือ 1) ‘ขำเกรง’ 2) ‘กลัวว่า...จะไม่พอใจ’ และ 3) ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ มีความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ได้ 3 ความหมาย คือ 1) ตอบรับ 2) ปฏิเสธ และ 3) ขอขอบคุณ ส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่าการใช้ *เกรงใจ* แปรไปตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยพบว่าผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันมากกว่าผู้ฟังที่สนิทสนมกัน และจะใช้ *เกรงใจ* เมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ มากกว่าในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ โดย *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ใช้สื่อความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ทั้ง 3 ความหมาย

แม้ว่าผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* ทั้งเพื่อตอบรับ และปฏิเสธ แต่ในบริบทการสนทนาจริงพบว่าผู้ฟังไม่เคยสับสนว่า ผู้พูดใช้คำว่า *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายใด เนื่องจาก *เกรงใจ* ที่ใช้ในการตอบรับ และปฏิเสธจะพบในโครงสร้าง และพบกับคำบ่งชี้ที่ต่างกัน กล่าวคือ *เกรงใจ* ที่ใช้ตอบรับจะตามด้วยคำแสดงความขอบคุณเสมอ โดยอาจมีคำเพิ่มเติมเจตนาในการขอบคุณคือ *มากๆ* และคำเน้นย้ำเจตนาในการขอบคุณ *ต้อง* หรือ *ไม่ก็ไม่ได้* และอาจมีคำว่า *แต่* คั่นระหว่างคำว่า *เกรงใจ* และคำแสดงความขอบคุณหรือไม่ก็ได้ ต่างจาก *เกรงใจ* ที่ใช้ในการปฏิเสธที่จะตามด้วยเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิเสธเสมอ โดยอาจตามด้วยคำที่เพิ่มเติมเจตนาในการขอบคุณคือ *มากๆ* และคำเน้นย้ำเจตนาในการขอบคุณ *ต้อง* หรือ *ไม่ก็ไม่ได้* และอาจมีคำว่า *แต่* คั่นระหว่าง

คำว่า *เกรงใจ* และคำแสดงความขอบคุณหรือไม่ก็ได้ โดยทั้ง *เกรงใจ* ที่ใช้ในการตอบรับ และ ปฏิเสธจะพบภายหลังจากที่ผู้ฟังเสนอจะให้ความช่วยเหลือ ชักชวน หรือจะให้สิ่งของแก่ ผู้พูด ต่างจาก *เกรงใจ* ที่ใช้ในการขอบคุณ ที่จะพบภายหลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้ผู้พูดแล้ว

บทที่ 6

ความหมายของคำว่า *ขอโทษ*

ผลการวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำว่า *ขอโทษ* พบว่า *ขอโทษ* สื่อความหมายตรงได้ 2 ความหมาย คือ 1) ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว และ 2) ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ พบความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ 4 ความหมาย คือ 1) ขอโทษ 2) เกริ่นนำ 3) เรียกความสนใจ และ 4) จบการสนทนา ส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่า *ขอโทษ* มีการแปรได้ 7 รูปแปร ได้แก่ [ขอโทษ] [โทษ]⁴ [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] [กราบขอประทานโทษ] และ [กราบขออภัย] โดยการเลือกใช้รูปแปรเหล่านี้แปรไปตามตัวแปรทางสังคมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์

6.1 ความหมายตรงของ *ขอโทษ*

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของคำว่า *ขอโทษ* ไว้ว่า “ก. ขอให้ยกเว้นโทษ, ใช้เป็นคำสุภาพเมื่อรู้สึกรู้สีกว่าจะเป็นการล่วงเกินผู้อื่น” จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของ *ขอโทษ* ในแง่การใช้ไว้ 2 ความหมาย โดยความหมายที่หนึ่ง ใช้เพื่อขอให้ผู้ฟังยกเว้นโทษให้ภายหลังจากที่ได้กระทำความผิดต่อผู้ฟัง ความหมายที่สองใช้เมื่อผู้พูดยังไม่ได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้อื่น เพียงแต่คาดว่าสิ่งที่กำลังจะกระทำนั้นอาจล่วงเกินผู้อื่น ผู้พูดจึงพูด *ขอโทษ* เพื่อแสดงความรู้สึก โดยไม่ได้อธิบายความหมายตรงของ *ขอโทษ* ไว้ว่ามีความหมายว่าอย่างไร บอกแต่เพียงหน้าที่ว่าใช้เป็นคำสุภาพ และสถานการณ์ที่จะใช้คำพูดดังกล่าว ซึ่งการไม่ให้ความหมายแก่นของ *ขอโทษ* เช่นนี้ อาจทำให้เกิดคำถามได้ว่าจริงๆแล้ว *ขอโทษ* มีความหมายว่าอย่างไร

⁴ [โทษ] เป็นคำพ้องรูปและเสียงกับคำว่า *โทษ* ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายไว้ว่า “น. ความไม่ดี, ความชั่ว, เช่น โทษแห่งความเกียจคร้าน, ความผิด เช่น กล่าวโทษ, ผลแห่งความผิดที่ต้องรับ เช่น ถูกลงโทษ, ผลร้าย เช่น ยาเสพติดให้โทษ, ก. อ้างเอาความผิดให้ เช่น อย่าโทษเด็กเลย” แต่เป็นคนละหน่วยอรรถกัน

ผลการวิเคราะห์ความหมายตรงพบว่า *ขอโทษ* มีความหมายตรง 2 ความหมาย คือ 1) ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ และ 2) ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ ซึ่งจำแนกได้เป็นอีก 2 ความหมายย่อย คือ 2.1) ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ และ 2.2) ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ *ขอโทษ* ทั้งสองความหมายต่างกันในแง่ความเป็นอดีตและอนาคตของเรื่องที่ขอโทษ กล่าวคือ *ขอโทษ* ความหมายที่ 1) พบเมื่อขอโทษในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ต่างจาก *ขอโทษ* ความหมายที่ 2) ที่พบเมื่อขอโทษในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น โดยความเป็นอดีตของ *ขอโทษ* ความหมายที่ 1) และความเป็นอนาคตของ *ขอโทษ* ความหมายที่ 2) สังเกตได้จากคำบ่งชี้ และ/หรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ในประโยค โดย *ขอโทษ* ทั้ง 2 ความหมายนี้อาจพบในรูปแบบที่แตกต่างกันได้ 7 รูปแบบคือ [ขอโทษ] [โทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] [กราบขอประทานโทษ] และ [กราบขออภัย]

6.1.1 *ขอโทษ* หมายถึง ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’

ความหมายตรงความหมายแรกของ *ขอโทษ* คือความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ พบเป็นคำกริยา โดยอาจพบในรูปแบบคำซ้อนเสียงเป็น *ขอโทษขอโทษ* พบในบริบททางวาทกรรมสัมพันธ์ทุกรูปแบบ พบภายหลังจากมีการล่วงเกินผู้อื่นเกิดขึ้นแล้วในอดีต โดยประธานแสดงกริยา *ขอโทษ* เพื่อขอให้ผู้ได้รับความเสียหายยกโทษให้ที่ได้กระทำสิ่งนั้น สังเกตได้จากคำบ่งชี้อดีต เช่น *แล้ว* หรือ *เคย* และ/หรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ที่แสดงว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนคือการล่วงเกินผู้อื่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังคือ *ขอโทษ* ดังตัวอย่าง

(154) “ผมขอโทษ ด้วยที่ทำให้ประชาชนและส.ส.ที่เกี่ยวข้องไม่สบาย ใจไปด้วย”

(155) “พ่อทำผิดกับแม่ไว้มาก พ่อขอโทษขอให้ลูกขยันเรียน และเอาปริญญาที่เยอรมนีมาให้ได้ พ่อเอาใจช่วย เมื่อลูกได้อ่านจดหมายนี้แล้ว ไม่มีพ่ออยู่ในโลกนี้แล้ว”

(156) “เรื่องนี้เราต้องขอโทษชมอย่างมาก จริงๆแล้วเรามีความตั้งใจที่จะซื้อลิขสิทธิ์ฟุตบอลรายการนี้ให้ได้ เพื่อแฟนๆไอทีที่จะได้มีสิทธิ์ชมรายการกีฬาดีๆ มากยิ่งขึ้น”

(157) “คงต้องขอโทษท่านผู้อ่านนะครับ ที่ใช้คำเพื่อให้เห็นภาพลักษณ์มาก และวกเข้าบ้าน

ใกล้เรือนเคียงอย่างเมืองไทยมากไปหน่อย “

- (158) “ก่อนอื่นต้องขอโทษด้วยนะครับที่สามย่อหน้าข้างบนนี้ไม่ค่อยจะตรงกับเรื่องที่จะเล่า
นัก”
- (159) “รัฐบาลเปียงยางยืนยันให้ญี่ปุ่นขอโทษอย่างเป็นทางการ ต่อกรณีที่เคยยึดเกาหลีเป็น
อาณานิคม ระหว่างปี 2453-2488”
- (160) “แถลงการณ์ ๑๔๔ นักวิชาการ กรณีเหตุการณ์ที่ตากใบส่งจดหมายเปิดผนึกถึง ฯพณฯ
นายกรัฐมนตรี ขอเรียกร้องให้ขอโทษประชาชนและญาติพี่น้อง ผู้เสียชีวิตใน
เหตุการณ์ที่อำเภอตากใบ”
- (161) “นักศึกษาประมาณ 20 คนเรียกร้องให้เงินขอโทษ กรณีเคยให้การสนับสนุน เขมรแดง
ได้ปะทะกับกลุ่มนักศึกษาที่สนับสนุนทางการ”
- (162) “ฮินดูหัวรุนแรง เรียกร้องให้สันตะปาปาขอโทษกรณีบังคับเปลี่ยนศาสนาเมื่อ 400 ปีที่
แล้ว”
- (163) “ผมอยากให้นายกขอโทษเอ็นจีโอที่ไปรูดน้ำมันใส่กองไฟ ส่วนเอ็นจีโอเอง อันไหน
ที่ล่วงเกินอะไรไปก็ขอให้สำรวจคำพูดของตัวเองด้วย”
- (164) “ผมรีบลงจากรถไปดูและขอโทษขอโทษพี่คนนั้นใหญ่เลย ใจหาย แวบเลยครับ เพราะ
ถ้าชนไปจริงๆ ผมคงได้เข้าไปนอนในมุ้งสายบัวแล้วป่านี”
- (165) “ญี่ปุ่นยอมรับว่าตนมีส่วนสร้างความเสียหายและความทุกข์ทรมานให้แก่ชาวเกาหลี
ในช่วงที่เข้าไปยึดครองคาบสมุทรเกาหลีเป็นอาณานิคม ระหว่างปี 2453-2488 พร้อม
แสดงความเสียใจอย่างลึกซึ้ง และขอโทษอย่างเป็นทางการ”
- (166) “ขอให้คณะผู้สอบสวนของพรรคสอบสวนหาข้อเท็จจริงก่อน ถ้าคนของพรรคมีความผิด
ก็ยินดีขอโทษ แต่ถ้าขอโทษโดยไม่รู้ข้อเท็จจริงว่าเป็นอย่างไร มันก็ไม่ถูก”

- (167) “นายกรัฐมนตรี ฐานะประธานกรรมการ ปปง.จะต้องกล่าวขอโทษต่อประชาชน และ ผู้ถูกคุกคามอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนเห็นว่า รัฐบาลไม่ได้เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ในการสั่งการดังกล่าว”
- (168) “ต้องขอโทษที่สร้างความสับสนให้กับประชาชน ไม่ใช่แค่กล่าวคำว่าเสียใจแล้วจะเลิก แล้วต่อกัน”
- (169) “รมว.คลังญี่ปุ่น ได้ออกมาขอโทษขอโพยที่วานนี้ออกมาให้สัมภาษณ์ว่า ระบบการคลัง ของประเทศจวนล่มสลาย โดยยอมรับว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสมที่พูดเช่นนี้ สร้างความ ออกสิ้นขวัญหายให้ตลาดหุ้นไปตามๆ กัน”
- (170) “นายคาโตะ อดีตเลขาธิการพรรคแอลดีพี กล่าวขอโทษต่อประชาชน ที่กลับลำไม่ยอม ยกมือไหวทไม่ว่างใจนายโมริ แต่ก็ยังยืนยันว่า การตัดสินใจของเขา เป็นการ ตัดสินใจที่ถูกต้อง และจะต่อสู้เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่อไป”
- (171) “นายชาญวิทย์ได้กล่าวขอโทษสองพ่อลูกที่ต้องมารับเคราะห์ ถูกจับขังคุกแทนตัวเอง”
- (172) “ระหว่างการไต่वाที่ นายกอร์ได้เอ่ยปากขอโทษที่เขาให้ข้อมูลที่เกินจริง ระหว่างการ ไต่वाที่ครั้งแรก”
- (173) “นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ ได้ส่งสาส์นขอโทษชาวเบลเยียมในเรื่องที่แฟนบอลของ อังกฤษ ไปก่อความวุ่นวายในประเทศเบลเยียม”
- (174) “หัวหน้าคณะเจ้าหน้าที่บริหาร (ซีอีโอ) ของเมอร์ริล ลินช์ ตัดสินใจออกมาขอโทษต่อ สาธารณชนในวันที่ 26 เม.ย. เรื่องการฝ่าฝืนหลักจริยธรรมของนักวิเคราะห์ในสังกัด”
- (175) “ในฉากปาร์ตี้ ทั้งคู่ต้องสะบัดผ้าโพกหัวและเสื้อคลุมออกแล้ววิ่งมาที่หน้ากล้อง หว่าหว่าสะบัดพลาด ผ้าขนหนูพาดหน้าเบลล์ถึง 2 ครั้งซ้อน โดยไม่รู้ตัว พอทีมงาน บอกก็รีบวิ่งมาขอโทษเพื่อนเป็นการใหญ่”

- (176) “ระหว่างที่แต่ละคนกำลังไขว่คว้าดิ้นไปตามจังหวะเสียงเพลงอย่างเมามันอยู่นั้น
ปรากฏว่านายฤทธิชัย ได้เข้าไปเหยียบเท้าผู้ตายโดยไม่ตั้งใจและได้ยกมือไหว้ขอโทษ
ขอโทษแล้ว แต่นายฉันทพงษ์ไม่ยอม”
- (177) “เมื่อคืนสัปดาห้ว่าอาร์เจนตินาเป็นแหล่งรวมหัวขโมย อย่างไรก็ตามเขาออกมาขอโทษ
ภายหลัง โดยอ้างว่าผู้สื่อข่าวรุกมากเกินไป”
- (178) “ผมต้องกราบขอขมาหลวงปู่ เป็นอย่างมากและขออภัย พร้อมขอขมาหลวงพี่เป็นอย่าง
สูง”
- (179) “เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการของข้าพเจ้าที่ได้โพสต์ข้อความถามเพื่อนสมาชิกเกี่ยวกับการ
การจัดสร้างวัดถมมงคลของวัดบึงอันหมื่นหม่อมของข้าพเจ้าทำให้หลายฝ่ายไม่สบายใจ
ข้าพเจ้าจึงกราบขออภัยและขอขมาวัดบึงและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ.ที่นี้ ขออภัย
ด้วยความจริงใจอย่างสูง”
- (180) “โทษที่พี่มาสาย รอดคิดมากจริงๆ”
- (181) “ดิฉันต้องกราบขอโทษคุณออฟนะคะ ที่นำภาพส่วนหนึ่งของเวปไปเผยแพร่ให้
เพื่อน ๆ สมาชิกในบอร์ดได้เข้าชม”
- (182) “ทั้งนี้ตนได้เข้าพบ พล.อ.เปรมเพื่อกราบขอโทษกับเรื่องที่เกิดขึ้น ในฐานะที่รับผิดชอบ
ดูแล ททบ.5”
- (183) “ส่วนคำพูด "จรรยาบรรณ" อันนั้นผมต้องกราบขอโทษ ผมไม่ได้รู้สึกดีกับการที่พูด
ออกไปแบบนั้น”
- (184) “ผมต้องขออภัยต่อสมาชิกทุกท่าน ที่ผมทำกระทู้ในฟอรัมการเมืองนี้หายหมดเลย
เป็นความผิดพลาดของผมเอง”
- (185) “ทีมงาน Weekly Online ต้องขออภัยกับปัญหาคู่มือ Runes of Magi”

- (186) “บริษัทต้องขออภัยลูกค้าและประชาชนทุกท่านในความไม่สะดวกที่เกิดขึ้น”
- (187) “ทางทีมงาน AIS Club ต้องขออภัยสมาชิกทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ไม่ได้รับความสะดวกในการเข้าใช้งานในช่วงที่ผ่านมา มา ณ ที่นี้ด้วยครับ”
- (188) “กราบขออภัยพี่น้อง ประชาชนในเขต กทม.ที่ได้รับทราบข่าวจากหน้าที่ว่า "ให้พี่น้องประชาชนในเขต กทม. เก็บของขึ้นที่สูง" เนื่องจากทางสปก.ดอนเมืองยังไม่มีประกาศดังกล่าว”
- (189) “บริษัทฯ ขอกราบขออภัยต่อความผิดพลาดในครั้งนี้ และขอรับฝิดชอบ ตามที่เจ้าของภาพถ่ายได้แสดงเจตนารมย์ไว้”
- (190) “ต้องกราบขออภัยทุกท่าน มา ณ ที่นี้ด้วยค่ะ ...ตามที่ได้เคยโพสต์ไว้ว่าจะนำบทกลอนที่จะใช้ในพิธีการเวียนประทักษิณมาโพสต์ให้ในวันที่ 28 สค.(วันนี้ นะคะ..) ผู้เขียนไม่สามารถนำมาโพสต์ให้ได้”
- (191) “ก่อนอื่นฟาร์มโชคชัยขอประทานโทษในความไม่สะดวก และความหงุดหงิดใจที่คุณชญานิสาและครอบครัวได้รับจากการมาท่องเที่ยวฟาร์มนะคะ”
- (192) “ปล ... ถ้าผมผิดกระพุ่มผิดห้องกราบขอประทานโทษด้วยนะครับ ขอขอบคุณครับ”
- (193) “ได้หวั่นย่ำว่าจะยังเคารพสิทธิมนุษยชนของคนงานไทย พร้อมทั้งประกาศให้รัฐบาลไทยแสดงความเสียใจ และขอโทษต่อกรณีที่ไม่ออกวีซ่าให้ประธาน CLA ของไต้หวัน”
- (194) “นายกรัฐมนตรีควรจะออกมาขอโทษสังคมมากกว่ากล่าวคำว่าเสียใจ ต้องขอโทษที่สร้างความสับสนให้กับประชาชน ไม่ใช่แค่กล่าวคำว่าเสียใจแล้วจะเลิกแล้วต่อกัน”
- (195) “แม้ประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู. บุช แห่งสหรัฐฯ ได้กล่าวแสดงความเสียใจที่จีน

สูญเสียบรรยากาศและนักบิน เช่นเดียวกับพลเอกโคลิน เพาเวลล์ รมว.ต่างประเทศ
สหรัฐฯ ทำให้ฝ่ายจีนพอใจ แต่จีนยังยืนยันจะให้สหรัฐฯ ขอโทษอย่างเป็นทางการและ
รับผิดชอบเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมด”

ประธานหรือผู้พูดในทุกประโยคข้างต้นต่าง ขอโทษ กรรมหรือผู้ฟัง ภายหลังจากเกิด
เหตุการณ์ที่เป็นการล่วงเกิน และทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย กล่าวคือ ในประโยคที่ (154)
ทำให้ประชาชนและส.ส.ที่เกี่ยวข้องไม่สบายใจ ประโยคที่ (155) ทำให้เพื่อนรับเคราะห์
ประโยคที่ (156) ไม่ซื่อสัตย์ทรยศต่อบอล ประโยคที่ (157) ใช้คำพูดตรงเกินไป
ประโยคที่ (158) พูดนอกเรื่อง ประโยคที่ (159) ขีดเกาหลิเป็นอาณานิคม ประโยคที่ (160) ทำ
ให้มีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ที่อำเภอตากใบ ประโยคที่ (161) สนับสนุนเขมรแดง ประโยคที่
(162) บังคับเปลี่ยนศาสนา ประโยคที่ (163) พูดดูหมิ่น ประโยคที่ (164) ขับรถเกือบชนผู้อื่น
ประโยคที่ (165) สร้างความเสียหาย ประโยคที่ (166) กระทำความผิด ประโยคที่ (167) อยู่
เบื้องหลังการสังหาร ประโยคที่ (168) สร้างความสับสน ประโยคที่ (169) พูดเรื่องที่ไม่ควร
พูด ประโยคที่ (170) ยกมือไหวดไม่ไว้วางใจ ประโยคที่ (171) ทำให้ถูกคุมขัง ประโยคที่
(172) ให้ข้อมูลที่เกินจริง ประโยคที่ (173) ก่อความวุ่นวายในประเทศเบลเยียม ประโยคที่
(174) ฝ่าฝืนหลักจริยธรรม ประโยคที่ (175) สะบัดฝ่ามือหน้า ประโยคที่ (176)
เหยียบเท้า ประโยคที่ (177) พูดพาดพิง ประโยคที่ (178) ทำให้ถูกดำเนิน ประโยคที่ (179) ทำ
ให้ไม่สบายใจ ประโยคที่ (180) มาสายกว่าที่นัด ประโยคที่ (181) นำภาพไปเผยแพร่โดย
ไม่ได้รับอนุญาต ประโยคที่ (182) ไม่ดูแลความเรียบร้อย ประโยคที่ (183) พูดไม่สุภาพ
ประโยคที่ (184) ทำกระชู้ในฟอรัมการเมืองหาย ประโยคที่ (185) ผลិតคู่มือที่ไม่ถูกต้อง
ประโยคที่ (186) และ(187) ทำให้เกิดความไม่สะดวก ประโยคที่(188) ทำให้ตื่นตระหนก
ประโยคที่(189) นำภาพไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ประโยคที่ (190) ไม่ทำตามสัญญา
ประโยคที่ (191) ทำให้ไม่ได้รับความสะดวก ประโยคที่ (192) เขียนผิดกระชู้ ประโยคที่
(193) ไม่ออกวีซ่าให้ประธานคณะกรรมการแรงงานของไต้หวัน ประโยคที่ (194) สร้างความ
สับสนให้ประชาชน และประโยคที่ (195) ทำให้เกิดอุบัติเหตุทางอากาศ

โดยทั่วไปผู้ที่ ขอโทษ คือผู้ที่กระทำผิด แต่ในบางกรณีอาจ ขอโทษ แทนกันได้
โดยผู้ที่ ขอโทษ ไม่ใช่ผู้ที่กระทำผิด แต่เกี่ยวข้องเป็นบุคคลในครอบครัวหรือที่มีหน้าที่
รับผิดชอบต่อการกระทำของผู้ที่กระทำผิด เช่น ประโยคที่ (16๖) ผู้กระทำผิดคือทหาร ผู้ถูก
เรียกร้องให้ ขอโทษ คือนายกรัฐมนตรี ประโยคที่ (173) ผู้กระทำผิดคือแฟนบอลชาวอังกฤษ
ผู้ที่ ขอโทษ คือ นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ และประโยคที่ (182) ผู้กระทำผิด คือผู้ดำเนิน

รายการ ผู้ที่ขอโทษ คือ ผู้ดูแลสถานีที่รายการนั้นออกอากาศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ขอโทษ อาจพบภายหลังจากผู้พูด หรือผู้อื่นได้กระทำผิดต่อผู้เสียหายก็ได้ แต่ต้องพบภายหลังจากที่มีความเสียหายเกิดขึ้นเสมอ

ประโยชน์ (193) – (195) แสดงให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ขอโทษ และ เสียใจ เหมือนกัน ในแง่ที่พบภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ที่เป็นการล่วงเกินผู้อื่น และทำให้ผู้นั้นได้รับความเสียหาย แต่มีความหมายแก่นแตกต่างกัน โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า เสียใจ ไว้ว่า “ก. ไม่สบายใจเพราะมีเรื่องไม่สมประสงค์ หรือผิดประสงค์” ส่วนเปลื้อง ณ นคร (2549) ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ไม่สบายใจ.” ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า เสียใจ เป็นคำที่มีความหมายแก่นเกี่ยวข้องกับความรู้สึก มีความหมายว่า ‘อาการไม่สบายใจ’ ต่างจาก ขอโทษ ที่สื่อความหมายถึงการแสดงความรู้สึกของผู้พูดต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อผู้พูด เสียใจ ผู้พูดจะเน้นสื่อความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ สภาวะจิตใจต่อความเสียหายที่ผู้ฟังได้รับว่าตนรู้สึกไม่สบายใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้สื่อความหมายใดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นว่า ต้องการรับผิดชอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือยอมรับว่าเป็นผู้ทำให้เกิดความเสียหายนั้น ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้คำ 2 คำนี้แทนที่กัน แต่อาจปรากฏร่วมกันได้เป็น เสียใจและขอโทษ เช่นในประโยชน์ (193) เพื่อสื่อความหมายถึงอาการไม่สบายใจ และต้องการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าเมื่อได้รับความเสียหาย ผู้ที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่จะคาดหวังให้ผู้กระทำผิด ขอโทษ มากกว่า เสียใจ ดังนั้นจึงพบว่าแม้ผู้พูดจะได้แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปโดยการพูดคำว่า เสียใจ ไปแล้ว แต่ผู้ฟังก็จะยังคงเรียกร้องให้ผู้พูดว่า ขอโทษซึ่งแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ได้รับ ความเสียหายต้องการคือ การแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มากกว่าการแสดงความเห็นอกเห็นใจ ดังนั้นจึงไม่เคยพบว่าเมื่อผู้กระทำผิดได้กล่าวคำว่า ขอโทษแล้ว ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะเรียกร้องให้ผู้นั้นพูดคำว่า เสียใจ และเมื่อเปรียบเทียบความหมายของคำว่า ขอโทษ ความหมายนี้กับคำพูด I'm sorry และ excuse me ในภาษาอังกฤษตามที่โบร์คินและเรินฮาร์ด (Borkin and Reinhart, 1978) ได้สรุปไว้พบว่า ขอโทษ ที่มีความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ มีความหมายใกล้เคียงกับคำพูด I'm sorry ในแง่ที่พบภายหลังจากที่มีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้อื่นเหมือนกัน และผู้พูดไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ล่วงเกินหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ฟัง

6.1.2 ขอโทษ หมายถึง ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’

ความหมายตรงความหมายที่ 2 ของ *ขอโทษ* คือความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ พบในปริบททางวากยสัมพันธ์ทุกรูปแบบเช่นเดียวกับ *ขอโทษ* ความหมายแรก แต่พบก่อนที่จะล่วงเกินผู้อื่น เพื่อขอให้ผู้นั้นอย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น โดยจะพบร่วมกับตัวบ่งชี้ทางวากยสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ คือ 1) คำแสดงการขอร้อง เช่น *ช่วย ขอ กรุณา* หรือ *รบกวน* 2) คำแสดงการสั่ง เช่น *อย่า* หรือ คำอนุภาคที่ทำให้ประโยคนั้นสื่อความหมายว่าเป็นประโยคคำสั่ง เช่น *หน่อยซี* 3) คำแสดงอนาคต เช่น *จะ* หรือ *พรุ่งนี้* 4) คำแสดงปฏิเสธ *ไม่* 5) คำแสดงคำถาม เช่น *ทำไม* หรือ *ก็ ไหน* หรือคำอนุภาคที่ทำให้ประโยคนั้นสื่อความหมายว่าเป็นประโยคคำถาม เช่น *มั๊ย* จำแนกได้เป็น 2 ความหมายย่อยตามลักษณะของกริยาที่ผู้พูดจะกระทำ คือ ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ และ ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’

6.1.2.1) ขอโทษ หมายถึง ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’

ความหมายย่อยที่ 1 ของ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ คือความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ พบก่อนที่จะขอให้ผู้อื่นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด หรือขอให้หยุดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กำลังทำอยู่ แต่เกรงว่าผู้นั้นอาจได้รับความลำบากในการกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งนั้น ผู้พูดจึงพูด *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ พบนำหน้าประโยคคำสั่ง (และคำสั่งเชิงขอร้อง) และประโยคคำถาม โดยส่วนใหญ่จะพบร่วมกับตัวบ่งชี้ทางวากยสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ คือ 1) คำแสดงการขอร้อง เช่น *ช่วย ขอ กรุณา* หรือ *รบกวน* และ/หรือ 2) คำแสดงการสั่ง เช่น *อย่า* หรือ คำอนุภาคที่ทำให้ประโยคนั้นสื่อความหมายว่าเป็นประโยคคำสั่ง เช่น *หน่อยซี* ดังตัวอย่าง

- (196) “ขอโทษนะ ช่วยทำอันนี้ให้หน่อยซี”
 (197) “ขอโทษนะเธอ หยิบหนังสือเล่มนั้นส่งให้ครูหน่อย”
 (198) “ขอโทษนะแม่ ช่วยหยิบปากกาให้ผมหน่อย ขอบคุณครับ”
 (199) “ขอโทษครับ ช่วยไปถ่ายเอกสารให้พี่นิดนึงครับ”
 (200) “ขอโทษนะคะ ขอทางหน่อยคะ”

- (201) “ขอโทษนะคะ ช่วยเลื่อนรถไปข้างหน้าหน่อยนะคะ จะเอารถออกจากบ้านค่ะ”
- (202) “ต้องขอประทานโทษในความไม่สะดวก ตอนนี้ทางร้านกำลังแบกกล่องสินค้าออก ทางนี้พอดี รบกวนลูกค้าใช้บริการช่องอื่นก่อนนะคะ”
- (203) “โทษนะป้า ช่วยมาคิดเงินโต๊ะนี้หน่อย”
- (204) “โทษนะแก ช่วยหยิบทิชชูให้หน่อย”
- (205) “โทษนะเพื่อน หยิบหนังสือเล่มนั้นให้เราหน่อยซิ”
- (206) “โทษครับ ขออิมใจควงหน่อยครับ”
- (207) “โทษนะครับ ขอถ่านไฟฉาย 2 ก้อนครับ”
- (208) “ขอโทษนะ ช่วยปิดหน้าต่างหน่อยได้มั๊ย ลมพัดแรงอะ กระจายเราจะปลิว”
- (209) “ขอโทษค่ะ ขออิม liquid หน่อยได้มั๊ยคะ”
- (210) “ขอโทษค่ะ ช่วยเบาเสียงลงด้วยค่ะ”
- (211) “ขอโทษค่ะ อย่าส่งเสียงดังรบกวนคนอื่นนะคะ”
- (212) “ขอโทษนะคะ กรุณาเงียบหน่อยค่ะ คนกำลังดูหนัง”
- (213) “ขอโทษนะคะ กรุณาหยุดสูบบุหรี่ได้มั๊ยคะ”
- (214) “ขอโทษนะคะ รบกวนเปิดเพลงให้เบากว่านี้หน่อยได้มั๊ยคะ”

ขอโทษ ในประโยคทั้งหมดข้างต้น ต่างพบก่อนที่ผู้พูดจะขอให้ผู้อื่นกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ เช่น ในประโยคที่ (196) – (209) หรือพบก่อนขอให้ผู้อื่นหยุดการกระทำที่กำลังทำอยู่ เช่น ในประโยคที่ (210) – (214) ก็ได้ การขอทั้งสองอย่างนี้ต่างกันในแง่ที่การขอให้ผู้อื่นกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ คือ การบอกให้ผู้อื่นเปลี่ยนสถานะจากหยุดนิ่ง ไปเป็นเกิดการเคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เพื่อกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ ผู้พูด ส่วนการขอให้ผู้อื่นหยุดการกระทำ คือ การบอกให้ผู้อื่นหยุดการกระทำบางอย่างที่กำลังกระทำอยู่ ทำให้ต้องเปลี่ยนสถานะจากเคลื่อนไหวเพื่อแสดงกริยานั้นไปเป็นหยุดนิ่ง หรือบอกให้เปลี่ยนจากการกระทำกริยาหนึ่งไปทำกริยาเดียวกันในลักษณะอื่น ทำให้ผู้ฟังต้องเปลี่ยนสถานะจากเคลื่อนไหวแบบหนึ่ง ไปเป็นแบบอื่น กล่าวคือ ขอโทษ ในประโยคที่ (196) พบก่อนที่จะบอกให้ทำงานให้ผู้พูด ประโยคที่ (197) และ (205) พบก่อนที่จะบอกให้หยิบหนังสือให้ผู้พูด ประโยคที่ (198) พบก่อนที่จะบอกให้หยิบปากกาให้ผู้พูด ประโยคที่ (199) พบก่อนที่จะบอกให้ไปถ่ายเอกสารให้ผู้พูด ประโยคที่ (200) พบก่อนที่จะบอกให้หลีกเลี่ยงให้ผู้พูด ประโยคที่ (201) พบก่อนที่จะบอกให้เลื่อนรถไปข้างหน้าให้ผู้พูด ประโยคที่ (202) พบก่อนที่จะบอกให้ขยับไปที่อื่น ประโยคที่ (203) พบก่อนที่จะบอกให้เดินมาคิดเงินค่าอาหารที่โต๊ะ

ของผู้พูด ประโยคที่ (204) พบก่อนที่จะบอกให้หยิบทิชชูให้ ผู้พูดประโยคที่ (206) พบก่อนที่จะบอกให้ยื่นใบวางให้ผู้พูด ประโยคที่ (207) พบก่อนที่จะบอกให้หยิบถ่านไฟฉายให้ผู้พูด ประโยคที่ (208) พบก่อนที่จะบอกให้ผู้ฟังปิดหน้าต่างให้ผู้พูด ประโยคที่ (209) พบก่อนที่จะบอกให้ยื่นปากกาลบคำผิดให้ผู้พูด ประโยคที่ (210) พบก่อนที่จะบอกให้เปลี่ยนจากเสียงดังเป็นเสียงเบา ประโยคที่ (211) ก่อนที่จะบอกให้ผู้ฟังหยุดส่งเสียงดัง ประโยคที่ (212) พบก่อนที่จะบอกให้เงียบ ประโยคที่ (213) พบก่อนที่จะบอกให้หยุดสูบบุหรี่ และใน ประโยคที่ (214) พบก่อนที่จะบอกให้หรีเสียงวิทยุ

6.1.2.2) *ขอโทษ* หมายถึง ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’

ความหมายย่อยที่ 2 ของ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ คือความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ พบก่อนที่ผู้พูดจะพูดหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่คำพูดหรือการกระทำนั้นอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี เช่น ก่อนการเรียกความสนใจจากผู้ฟัง การยุติการสนทนา การเกริ่นนำการปฏิเสธ และการขออนุญาตกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง แต่สิ่งนั้นอาจส่งผลกระทบต่อผู้ฟัง หรือพูดสิ่งที่ไม่ดีเกี่ยวกับผู้ฟัง ดังนั้นก่อนที่จะพูดหรือกระทำสิ่งดังกล่าว ผู้พูดจึงพูดคำว่า *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ *ขอโทษ* ความหมายนี้ พบหน้าหน้าประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม และประโยคปฏิเสธ โดยส่วนใหญ่ จะพบร่วมกับตัวบ่งชี้ทางวากยสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ 1) คำว่า *ขอ* ที่ลดรูปมาจากคำว่า *ขออนุญาต* 2) คำแสดงอนาคต เช่น *จะ* หรือ *พรุ่งนี้* 3) คำแสดงปฏิเสธ *ไม่* และ/หรือ 4) คำแสดงคำถาม เช่น *ทำไม* หรือ *ก็ ไหน* หรือคำอนุภาคที่ทำให้ประโยคนั้นสื่อความหมายว่าเป็นประโยคคำถาม เช่น *มัย* ดังตัวอย่าง

ขอโทษ นำหน้าประโยคบอกเล่า

- (215) “อาจารย์คะ ขอโทษนะคะ ขอไปเข้าห้องน้ำค่ะ”
 (216) “ขอโทษครับอาจารย์ ขออนุญาต ไปเข้าห้องน้ำครับ”
 (217) “ขอโทษนะครับ ผมมีความคิดเห็นอยากจะเสนอครับ”

ขอโทษ นำหน้าประโยคคำถาม

- (218) “ขอโทษเถอะ ตั้งใจทำมากกว่านี้ได้มัย”

- (219) “ขอโทษนะเพื่อน ทำไมมาป่านนี้”
 (220) “ขอโทษนะน้อง มีแค่เนี่ยะเธอ”
 (221) “ขอโทษนะ นี่นัดไว้กี่โมงกันแน่”
 (222) “ขอโทษนะคะ ไม่นั่งทับไปเลยหละคะ”

ขอโทษ นำหน้าประโยคปฏิเสธ

- (223) “โทษทีนะคะ ตอนนี้อย่าสนใจค่ะ”
 (224) “ขอโทษนะไม่ว่างอะ ไปไม่ได้”
 (225) “ขอโทษนะเราไปด้วยไม่ได้ ใกล้สอบแล้ว โอกาสหน้าละกันนะ”
 (226) “ขอโทษทีนะ เราไม่ว่าง”
 (227) “โทษทีนะเราไม่สนใจทำประกัน ไว้จะแนะนำคนที่สนใจไปละกัน”

ขอโทษ ในประโยคทั้งหมดข้างต้น ต่างพบก่อนที่ผู้พูดจะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อตนเอง แต่สิ่งนั้นอาจเป็นการละเมิดสิทธิผู้ฟัง หรือก่อนที่จะพูดสิ่งที่ผู้ฟังอาจไม่ต้องการได้ยิน เช่น ถามคำถาม พูดคำหยาบ พูดประชด หรือพูดปฏิเสธ ซึ่งอาจถือว่าการละเมิดสิทธิผู้ฟัง ก่อนการกระทำการที่อาจละเมิดนั้น ผู้พูดจึงพูด ขอโทษ ที่มีความหมายว่า “ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ” กล่าวคือ ขอโทษ ในประโยคที่ (215) และ (216) พบก่อนที่จะถูกไปเข้าห้องน้ำ ประโยคที่ (217) พบก่อนที่จะแสดงความเห็น ประโยคที่ (218) – (222) พบก่อนพูดคำหยาบผู้ฟัง และ ขอโทษ ในประโยคที่ (223) – (227) พบเป็นคำพูดปฏิเสธ

ทั้งนี้ผู้ที่พูด ขอโทษ ในประโยคที่ (215) – (227) ต้องเป็นคนเดียวกับผู้ที่ละเมิดเสมอ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคคลในครอบครัว หรือที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการกระทำของผู้ที่ละเมิดไม่สามารถ ขอโทษ แทนได้ ซึ่งต่างจาก ขอโทษ ความหมายที่แล้วคือ ‘ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ผู้สามารถขอโทษแทนกันได้ แสดงว่า ขอโทษ ความหมายนี้ (‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’) หมายความว่าขอโทษทั้ง 2 ความหมายย่อยของความนี้ต่างพบก่อนที่ผู้พูด จะกระทำการที่เป็นการละเมิดผู้อื่นเสมอ นอกจากนี้ยังต่างจาก ขอโทษ ความหมายที่แล้ว (‘ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’) ตรงที่ไม่พบร่วมกับคำว่า เสียใจ และเมื่อเปรียบเทียบความหมายที่ 2 ของคำว่า ขอโทษ กับคำพูด *I'm sorry* และ *excuse me* ในภาษาอังกฤษตามที่โบร์คินและเรินฮาร์ด (Borkin and Reinhart, 1978) ได้สรุปไว้กล่าวได้ว่า ขอโทษ ความหมายนี้ คือ ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ มีความหมาย

ใกล้เคียงกับคำพูด *excuse me* ในแง่ที่พบก่อนที่ผู้พูดล่วงเกินผู้อื่น เพื่อเยียวยาเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น หรือการกระทำผิดมารยาทที่กำลังจะเกิดขึ้นเหมือนกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า *ขอโทษ* ความหมายที่ 2 เป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ ใช้เป็นคำพูดก่อนที่จะล่วงเกิน หรือก่อนการละเมิดสิทธิหรือทำร้ายความรู้สึกของผู้อื่น เพื่อเยียวยาความรู้สึกของผู้อื่น และเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบต่อการละเมิดที่จะกระทำ ต่างจาก *ขอโทษ* ความหมายแรกที่เน้นการแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า *ขอโทษ* มีความหมายตรง 2 ความหมาย คือ 1) ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ และ 2) ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ความหมายย่อย คือ 2.1) ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ และ 2.2) ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ความหมายทั้ง 3 ความหมายนี้ไม่ซ้อนเหลื่อมกัน ดังนั้นหากแทนที่ความหมายหนึ่งด้วยความหมายอื่น จะทำให้ได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(228) “ขอโทษนะ แต่เราว่าร้านนี้ไม่ค่อยอร่อยอะ”

คำว่า *ขอโทษ* ในประโยคที่ (228) พบก่อนที่ผู้พูดจะพูดหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่คำพูดหรือการกระทำนั้นอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ในที่นี้คือ แสดงความเห็นขัดแย้งกับเพื่อนสังเกตจากคำว่า *แต่* นอกจากนี้ยังพบร่วมกับคำแสดงปฏิเสธ *ไม่* คำว่า *ขอโทษ* ในประโยคที่ (233) จึงมีความหมายตรงเท่ากับความหมายในข้อ 6.1.2.2) ที่หมายถึง ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ซึ่งเป็นความหมายย่อยที่ 2 ของ *ขอโทษ* ในข้อ 6.1.2 ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ’ ซึ่งเมื่อทดลองนำความหมาย ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ไปแทนที่คำว่า *ขอโทษ* ในประโยคที่ (228) จะทำให้ได้ประโยคที่ถูกไวยากรณ์ แต่หากนำความหมายอื่นที่เหลือของคำว่า *ขอโทษ* คือ ความหมายที่ 6.1.1 ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ และความหมายที่ 6.1.2.1 ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ไปแทนที่ จะได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ ดังตัวอย่าง

(229) “ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณนะ แต่เราว่าร้านนี้ไม่ค่อยอร่อยอะ”

- (230) * “ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้วนะ แต่เราว่าร้านนี้ไม่ค่อยร่อยอะ”
- (231) * “ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉันนะ แต่เราว่าร้านนี้ไม่ค่อยร่อยอะ”

การแทนที่คำว่า *ขอโทษ* ในประโยคที่ (229) – (230) ทำให้สรุปได้ว่า *ขอโทษ* ในประโยคที่ (228) มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’

6.2 ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ของ *ขอโทษ*

ในแต่ละวัน อาจมีสถานการณ์ที่ทำให้ผู้พูดใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายต่างไปจาก ความหมายตรง และความหมายทางสังคมก็ได้ เช่น ระหว่างที่กำลังอยู่ในแถวเพื่อเดินเข้าไป ในขบวนรถไฟไฟฟ้า หญิงแปลกหน้าคนหนึ่งได้เหยียบเท้าวัยรุ่นอย่างไม่ตั้งใจ และไม่ได้ขอโทษ เพราะคิดว่าการกระทบกระทั่งระหว่างแย่งกันขึ้นรถไฟฟ้างถือเป็นเรื่องปกติ แต่วัยรุ่น คนที่ถูกเหยียบเท้ากลับไม่คิดเช่นนั้น และต้องการให้หญิงแปลกหน้าคนดังกล่าว *ขอโทษ* ในสิ่งที่เกิดขึ้น จึงพูดกับหญิงแปลกหน้าว่า “ขอโทษนะคะ เหยียบเท้าค่ะ” โดยคำว่า *ขอโทษ* ในคำพูดของวัยรุ่นผู้นี้ ใช้สื่อเจตนาขออนุญาตก่อนพูดคำหนีหญิงแปลกหน้าว่าได้เหยียบเท้าของตน

ความหมายตามเจตนาของวัยรุ่นข้างต้น เป็นการมองความหมายในมิติของการใช้ภาษา หรือความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลในหัวข้อนี้พบว่าผู้พูดสามารถใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ได้ทั้งสิ้น 4 ความหมาย คือ 1) ขอโทษ 2) เกริ่นนำ 3) เรียกความสนใจ และ 4) จบการสนทนา

6.2.1 *ขอโทษ* ใช้สื่อความหมายขอโทษ

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ พบภายหลังจากที่ผู้พูดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟังได้รับความเสียหาย เพื่อแสดงเจตนาขอโทษต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่าง

- (232) คนแปลกหน้า: “ที่นี่ไม่มีคนชื่อนี้ค่ะ”

ผู้พูด: “อ๊วย ขอโทษค่ะ โทรมิด”

คนแปลกหน้า: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่โทรมิด)

(233) คนแปลกหน้า: “อ๊วย!”

ผู้พูด: “ขอโทษนะครับ ผมไม่ได้ตั้งใจ”

คนแปลกหน้า: “ไม่เป็นไรค่ะ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่เหยียบเท้าคนแปลกหน้า)

(234) คนแปลกหน้า: “ว้าย!”

ผู้พูด: “ต้องขอประทานโทษนะคะ ดิฉันไม่ทันระวัง”

คนแปลกหน้า: “ไม่เป็นไรค่ะ เรื่องนิดหน่อยเอง

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษที่เดินชนคนแปลกหน้า และทำให้คนนั้นล้มลง)

(235) คนแปลกหน้า: “รบกวนต่อแถวด้วยค่ะ”

ผู้พูด: “ขอโทษค่ะ”

คนแปลกหน้า: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่แซงคิวคนแปลกหน้า)

(236) เพื่อน: “อาจารย์บอกให้ส่งวันนี้อะ”

ผู้พูด: “โทษทีนะ ลืมไปจริงๆ ว่าต้องส่งวันนี้”

เพื่อน: “ไม่เป็นไร แต่พรุ่งนี้อย่าลืมอีกนะ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่ลืมนำรายงานมาส่ง)

(237) เพื่อนสนิท: “โห..นัด 9 โมง มา 10 โมงเนี่ยนะ”

ผู้พูด: “โทษทีเพื่อน พอดีตื่นสายไปหน่อย”

เพื่อนสนิท: “เดี๋ยวก็ให้เลี้ยงซะเลย มาสายดิ้นก”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่มาสายกว่าที่นัด)

- (238) แม่: “ทีหลัง อย่าพูดจาอย่างจี้กนะ แม่ไม่ชอบ”
 ผู้พูด: “ขอโทษครับแม่”
 แม่: -
 (ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่พูดไม่เหมาะสม)
- (239) ลูกค้า: “อาหารที่ส่งไปเมื่อไหร่จะได้คะ รอมาเกือบชั่วโมงแล้ว”
 ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ เดี่ยวเร่งให้คะ”
 ลูกค้า: -
 (ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่ปล่อยให้ลูกค้านั่งรอ)
- (240) หัวหน้า: “วิทยุงานที่ขอให้พิมพ์ ที่จะใช้วันนี้ละ”
 ผู้พูด: “ขอโทษครับ เดี่ยวผมทำให้เลยเดี๋ยวนี้”
 หัวหน้า: -
 (ผู้พูดแสดงเจตนาขอโทษ ที่ยังไม่ได้ทำงานตามที่หัวหน้าสั่ง)

ขอโทษ ในประโยคที่ (232) – (240) พบภายหลังที่ผู้พูดได้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟังได้รับความเสียหาย แม้เพียงเล็กน้อย เช่น ต่อโทรศัพท์ผิด ในประโยคที่ (232) และเหยียบเท้าผู้ฟัง ในประโยคที่ (232) หรือเสียหายมาก เช่น เดินชนผู้ฟังล้มในประโยคที่ (233) แชนกิวผู้ฟังในประโยคที่ (235) ลืมนำรายงานกลุ่มมาส่งในประโยคที่ (236) มาสายกว่าที่นัดในประโยคที่ (237) พูดจาไม่เหมาะสมกับแม่ในประโยคที่ (238) ปล่อยให้ลูกค้านั่งรออาหารที่สั่งในประโยคที่ (239) และทำงานไม่เสร็จตามที่หัวหน้าต้องการในประโยคที่ (240) โดยผู้พูดในทุกประโยคข้างต้น ต่างใช้ ขอโทษ เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผู้พูดอาจพูดเพียงสั้นๆ ว่า ขอโทษค่ะ หรือ ขอโทษครับ เช่นในประโยคที่ (235) และ (238) หรืออาจพูด ขอโทษ แล้วตามด้วยคำพูดอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ด้วยก็ได้ คือ 1) การพูดถึงการกระทำที่เป็นความผิด เช่น “อ๊วย ขอโทษค่ะ โทรผิด” ในประโยคที่ (232) และ “โทษที่เพื่อน พอดีต้นสายไปหน่อย” ในประโยคที่ (237) 2) การแสดงว่าผู้พูดไม่มีเจตนาในการกระทำผิด เช่น “ขอโทษนะครับ ผมไม่ได้ตั้งใจ” ในประโยคที่ (233) “ต้องขอประทานโทษนะค่ะ ดิฉันไม่ทันระวัง” ในประโยคที่ (234) และ “โทษทีนะ ลืมไปจริงๆว่าต้องส่งวันนี้” ในประโยคที่ (235) หรือ 3) การเสนอชดใช้ เช่น “ขอโทษนะค่ะ เดี่ยวเร่งให้คะ” ในประโยคที่ (239) และ “ขอโทษครับ เดี่ยวผมทำให้เลยเดี๋ยวนี้” ในประโยคที่ (240)

โดยส่วนใหญ่ ผู้ฟังจะให้อภัยผู้พูดภายหลังจากที่ผู้พูดพูด *ขอโทษ* ด้วยการพูดตอบรับคำขอโทษว่า *ไม่เป็นไร* เช่น ในประโยคที่ (233), (234) และ (236) หรือพูดหยอกล้อว่า *เดี๋ยวก็ให้เลี้ยงซะเลย มาสายคืนัก* ในประโยคที่ (237) รวมไปถึงการนิ่งเฉยไม่พูดอะไร (232), (235) และ (238)-(240) แต่ไม่ได้แสดงความไม่พอใจหรือโกรธเคืองผู้พูด ในแง่นี้ *ขอโทษ* จึงเป็นรูปภาษาตายตัว (formulaic expression) ที่ทั้งผู้พูดผู้ฟังรับรู้ร่วมกันว่าใช้เพื่อสื่อเจตนาขอโทษ เป็นรูปภาษาที่ผู้พูดรู้ว่าควรใช้แสดงการขอโทษหลังจากที่กระทำผิดต่อผู้ฟัง และเป็นรูปภาษาที่ผู้ฟังคาดหวังว่าจะได้ยินก่อนที่จะยกโทษให้ผู้พูด *ขอโทษ* จึงเป็นเสมือนคำที่ช่วยให้ ผู้พูดพ้นผิดจากการตำหนิจากผู้ฟังว่ามีเจตนาทำให้เกิดความเสียหาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นรูปภาษาที่ผู้ฟังใช้เป็นเงื่อนไขในการยกโทษให้ผู้พูด แม้ว่าความเสียหายที่ได้รับจะเป็นเพียงเล็กน้อยก็ตาม กล่าวคือ หากผู้พูดพูดคำดังกล่าวก็จะยกโทษ แต่หากไม่พูดคำดังกล่าวก็จะไม่ยกโทษให้ ซึ่งแม้จะไม่มีเขียนข้อปฏิบัติเรื่องการขอโทษเช่นนี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ผู้พูดผู้ฟังทุกคนก็เข้าใจเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้พูดจะพูด *ขอโทษ* ภายหลังจากที่ได้กระทำผิดเสมอ และผู้ฟังมักจะยกโทษให้ผู้พูดภายหลังจากได้ยินคำดังกล่าวไม่ว่าความเสียหายที่ได้รับจะรุนแรงมากน้อยเพียงใดก็ตาม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า *ขอโทษ* ที่ใช้สื่อความหมายขอโทษ มีความหมายว่าผู้พูดยอมรับผิด และขอให้ผู้ฟังยกโทษให้ พบภายหลังจากที่ผู้พูดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟังเกิดความเสียหาย และผู้ฟังได้ตำหนิ หรืออุทานเพื่อแสดงให้ผู้พูดรู้ว่าตนได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้พูด โดยจะพบในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดคู่กัน คือ การตำหนิ และการขอโทษ

6.2.2 *ขอโทษ* ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำ

การใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายนี้ เป็นการใช้ *ขอโทษ* เพื่อบอกผู้ฟังให้รู้ตัวล่วงหน้าเพื่อรับมือกับคำพูดที่ผู้ฟังอาจไม่ต้องการได้ยินที่จะตามมา *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายนี้จึงเป็นคำพูดที่ป้องกันการแสดงออกทางลบไว้ล่วงหน้า (formulaic disclaimer) และป้องกันไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ตามแนวคิดของเฮวิตต์ และสโตรค (Hewitt and Strokes, 1975) จำแนกเป็น 5 ประเภทย่อยตามคำพูดที่ตามมาได้ดังนี้

6.2.2.1 *ขอโทษ* ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการขอร้อง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ใช้เป็นคำพูดเกริ่นนำก่อนขอร้องให้ผู้ฟังกระทำ หรือหยุดการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความต้องการของผู้พูด ส่วนใหญ่จะพบร่วมกับตัวบ่งชี้ คือ 1) คำแสดงการขอร้อง เช่น ช่วย ขอ กรุณา หรือรบกวน และ/หรือ 2) คำแสดงการสั่ง เช่น อย่า หรือ คำอนุภาคที่ทำให้ประโยคนั้นสื่อความหมายว่าเป็นประโยคคำสั่ง เช่น หน่อย หรือ หน่อยซี ดังตัวอย่าง

- (241) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ ขอทางหน่อยค่ะ”
 คนแปลกหน้า: หลีกทางให้ผู้พูดเดินออก
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าหลีกทางให้เดิน)
- (242) ผู้พูด: “ขอประทานโทษครับ ขอทางหน่อยครับ”
 ลูกค้า: หลีกทางให้ผู้พูดเดินผ่าน
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้ลูกค้าหลีกทางให้เดิน)
- (243) ผู้พูด: “ขอโทษค่ะ ขอยืม liquid หน่อยค่ะ”
 คนแปลกหน้า: ส่งปากกาหลบคำผิดให้ผู้พูด
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้ายื่นปากกาหลบคำผิดให้)
- (244) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ ช่วยเลื่อนรถไปข้างหน้าหน่อยค่ะ จะเอารถออกจากบ้าน”
 คนแปลกหน้า: ขยับรถออกไปจากหน้าบ้านของผู้พูด
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้ผู้ฟังเลื่อนรถที่จอดขวางหน้าบ้าน)
- (245) ผู้พูด: “โทษนะป้า ช่วยมาคิดเงินโต๊ะนี้หน่อย”
 พนักงานเสิร์ฟ: เดินมาคิดเงินค่าอาหารที่โต๊ะของผู้พูด
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้พนักงานเสิร์ฟคิดเงินค่าอาหาร)
- (246) ผู้พูด: “ขอโทษครับ หอสมุดไปทางไหนครับ”
 คนแปลกหน้า: “อ้อ เดินตรงไป แล้วเลี้ยวขวาตรงแยกข้างหน้านั้นค่ะ”
 (ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าตอบคำถาม)

- (247) ผู้พูด: “โทษทีแก ส่งหนังสือเล่มนั้นให้หน่อยซิ”
เพื่อนสนิท: หยิบหนังสือให้ผู้พูด
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้เพื่อนสนิทส่งหนังสือให้)
- (248) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะอาจารย์ พอคิดว่าหนูไม่เข้าใจที่อาจารย์อธิบายค่ะ ขอความ
กรุณาให้อาจารย์ พูดใหม่อีกครั้งได้หรือเปล่าคะ”
อาจารย์: เริ่มอธิบาย
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้อาจารย์อธิบายเนื้อหาบทเรียนซ้ำ)
- (249) ผู้พูด: “ขอโทษค่ะ ช่วยเบาเสียงลงด้วยค่ะ”
นักศึกษาในกลุ่มหนึ่ง: ค่อยเบาเสียง
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้นักศึกษาในกลุ่มหนึ่งค่อยเบาเสียง)
- (250) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ กรุณาหยุดสูบบุหรี่ได้มั๊ยคะ”
คนแปลกหน้า: ดับบุหรี่
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าหยุดสูบบุหรี่)
- (251) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ รบกวนเปิดเพลงให้เบากว่านี้หน่อยได้มั๊ยคะ”
คนแปลกหน้า: หรีเสียงวิทยุ
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าหรีเสียงวิทยุ)
- (252) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ ทำบัตรนิสิตหล่นหนะคะ”
คนแปลกหน้า: “อ๊วย ขอบคุณมากนะคะ” พร้อมก้มลงเก็บบัตรนิสิต
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าก้มลงหยิบบัตรนิสิต)
- (253) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ อาคาร 1 อยู่ทางซ้ายนะคะ”
คนแปลกหน้า: “ขอบคุณมากนะคะ ไม่ค่อยได้มา เลยจำดีไม่ได้ค่ะ” พร้อมเดินไป
ทางซ้ายมือ
(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้คนแปลกหน้าเดินไปตามทาง ทางซ้ายมือ)

(254) ผู้พูด: “ขอโทษครับ รับเงินทอนด้วยครับ”

ลูกค้า: “อ้อ ขอบคุณค่ะ” พร้อมยื่นมือรับเงินทอน

(ผู้พูดเกริ่นนำ ก่อนขอร้องให้ลูกค้ารับเงินทอน)

ผู้พูดในประโยคที่ (241) – (254) ต่างใช้ *ขอโทษ* เป็นคำพูดเริ่มการสนทนา และเกริ่นนำก่อนขอร้องให้ผู้ฟังกระทำ หยุดการกระทำ หรือเปลี่ยนรูปแบบการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามที่ผู้พูดต้องการ โดยสิ่งที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำ อาจเป็นประโยชน์กับผู้พูด เช่น ในประโยคที่ (241) – (251) หรือเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ฟังเองก็ได้ เช่น ในประโยคที่ (252) – (254) โดยหากเป็นกรณีหลัง ผู้พูดจะกล่าวคำขอบคุณผู้ฟัง ต่างจากกรณีแรกที่ไม่พบการกล่าวคำขอบคุณ

โดยทั่วไปหลังจากที่ผู้พูดพูดจบ ผู้ฟังจะเตรียมพร้อมสำหรับการสนทนา และทำตามความต้องการของผู้พูด เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยรับรู้ร่วมกันว่าการพูด *ขอโทษ* โดยที่ผู้พูดยังไม่ได้ล่วงเกินผู้ฟัง คือรูปภาพที่ใช้เกริ่นนำการสนทนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนแปลกหน้า ที่ผู้พูดมักไม่มีเหตุผลในการขอเริ่มการสนทนา ยกเว้นในกรณีที่ต้องการขอให้กระทำบางอย่างให้ *ขอโทษ* ความหมายนี้จึงใช้เป็นที่คำพูดเริ่มการสนทนา และคำบ่งชี้การขอร้องไปพร้อมๆ กันด้วย เหมือนกับคำพูด *excuse me* ที่ใช้เป็นรูปภาพที่เกริ่นนำจากผู้ฟัง ก่อนการขอร้องตามที่โบร์คินและเรินฮาร์ด (Borkin and Reinhart, 1978) ได้สรุปไว้ และคล้ายกับคำว่า *sumimasen* ในภาษาญี่ปุ่น ที่อิดะ (Ide, 1998) พบว่าใช้เป็นคำบ่งชี้การขอร้อง ก่อนการขอให้ผู้ฟังทำบางอย่างให้

ทั้งนี้ คำพูดที่ตามหลัง *ขอโทษ* ในประโยคทั้งหมดข้างต้น ต่างเป็นคำพูดที่ขอร้องหรือบังคับให้ผู้ฟังกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูดตามแนวคิดของเซอร์ล (Searle, 1969) *ขอโทษ* ที่ผู้พูดใช้พูดนำหน้าคำพูดเหล่านี้จึงเป็นคำที่ช่วยเน้นเจตนาในคำพูดที่ตามมาว่า สื่อความหมายขอร้องอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยช่วยเพิ่มระดับความสุภาพในคำพูดของผู้พูดให้อ่อนโยนขึ้นจนไม่ถูกสงสัยว่าผู้พูดกำลังสื่อความหมายสิ่งอื่นต่อไป ในแง่นี้ผู้พูดจึงไม่เพียงแต่ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการขอร้องที่จะตามมาเท่านั้น แต่ยังใช้เพื่อช่วยลดน้ำหนักการบังคับในคำพูดดังกล่าวอีกด้วย โดยผู้ฟังเองก็อาจเลือกว่าจะทำตามคำขอของผู้พูดหรือไม่ก็ได้ แต่โดยทั่วไปผู้ฟังจะทำตามที่ขอ เพราะผู้พูดมักขอในสิ่งที่ผู้ฟังสามารถกระทำให้ได้ และไม่ต้องการให้ผู้พูดมองว่าตนไม่มีน้ำใจหากปฏิเสธ ซึ่งแสดงให้เห็นข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่ในสังคมรับรู้ร่วมกันว่า *ขอโทษ* เป็นคำพูดตายตัวที่ผู้พูดควรใช้เพื่อแสดงความสุภาพ ก่อนการขอร้องให้ผู้ฟังกระทำบางอย่างให้ และในแง่ผู้ฟังเอง ก็ถือเป็นคำพูดตายตัวที่บอกให้เตรียมพร้อมที่จะ

กระทำบางอย่างตามคำขอนั้นตามมารยาทสังคม การปฏิเสธไม่ทำตามคำขอจึงมักไม่เกิดขึ้น เพราะเป็นการแสดงความไม่สุภาพและฝ่าฝืนข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคม การใช้ *ขอโทษ* ในสถานการณ์เช่นนี้ จึงเหมือนกับคำว่า *sumimasen* ในภาษาญี่ปุ่น และ “do you mind if” or “could you please” ในภาษาอังกฤษที่ใช้พูดก่อนขอร้องให้ผู้อื่นทำบางสิ่งให้ ซึ่งช่วยทำให้การขอร้องสุภาพมากขึ้น และทำให้การสนทนาลื่นไหล

6.2.2.2 *ขอโทษ* ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธ

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่คุณจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ใช้เป็นคำพูดก่อนการปฏิเสธที่จะทำตามคำขอร้อง คำชวน หรือข้อเสนอของผู้ฟัง ส่วนใหญ่จะพบร่วมกับคำปฏิเสธ *ไม่* ดังตัวอย่าง

(255) คนแปลกหน้า: “ไม่ทราบว่าจะจากที่นี่ จะไปวัดเบญฯ ต้องนั่งรถสายอะไรคะ”

ผู้พูด: “*ขอโทษ*ครับ คือผมก็ไม่ทราบเช่นกัน เผอิญไม่ใช่คนแถวนี้ ลองถามคนอื่นคุณะครับ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของคนแปลกหน้าที่ให้บอกเส้นทางเดินทางไปวัดเบญจมบพิตร)

(256) นักศึกษา: “ผมขอยืมเล่มนี้ด้วยนะครับ”

ผู้พูด: “*ขอโทษ*นะคะ สัปดาห์นี้ยืมได้แค่ 5 โมงเย็นค่ะ ตอนนี้หมดเวลายืมแล้ว”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของนักศึกษาที่ต้องการยืมหนังสือ)

(257) ผู้สื่อข่าว: “และที่มีข่าวว่ายังโทรหาเปิดอยู่ ตกลงเรื่องจริงเป็นยังไงกันแน่”

ผู้พูด: “*ขอโทษ*นะคะ วันนี้อย่าให้สัมภาษณ์เรื่องส่วนตัวนะคะ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของผู้สื่อข่าวที่ให้ตอบคำถามเรื่องส่วนตัวของผู้พูด)

(258) พนักงานสำรวจข้อมูล: “*ขอโทษ*ค่ะ รบกวนช่วยตอบแบบสอบถามให้หน่อยได้มั๊ยคะ”

ผู้พูด: “*ขอโทษ*ครับ ผมกำลังรีบ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของพนักงานแจกแบบสอบถามที่ให้)

ตอบแบบสอบถาม)

(259) เพื่อนสนิท: “วันหยุดนี้ไปเขาใหญ่กันมั๊ยว่าจะนัดเพื่อนร่วมแก๊งค์มาให้ครบเลย
ไม่ได้เจอกันนานแล้ว”

ผู้พูด: “โทษทีหว่าะพอดีมีประชุมด่วน เอาไว้คราวหน้าไม่พลาด”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำชวนของเพื่อนสนิทเรื่องไปที่ยาว)

(260) เพื่อนสนิท: “เย็นนี้ไปสยามกันมั๊ย”

ผู้พูด: “ขอโทษทีนะเราไม่ว่าง”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธคำชวนของเพื่อนสนิทเรื่องไปเดินซื้อของที่ศูนย์การค้า)

(261) พนักงานขาย: “เรียนสายคุณวิภาดาครับ ทางบริษัทมีความยินดีที่จะแจ้งให้คุณวิภาดา
คือผู้โชคดีได้รับสิทธิพิเศษในการทดลองใช้บริการกับทางเราเพียง 50
ท่านแรก”

ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ ยังไม่สนใจค่ะ เอาไว้โอกาสหน้าแล้วกัน”

(ผู้พูดแสดงเจตนาเกริ่นนำการปฏิเสธข้อเสนอของพนักงานขายสินค้าที่เสนอให้ผู้พูดทดลองใช้เครื่องออกกำลังกาย)

ขอโทษ ในประโยคที่ (255) – (261) พบในคำพูดผลิตภัณฑ์ 2 ของการผลักดันผู้พูดที่เกิดขึ้น
กัน คือการขอร้อง ชักชวน หรือยื่นข้อเสนอ และการเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้อง คำชวน
หรือข้อเสนอ นั้น ภายหลังจากที่ผู้ฟังขอร้อง ชักชวน หรือยื่นข้อเสนอบางอย่างให้ผู้พูด แต่ผู้
พูดไม่ต้องการทำตามคำขอร้อง ชักชวน หรือข้อเสนอ นั้น ผู้พูดจึงใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อ
ความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้อง คำชวน หรือข้อเสนอของผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้พูดใน
ประโยคที่ (255) ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของคนแปลกหน้าที่ให้บอก
เส้นทางเดินทางไปวัดเบญจมบพิตร ผู้พูดในประโยคที่ (256) ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการ
ปฏิเสธคำขอร้องของนักศึกษาที่ต้องการยืมหนังสือต่อ ผู้พูดในประโยคที่ (257) ใช้ *ขอโทษ*
เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของผู้สื่อข่าวที่ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของผู้พูด
ผู้พูดในประโยคที่ (258) ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธคำขอร้องของพนักงานแจก
แบบสอบถามที่ให้ตอบแบบสอบถาม ผู้พูดในประโยคที่ (259) – (260) ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่น

นำการปฏิเสธคำชวนของเพื่อนสนิทเรื่องไปเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด และไปเดินซื้อของที่ศูนย์การค้าตามลำดับ และผู้พูดในประโยคที่ (261) ใช้ ขอโทษ เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธข้อเสนอของพนักงานขายสินค้าที่เสนอให้ผู้พูดทดลองใช้บริการออกกำลังกาย

6.2.2.3 ขอโทษ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจกระทบผู้ฟัง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ผู้พูดจะใช้ ขอโทษ ความหมายนี้เมื่อต้องการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง แต่สิ่งนั้นอาจส่งผลกระทบต่อผู้ฟัง มักพบร่วมกับคำแสดงการขออนุญาตคำว่า ขอ ที่มาจากรูปเต็มว่า ขออนุญาต ดังตัวอย่าง

(262) ผู้พูด: “ขอโทษนะ ครูขอไม่ใช่ไมโครโฟน เพราะไม่ถนัด”

นักเรียน: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต บรรยายโดยไม่ใช่ไมโครโฟน)

(263) ผู้พูด: “ขอโทษนะครับ เห็นที่วันนี้คงต้องขอนั่งบรรยาย ยืนนานๆ ทำจะไม่ไหว”

ผู้เข้าอบรม: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต นั่งบรรยาย)

ผู้พูดในประโยคที่ (262) – (263) ต่างใช้ ขอโทษ ก่อนกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งกับตัวผู้พูดเอง แต่ผลของการกระทำนั้นอาจรบกวนสิทธิของผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้พูดในประโยคที่ (262) ใช้ ขอโทษ เพื่อขออนุญาตไม่ใช่ไมโครโฟนในการบรรยาย และผู้พูดในประโยคที่ (263) ใช้ ขอโทษ เพื่อขออนุญาตนั่งบรรยาย ซึ่งแม้การไม่ใช่ไมโครโฟน และการนั่งบรรยายจะถือเป็นสิทธิส่วนบุคคลของผู้พูด แต่ผู้ฟังอาจได้รับผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวได้ เช่น ผู้ฟังที่เป็นนักศึกษาในประโยคที่ (262) ที่นั่งอยู่ด้านหลังอาจได้ยินเสียงผู้พูดไม่ชัดเจน ทำให้ไม่เข้าใจบทเรียน หรือในกรณีที่อวัยวะภาษาของผู้พูดมีความสำคัญต่อเรื่องที่กำลังพูด ก็อาจผู้ฟังซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมอบรมในประโยคที่ (263) ที่นั่งอยู่ด้านหลังและมองไม่เห็นผู้พูดขณะที่บรรยายหรือไม่เข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อ ดังนั้นก่อนจะบรรยายโดยไม่ใช่ไมโครโฟนและ

นั่งบรรยาย ผู้พูดในทั้ง 2 ประโยคนั้นจึงพูด *ขอโทษ* เพื่อขออนุญาตกระทำการที่อาจทำให้ผู้ฟังได้รับผลกระทบนั้น

ทันทีที่พูดจบ ผู้พูดจะเริ่มกระทำการที่พูด โดยไม่รอว่าต้องได้รับอนุญาตจากผู้ฟังก่อน และไม่ว่าผู้ฟังจะอนุญาตให้ผู้พูดกระทำการนั้นหรือไม่ แม้ว่าการกระทำการดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อผู้ฟังในบางครั้งก็ตามดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในย่อหน้าก่อนหน้า การใช้ *ขอโทษ* ในกรณีนี้จึงคล้ายกับเป็นการแจ้งให้ทราบมากกว่าการขออนุญาตจากผู้ฟังอย่างแท้จริง แม้จะพบร่วมกับคำว่า *ขอ* ที่ลดรูปมาจากคำว่า *ขออนุญาต* เพราะหลังจากพูดจบ ผู้พูดในประโยคที่ (262) จะเริ่มบรรยายโดยไม่ใช้ไมโครโฟน ส่วนผู้พูดในประโยคที่ (263) ก็จะเริ่มนั่งบรรยายโดยไม่เคาะรอให้ผู้ฟังให้อนุญาตก่อนเริ่มกระทำการที่ขออนุญาต และในแง่ผู้ฟังเองก็ไม่เคยให้คำตอบว่าจะไม่ให้อนุญาตผู้พูดกระทำในสิ่งที่ขออนุญาต เนื่องจากสิ่งที่ผู้พูดจะกระทำเป็นเรื่องส่วนบุคคล ดังนั้นการห้ามไม่ให้ผู้พูดกระทำในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควรและเป็นเรื่องแปลก ทั้งนี้ การที่ผู้พูดในประโยคที่ (262) และ (263) ขอไม่ใช้ไมโครโฟนและขอนั่งบรรยาย โดยให้เหตุผลว่า “ไม่ถนัด” และ “ยืนนานๆ ท่าจะไม่ไหว” แสดงให้เห็นว่าผู้พูดเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งหากผู้ฟังไม่ยอมให้ผู้พูดกระทำตามสิ่งที่ผู้พูดต้องการผู้ฟังอาจถูกมองว่าเป็นคนใจร้าย เพราะอาจทำให้ผู้พูดในประโยคที่ (262) อาจเกิดความเครียดเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี และผู้พูดในประโยคที่ (263) อาจเกิดความเจ็บป่วยทางร่างกาย เช่น ปวดเข่า ปวดข้อ หรือปวดขา ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ต้องการให้เกิด ซึ่งโดยทั่วไปหากผู้พูดใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายขออนุญาตกระทำการใดสิ่งหนึ่งดังตัวอย่าง ผู้ฟังมักจะตอบรับผ่านอวัจนภาษา เช่น การนิ่งเฉย หรือ การยิ้มกับผู้พูด หากไม่ขัดข้องที่ผู้พูดจะกระทำการที่พูด แต่หากมองว่าตนจะได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น ก็อาจแสดงสีหน้าท่าทาง แต่มักจะไม่เคยพูดกับผู้พูดว่าไม่อนุญาตให้กระทำการดังกล่าว

6.2.2.4 ขอโทษ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำ การแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* ความหมายนี้ เมื่อต้องการแสดงความคิดเห็นที่ต่างไปจากผู้ฟัง แต่เกรงว่าความคิดเห็นที่ต่างออกไปนั้นอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่พอใจ มักพบร่วมกับคำสันธานแสดงความขัดแย้ง *แต่* ดังตัวอย่าง

(264) เพื่อนสนิท: “เธอว่าอันนี้สวยมั๊ย”

ผู้พูด: “ขอโทษนะ แต่เราชอบแบบมีลายมากกว่า อันนั้นมันเรียบเกินไป”
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องกระดาษที่ใช้ในการจัด
นิทรรศการ)

(265) เพื่อน: “เธอเห็นว่าเป็นงัย”

ผู้พูด: “ขอโทษนะ แต่เราว่าตรงนี้มันยังไม่ดีอะ”
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องการเขียนสรุปงานส่งอาจารย์)

(266) เพื่อนรุ่นพี่: “ทำไม ปานนี้ยังไม่มาอีก ก็ไม่รู้”

ผู้พูด: “ขอโทษนะคะพี่... แต่ว่ามันสายมากแล้ว ให้เพื่อนที่ตามไปที่หลังได้มั้ยะ
วันนี้ อาจารย์เช็คชื่อด้วย”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนแสดงความคิดเห็นว่าไม่ควรรอเพื่อนของผู้ฟัง)

(267) ผู้เข้าร่วมประชุม: “ใครมีความเห็นเป็นอย่างอื่นบ้างครับ”

ผู้พูด: “ขอโทษนะ ผมมองว่า...เราควรตั้งบไว้วสูงหน่อยดีกว่า ตั้งสูงไว้หน่อย
เพื่อเหลือเผื่อขาด ดีกว่าไม่พอแล้วต้องมานั่งทำเรื่องเสนอใหม่”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องการตั้งบของบริษัท)

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้ จะพบร่วมกับคำสันธานแสดงความขัดแย้ง หรือไม่เห็นด้วย เช่น แต่ ในประโยคที่ (264) – (266) และ ดีกว่า ในประโยคที่ (267) ที่แสดงว่าสิ่งที่ผู้พูดจะพูดนั้น ขัดแย้งหรือต่างไปจากความเห็นของผู้ฟัง และอาจทำให้ผู้ฟังไม่พอใจ ผู้พูดจึงใช้ ขอโทษ เพื่อขออนุญาตล่วงหน้าก่อนการพูดสิ่งที่ขัดแย้งนั้น โดยผู้พูดในประโยคที่ (264) ใช้ ขอโทษ ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องกระดาษที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ ผู้พูดในประโยคที่ (265) ใช้ ขอโทษ ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องการเขียนสรุปงานส่งอาจารย์ว่ามีบางส่วนที่น่าจะแก้ไข ผู้พูดในประโยคที่ (266) ใช้ ขอโทษ ก่อนแสดงความคิดเห็นว่าไม่ควรรอเพื่อนของผู้ฟัง เนื่องจากเกรงว่าจะเข้าห้องเรียนสาย และผู้พูดในประโยคที่ (267) ใช้ ขอโทษ ก่อนแสดงความคิดเห็นเรื่องการตั้งบของบริษัท

6.2.2.5 ขอโทษ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ผู้พูดจะใช้ ขอโทษ ความหมายนี้ เมื่อต้องการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำหยาบ หรือประชด ดังตัวอย่าง

- (268) ผู้พูด “ขอโทษนะเพื่อน ทำไมมาป่วนนี่”
เพื่อนสนิท: “รตคิดจริงๆนะเธอ รอนานเปล่า โทษที”
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนคำหยาบเพื่อนสนิทเรื่องมาสายกว่าที่นัด)
- (269) ผู้พูด “ขอโทษนะคะ เดินชนอะคะ”
คนแปลกหน้า: “ขอโทษคะ”
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนคำหยาบคนแปลกหน้าที่เดินชน)
- (270) ผู้พูด “ขอโทษนะคะ ถ้าคุณไม่ดื่มเหล้าก็คงไม่เกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้น”
คนแปลกหน้า: -
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนคำหยาบคนแปลกหน้าที่ขับรถฝ่าไฟแดง และชนเพื่อนของผู้พูดเสียชีวิต)
- (271) ผู้พูด “ขอโทษเถอะ ตั้งใจทำมากกว่านี้ได้มัย”
ลูกน้อง: -
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนคำหยาบลูกน้องที่พูดคุยกุยอกล้อกันขณะทำงาน)
- (272) ผู้พูด “ขอโทษนะ ถ้าจะแต่งตัวอย่างนี้ ช่วยเอาเข็มกลัดพระเกี้ยวออกเถอะ”
นักเรียน: -
(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนคำหยาบนักเรียนที่แต่งตัวไม่เรียบร้อยเข้ามาในโรงเรียน)
- (273) ผู้พูด “ขอโทษนะน้อง มีให้เลือกแก่เนี่ยะเธอ”
เจ้าของแผงลอย: “ก็มีเท่าที่เห็นแหละพี่ ของจะมาเพิ่มตอนบ่าย ถ้าว่างก็แวะมาดู

นะครับ”

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนตำหนิผู้ขายว่ามีสินค้าให้เลือกน้อย)

(274) ผู้พูด “ขอโทษนะ งานยุ่ง แต่ไปกินเหล้ากับเพื่อน ได้ทุกวัน ยุ่งมาก”

แฟนหนุ่ม: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนประชดแฟนหนุ่มที่อ้างว่างานยุ่ง)

(275) ผู้พูด “ขอโทษนะ เรามันไม่ใช่คนสำคัญอะไร ไม่ต้องมาสนใจหรอก”

เพื่อนร่วมงาน: -

(ผู้พูดแสดงเจตนาขออนุญาต ก่อนประชดเพื่อนร่วมงาน ที่ปฏิเสธไม่ช่วยทำงานกลุ่ม)

ผู้พูดในประโยคที่ (268) – (275) ต่างใช้คำว่า ขอโทษ ก่อนพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำพูดตำหนิ ในประโยคที่ (268) – (273) และคำพูดประชด ในประโยคที่ (274) – (275) ที่ถือเป็นการละเมิดความรู้สึกของผู้ฟัง เพราะทำให้ผู้ฟังรู้สึกเสียหน้า หรือรู้สึกไม่ดี ดังนั้นจึงใช้ ขอโทษ เพื่อขออนุญาตล่วงหน้า และเกริ่นนำให้ผู้ฟังเตรียมรับมือกับคำพูดเชิงลบที่จะตามมา ผู้พูดในประโยคที่ (268) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนิเพื่อนสนิทเรื่องมาสายกว่าที่นัด ผู้พูดในประโยคที่ (269) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนิคนแปลกหน้าที่เดินชน ผู้พูดในประโยคที่ (270) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนิคนแปลกหน้าที่ขับรถฝ่าไฟแดง และชนเพื่อนของผู้พูดเสียชีวิต ผู้พูดในประโยคที่ (271) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนิลูกน้องที่พูดคุยกหยอกล้อกันขณะทำงาน ผู้พูดในประโยคที่ (272) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนินักเรียนที่แต่งตัวไม่เรียบร้อยเข้ามาในโรงเรียน ผู้พูดในประโยคที่ (273) ใช้ ขอโทษ ก่อนตำหนิผู้ขายว่ามีสินค้าให้เลือกน้อย ผู้พูดในประโยคที่ (274) – (275) ใช้ ขอโทษ ก่อนการพูดประชด เมื่อรู้สึกไม่พอใจกับการกระทำของผู้ฟังเช่น ในประโยคที่ (274) หรือเสียใจกับการกระทำบางอย่างของผู้ฟัง เช่น ในประโยคที่ (275) และต้องการบอกให้ผู้ฟังรู้ว่าตนรู้สึกอย่างไร โดยเลือกที่จะประชดแทนการบอกผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา แต่ก็เกรงว่าคำพูดประชดนั้นอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ผู้พูดจึงใช้ ขอโทษ ก่อนการประชดนั้น กล่าวคือ ผู้พูดในประโยคที่ (274) ใช้ ขอโทษ ก่อนประชดแฟนที่ไม่มีเวลาให้ และผู้พูดในประโยคที่ (275) ใช้ ขอโทษ ก่อนประชดเพื่อนร่วมงานที่ไม่เห็นความสำคัญของผู้พูด

6.2.3 ขอโทษ ใช้สื่อความหมายเรียกความสนใจ

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ใช้เป็นคำพูดเรียกความสนใจ ดังตัวอย่าง

- (276) ผู้พูด: “ขอโทษครับ”
เพื่อนรุ่นพี่: “อ๊วย มากคนแรกเลยนะเนี่ย เชิญเลยๆ”
- (277) ผู้พูด: “ขอโทษ นะครับ”
เจ้าของร้าน: “ขอโทษค่ะ ไม่ทราบวันนี้จะรับอะไรดีคะ”
- (278) ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ มีใครอยู่มั๊ย”
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด: “วันนี้ห้องสมุดปิดครึ่งวันนะคะ”

การใช้ *ขอโทษ* ในสถานการณ์ข้างต้น เหมือนกับคำว่า *sumimasen* ในภาษาญี่ปุ่นที่ อิเคดะพบว่าใช้เป็นคำเรียกความสนใจจากผู้ฟัง (attention-getting device) โดยผู้พูดในประโยคที่ (276) – (278) ต่างใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจจากผู้ฟังก่อนเริ่มการสนทนา พบในสถานการณ์ที่ผู้พูดต้องการเริ่มการสนทนา แต่ไม่แน่ใจว่าผู้ฟังอยู่ในสถานที่นั้นๆ หรือไม่ หรือเมื่อผู้พูดมองเห็นผู้ฟัง แต่ผู้ฟังไม่รู้ว่าผู้พูดอยู่ในสถานที่นั้น เช่น ในประโยคที่ (276) ผู้พูดได้รับเชิญให้มาร่วมงานวันปีใหม่ที่จัดขึ้นที่บ้านของผู้ฟัง จึงมั่นใจว่าผู้ฟังอยู่ในบ้าน แต่มองไม่เห็นผู้ฟัง เพราะผู้ฟังกำลังเตรียมอาหารอยู่ในครัว ผู้พูดจึงใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจ ในประโยคที่ (277) ผู้พูดซึ่งเป็นลูกค้าไม่แน่ใจว่าร้านค้าที่ต้องการใช้บริการปิด หรือเปิดอยู่ และมีพนักงานอยู่ในร้านหรือไม่ จึงใช้คำว่า *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจ และในประโยคที่ (278) ผู้พูดซึ่งเป็นนักศึกษาต้องการใช้บริการในห้องสมุด และคิดว่าน่าจะมีบรรณารักษ์อยู่ด้านใน เพราะไม่ใช่วันหยุด แต่เนื่องจากมองไม่เห็นบรรณารักษ์ ผู้พูดจึงใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจ

หลังจากที่ผู้พูดพูดจบ ถ้าผู้ฟังอยู่ในสถานที่นั้นๆ ผู้ฟังจะเริ่มปรากฏตัวตรงหน้าผู้พูด และเริ่มการสนทนากับผู้พูดดังเช่นในตัวอย่างข้างต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากจะใช้สื่อความหมายว่าผู้พูดต้องการที่จะเริ่มการสนทนาแล้ว *ขอโทษ* ความหมายนี้ยังใช้เพื่อบอกให้ผู้ฟังรู้ว่า ผู้พูดอยู่ในสถานที่นั้น เป็นการประกาศความมีตัวตนของผู้พูด เพื่อที่ผู้ฟังจะได้แสดง

ความมีตัวตนของผู้ฟังเช่นกัน หากอยู่ในสถานที่แห่งนั้นโดยการปรากฏตัวต่อหน้าผู้พูด หรือมาพร้อมกับเริ่มการสนทนา ทั้งนี้เนื่องจากการสนทนากับผู้พูดโดยไม่ให้ผู้พูดเห็นหน้า ไม่ใช่วิธีการสื่อสารของคนในสังคมไทย ดังนั้นจึงไม่เคยพบว่าหากผู้ฟังอยู่ในสถานที่แห่งนั้น ผู้ฟังจะพูดตอบรับและเริ่มการสนทนาโดยไม่แสดงตัวต่อหน้าผู้พูด

6.2.4 ขอโทษ ใช้สื่อความหมายจบการสนทนา

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ใช้เป็นคำพูดเพื่อยุติการสนทนา ดังตัวอย่าง

(279) เพื่อนสนิท: “แก ฟังฉันอยู่รีเปล่า”

ผู้พูด: “โทษนะแก ไว้ค่อยโทรหา ฉันกำลังเขียนรายการอยู่หนะ ต้องส่งพรุ่งนี้แล้ว”

(280) คนแปลกหน้า: “เฮ้ย จำเราได้เปล่า”

ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ สงสัยจำคนผิด”

(281) คนแปลกหน้า: “สวัสดิ์คะ รบกวนเรียนสายคุณยุพินคะ”

ผู้พูด: “ขอโทษนะคะ ที่นี่ไม่มีคนชื่อนี้คะ”

ผู้พูดในประโยคที่ (279) – (281) ใช้ ขอโทษ เป็นคำพูดเพื่อบอกผู้ฟังว่าตนเองต้องการยุติการสนทนาที่กำลังดำเนินอยู่ โดยหลังจากที่พูดจบ การสนทนาระหว่างผู้พูดผู้ฟังจะยุติลง เนื่องจากทั้งผู้พูดและผู้ฟังรับรู้ร่วมกันว่าการใช้ ขอโทษ ความหมายนี้คือรูปภาษาตายตัวที่สุภาพซึ่งใช้แสดงว่าผู้พูดไม่ต้องการสนทนากับผู้ฟังอีกต่อไป ดังนั้นจึงไม่เคยพบว่าผู้ฟังจะยังคงพูดต่อไปเรื่อยๆ หลังจากที่ใช้ ขอโทษ ความหมายนี้ ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้จึงคล้ายคลึงกับ ขอโทษ ที่สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธในหัวข้อ 6.2.2.2 ในแง่ที่ผลที่เกิดขึ้นหลังจากที่พูด กล่าวคือต่างทำให้การสนทนาที่กำลังดำเนินอยู่นั้นยุติลง แต่ผู้พูดในประโยคข้างต้น สื่อเจตนาต้องการยุติการสนทนา ไม่ได้สื่อเจตนาปฏิเสธคำร้อง ข้อเสนอหรือคำชวนของผู้ฟัง อีกทั้ง ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้ยังไม่ได้เกิดในคำพูดผลัดที่ 2 ของการผลัดกันพูดที่เกิดคู่กัน คือ การขอร้อง ชักชวน หรือยื่นข้อเสนอ และการปฏิเสธคำขอร้อง คำ

ชวน หรือข้อเสนอเหมือนกับ *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายเกี่วกับการปฏิเสธ เพราะผู้ฟังไม่ได้เสนอหรือชักชวนให้ผู้พูดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

6.3 ความหมายทางสังคมของคำว่า *ขอโทษ*

การหาความหมายทางสังคมของคำว่า *ขอโทษ* ทำได้โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกใช้รูปแบบกับตัวแปรทางสังคมที่นำมาทดสอบ โดยพิจารณาว่าการเลือกใช้รูปแบบ [ขอโทษ] [โทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] [กราบขอประทานโทษ] และ [กราบขออภัย] แปรไปตามตัวแปรทางสังคมที่นำมาทดสอบหรือไม่ ซึ่งได้แก่ 1) ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง คือความสนิทสนม สถานภาพทางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และบทบาททางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และ 2) ความเป็นทางการ โดยจะนำเสนอตารางแสดงความถี่ในการปรากฏของรูปแบบ จำแนกตามตัวแปรทางสังคมโดยภาพรวม และจำแนกตามตัวแปรทางสังคมแต่ละตัว ไปตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อความที่มีคำว่า *ขอโทษ* จำนวนทั้งสิ้น 453 ข้อความ พบความถี่ในการปรากฏของรูปแบบทั้งหมดดังนี้

ตารางที่ 6.1 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแบบของคำว่า *ขอโทษ*

รูปแบบ	อัตราร้อยละของรูปแบบที่พบ							รวม
	[ขอโทษ]	[โทษ]	[ขอประทานโทษ]	[ขออภัย]	[กราบขอโทษ]	[กราบขออภัย]	[กราบขอประทานโทษ]	
ความถี่	404	19	15	5	4	4	2	453
ร้อยละ	89.1	4.2	3.3	1.1	0.9	0.9	0.5	100

ตารางที่ 6.1 แสดงให้เห็นภาพรวมการใช้คำว่า *ขอโทษ* ของผู้พูดว่านิยมใช้ [ขอโทษ] มากที่สุด รองลงมาคือ [โทษ] และ [ขอประทานโทษ] คิดเป็นร้อยละ 89.1 ร้อยละ 4.2 และร้อยละ 3.3 ตามลำดับ ส่วนรูปแบบอื่นพบได้น้อยเท่าๆกัน โดยอยู่ระหว่างร้อยละ 0.5 ถึงร้อยละ 1.1 ความถี่ในการปรากฏของรูปแบบทั้งหมดนี้ นำมาแสดงจำแนกตามรูปแบบตัวแปร

ทางสังคม คือ ความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง สถานภาพทางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง บทบาทของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ใช้ภาษาได้ ดังตารางที่ 6.2 ถึง 6.5

ตารางที่ 6.2 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า ขอ โทษ จำแนกตาม
ความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง	อัตราร้อยละของรูปแปรที่พบ							รวม
	[ขอโทษ]	[โทษ]	[ขอประทานโทษ]	[ขออภัย]	[กราบขอโทษ]	[กราบขออภัย]	[กราบขอประทานโทษ]	
สนิทสนม	89.3	10.7	0	0	0	0	0	100
ไม่สนิทสนม	92.2	3.1	2.3	0	0.8	0.8	0.8	100

ตารางที่ 6.2 แสดงให้เห็นว่า [ขอโทษ] คือรูปแปรที่ผู้พูดนิยมใช้มากที่สุด เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล ทั้งในกรณีที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกับผู้ฟัง คิดเป็นร้อยละ 89.3 และร้อยละ 92.2 ตามลำดับ รองลงมาคือ [โทษ] คิดเป็นร้อยละ 10.7 และร้อยละ 3.1 ตามลำดับ โดยในกรณีที่สนิทสนมกัน รูปแปรที่ผู้พูดเลือกใช้ได้จะมีอยู่อย่างจำกัด คือ เฉพาะ [ขอโทษ] และ [โทษ] เท่านั้น ต่างจากกรณีที่ไม่สนิทสนม ที่ผู้พูดสามารถใช้ได้ทุกรูปแปรยกเว้น [ขออภัย] ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในกรณีที่สนิทสนมกัน ผู้พูดมีความเคร่งครัดในการเลือกใช้รูปแปรมากกว่าเมื่อไม่สนิทสนมกัน โดยผู้พูดไม่สามารถใช้ [ขอโทษ] และ [โทษ] แทนที่กันได้ เนื่องจากพบอัตราการใช้แตกต่างกันอย่างมาก คิดเป็นร้อยละ 89.3 และร้อยละ 10.7 ตามลำดับ ต่างจากกรณีที่ไม่สนิทสนมกันที่ผู้พูดสามารถใช้รูปแปรได้หลายรูปมากกว่า ทั้งยังสามารถใช้ [กราบขอโทษ] [กราบขออภัย] และ [กราบขอประทานโทษ] แทนที่กันได้ โดยยังคงเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากพบอัตราการใช้เท่ากัน

ในกรณีที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นแบบไม่สมมูล พบอัตราร้อยละในการปรากฏของแต่ละรูปแปร ดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า *ขอโทษ* จำแนกตาม
สถานภาพทางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง	อัตราร้อยละของรูปแปรที่พบ							รวม
	[ขอ โทษ]	[โทษ]	[ขอ ประทาน โทษ]	[ขอ อภัย]	[กราบ ขอ โทษ]	[กราบ ขอ อภัย]	[กราบ ขอ ประทาน โทษ]	
ผู้พูดสูงกว่า	100	0	0	0	0	0	0	100
ผู้พูดต่ำกว่า	88	0	4.0	2.0	4.0	2.0	0	100

ตารางที่ 6.3 แสดงให้เห็นว่า [ขอโทษ] คือรูปแปรที่ผู้พูดนิยมใช้มากที่สุด เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล ทั้งกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า และต่ำกว่าผู้ฟัง คิดเป็นร้อยละ 100 และร้อยละ 88 ตามลำดับ โดยในกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า [ขอโทษ] คือ รูปแปรเดียวที่ผู้พูดเลือกใช้ ต่างจากกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าที่ผู้พูดสามารถใช้ได้ทุกรูปแปรยกเว้น [โทษ] และ [กราบขอประทานโทษ] ซึ่งแสดงว่าในกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า ผู้พูดมีความเคร่งครัดในการเลือกใช้รูปแปรมากกว่า ต่างจากกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าที่สามารถใช้รูปแปร [ขอประทานโทษ] และ [กราบขอโทษ] แทนกันได้ และสามารถใช้ [ขออภัย] และ [กราบขออภัย] แทนกันได้ โดยยังคงเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากพบอัตราการใช้เท่ากันคือ ร้อยละ 4 และร้อยละ 2 ตามลำดับ

ในกรณีที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นแบบเป็นกลาง พบอัตราร้อยละในการปรากฏของแต่ละรูปแปร ดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า *ขอโทษ* จำแนกตาม
บทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง

ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง	อัตราร้อยละของรูปแปรที่พบ							รวม
	[ขอ โทษ]	[โทษ]	[ขอ ประทาน โทษ]	[ขอ อภัย]	[กราบ ขอ โทษ]	[กราบ ขอ อภัย]	[กราบ ขอ ประทาน โทษ]	
ผู้พูดเป็นผู้ให้ บริการ	73.3	4.5	11.1	6.7	0	2.2	2.2	100
ผู้พูดเป็น ผู้รับบริการ	81.3	18.7	0	0	0	0	0	100

ตารางที่ 6.4 แสดงให้เห็นว่า [ขอโทษ] คือรูปแปรที่ผู้พูดนิยมใช้มากที่สุด เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง ทั้งในกรณีที่เป็นผู้ให้บริการ และเป็นผู้รับบริการคิดเป็นร้อยละ 73.3 และร้อยละ 81.3 ตามลำดับ โดยในกรณีที่เป็นผู้ให้บริการ ผู้พูดสามารถเลือกใช้รูปแปรได้ทุกขยกเว้น [กราบขอโทษ] ต่างจากกรณีที่เป็นผู้รับบริการ ที่ผู้พูดสามารถใช้เฉพาะ [ขอโทษ] และ [โทษ] เท่านั้น ซึ่งแสดงว่าในกรณีที่เป็นผู้รับบริการ ผู้พูดมีความเคร่งครัดในการเลือกใช้รูปแปรมากกว่าเมื่อเป็นผู้ให้บริการ และไม่สามารถใช้ [ขอโทษ] และ [โทษ] แทนที่กันได้ เนื่องจากพบอัตราการใช้แตกต่างกันอย่างมาก คิดเป็นร้อยละ 81.3 และร้อยละ 18.7 ตามลำดับ ต่างจากกรณีที่เป็นผู้ให้บริการที่สามารถใช้รูปแปรได้หลากหลายมากกว่า ทั้งยังสามารถใช้ [กราบขออภัย] และ [กราบขอประทานโทษ] แทนที่กันได้ โดยยังคงเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากพบอัตราการใช้เท่ากันคือ ร้อยละ 2.2

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังแล้ว งานวิจัยนี้ยังทดสอบตัวแปรทางสังคมเรื่อง ความเป็นทางการของสถานการณ์ โดยพบอัตราร้อยละในการปรากฏของแต่ละรูปแปรดังแสดงในตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5 อัตราร้อยละในการปรากฏของรูปแปรของคำว่า *ขอโทษ* จำแนกตาม
ความเป็นทางการ

ความเป็น ทางการ	อัตราร้อยละของรูปแปรที่พบ							รวม
	[ขอ โทษ]	[โทษ]	[ขอ ประทาน โทษ]	[ขอ อภัย]	[กราบ ขอ โทษ]	[กราบ ขอ อภัย]	[กราบ ขอ ประทาน โทษ]	
ไม่เป็นทางการ	82.4	0	17.6	0	0	0	0	100
เป็นทางการ	91.4	0	4.3	1.4	1.15	1.15	0.6	100

ตารางที่ 6.5 แสดงให้เห็นว่า [ขอโทษ] คือรูปแปรที่ผู้พูดนิยมใช้มากที่สุด เมื่อพูดกับผู้ฟังทั้งในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ คิดเป็นร้อยละ 82.4 และร้อยละ 91.4 ตามลำดับ โดยในกรณีที่พูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ผู้พูดจะเลือกใช้รูปแปรเพียง 2 รูปคือ [ขอโทษ] และ [โทษ] ต่างจากกรณีที่พูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการที่ผู้พูดสามารถใช้ได้ทุกรูปแปรยกเว้น [โทษ] ซึ่งแสดงว่าเมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ผู้พูดมีความเคร่งครัดในการเลือกใช้รูปแปรมากกว่าเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ โดยผู้พูดไม่สามารถใช้ [ขอโทษ] และ [โทษ] แทนที่กันได้ เนื่องจากพบอัตราการใช้แตกต่างกันอย่างมาก คิดเป็นร้อยละ 82.4 และร้อยละ 17.6 ตามลำดับ ต่างจากเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ ที่สามารถใช้รูปแปรได้หลากหลายกว่า ทั้งยังสามารถใช้ [กราบขอโทษ] และ [กราบขออภัย] แทนที่กันได้ โดยยังคงเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากพบอัตราการใช้เท่ากัน คือ ร้อยละ 1.15

6.4 สรุป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้แสดงให้เห็นว่า *ขอโทษ* มีความหมายตรง 2 ความหมาย คือ 1) ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว และ 2) ขอย้ำว่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ ที่จำแนกได้เป็น 2 ความหมายย่อย คือ 2.1) ขอย้ำว่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน และ 2.2) ขอย้ำว่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ ในแง่ความหมายทางวินัยปฏิบัติศาสตร์พบว่า ผู้พูดใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมาย 4 ความหมาย คือ 1) ขอโทษ 2) เกริ่นนำ 3) เรียกความสนใจ และ 4) จบการสนทนา โดย *ขอโทษ* ที่มี

ความหมายตรงว่า ‘ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ใช้สื่อความหมายขอโทษ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการขอร้อง และ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่คุณจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธ เกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่กระทบผู้ฟัง เกริ่นนำการความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง เกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบต่อผู้ฟัง เรียกความสนใจ และจบการสนทนา

ส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่า *ขอโทษ* มี 7 รูปแปร คือ [ขอโทษ] [โทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] [กราบขอประทานโทษ] และ [กราบขออภัย] โดยการเลือกใช้รูปแปรทั้งหมดนี้แปรไปตามปัจจัยทางสังคมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ *ขอโทษ* จึงมีความหมายทางสังคมในมิติการใช้ 2 ความหมาย คือ 1) แปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง ทั้งในแง่ความสนิทสนม สถานภาพทางสังคมของผู้พูดเมื่อเทียบกับผู้ฟัง และบทบาททางสังคมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และ 2) แปรไปตามความเป็นทางการ

ปัจจัยทางสังคมทั้งหมดข้างต้น ไม่เพียงแต่กำหนดการเลือกรูปแปรของคำว่า *ขอโทษ* แต่ยังกำหนดว่าผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อหรือไม่สื่อความหมายใดอีกด้วย โดยพบว่าเมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟัง ผู้พูดจะไม่ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง หรือเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำหยาบ หรือ ประชด ทั้งยังพบว่าเมื่อผู้พูดมีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล ทั้งในกรณีที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าและต่ำกว่าผู้ฟัง ผู้พูดจะไม่ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจ เพื่อจบการสนทนา เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธ และเพื่อเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งนอกจากนี้ยังพบว่าในกรณีที่ผู้พูดผู้ฟังมีความสัมพันธ์กันแบบเป็นกลาง ทั้งในกรณีที่ผู้พูดมีบทบาททางสังคมเป็นผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ผู้พูดจะไม่ใช้ *ขอโทษ* เพื่อจบการสนทนา เพื่อเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้ง และเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำหยาบ หรือ ประชด ทั้งยังพบว่าผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำหยาบ หรือ ประชด ในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ แต่จะใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายอื่นทั้งในสถานการณ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งแสดงว่านอกจากจะคำนึงถึงเจตนาที่ต้องการจะสื่อแล้ว ผู้พูดยังคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษาไปพร้อมกันด้วย

บทที่ 7

บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* เกรงใจ และ ขอโทษ ตามแนวอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ

อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Semantic Metalanguage; NSM) เป็นกรอบแนวคิดที่พัฒนาโดยเว็ชบิกกา (Goddard, 2007) ที่เกิดขึ้นจากความพยายามหาคำศัพท์ที่ไม่มี ความลำเอียงทางวัฒนธรรม (culturally unbiased) เพื่อใช้อธิบายคำสำคัญทางวัฒนธรรมของแต่ละวัฒนธรรม แทนคำศัพท์เดิมที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการศึกษาตามแนววิชาปฏิบัติศาสตร์ชาติพันธุ์ (ethnopragmatics) แบบเดิม เช่น คำว่า *directness, formality, politeness, involvement* และ *face* โดยเว็ชบิกกา (Wierzbicka, 1997) เสนอว่าการพยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการพูดของคนในสังคมเพื่อโยงไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดดั้งเดิมทางวิชาปฏิบัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจในอดีตอย่างกว้างขวางนั้นอาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม เนื่องจากมีข้อเสียอย่างน้อย 2 ประการ คือการเขียนบรรยายด้วยคำศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปที่มีอยู่ในภาษาใดภาษาหนึ่ง ไม่ได้ทำให้คนจากต่างวัฒนธรรมเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น มีมูลเหตุจูงใจในการพูดหรือใช้ภาษาเช่นนั้นอย่างไร ผู้พูดรู้สึกอย่างไรในขณะที่พูด นอกจากนี้คนจากต่างวัฒนธรรมกันอาจรับรู้ความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ต่างกัน

เว็ชบิกกา (Wierzbicka, 1999) เชื่อว่าคำศัพท์ส่วนใหญ่ในทุกภาษา มีความจำเพาะเจาะจงต่อภาษานั้นๆ หรือภาษาในกลุ่มเดียวกัน โดยระบบความหมายในภาษาต่างๆ จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ดังนั้นการใช้คำศัพท์ภาษาหนึ่งในการอธิบายภาษาอื่น ถือเป็น การมองภาษาอื่นนั้น ตามมุมมองของนักวิจัยหรือคนนอกวัฒนธรรม ไม่ใช่การมองภาษาอื่นนั้นตามความเป็นจริง ตามมุมมองของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว เว็ชบิกกา (Wierzbicka, 1991) จึงมองว่าคำศัพท์ *directness, formality, politeness, involvement* และ *face* มีความคลุมเครือ เนื่องจากมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม และบางวัฒนธรรมอาจไม่มีคำเหล่านี้อยู่ การบรรยายวัฒนธรรมด้วยคำศัพท์เหล่านี้จึงทำให้เกิดความลำเอียงทางชาติพันธุ์ (ethnocentric bias) แต่เสนอว่าควรใช้คำศัพท์ที่เป็นอิสระจากภาษาใดภาษาหนึ่ง (language-independent metalanguage) ที่ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง และเสนอว่าในการบรรยายวัฒนธรรม เราควรใช้คำศัพท์ที่เป็นอิสระจากภาษาใดภาษาหนึ่ง (language-independent metalanguage) ที่ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใด

วัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มของคำศัพท์ที่ไม่สามารถให้คำอธิบายหรือให้ความหมายด้วยคำศัพท์อื่นในภาษาได้อีก จำนวน 63 คำ เนื่องจากเป็นหน่วยที่มีความหมายพื้นฐานที่สุดในภาษาแล้ว โดยคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ สามารถรวมกันเป็นวลีและประโยคตามกฎการรวมกัน (combinatorial rules) (คูบทที่ 2 หัวข้อ 2.3)

ชุดของคำศัพท์พื้นฐานและกฎการรวมกันของคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้คือ *ภาษาธรรมชาติ* ที่มีความเป็นสากล ที่พบได้ในทุกภาษา ไม่ใช่เฉพาะในภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงจึงสามารถใช้อธิบายความหมายของคำในภาษาหนึ่ง แล้วแปลข้ามภาษาได้ โดยทำให้คนในภาษาอื่นเข้าใจได้ตรงกัน โดยไม่ทำให้เกิดความหมายที่คลุมเครือ (Goddard and Wierzbicka, 1994, 2002; Wierzbicka, 1996; Peeters and Goddard, 2006; Goddard, 2008) ซึ่งไม่เพียงแต่ใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญในแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังใช้แสดง *กฎทางวัฒนธรรม* (cultural rules) ที่จะถ่ายทอดจากผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ที่สนิทไปยังเด็กในสังคมนั้น หรือที่เวียซบิกกา (Wierzbicka, 2004) เรียกว่า *บทวัฒนธรรม* (cultural scripts) ได้ด้วย (Goddard, 1997) กอดดาร์ด (Goddard, 2000) และเวียซบิกกา (Wierzbicka, 2002) ได้สรุปความหมายของ *บทวัฒนธรรม* ไว้ว่าหมายถึง วิธีในการแสดงให้เห็นข้อตกลงในการใช้ภาษา ที่แสดงให้เห็นบรรทัดฐานที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ค่านิยม หรือการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมนั้นอย่างชัดเจน และแน่นอนด้วยชุดของคำศัพท์พื้นฐานที่เป็นสากล โดยมีแนวคิดพื้นฐานคือวิธีการพูดของคนในแต่ละสังคม จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ (Goddard and Wierzbicka, 2004) บทวัฒนธรรมจึงเทียบได้กับกฎ ข้อสันนิษฐาน หรือความจริงของสังคมนั้นๆ เกี่ยวกับว่าสิ่งใดทำแล้วดี ทำแล้วไม่ดี หรือสิ่งใดที่ทำได้ ทำไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการพูด ในทุกๆ สังคมต่างมีวิธีการพูดที่ดี และไม่ดี เช่นเดียวกับการประพฤติปฏิบัติตนในเรื่องทั่วไป และแม้ไม่ใช่ทุกคนในสังคมนั้นจะเห็นด้วยกับกฎ หรือข้อสันนิษฐานนี้ แต่ทุกคนก็คุ้นเคยกับกฎหรือข้อสันนิษฐานที่ว่าเป็นอย่างดี เพราะกฎที่ว่าก็สะท้อนได้จากภาษาของสังคมนั้นๆ (Wierzbicka, 2003) ดังนั้นการวิเคราะห์วิธีการพูดผ่านคำสำคัญในภาษาหนึ่งๆ จึงสะท้อนให้เห็น บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นๆ ได้ เนื่องจากผู้พูดแต่ละภาษาต่างมีวิธีการคิดที่เฉพาะเจาะจงเป็นเอกลักษณ์ของตน (Wong, 2004a) บทวัฒนธรรมส่วนใหญ่ จึงเขียนแสดงวิธีการพูดของคนในสังคมหนึ่ง แต่บทวัฒนธรรมอาจใช้เพื่อแสดงพฤติกรรมเรื่องอื่นด้วยก็ได้ เช่น งานวิจัยของเอเมกาและบริดเวลด์ (Ameka and Breedveld, 2004) ที่แสดงบรรทัดฐานในการมีปฏิสัมพันธ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในกลุ่มชาติพันธุ์แถบแอฟริกาตะวันตก

มีอยู่ร่วมกัน เช่น บทวัฒนธรรมเรื่องการเสียบขณะรับประทานอาหาร เรื่องการไม่ใช่มือซ้าย และเรื่องการใช้ตัวแทนในการเจรจาเรื่องທີ່คิดว่ามีความสำคัญ

ในการเขียนอธิบายตามกรอบแนวคิดอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติทั้งการเขียนในรูปแบบ *คำอธิบายความหมาย* (semantic explications; lexical explications) และในรูปแบบ *บทวัฒนธรรม* (cultural scripts) จึงใช้เฉพาะชุดของคำศัพท์พื้นฐาน (และอาจใช้โมเลกุลทางความหมาย (semantic molecules) ร่วมด้วย ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการพัฒนา) ที่แสดงในรูปแบบคำ โดยใช้สัญลักษณ์ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ในภาษาอังกฤษ เช่น DO, HAPPEN, NOT, BECAUSE โดยสามารถหาคำที่มีความหมายเหมือนกับคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ในภาษาอื่นได้ด้วย เช่น อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาเกาหลี (Yoon, 2004) หรืออภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาจีน (Ye, 2004b) ดังนั้นการบรรยายด้วยอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติจึงไม่ได้เป็นอิสระจากคำ (ไม่ใช่ word-free) แต่เป็นอิสระในแง่ที่ไม่ขึ้นกับภาษาใดภาษาหนึ่ง (เป็น language-independent) โดยไม่มีทั้งการใช้สัญลักษณ์ทางเทคนิค เช่น อักษรกรีก-โรมัน วงเล็บ ตัวห้อย หรือคำย่อ รวมทั้งคำอื่นๆที่ไม่สามารถหาคำที่มีความหมายเดียวกันได้ในภาษาอื่น

สำหรับประเด็นเรื่องจำนวนของบทวัฒนธรรมในแต่ละสังคม กอดดาร์ด (Goddard, 1997) ให้ความเห็นว่าเราไม่สามารถบอกได้ว่า มีจำนวนบทวัฒนธรรมกี่บทจึงจะสามารถอธิบายวัฒนธรรมนั้นๆ ได้อย่างครอบคลุม แต่ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าน่าจะมีจำนวนมากพอที่จะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนในสังคมนั้นได้ โดยกอดดาร์ดและเวียซบิกกา (Goddard and Wiezbicka, 2004) เสนอว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีบทวัฒนธรรมหลัก ซึ่งเป็นบทวัฒนธรรมที่มีความสำคัญที่สุดของสังคมนั้น เพราะสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมนั้นๆ ในภาพรวม โดยทุกคนในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง แต่อาจปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ส่วนบทวัฒนธรรมอื่นๆนั้นถือเป็นวัฒนธรรมย่อยที่มีความสำคัญรองลงมา ที่พบได้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความเฉพาะเจาะจง และซับซ้อนมากกว่า การเขียนบรรยายกฎการพูดของคนในสังคมหนึ่งๆ แล้วนำเสนอในรูปแบบบทวัฒนธรรม จึงมีข้อดีในแง่ที่สามารถแสดงบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลังสังคมและการใช้ภาษาของคนในสังคมหนึ่งๆ ได้ ทั้งยังทำให้ทราบว่าเพราะเหตุใดผู้พูดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น และวิธีการพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมได้อย่างไร

อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาไทยที่ใช้ในการเขียนบทวัฒนธรรมของคำสำคัญในงานวิจัยนี้ ดัดแปลงมาจากงานวิจัยของทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา (2553) โดยได้ปรับเปลี่ยนคำแปลของคำศัพท์พื้นฐานในภาษาไทยบางคำ เพื่อให้สามารถใช้อธิบาย

ความหมายได้กระชับ และชัดเจนยิ่งขึ้น โดยในกรณีที่คำศัพท์นั้นเป็นคำหลายความหมาย จะแสดงเฉพาะความหมายที่เป็นความหมายพื้นฐานที่สามารถถอดความได้ตรงกับใน ภาษาศาสตร์เท่านั้น ส่วนความหมายอื่นๆของคำดังกล่าวที่ไม่ใช่ความหมายพื้นฐานจะไม่ แสดงไว้ในตาราง ดังปรากฏในตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาศาสตร์และในภาษาไทย
(ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2553)

อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาศาสตร์	อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาไทย
substantives	
1. I,	1. ฉัน
2. YOU,	2. คุณ
3. SOMEONE,	3. บางคน
4. PEOPLE,	4. คนทั่วไป
5. SOMETHING/THING	5. บางอย่าง
6. BODY	6. ร่างกาย
tional substantives	
7. KIND,	7. กลุ่ม
8. PART	8. ส่วน
determiners	
9. THIS,	9. นี้
10. THE SAME,	10. เหมือนกัน
11. OTHER/ELSE	11. อื่น
quantifiers	
12. ONE,	12. หนึ่ง
13. TWO,	13. สอง
14. MUCH/MANY,	14. มาก
15. SOME	15. บ้าง
16. ALL	16. ทั้งหมด
evaluators	
17. GOOD	17. ดี
18. BAD	18. เลว

ตารางที่ 7.1 อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาสากลและในภาษาไทย (ต่อ)

อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาสากล	อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาไทย
descriptors	
19. BIG,	19. ใหญ่
20. SMALL	20. เล็ก
mental predicates	
21. THINK,	21. คิด
22. KNOW,	22. รู้
23. WANT,	23. ต้องการ
23. FEEL,	24. รู้สึก
24. SEE,	25. เห็น
25. HEAR	26. ได้ยิน
speech	
26. SAY,	27. พูด
27. WORDS,	28. คำ
29. TRUE	29. จริง
actions, events, movement, contact	
30. DO,	30. ทำ
31. HAPPEN,	31. เกิดขึ้น
32. MOVE,	32. เคลื่อน
33. OUCH	33. จับ
location, existence, possession, specification	
34. BE (SOMEWHERE),	34. อยู่
35. THERE IS,	35. มี
36. HAVE,	36. มี
37. BE (SOMEONE/SOMETHING)	37. เป็น / คือ
life and death	
38. LIVE,	38. มีชีวิต
39. DIE	39. ตาย

ตารางที่ 7.1 อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาสากลและในภาษาไทย (ต่อ)

อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาสากล	อภิธานเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ ในภาษาไทย
time	
40. WHEN/TIME,	40. เมื่อ/เวลา
41. NOW	41. ตอนนี้
42. BEFORE,	42. ก่อน
43. AFTER,	43. หลัง
44. A LONG TIME,	44. นานมาแล้ว
45. A SHORT TIME,	45. ไม่นานมานี้
46. FOR SOME TIME,	46. บางครั้ง
47. MOMENT	47. ชั่วขณะ
space	
48. WHERE/PLACE,	48. ที่
49. HERE,	49. ที่นี่
50. ABOVE,	50. เหนือ
51. BELOW,	51. ใต้
52. FAR,	52. ไกล
51. NEAR,	53. ใกล้
52. SIDE,	54. ข้าง
53. INSIDE	55. ข้างใน
logical concepts	
56. NOT,	56. ไม่
57. MAYBE	57. อาจ
58. CAN,	58. สามารถ
59. BECAUSE,	59. เพราะ
60. IF	60. ถ้า
intensifier, augmenter	
61. VERY,	61. มาก
62. MORE	62. กว่า
similarity	
63. LIKE/WAY	63. เหมือน

อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาสากลในคอลัมน์ทางซ้ายมือได้มาจากการวิเคราะห์ภาษาที่มาจากต่างตระกูลกัน เช่น ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาชนพื้นเมืองในออสเตรเลีย (Yankunytjatjara) ภาษาแอฟริกันตะวันตก และภาษาฝรั่งเศส ซึ่งต่างสนับสนุนว่าชุดของคำศัพท์ที่กอดคาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard and Wierzbicka, 2002) และกอดคาร์ด (Goddard, 1998) สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นคำศัพท์พื้นฐานนั้น มีความเป็นสากลและพบได้ในทุกภาษาจริง ส่วนอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาไทยในคอลัมน์ทางขวามือได้มาจากการถอดความอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติในภาษาสากลเป็นคำในภาษาไทยที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด

งานวิจัยนี้จะเขียนบรรยายทั้งบทวัฒนธรรมหลัก และบทวัฒนธรรมรอง (ดูบทที่ 2 หัวข้อ 2.5) ทั้งหมดที่เป็นไปได้ของคำสำคัญแต่ละคำ โดยเริ่มจากบทวัฒนธรรมรอง จากนั้นจึงสรุปเป็นบทวัฒนธรรมหลักของคำสำคัญดังกล่าว ต่างจากงานวิจัยอื่นที่ใช้กรอบนี้ที่มักเขียนแสดงเฉพาะบทวัฒนธรรมหลัก เนื่องจากผู้วิจัยมองว่าการเขียนแสดงทั้งบทวัฒนธรรมหลัก และบทวัฒนธรรมรองทำให้เห็นกฎการสื่อสารในสังคมไทยได้ลึกซึ้งกว่าการนำเสนอบทวัฒนธรรมหลักแต่เพียงอย่างเดียว และมองว่าจากการให้คำจำกัดความบทวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้โดยกอดคาร์ด (Goddard, 2006) ที่ว่าบทวัฒนธรรมหลักนั้นมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับคำสำคัญในวัฒนธรรมนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีคิด วิถีพูดหรือความประพฤติกของคนส่วนใหญ่ในสังคมแบบทั่วไปในภาพรวม ต่างจากบทวัฒนธรรมรองที่มีความเจาะจงมากขึ้นกับแต่ละบริบทสถานการณ์ แต่ก็มีความเกี่ยวข้องกับคำสำคัญเช่นเดียวกับบทวัฒนธรรมหลักนั้น แสดงให้เห็นประเด็นว่ากอดคาร์ดไม่ได้มุ่งแสดงว่าบทวัฒนธรรมหลักมีความสำคัญมากกว่าบทวัฒนธรรมรองแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องการแสดงว่าบทวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้มุ่งแสดงรายละเอียดมากน้อยต่างกัน และมีความจำเพาะต่อสถานการณ์แตกต่างกัน

ในประเด็นเรื่องวิธีการเขียนบทวัฒนธรรมพบว่างานวิจัยที่อาศัยกรอบทฤษฎีบทวัฒนธรรมที่ผ่านมามากงานต่างเขียนบทวัฒนธรรมขึ้นจากความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความหมายทางสังคม และความหมายตรง ผู้วิจัยมองว่า การเขียนบทวัฒนธรรมจากความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์เพียงอย่างเดียวมีจุดด้อยอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือ ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางสังคมมีผลต่อวิธีการพูดอย่างไร ซึ่งอาจทำให้ดูเหมือนว่าปัจจัยทางสังคมไม่มีผลต่อวิธีการพูดของผู้พูด ทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้วปัจจัยทางสังคมมีผลต่อการใช้ภาษาของผู้พูด ดังจะเห็นได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 – 6 ที่พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความ

เป็นทางการ มีผลการเลือกใช้คำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* โดยการใช้คำสำคัญเหล่านี้ให้เป็นที่ยอมรับ ผู้พูดจะต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ความสนิทสนม สถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง บทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์

ข้อเสียประการที่ 2 ของการเขียนบทวัฒนธรรมขึ้นจากความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว คือ เป็นการให้น้ำหนักความสำคัญกับความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์มากเกินไป จนดูเหมือนว่าความหมายอีก 2 ประเภทที่เหลือไม่มีความสำคัญ และไม่สามารถสะท้อนให้เห็นกฎการพูดของคนในสังคมได้เลย ซึ่งความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากความหมายทั้ง 3 อย่างนี้มีความสัมพันธ์กัน บทวัฒนธรรมที่เขียนขึ้นจากความหมายทุกแง่มุมจึงน่าจะสะท้อนวิธีการพูดของคนในสังคมได้ชัดเจนกว่าบทวัฒนธรรมที่เขียนขึ้นจากความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจึงเขียนบทวัฒนธรรมจากการประมวลความหมายทุกแง่มุมของคำสำคัญแต่ละคำ เพื่อแสดงกฎการพูดของผู้พูดคนไทยว่า ได้วางข้อตกลงในการใช้ภาษาร่วมกันของคนในสังคมไว้อย่างไรบ้าง และเพราะเหตุใดผู้พูดจึงมีวิธีการพูดเช่นนั้น

ในการเขียนบทวัฒนธรรม ผู้วิจัยเริ่มจากการเขียนบรรยายบทวัฒนธรรมรอง แล้วจึงประมวลบทวัฒนธรรมรองทั้งหมดไปเขียนเป็นบทวัฒนธรรมหลัก โดยจะเขียนบรรยายด้วยชุดคำศัพท์พื้นฐานในภาษาไทยตามตารางที่ 7.1 และคำไวยากรณ์ที่แสดงว่าเหตุการณ์ในคำบรรยายได้เกิดขึ้นแล้ว หรือยังไม่เกิดขึ้น เช่น คำว่า “ได้” “แล้ว” “จะ” ซึ่งแสดงให้เห็นแง่มุมของความหมายตรงได้ว่าคำสำคัญแต่ละคำพบเมื่อพูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วหรือยังไม่เกิดขึ้น ส่วนความหมายทางสังคมจะแสดงไว้ในบทวัฒนธรรมว่าแต่ละความหมายใช้พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์รูปแบบใดกับผู้พูด ซึ่งแสดงด้วยใจความดังนี้ คือ 1) “คนที่เหมือนฉัน” หมายถึง ผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลงับผู้พูด จำแนกเป็น 1.1) “คนที่เหมือนฉัน และรู้สิ่งที่ฉันคิด หรือสิ่งที่ฉันต้องการ” หมายถึง ผู้ที่สนิทสนมกับผู้พูด 1.2) “คนที่เหมือนฉัน แต่ไม่รู้สิ่งที่ฉันคิด หรือสิ่งที่ฉันต้องการ” หมายถึง ผู้ที่ไม่สนิทสนมกับผู้พูด 2) “คนที่อยู่ใต้ฉัน” หมายถึง ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้พูด 3) “คนที่อยู่เหนือฉัน” หมายถึง ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด และในกรณีที่ความหมายนั้นๆ ใช้พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์กับผู้พูดได้ทุกรูปแบบ จะใช้ใจความ “บางคน” โดยจะถือว่าความหมายของแต่ละคำสำคัญที่ผู้พูดใช้พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมจะพบได้เช่นเดียวกับเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ ทำนองเดียวกับความหมายที่ผู้พูดใช้พูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม

ที่จะพบได้เช่นเดียวกับเมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งวิธีการเขียนบรรยายแบบนี้ต่างจากที่พบในงานวิจัยอื่น

บทวัฒนธรรมของทุกความหมายของคำสำคัญทั้งหมดเหมือนกันในประเด็นหลักๆ คือ 1) มีจำนวนใจความอยู่ระหว่าง 7 – 12 ใจความ ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนทางความหมาย 2) มีใจความที่ (1) เหมือนกันว่า”คนทั่วไป คิด ว่า:” เพื่อแสดงว่าบทวัฒนธรรม คือการบรรยายความหมายจากมุมมองของผู้พูดว่าเพราะเหตุใดจึงพูดเช่นนั้น (Goddard, 2002) ซึ่งแสดงให้เห็นวิธีการคิด และวิธีการพูดของคนในแต่ละสังคม (Wierzbicka, 2004) 3) มีใจความที่แสดงข้อตกลงของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยว่าการพูดเช่นใดดี และการพูดเช่นใดไม่ดี คือ “มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:” และ “มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้” ตามลำดับ โดยใจความสุดท้ายของทุกความหมายของทุกคำสำคัญคือ “มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้” และ 4) คำพูดที่ผู้พูดควรพูด ซึ่งเขียนไว้ในเครื่องหมายอัฒประกาศ “_” จะเขียนบรรยายด้วยคำศัพท์ที่แสดงกริยาสำคัญ 2 คำ คือ *ต้องการ* และ *รู้สึก*

งานวิจัยนี้ยังต่างจากงานวิจัยอื่นในประเด็นสำคัญ คือ มีการนำบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นไปทดสอบความถูกต้องกับเจ้าของภาษาว่าเข้าใจความหมายของคำสำคัญที่เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมหรือไม่ ก่อนสรุปว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญแต่ละคำ โดยมองว่าหากบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเป็นความหมายของคำสำคัญของสังคมหนึ่งๆ อย่างแท้จริง ผู้ที่พูดภาษานั้นและอาศัยอยู่ในสังคมนั้น ก็น่าจะเข้าใจบทวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งการทดสอบเช่นนี้มีข้อดีในแง่ที่ทำให้มั่นใจได้ว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญที่ต้องการศึกษาในสังคมนั้นๆอย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นเพียงการกล่าวอ้างของผู้วิจัยในฐานะเจ้าของภาษาแต่เพียงผู้เดียว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ที่เขียนขึ้นจากความหมายทุกแง่มุมของคำสำคัญแต่ละคำที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 – 6 ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยหลากหลายอาชีพ เพื่อทดสอบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจหรือไม่ว่าบทวัฒนธรรมทั้งหมดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คือบทวัฒนธรรมของคำสำคัญใด (ดูภาพที่ 3.2 ตัวอย่างแบบทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรม) ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปในหัวข้อ 7.1

7.1 ผลทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ*

ก่อนสรุปว่าบทวัฒนธรรมทั้งหมดที่สร้างขึ้นคือความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ผู้วิจัยได้นำบทวัฒนธรรมทั้ง 15 บท (ซึ่งจำแนกเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* จำนวน 4 บท คำว่า *เกรงใจ* จำนวน 3 บท และคำว่า *ขอโทษ* อีกจำนวน 8 บท) ที่เขียนขึ้นจากความหมายทุกแง่มุมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน จำนวน 50 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามว่า บทวัฒนธรรมจำนวน 15 บทที่สร้างขึ้นจากความหมายในการใช้ของคำสำคัญทั้งหมดคือความหมายของคำสำคัญคำใด (ดูตัวอย่างแบบทดสอบความถูกต้องของบทวัฒนธรรม ในหัวข้อ 3.4) โดยจะถือว่าบทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างอ่านแล้วแสดงความคิดเห็นว่าเป็นความหมายของคำสำคัญได้ ตรงกับที่ผู้วิจัยวิเคราะห์เกินกว่าร้อยละ 50 คือบทวัฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำสำคัญคำนั้นๆ ได้ถูกต้องและไม่ต้องปรับแก้แล้ว ส่วนบทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างน้อยกว่าร้อยละ 50 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นความหมายของคำสำคัญคำอื่นซึ่งต่างจากที่ผู้วิจัยคิดไว้ คือบทวัฒนธรรมที่ยังไม่ถูกต้อง และต้องนำกลับไปแก้ไข ซึ่งหากเป็นกรณีหลังเมื่อปรับแก้แล้วก็จะดำเนินตามขั้นตอนเดิมคือนำไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างคนไทยหลากหลายอาชีพอีกครั้งหนึ่ง ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะยอมรับว่าบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ*

เมื่อนำบทวัฒนธรรมทั้งหมดที่สร้างขึ้นไปทดสอบความถูกต้องกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ข้อสรุปว่าบทวัฒนธรรมทั้ง 15 บทไม่ต้องปรับแก้ไขแล้ว เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 อ่านแล้วแสดงความคิดเห็นว่าบทวัฒนธรรมแต่ละบทคือความหมายของคำสำคัญตรงกับผู้วิจัย โดยรายละเอียดความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมทั้ง 15 บท จำแนกตามคำสำคัญแต่ละคำคือ *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แสดงได้ดังตารางที่ 7.2 – 7.4

ตารางที่ 7.2 อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำสำคัญ
ไม่เป็นไร

ลำดับ	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ไม่เป็นไร</i>	อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง		
		<i>ไม่เป็นไร</i>	เกรงใจ	ขอโทษ
1	<i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า 'ไม่ต้องกังวล' ที่ใช้ ในการตอบรับคำขอขอบคุณ	100	0	0
2	<i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า 'ไม่ต้องกังวล' ที่ใช้ ในการปลอบใจ	92.0	2.0	6.0
3	<i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า 'ไม่ต้องกังวล' ที่ใช้ ในการให้อภัย	96.0	4.0	0
4	<i>ไม่เป็นไร</i> ในความหมายว่า 'ไม่ต้องกังวล' ที่ใช้ ในการปฏิเสธ	62.0	34.0	4.0

ตารางที่ 7.2 แสดงภาพความคิดเห็นโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ทั้ง 4 บทโดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างรวม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* และกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นต่างไปจากผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญอื่น คือ *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แล้วแสดงตัวเลขในรูปอัตราร้อยละ ซึ่งได้มาจากการนับจำนวนความถี่ของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คนที่มีต่อบทวัฒนธรรมแต่ละบทแล้วคำนวณเป็นอัตราร้อยละ

ข้อมูลในตารางที่ 7.2 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 ต่างแสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่า บทวัฒนธรรมทั้งหมดเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* โดยบทวัฒนธรรมที่สื่อความหมายตอบรับคำขอขอบคุณ คือ บทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างทุกคนหรือคิดเป็นร้อยละ 100 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* ต่างจากบทวัฒนธรรมที่สื่อความหมายอื่นที่เหลือ คือปลอบใจ ให้อภัย และปฏิเสธ ที่มีกลุ่มตัวอย่างบางคนแสดงความคิดเห็นว่า เป็นบทวัฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 92 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อปลอบใจ คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ส่วนอีกร้อยละ 2 และร้อยละ 6 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 96 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้

ไม่เป็นไร เพื่อให้อภัย คือบทรหัสของคำว่า *ไม่เป็นไร* ส่วนอีกร้อยละ 4 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทรหัสของคำว่า *เกรงใจ* โดยไม่มีกลุ่มตัวอย่างคนใด หรือคิดเป็นร้อยละ 0 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทรหัสของคำว่า *ขอโทษ* และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 62 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่า บทรหัสของการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อปฏิเสธ คือบทรหัสของคำว่า *ไม่เป็นไร* ส่วนอีกร้อยละ 34 และร้อยละ 4 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทรหัสของคำว่า *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ตามลำดับ

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้คำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ต่างใช้ปฏิเสธได้เหมือนกัน แต่ความหมายของการปฏิเสธด้วยคำว่า *ไม่เป็นไร* คล้ายคลึงกับความหมายของการปฏิเสธด้วยคำว่า *เกรงใจ* มากกว่าการปฏิเสธด้วยคำว่า *ขอโทษ* ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงแสดงความคิดเห็นว่า บทรหัสของการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อปฏิเสธ คือบทรหัสของคำว่า *เกรงใจ* มากกว่าที่จะมองว่าเป็นความหมายของคำว่า *ขอโทษ* ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4-6 ที่พบว่าผู้พูดต่างใช้ *เกรงใจ* และ *ไม่เป็นไร* เพื่อปฏิเสธการรับความช่วยเหลือ โดยจะใช้ภายหลังจากที่ผู้ฟังเสนอจะให้ความช่วยเหลือ ชักชวน หรือจะให้สิ่งของ แต่ผู้พูดไม่ต้องการรับความช่วยเหลือ ทำตามคำชวน หรือรับการให้สิ่งของนั้น ต่างจากคำว่า *ขอโทษ* ที่ใช้เพื่อปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือตามคำขอร้อง คำชวน หรือข้อเสนอของผู้ฟัง

ตารางที่ 7.3 อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทรหัสของคำสำคัญ
เกรงใจ

ลำดับ	บทรหัสของคำว่า <i>เกรงใจ</i>	อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง		
		<i>เกรงใจ</i>	<i>ไม่เป็นไร</i>	<i>ขอโทษ</i>
1	<i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการขอบคุณ	100	0	0
2	<i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการปลอบใจ	70.0	20.0	10.0
3	<i>เกรงใจ</i> ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการให้อภัย	80.0	4.0	16.0

ตารางที่ 7.3 แสดงภาพความคิดเห็นโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวิฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ทั้ง 3 บท โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างรวม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่แสดงความเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวิฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญ *เกรงใจ* และกลุ่มที่แสดงความเห็นต่างไปจากผู้วิจัยว่าบทวิฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญอื่น คือ *ไม่เป็นไร* และ *ขอโทษ*

ข้อมูลในตารางที่ 7.3 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 ต่างแสดงความเห็นตรงกับผู้วิจัยว่า บทวิฒนธรรมทั้งหมดเป็นบทวิฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* โดยบทวิฒนธรรมที่สื่อความหมายของคุณ คือ บทวิฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างทุกคน หรือคิดเป็นร้อยละ 100 แสดงความเห็นว่าเป็นบทวิฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ต่างจากบทวิฒนธรรมที่สื่อความหมายอื่น คือปฏิเสธและตอบรับ ที่มีกลุ่มตัวอย่างบางคนแสดงความเห็นว่า เป็นบทวิฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *ขอโทษ* กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 70 แสดงความเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวิฒนธรรมของการใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธ คือบทวิฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ส่วนอีกร้อยละ 20 และร้อยละ 10 แสดงความเห็นว่าเป็นบทวิฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *ขอโทษ* ตามลำดับ ในขณะที่บทวิฒนธรรมที่แสดงความหมายตอบรับ มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 80 แสดงความเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวิฒนธรรมของการใช้ *เกรงใจ* เพื่อตอบรับ คือบทวิฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ส่วนอีกร้อยละ 4 และร้อยละ 16 แสดงความเห็นว่าเป็นบทวิฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *ขอโทษ* ตามลำดับ

ตารางที่ 7.4 อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำสำคัญ
ขอโทษ

ลำดับ	บทวัฒนธรรมของคำว่า <i>ขอโทษ</i>	อัตราร้อยละความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง		
		<i>ขอโทษ</i>	ไม่เป็นไร	เกรงใจ
1	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขอให้ยกโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ใช้ในการขอโทษ	92.0	4.0	4.0
2	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการขออภัย	64.0	2.0	34.0
3	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการปฏิเสธ	90.0	4.0	6.0
4	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจกระทบผู้ฟัง	70.0	18.0	12.0
5	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง	84.0	6.0	10.0
6	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง	100	0	0
7	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเรียกความสนใจ	82.0	6.0	12.0
8	<i>ขอโทษ</i> ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งทีฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการจบการสนทนา	88.0	0	12.0

ตารางที่ 7.4 แสดงภาพความคิดเห็นโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ทั้ง 8 บท โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างรวม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่แสดงความเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญ *ขอโทษ*

และกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นต่างไปจากผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมที่ทดสอบคือความหมายของคำสำคัญอื่น คือ *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ*

ข้อมูลในตารางที่ 7.4 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 ต่างแสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่า บทวัฒนธรรมทั้งหมดเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* โดยบทวัฒนธรรมที่สื่อความหมายเกริ่นนำการพูดถึงสิ่งที่เป็นลบต่อผู้ฟัง คือ บทวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างทุกคน หรือคิดเป็นร้อยละ 100 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *ขอโทษ* ต่างจากบทวัฒนธรรมที่สื่อความหมายอื่นที่เหลือ ที่มีกลุ่มตัวอย่างบางคนแสดงความคิดเห็นว่า เป็นบทวัฒนธรรมที่แสดงความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 92 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่า บทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อขอโทษ คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* โดยมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 4 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และอีกร้อยละ 4 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการขอร้อง คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 2 และร้อยละ 34 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธ คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 4 และร้อยละ 6 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 70 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง คือ บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 18 และร้อยละ 12 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 84 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 6 และร้อยละ 10 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 82 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจ คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 6 และร้อยละ 34 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 88 แสดงความคิดเห็นตรงกับผู้วิจัยว่าบทวัฒนธรรมของการใช้ *ขอโทษ* เพื่อจบการสนทนา คือบทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ส่วนอีกร้อยละ 12 แสดงความคิดเห็นว่าเป็นบทวัฒนธรรมของคำ

ว่า *เกรงใจ* โดยไม่มีกลุ่มตัวอย่างคนใด หรือคิดเป็นร้อยละ 0 แสดงความเห็นว่าเป็นบทวิطنธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร*

ข้อมูลในตารางที่ 7.2 – 7.4 แสดงให้เห็นภาพโดยรวมได้ว่าคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* มีความซ้อนเหลื่อมกันในทางความหมายกันอยู่ค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความเห็นว่าบทวิطنธรรมที่สื่อความหมายของคำสำคัญคำหนึ่งคือความหมายของคำสำคัญอีก 2 คำที่เหลือ โดยผลทดสอบความถูกต้องของบทวิطنธรรมที่สื่อความหมายปฏิเสธของคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ในตารางที่ 7.3 และ 7.4 แสดงให้เห็นว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายปฏิเสธ มีความหมายคล้ายคลึงกันมากกว่า *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธ อย่างไรก็ตามบทวิطنธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายตอบรับ กลับแสดงว่า *เกรงใจ* มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า *ขอโทษ* มากกว่า *ไม่เป็นไร* ทำนองเดียวกับในตารางที่ 7.4 ที่แสดงความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทวิطنธรรมของคำสำคัญ *ขอโทษ* ที่แสดงให้เห็นว่าในบทวิطنธรรมบางบท กลุ่มตัวอย่างก็แสดงความเห็นว่า เป็นบทวิطنธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* มากกว่า *เกรงใจ* แต่ในบางบทกลุ่มตัวอย่างกลับแสดงความเห็นว่า เป็นบทวิطنธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* น้อยกว่า *เกรงใจ* และด้วยร้อยละที่ใกล้เคียงกัน ยกเว้นในบทวิطنธรรมที่สื่อความหมายเกริ่นนำการขออภัย ที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความเห็นว่า เป็นความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* น้อยกว่า *เกรงใจ* ค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า คำคู่ใดในทั้ง 3 คำนี้มีความหมายเหมือนกันมากกว่าอีกคำหนึ่ง เนื่องจากคำทั้ง 3 คำนี้สื่อความหมายแตกต่างกัน ยกเว้นกรณีความหมายที่คำทั้ง 3 คำนี้สื่อความหมายได้คล้ายคลึงกัน เช่น ความหมายปฏิเสธและเกริ่นนำการปฏิเสธ ที่สามารถระบุได้ว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายปฏิเสธ มีความหมายคล้ายคลึงกันมากกว่า *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธ แต่สิ่งที่สามารถสรุปได้ก็คือ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* มีความซ้อนเหลื่อมกันทางความหมาย

7.2 บทวิطنธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ในภาษาไทย

ผลการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* ในบทที่ 4 ทั้งความหมายตรงความหมายทางวินัยปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคม ที่เขียนแสดงในรูปบทวิطنธรรม และผ่านการทดสอบความถูกต้องจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

7.2.1 ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปลอบใจ

ผู้พูดคนไทยใช้ ไม่เป็นไร ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ เพื่อปลอบใจผู้ฟังที่สนิทสนมกัน ภายหลังจากที่ผู้ฟังได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว หรือกำลังจะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง โดยในกรณีที่ผู้พูดปลอบใจผู้ฟังเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว ผู้พูดมักใช้ ไม่เป็นไร ร่วมกับคำพูด ไม่ต้องคิดมาก หรือ อย่าคิดมาก เพื่อโน้มน้าวผู้ฟังว่าเหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นแล้ว และไม่สามารถย้อนเวลาไปแก้ไขเหตุการณ์นั้นได้ ผู้ฟังจึงไม่ควรคิดวนเวียนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอีก เช่น การพูดปลอบใจเพื่อนที่รู้สึกเสียใจเพราะสอบเอ็นทรานซ์ไม่ผ่านว่า “ไม่เป็นไร ไม่ต้องคิดมาก ปีหน้าสอบใหม่ เรียนไปก่อนปีนี้” ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปลอบใจ เขียนแสดงในรูปแบบทิวทัศน์ธรรมได้ดังภาพที่ 7.1

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ บางอย่าง ได้ เกิดขึ้น หรือ จะ เกิดขึ้น กับ คน ที่ เหมือน ฉัน
และ รู้ สิ่ง ที่ ฉัน คิด หรือ สิ่ง ที่ ฉัน ต้องการ
- (3) มัน ดี ถ้า ฉัน พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) ‘สิ่ง นี้’ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (5) สิ่ง นี้ จะ เกิดขึ้น หรือ ได้ เกิดขึ้น แล้ว
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้’
- (7) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พุด เช่น นี้

ภาพที่ 7.1 บทวิเทศธรรมของคำว่า ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปลอบใจ

การที่พบว่าผู้พูดจะใช้ ไม่เป็นไร เพื่อปลอบใจผู้ฟังที่สนิทสนมกันเท่านั้น แต่จะไม่ใช้เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์รูปแบบอื่น ซึ่งให้เห็นว่าการปลอบใจคือหน้าที่ที่ผู้พูดควรกระทำให้กับผู้ที่สนิทสนมกัน ส่วนในแง่ที่ผู้ฟังเองก็ควรแสดงความไว้วางใจโดยเล่าเรื่องส่วนตัวที่ทำให้ไม่สบายใจให้ผู้สนิทสนมกันฟัง การปลอบใจจึงเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยทำให้ผู้พูดผู้ฟังสามารถรักษาระดับความสัมพันธ์แบบสนิทสนมกันเอาไว้ได้ ไม่เป็นไร จึงเป็นรูปภาษาที่แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดผู้ฟังมีความสัมพันธ์แบบสมดุล และสนิทสนมกันทั้งยัง

แสดงให้เห็นว่าการแสดงความรู้สึกทางลบ เช่น ท้อแท้ วิตกกังวล ผิดหวัง เสียใจ หรืออารมณ์ทางลบอื่นๆ กับผู้ที่ไม่สนิทสนมกันคือสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงในสังคมไทย แต่การแสดงอารมณ์ดังกล่าวกับผู้ที่ไม่สนิทสนมกันถือว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำเพื่อถนอมความสัมพันธ์ในฐานะผู้ที่ไม่สนิทสนมกันเอาไว้

7.2.2 ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ

นอกจากจะใช้เพื่อปลอบใจผู้ฟังแล้ว ผู้พูดยังสามารถใช้ ไม่เป็นไร ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ในการปฏิเสธอย่างสุภาพได้อีกด้วย โดยส่วนใหญ่ใช้เป็นคำพูดปฏิเสธการเสนอให้ความช่วยเหลือหรือคำชวนของผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลกับผู้พูด เพื่อแสดงว่าผู้พูดไม่ต้องการรับความช่วยเหลือ หรือทำตามคำชวนนั้น เช่น การพูดปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนบ้านที่จะขับรถไปส่งว่า “ไม่เป็นไรครับ ผมชอบเดินออกกำลังกาย ขอขอบคุณครับ” ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ เขียนแสดงในรูปทิวทัศน์ธรรมได้ดังภาพที่ 7.2

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน ต้องการ จะ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน หรือ กับ ฉัน
- (3) แต่ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คน นี้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน หรือ กับ ฉัน
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (6) ฉัน สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้ หรือ ทำ สิ่ง นี้ แล้ว
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.2 บทวิทัศน์ธรรมของคำว่า ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ

การใช้ ไม่เป็นไร เพื่อปฏิเสธผู้ฟังอย่างสุภาพ แทนการปฏิเสธผู้ฟังโดยตรงไปตรงมาด้วยคำว่า ไม่ แสดงให้เห็นว่าผู้พูด คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟังค่อนข้างมาก ไม่เป็นไร จึงเป็นเครื่องมือที่คนในสังคมใช้เพื่อช่วยถนอมความรู้สึกของคู่สนทนาอีกฝ่ายหนึ่ง ช่วยทำให้

ความสัมพันธ์ของกลุ่มสนทนาเป็นไปในทางบวกและทำให้การสนทนาเป็นไปอย่างราบรื่น และแสดงว่าการปฏิเสธแบบอ้อม คือรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับได้มากกว่าการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา

7.2.3 ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการให้อภัย

ผู้พูดจะใช้ ไม่เป็นไร ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ในการตอบรับคำขอโทษ เพื่อแสดงการให้อภัยผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลกับผู้พูด หลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำความผิดต่อผู้พูดทางตรงหรือทางอ้อม และได้ขอโทษเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ดังกล่าว เช่น การพูดให้อภัยคนแปลกหน้าที่เดินชนและกล่าวขอโทษผู้พูดว่า “ไม่เป็นไร ครับ” ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการให้อภัย เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.3

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน ได้ ทำ บางอย่าง ที่ ไม่ ดี กับ ฉัน
- (3) ถ้า คน นี้ พุด กับ ฉัน หลังจาก ทำ สิ่ง นี้ เช่น นี้:
- (4) “บางอย่าง ที่ ไม่ ดี ได้ เกิด ขึ้น กับ คุณ
- (5) สิ่ง นี้ เกิดขึ้น เพราะ ฉัน ทั้งหมด หรือ บางส่วน
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ดี ถ้า ฉัน พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (9) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (10) สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี
- (11) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (12) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พุด เช่น นี้

ภาพที่ 7.3 บทวัฒนธรรมของคำว่า ไม่เป็นไร ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการให้อภัย

การที่ผู้พูดใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อตอบรับคำขอโทษของผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล สอดคล้องกับสถานการณ์การใช้ภาษาจริง ที่ในแต่ละวันผู้พูดต้องสื่อสารกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลกับผู้พูดมากกว่ากลุ่มอื่น ดังนั้นโอกาสที่จะกระทำความผิดต่อคนกลุ่มนี้จึงมีมากตามไปด้วย คนส่วนใหญ่ในสังคมจึงได้กำหนดรูปแบบการแสดงมารยาททางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับคนกลุ่มนี้เอาไว้โดยเฉพาะว่า หากมีการกระทบกระทั่ง และฝ่ายผู้กระทำผิดได้กล่าวขอโทษ อีกฝ่ายหนึ่งก็ควรให้อภัย ต่างจากการสื่อสารกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลที่มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยกว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่ได้กำหนดรูปแบบการให้อภัยผู้ฟังไว้อย่างเจาะจง แต่เปิดโอกาสให้ผู้พูดเลือกวิธีการดังกล่าวไว้อย่างกว้างๆ ซึ่งในฐานะผู้พูดภาษาไทยคนหนึ่ง ผู้วิจัยตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ว่าผู้พูดส่วนใหญ่จะแสดงการให้อภัยผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าด้วยการนิ่งเฉย ไม่พูดคำใดๆ และจะแสดงการให้อภัยผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าด้วยการให้คำแนะนำ สั่งสอน พูดเรื่องอื่น หรือแสดงอวัจภาษา เช่น การแสดงท่าทีผ่อนคลาย กระทบริบตา หรือพยักหน้า

7.2.4 *ไม่เป็นไร* ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้ในการตอบรับคำขอบคุณ

นอกจากใช้สื่อความหมายทั้งหมดข้างต้นแล้ว ผู้พูดยังใช้ *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ในการตอบรับคำขอบคุณของผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลกับผู้พูด เพื่อแสดงว่าสิ่งที่ผู้พูดได้เสนอที่จะกระทำให้ผู้ฟัง ไม่ใช่เรื่องที่ลำบากอะไรสำหรับผู้พูด ผู้ฟังจึงไม่ควรรู้สึกว่าจะเป็นการรบกวนผู้พูด เช่น การพูดตอบรับคำขอบคุณเพื่อนร่วมงานว่า “*ไม่เป็นไรครับ*” ภายหลังจากที่ผู้พูดได้ช่วยเพื่อนร่วมงานของตน และเพื่อนร่วมงานคนดังกล่าวได้กล่าวขอบคุณผู้พูด *ไม่เป็นไร* ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้เพื่อตอบรับคำขอบคุณ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.4

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ได้ ทำ บางอย่าง ที่ ดี ให้ กับ คน ที่ เหมือน ฉัน
- (3) ถ้า คน นี้ พุด กับ ฉัน หลังจาก ทำ สิ่ง นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ดี กับ คุณ เพราะ สิ่ง นี้”
- (5) ฉัน รู้สึก ดี ที่ คุณ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (6) มัน ดี ถ้า ฉัน พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (7) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (8) สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี
- (9) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (10) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พุด เช่น นี้

ภาพที่ 7.4 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ในความหมายว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ที่ใช้
ในการตอบรับคำขอบคุณ

แนวคิดเบื้องหลังของการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อสื่อความหมายนี้ แสดงให้เห็นความคิดของ
ผู้พูดที่มองว่า การช่วยเหลือผู้อื่นคือ บทบาทหนึ่งที่ตนในฐานะสมาชิกของสังคมสมควร
กระทำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดี และความสามัคคีของคนในสังคม ดังนั้นผู้พูด
จึงคิดว่าการช่วยเหลือเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยที่ผู้พูดสมควรต้องกระทำ

บทวัฒนธรรมย่อยของการใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* ทั้งหมดข้างต้น นำมาเขียนสรุปเป็นบท
วัฒนธรรมหลักของคำว่า *ไม่เป็นไร* เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.6

- (1) เมื่อ บางอย่าง ได้ เกิดขึ้น แล้ว หรือ จะ เกิดขึ้น กับ ฉัน หรือ บางคน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน
- (3) ฉัน จะ พุด กับ คน นี้ หรือ คิด เช่น นี้:
- (4) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (5) ฉัน ไม่ได้ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”

ภาพที่ 7.5 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร*

7.3 บทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ในภาษาไทย

ผลการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *เกรงใจ* ในบทที่ 5 ทั้งความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคม ที่เขียนแสดงในรูปบท วัฒนธรรม และผ่านการทดสอบความถูกต้องจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

7.3.1 *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการตอบรับ

ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ เพื่อตอบรับข้อเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือจะให้สิ่งของจากผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบ สมดุล หรือหรือผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด เช่น การพูดตอบรับความช่วยเหลือ ของเพื่อนร่วมงานที่เสนอจะช่วยผู้พูดหาเพิ่มเอกสารว่า “*เกรงใจ* จังเลยคะ ต้องขอบคุณมาก ๆ นะคะ” *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการตอบรับ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.6

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน ต้องการ จะ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (3) และ ฉัน ต้องการ ให้ คน นี้ ทำ สิ่ง นี้ ให้
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน ต้องการ ให้ คุณ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (6) แต่ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.6 บทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการตอบรับ

ทั้งนี้พบว่าหากตอบรับด้วยคำว่า *เกรงใจ* ผู้พูดจะใช้คำแสดงความขอบคุณ *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* ตามหลังคำว่า *เกรงใจ* เสมอ ตามรูปแบบ “*เกรงใจ แต่ขอบคุณ*” โดยคำว่า *แต่* แสดงให้เห็นว่าผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำสิ่งนั้นให้ แต่ก็รู้สึกไม่ดีที่รบกวนผู้ฟังให้ทำสิ่งนั้น การตอบรับด้วยคำว่า *เกรงใจ* จึงต่างจากการตอบรับด้วยคำอื่น และมีบริบทการใช้ที่จำกัด โดยผู้พูดจะใช้เมื่อตอบรับความช่วยเหลือ ที่คิดว่าหากตอบรับแล้วอาจถือเป็นการรบกวนผู้ฟังเท่านั้น แต่จะไม่ใช้ในกรณีตอบรับความช่วยเหลือที่คิดว่าหากตอบรับแล้วไม่ได้ถือเป็นการรบกวนผู้ฟัง

7.3.2 *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ

นอกจากจะใช้ *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ เพื่อตอบรับแล้ว ผู้พูดยังสามารถใช้ *เกรงใจ* ความหมายนี้เพื่อปฏิเสธข้อเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือจะให้สิ่งของจากผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลทั้งสนิทสนม (หากใช้ปฏิเสธผู้ฟังที่สนิทสนมกัน อาจไม่ใช่การปฏิเสธตามปกติ แต่จะเป็นการปฏิเสธเพื่อแสดงว่า ผู้พูดกำลังไม่พอใจหรือเสียใจจากการกระทำของผู้ฟัง) หรือผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด เช่น การพูดปฏิเสธข้อเสนอของเพื่อนร่วมงานที่จะขับรถไปส่งผู้พูดว่า “*เกรงใจ อะครับ บ้านอยู่คนละทางกันเลย แต่ก็ขอบคุณนะครับ*” *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.7

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน จะ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (3) แต่ ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คน นี้ ทำ สิ่ง นี้
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”
- (7) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.7 บทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการปฏิเสธ

ทุกครั้งที่ใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธผู้ฟัง ผู้พูดจะระบุเหตุผลที่ทำให้ต้องปฏิเสธเสมอ เช่นเดียวกับการปฏิเสธผู้ฟังด้วยคำว่า *ไม่เป็นไร* แต่เหตุผลในการปฏิเสธด้วยคำ 2 คำนี้ต่างกัน กล่าวคือ การปฏิเสธด้วยคำว่า *เกรงใจ* เป็นเพราะผู้พูดรู้สึกไม่ดีที่ต้องรบกวนผู้ฟัง แต่การปฏิเสธด้วยคำว่า *ไม่เป็นไร* เป็นเพราะผู้พูดสามารถกระทำสิ่งนั้นได้ หรือได้กระทำสิ่งที่ผู้ฟังเสนอนั้นแล้ว นอกจากนี้การใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธยังปรับที่จำกัดกว่า กล่าวคือ ผู้พูดจะใช้เมื่อปฏิเสธความช่วยเหลือ ที่คิดว่าหากตอบรับแล้วอาจถือเป็นการรบกวนผู้ฟังเท่านั้น แต่จะไม่ใช้ในกรณีปฏิเสธความช่วยเหลือที่คิดว่าหากตอบรับแล้วไม่ได้ถือเป็นการรบกวนผู้ฟัง

การที่ผู้พูดจะเลือกปฏิเสธผู้ฟังด้วยคำว่า *เกรงใจ* แล้วอาจตามด้วยเหตุผลที่สรุปความโดยรวมได้ว่าผู้พูดไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง ไม่ว่าเหตุผลในการปฏิเสธข้อเสนอนั้นจะเป็นเพราะผู้พูดอึดอัดที่จะตอบรับ หรือไม่ต้องการรบกวนผู้ฟังก็ตาม แต่ไม่ได้แสดงรายละเอียดของเหตุผลอย่างชัดเจนเหมือนอย่างที่พบตามหลังคำว่า *ไม่เป็นไร* และการที่พบว่าผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* ในการปฏิเสธผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน และผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า แต่จะไม่ปฏิเสธผู้ฟังที่สนิทสนมกัน รวมทั้งการที่พบว่าการใช้ *เกรงใจ* ปฏิเสธผู้ฟังที่สนิทสนมกัน ไม่ใช่การปฏิเสธธรรมดา แต่เป็นการปฏิเสธเพื่อต้องการประชด และการที่พบว่าผู้พูดสามารถใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายได้ทั้งตอบรับ และปฏิเสธซึ่งตรงข้ามกันได้ สันนิษฐานว่า *เกรงใจ* คือรูปภาษาที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเป็นคำพื้นฐานที่ควรใช้พูดกันเพื่อมารยาททางสังคม เพื่อแสดงว่าผู้พูดเป็นผู้มีมารยาท มากกว่าจะเป็นรูปภาษาที่แสดงความสนิทสนม ในแง่นี้ *เกรงใจ* จึงเป็นรูปภาษาที่แสดงความเห็นห่างของผู้พูดผู้ฟัง ต่างจากคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่แสดงความสนิทสนมของผู้พูดผู้ฟัง

นอกจากนี้ การที่ผู้พูดสามารถใช้ *เกรงใจ* ตอบรับผู้ฟังทั้งที่สนิทสนมและไม่สนิทสนม แต่มักใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันมากกว่า ยังแสดงให้เห็นว่าผู้พูดสามารถใช้คำว่า *เกรงใจ* เป็นเครื่องมือในการรักษา หรือลดระยะห่างระหว่างตนเองกับผู้ฟังได้ด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้พูดต้องการรักษาระยะห่างระหว่างตนเองกับผู้ฟังเอาไว้ในฐานะผู้ที่ไม่สนิทสนมกัน ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธผู้ฟัง แต่หากผู้พูดต้องการลดระยะห่างระหว่างตนเองกับผู้ฟังในฐานะผู้ที่ไม่สนิทสนมกันให้น้อยลง ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เพื่อตอบรับและตามด้วยการแสดงความขอบคุณ แสดงว่า *เกรงใจ* ที่ใช้เพื่อปฏิเสธและตอบรับ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบไม่สนิทสนมกันระหว่างผู้พูดผู้ฟังในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือหากผู้พูดใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธผู้ฟัง แสดงว่าผู้พูดผู้ฟังไม่สนิทสนมกันค่อนข้างมาก แต่หากผู้พูดใช้ *เกรงใจ* เพื่อตอบรับผู้ฟัง แสดงว่าผู้พูดผู้ฟังไม่สนิทสนมกันเพียงเล็กน้อย และมีโอกาสที่

จะพัฒนาความสัมพันธ์ให้เป็นแบบสนิทสนมมากขึ้น ซึ่งจะสามารถตอบรับผู้ฟังโดยไม่ใช้คำว่า *เกรงใจ* อีกต่อไป (ดูตัวอย่างประโยคในหัวข้อ 5.2.1 และ 5.2.2)

7.3.3 *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการขอขอบคุณ

นอกจากจะใช้เพื่อสื่อความหมายตอบรับ และปฏิเสธผู้ฟังแล้ว ผู้พูดยังใช้ *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงเดี๋ยวกั้นคือ ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ เพื่อขอบคุณผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล หรือผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูดได้ด้วย โดยพบภายหลังจากที่ผู้ฟังได้กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูดไปแล้ว ทำให้ผู้พูดรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณและซาบซึ้งกับการกระทำของผู้ฟัง เช่น การพูดขอบคุณเพื่อนร่วมงานรุ่นพี่ว่า “*เกรงใจ* จึงเลยจะหนูว่ากำลังจะโทรกลับไปหาพอดี ขอขอบคุณพี่มากนะคะ” หลังจากที่เพื่อนร่วมงานคนดังกล่าวได้ช่วยพูดคุยรายละเอียดเรื่องการทำประกันกับลูกค้าของผู้พูดแทนผู้พูด ขณะที่ผู้พูดไม่ได้อยู่ที่โต๊ะทำงาน *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการขอขอบคุณ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.8

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน ได้ ทำ บางอย่าง ที่ ดี ให้ ฉัน
- (3) สิ่ง นี้ ไม่ใช่ ทุก คน ที่ ทำ ได้
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน รู้สึก ดี กับ คุณ เพราะ สิ่ง นี้”
- (6) แต่ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.8 บทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ในความหมายว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ที่ใช้ในการขอขอบคุณ

ทั้งนี้ผู้พูดจะใช้ *เกรงใจ* เพื่อขอบคุณผู้ฟัง ภายหลังจากที่ผู้ฟังได้ลงมือกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้พูด และสิ่งนั้นต้องใช้เวลา หรือความพยายามกว่าจะทำสำเร็จเท่านั้น แต่จะไม่ใช่

เกรงใจ เพื่อขอบคุณผู้ฟัง ภายหลังจากที่ผู้ฟังช่วยเหลือผู้พูดเพียงเล็กน้อย เช่น การกระทำตามมารยาทสังคม ดังนั้นการใช้ *เกรงใจ* เพื่อขอบคุณจึงมีบริบทการใช้ที่จำกัดมากกว่าคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* ที่เป็นคำที่ใช้แสดงเจตนาในการขอบคุณทั่วไป ทั้งยังแสดงระดับความซาบซึ้งได้น้อยกว่าคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* เนื่องจากพบว่าหลังจากขอบคุณด้วยคำว่า *เกรงใจ* แล้ว ผู้พูดจะกล่าวแสดงความขอบคุณซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ตามโครงสร้าง “*เกรงใจ + คำแสดงความขอบคุณ*” ทั้งนี้เป็นเพราะการสื่อความหมายขอบคุณ ไม่ใช่ความหมายหลักของคำว่า *เกรงใจ* โดย *เกรงใจ* ยังใช้เพื่อสื่อความหมายอื่น คือตอบรับ และปฏิเสธได้ด้วย ต่างจากคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* ที่สื่อความหมายหลักในการขอบคุณ ดังนั้นจึงสามารถใช้ในบริบทที่กว้างกว่าคำว่า *เกรงใจ* ทั้งยังสื่อระดับความซาบซึ้งได้มากกว่าคำว่า *เกรงใจ* เนื่องจากผู้พูดสามารถขอบคุณด้วยคำว่า *ขอบคุณ* หรือ *ขอบใจ* โดยไม่เคยพบว่าผู้พูดต้องใช้คำว่า *เกรงใจ* ซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อเพิ่มเจตนาในการขอบคุณ

บทวัฒนธรรมย่อยของการใช้คำว่า *เกรงใจ* ทั้งหมดข้างต้น นำมาเขียนสรุปเป็นบทวัฒนธรรมหลักของคำว่า *เกรงใจ* ได้ดังภาพที่ 7.9

- (1) เมื่อ บางคน จะ ทำ หรือ ได้ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (5) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”

ภาพที่ 7.9 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ*

7.4 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในภาษาไทย

ผลการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ขอโทษ* ในบทที่ 6 ทั้งความหมายตรงความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคม ที่เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรม และผ่านการทดสอบความถูกต้องจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

7.4.1 ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ใช้ในการขอโทษ

ผู้พูดคนไทยใช้ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ภายหลังที่ผู้พูดได้กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟังได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม และแม้ว่าความผิดที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงเล็กน้อย เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การพูดแสดงความรับผิดชอบกับเพื่อนสนิทว่า “โทษที เพื่อน พอดีตื่นสายไปหน่อย” ภายหลังจากที่ผู้พูดมาสายกว่าที่นัด ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ใช้ในการขอโทษ เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรม ได้ดังภาพที่ 7.10

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ บางอย่าง ที่ ไม่ดี ได้ เกิดขึ้น กับ คนอื่น เพราะ นั้น
- (3) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “บางอย่าง ที่ ไม่ดี ได้ เกิด ขึ้น กับ คุณ
- (5) สิ่ง นี้ เกิดขึ้น เพราะ นั้น ทั้งหมด หรือ บางส่วน
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ดี กับ นั้น และ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ดี”
- (8) มัน ไม่ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.10 บทวัฒนธรรมของคำว่า ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ที่ใช้ในการขอโทษ

นอกเหนือไปจากการขอโทษด้วยการพูดคำว่า ขอโทษ แล้ว ผู้พูดยังสามารถแสดงเจตนาขอโทษด้วยรูปแบบอื่น ได้แก่ การเขียนคำขอโทษ หรือการแสดงอวัจนภาษา เช่น การไหว้ หรือการกราบ รวมไปถึงการแสดงเจตนาขอโทษผ่านคนกลาง และฝากไปยังผู้ฟัง ในกรณีที่ผู้พูดอาจไม่มีโอกาสพบผู้ฟังอีกภายหลังจากที่ได้กระทำผิด หรือการที่ยอมรับให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียกับผู้กระทำผิดเป็นผู้กล่าวขอโทษต่อผู้เสียหาย แทนผู้กระทำผิด ซึ่งโดยทั่วไปผู้ฟังจะให้อภัยผู้พูดหลังจากพูดคำว่า ขอโทษ แล้ว ไม่ว่าจะความผิดที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด ดังเช่นเหตุการณ์ที่นางสาวแพรวาขับรถด้วยความเร็วสูง และพุ่งชนรถคู่บนทางด่วน

ทำให้มีผู้เสียชีวิตรวม 9 คน และบาดเจ็บอีกจำนวนหนึ่ง ตามที่เป็นข่าวดังในเดือนมกราคม 2554 ปีที่ผ่านมา ที่พบว่าเมื่อมารดาของนางสาวแพรวาผู้กระทำผิดได้ไปเยี่ยมมารดาของผู้เสียชีวิตรายหนึ่ง และได้ขอโทษมารดาของผู้เสียชีวิตรายนั้น พร้อมกับขอให้ยกโทษให้นางสาวแพรวา ลูกสาวของตน มารดาของผู้เสียชีวิตรายนั้นก็ได้ยกโทษให้

ข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทยให้ความสำคัญกับการใช้ *ขอโทษ* เพื่อแสดงความรับผิดชอบอย่างมาก เนื่องจากมองว่า *ขอโทษ* เป็นคำพูดที่ช่วยเยียวยาความรู้สึกของตนได้ดีที่สุดแม้ในสถานการณ์ที่รุนแรงมากก็ตาม และน่าจะเป็นคำพูดที่ผู้ได้รับความเสียหายต้องการได้ยินมากที่สุดก่อนให้อภัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ผู้ได้รับความเสียหายต้องการมากที่สุดไม่ใช่การชดเชยในรูปสิ่งของ แต่เป็นการเยียวยาในแง่ของจิตใจผ่านคำว่า *ขอโทษ* รวมไปถึงกรณีที่ผู้เสียหายอาจเรียกร้องให้ชดใช้ในรูปสิ่งของ แต่ก็ยังคงเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดพูด *ขอโทษ* ด้วย แต่ไม่เคยพบว่าผู้เสียหายจะเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้เฉพาะค่าเสียหาย โดยไม่ต้อง *ขอโทษ*

แนวคิดเบื้องหลังที่ผู้พูดให้ความสำคัญกับคำว่า *ขอโทษ* ผู้วิจัยคิดว่าอาจเป็นเพราะผู้พูดได้เชื่อมโยงการกล่าวขอโทษ กับการแสดงความกล้าหาญ โดยมองว่าการขอโทษคือการแสดงความกล้าหาญผ่านคำพูด ในแง่ที่กล้ายอมรับว่าตนเองคือผู้กระทำผิดและกล้าที่จะรับผลที่จะตามมา ซึ่งทำให้มองได้ว่า “ความกล้าหาญ” คือค่านิยมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยมองว่าเป็นค่านิยมที่ควรยกย่อง การให้ความสำคัญกับค่านิยมนี้เห็นได้จากหลักฐานทางภาษาที่อยู่ในรูปเนื้อเพลงปลุกใจที่คนไทยส่วนใหญ่คุ้นเคยกันดี เช่น เพลง “ศึกบางระจัน” รวมทั้งท่อนหนึ่งของเนื้อร้องเพลงชาติที่ว่า “ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด” ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงมองว่าการกระทำทุกรูปแบบที่เชื่อมโยงกับความกล้าหาญ รวมไปถึงการขอโทษ ภายหลังจากการกระทำผิดคือสิ่งที่ควรยกย่อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงพบว่า ภายหลังจากที่ผู้กระทำผิดได้ขอโทษผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายส่วนใหญ่จะยอมยกโทษให้สำหรับความผิดที่เกิดขึ้นเสมอ

7.4.2 *ขอโทษ* ที่ใช้ในการเกริ่นนำ

นอกจากจะใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายขอโทษแล้ว ผู้พูดยังใช้ *ขอโทษ* เพื่อสื่อความหมายเกริ่นนำก่อนพูดสิ่งที่ผู้ฟังอาจไม่ต้องการได้ยินได้ด้วย ซึ่งจำแนกได้เป็น 5 ประเภทย่อยตามคำพูดที่ตามมาได้ดังนี้

7.4.2.1 ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการขอร้อง

ขอโทษที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ เป็นคำพูดเกริ่นนำก่อนขอร้องให้ผู้ฟังกระทำ หยุดการกระทำ หรือเปลี่ยนรูปแบบการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ผู้พูดต้องการ โดยผู้พูดสามารถใช้ ขอโทษ ความหมายนี้ เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เช่น การพูดกับคนแปลกหน้าว่า “ขอโทษ นะคะ ขอทางหน่อยค่ะ” เพื่อเกริ่นนำก่อนการขอร้องให้คนแปลกหน้าหลีกเลี่ยงให้ผู้พูด ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการขอร้อง เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.11

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ต้องการ จะ ให้ บางคน ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (3) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน ต้องการ ให้ คุณ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน หลังจาก คำ นี้
- (5) เพราะ ฉัน รู้ว่า คุณ สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน เพราะ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.11 บทวัฒนธรรมของคำว่า ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการขอร้อง

7.4.2.2 ขอโทษ ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการปฏิเสธ

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ ขอโทษ ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ พบภายหลังจากที่ผู้ฟังทั้งที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน ขอร้อง ชักชวน หรือยื่นข้อเสนอบางอย่างให้ผู้พูด แต่ผู้พูดไม่ต้องการทำตามคำขอร้อง ชักชวน หรือข้อเสนอ นั้น ผู้พูดจึงใช้ ขอโทษ เพื่อสื่อความหมายเกริ่นนำ ก่อนการปฏิเสธคำ

ขอร้อง คำชวน หรือข้อเสนอของผู้ฟัง เช่น การพูดปฏิเสธให้ความช่วยเหลือคนแปลกหน้าที่เข้ามาถามทางว่า “ขอโทษครับ คือผมก็ไม่ทราบเช่นกัน เผอิญไม่ใช่คนแถวนี้ ลองถามคนอื่นดูนะครับ” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขอย้ำถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธ เขียนแสดงในรูปแบบทวิทัศนธรรม ได้ดังภาพที่ 7.12

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน ฉัน ต้องการ จะ ทำ บางอย่าง กับ ฉัน
หรือ ต้องการ ให้ ฉัน ทำ บางอย่าง
- (3) แต่ ฉัน ไม่ สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน ไม่ สามารถ ทำ สิ่ง นี้ ได้
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.12 บทวิทัศนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขอย้ำถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการปฏิเสธ

7.4.2.3 *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขอย้ำถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจกระทบผู้ฟัง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขอย้ำถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* ความหมายนี้ ก่อนกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง ซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคลของผู้พูด แต่ผลของการกระทำนั้นอาจรบกวนสิทธิของผู้ฟัง โดยพบว่าผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* ความหมายนี้ในกรณีที่ดินมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ฟัง หรือไม่สนิทสนมกับผู้ฟัง’ เช่น การที่ผู้พูดซึ่งเป็นครู พูดกับนักเรียนก่อนเริ่มการบรรยายว่า “ขอโทษนะ ครูขอไม่ใช่ไมโครโฟน เพราะไม่ถนัด” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขอย้ำถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่น

นำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจกระทบผู้ฟัง เขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.13

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ต้องการ จะ ทำ บางอย่าง กับ ตัวเอง
- (3) แต่ สิ่ง นี้ อาจ ทำให้ บางคน รู้สึก ไม่ ดี
- (4) คน นี้ เป็น คน ที่ อยู่ ได้ นั้น
- (5) หรือ เป็น คน ที่ เหมือน นั้น แต่ ไม่ รู้ สิ่ง ที่ นั้น คิด หรือ สิ่ง ที่ นั้น ต้องการ
- (6) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (7) “ฉัน จะ ทำ บางอย่าง กับ ตัวเอง หลังจาก คำ นี้
- (8) เพราะ สิ่ง นี้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ดี
- (9) แต่ สิ่ง นี้ อาจ ทำให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี
- (10) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (11) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (12) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.13 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่ง
ที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการกระทำ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจกระทบผู้ฟัง

7.4.2.4 *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่ง
ที่ฉันจะพูดหรือทำอาจ
รบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำ การแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่ง
ที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* ความหมายนี้ ก่อนเสนอความเห็น
เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อผู้ฟังทั้งที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน เนื่องจากเกรงว่า
ความเห็นของตนอาจขัดแย้งหรือต่างไปจากความเห็นของผู้ฟัง ดังนั้นเพื่อป้องกันเหตุการณ์
ดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้น จึงใช้คำว่า ใช้ *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำก่อนการพูดสิ่งที่ขัดแย้งนั้น เช่น
การพูดกับเพื่อนสนิทก่อนแสดงความเห็นเรื่องการเขียนสรุปงานส่งอาจารย์ว่า “ขอโทษนะ

แต่เราว่าตรงนี้นั้นยังไม่ดีอะ” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง เขียนแสดงในรูปแบบบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.14

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ต้องการ จะ พูด สิ่ง ที่ ฉัน คิด ให้ คน ที่ เหมือน ฉัน รู้
- (3) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน จะ พูด สิ่ง ที่ ฉัน คิด หลังจาก คำ นี้
- (5) สิ่ง นี้ อาจ ไม่ เหมือน กับ สิ่ง ที่ คุณ คิด
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.14 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง

7.4.2.5 *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำ การพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง

นอกจากจะใช้ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ เพื่อเกริ่นนำการปฏิเสธ เกริ่นนำการกระทำบางอย่างกับตัวเอง และเกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟังแล้ว ผู้พูดยังใช้ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงเดียวกันนี้ พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลทั้งสนิทสนมและไม่สนิทสนม หรือผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้พูด ก่อนที่จะพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำหยาบ และประชด ซึ่งถือเป็นการละเมิดความรู้สึกของผู้ฟัง เพราะทำให้ผู้ฟังรู้สึกเสียหน้า หรือรู้สึกไม่ดี เพื่อเกริ่นนำให้ผู้ฟังเตรียมรับมือกับคำพูดเชิงลบที่จะตามมา เช่น การที่ผู้พูดซึ่งเป็นหัวหน้างานพูดกับลูกน้องว่า “ขอโทษเถอะ ตั้งใจทำมากกว่านี้ได้มัย” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เขียนแสดงในรูปแบบบทวัฒนธรรมได้ดังภาพที่ 7.15

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ต้องการ จะ พูด สิ่ง ที่ ไม่ ดี เกี่ยวกับ บางคน
- (3) คน นี้ เป็น คน ที่ อยู่ ได้ ฉัน หรือ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน จะ พูด สิ่ง ที่ ไม่ ดี เกี่ยวกับ คุณ หลังจาก คำ นี้
- (6) เพราะ สิ่ง นี้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ ดี
- (7) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (8) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (9) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.15 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง

การใช้ *ขอโทษ* เพื่อขออนุญาต ก่อนกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก่อนแสดงความเห็นขัดแย้งหรือพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น การพูดตำหนิ พูดประชด แสดงให้เห็นว่าผู้พูดให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้ฟังค่อนข้างมาก ดังนั้นก่อนจะกระทำหรือพูดสิ่งที่คิดว่าอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* เพื่อขออนุญาตและเกริ่นนำเสมอ คำว่า *ขอโทษ* จึงเป็นคำพูดที่สำคัญของสังคมไทย เพราะเป็นคำพูดที่ทำให้ผู้พูดสามารถพูดสิ่งที่ต้องการได้โดยไม่เกรงว่าจะถูกตำหนิจากผู้อื่นว่าพูดโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น แม้ว่าหลังจากที่ใช้คำว่า *ขอโทษ* และคำพูดที่ตามมาแล้วผู้ฟังจะรู้สึกไม่ดี คนส่วนใหญ่ในสังคมก็จะไม่ตำหนิผู้พูดเท่ากับการไม่ใช้ *ขอโทษ* ในแง่นี้ *ขอโทษ* จึงเป็นคำพูดที่ใช้เพื่อทำให้ผู้พูดพ้นผิด และไม่ต้องรับผิดชอบกับความรู้สึกของผู้ฟัง

7.4.3 *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเรียกความสนใจ

ผู้พูดจะใช้ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออภัยโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ เพื่อเป็นคำพูดเรียกความสนใจจากผู้ฟังที่ทั้งสนิทสนมและไม่สนิทสนมกันก่อน

เริ่มการสนทนา แต่ไม่แน่ใจว่าผู้ฟังอยู่ในสถานที่นั้นๆ หรือไม่ หรือเมื่อผู้พูดมองเห็นผู้ฟัง แต่ผู้ฟังไม่รู้ว่าผู้พูดอยู่ในสถานที่นั้น เช่น เมื่อผู้พูดซึ่งเป็นนักศึกษาต้องการใช้บริการในห้องสมุด และคิดว่าน่าจะมีบรรณารักษ์อยู่ด้านใน เพราะไม่ใช่วันหยุด แต่เนื่องจากมองไม่เห็นบรรณารักษ์ ผู้พูดจึงใช้ *ขอโทษ* เพื่อเรียกความสนใจจากบรรณารักษ์ว่า “ขอโทษนะคะ มีใครอยู่มั๊ย” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเรียกความสนใจ เขียนแสดงในรูปแบบทิวทัศน์ธรรมได้ดังภาพที่ 7.16

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ ฉัน ต้องการ จะ พูด กับ คน ที่ เหมือน ฉัน
- (3) แต่ คน นี้ ไม่ เห็น ฉัน หรือ ฉัน ไม่ เห็น คน นี้
- (4) มัน ดี ถ้า ฉัน พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (5) “ฉัน ต้องการ จะ พูด กับ คุณ หลังจาก คำ นี้
- (6) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (7) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า ฉัน ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.16 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการเรียกความสนใจ

7.4.4 *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการจบการสนทนา

ขอโทษ ที่สื่อความหมายนี้คือ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ใช้เป็นคำพูดเพื่อยุติการสนทนากับผู้ฟังที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกัน เพื่อบอกผู้ฟังว่าตนเองต้องการยุติการสนทนาที่กำลังดำเนินอยู่ เช่น เมื่อผู้พูดพูดกับเพื่อนสนิทที่โทรศัพท์มาหาว่า “*โทษนะแก ไว้ค่อยโทรหา ฉันกำลังเขียนรายการอยู่หนะ ต้องส่งพรุ่งนี้แล้ว*” *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการจบการสนทนา เขียนแสดงในรูปแบบทิวทัศน์ธรรมได้ดังภาพที่ 7.17

- (1) คนทั่วไป คิด ว่า:
- (2) เมื่อ คน ที่ เหมือน นั้น ต้องการ จะ พูด กับ นั้น
- (3) แต่ นั้น ไม่ ต้องการ จะ พูด กับ คน นี้
- (4) มัน ดี ถ้า นั้น พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “นั้น จะ ไม่ พูด กับ คุณ หลังจาก คำ นี้
- (5) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ นั้น และ สิ่ง นี้
- (7) นั้น ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”
- (8) มัน ไม่ ดี ถ้า นั้น ไม่ พูด เช่น นี้

ภาพที่ 7.17 บทวัฒนธรรมของคำว่า *ขอโทษ* ในความหมายว่า ‘ขออภัยต่อโทษที่
สิ่งที่นั้นจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้ในการจบการสนทนา

ทั้งนี้ การที่พบว่าผู้พูดจะใช้รูปภาพบางรูปกับผู้ฟังบางกลุ่ม เช่น การใช้ *ขอโทษ* เพื่อ
เกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง ในกรณีที่ตนมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ฟัง
หรือไม่สนิทสนมกับผู้ฟัง การใช้ *ขอโทษ* ก่อนแสดงความเห็นขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่อง
หนึ่งต่อผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน หรือใช้ *ขอโทษ* ก่อนตำหนิและประชดผู้ฟัง เฉพาะเมื่อผู้พูดมี
สถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ฟัง หรือมีความสัมพันธ์แบบสมมูลทั้งที่สนิท และไม่สนิทกับ
ผู้ฟัง แต่ไม่พบเมื่อพูดกับผู้ฟังกลุ่มอื่น แสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทยให้ความสำคัญกับการ
เลือกใช้คำพูดที่เหมาะสมกับรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง และผู้ฟังเป็นอย่างมาก

บทวัฒนธรรมย่อยที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำว่า *ขอโทษ* ทั้งหมดข้างต้น นำมาเขียนสรุป
เป็นบทวัฒนธรรมหลักของคำว่า *ขอโทษ* ได้ดังภาพที่ 7.18

- (1) ก่อน ทำ บางอย่าง หรือ หลังจาก ทำ บางอย่าง กับ บางคน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน หรือ อยู่ ใต้ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ ได้ ทำ สิ่ง นี้ หรือ จะ ทำ สิ่ง นี้
- (5) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (6) ฉัน ไม่ ต้อง การ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”

ภาพที่ 7.18 บทวิถันธรรมรวมของคำว่า *ขอโทษ*

เมื่อเปรียบเทียบการใช้คำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* พบว่าผู้พูดคนไทยจะใช้ *ขอโทษ* ในบริบทที่หลากหลายมากกว่าคำสำคัญอีก 2 คำ กล่าวคือ ผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม และในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการมากกว่า ตรงข้ามกับ *เกรงใจ* ที่จะใช้พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม และในสถานการณ์ที่เป็นทางการมากกว่า ต่างจาก *ขอโทษ* ที่ผู้พูดใช้พูดกับผู้ฟังที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายกว่า และใช้ได้ทั้งในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ

7.5 ความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ*

ความหมายทุกความหมายของ *ไม่เป็นไร* มีใจความร่วมกัน คือ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่องใหญ่” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” ต่างจากความหมายทุกความหมายของคำว่า *เกรงใจ* ที่มีใจความร่วมกัน คือ “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ/(ได้) ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน” ส่วนความหมายทุกความหมายของ *ขอโทษ* มีใจความร่วมกันคือ “คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ/(เพราะ) สิ่ง นี้” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” ตามลำดับ โดยพบว่าความหมายของ *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* มีใจความร่วมกันคือ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” โดย *ไม่เป็นไร* สื่อความหมายอย่างเจาะจงว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับบางสิ่ง” ในขณะที่ *เกรงใจ* มีความหมายว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด” ต่างจาก *ขอโทษ* ที่มีความหมายแบบทั่วไปว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี” โดยไม่ได้ระบุว่ารู้สึกไม่ดีกับสิ่งใดหรือกับใคร

ความเหมือน และความต่างของใจความของคำสำคัญทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นลักษณะเด่นทางความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* ว่าไม่ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกทางลบ เช่น วิตกกังวล เสียใจ เศร้าใจ ผิดหวัง หรือท้อแท้กับ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับที่พบว่า ผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อปลอบใจ ปฏิเสธ ให้อภัย และตอบรับคำขอโทษของผู้ฟัง โดยทุกครั้งผู้พูดใช้ *ไม่เป็นไร* ไม่ว่าจะเพื่อสื่อความหมายใดก็ตาม ผู้พูดต่างสื่อความหมายหลักเดียวกันคือ ‘ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง’ ต่างจากคำว่า *เกรงใจ* ที่มีลักษณะเด่นทางความหมายคือว่า กล่าวกับผู้ฟังจะรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด ในที่นี้คือการมองว่าผู้พูดรบกวนผู้ฟัง ดังนั้นไม่ว่าจะใช้ *เกรงใจ* เพื่อสื่อความหมายใด ผู้พูดต่างสื่อความหมายหลักเหมือนกันว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด” ในขณะที่เมื่อใช้ *ขอโทษ* ผู้พูดสื่อความหมายหลักว่า ‘ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี’ ซึ่งอาจหมายความรวมถึงทั้งรู้สึกไม่ดีกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกับผู้พูดก็ได้ โดยไม่ได้แสดงความหมายเด่นว่ารู้สึกไม่ดีกับสิ่งใดหรือผู้ใดชัดเจนกว่ากันซึ่งต่างจากคำว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ*

7.6 สรุป

ผู้พูดคนไทยใช้คำว่า *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายประจำว่า ‘ไม่ต้องกังวล’ ในการปลอบใจ ปฏิเสธ ให้อภัย และตอบรับคำขอบคุณ ใช้คำว่า *เกรงใจ* ที่มีความหมายประจำว่า ‘กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง’ ในการตอบรับ ปฏิเสธ และขอบคุณ และใช้คำว่า *ขอโทษ* ที่มีความหมายประจำว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ในการแสดงการขอโทษ ใช้คำว่า *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ในการเกริ่นนำการขอร้อง และใช้คำว่า *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ในการเกริ่นนำการปฏิเสธ เกริ่นนำการกระทำบางอย่างกับตัวเอง เกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง เกริ่นนำการพูดสิ่งที่ เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เรียกความสนใจ และจบการสนทนา โดยการใช้คำสำคัญทั้งหมดนี้ให้ เป็นที่ยอมรับ ผู้พูดจะต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ความสนิทสนม สถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง บทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์

เมื่อนำความหมายตรง ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำสำคัญทั้งหมดข้างต้น มาเขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรมพบว่า ความหมายทุกความหมายของ *ไม่เป็นไร* มีใจความร่วมกัน คือ “สิ่งนี้ ไม่ใช่เรื่องใหญ่” และ “ฉันไม่

ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้ ส่วนความหมายทุกความหมายของคำว่า *เกรงใจ* มีใจความร่วมกันคือ “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ/(ได้) ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน” ในขณะที่ความหมายทุกความหมายของคำว่า *ขอโทษ* มีใจความร่วมกันคือ “คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ/(เพราะ) สิ่ง นี้” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” โดยคำสำคัญทั้ง 3 คำนี้มีใจความร่วมกันคือ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” โดยบทวัฒนธรรมของคำสำคัญทั้งหมดนี้ต่างสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยได้หลายประการ ดังจะกล่าวถึงต่อไปในบทที่ 8

บทที่ 8

ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ*

บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ที่เสนอไว้ในบทที่ 7 ไม่เพียงแต่จะแสดงให้เห็นข้อตกลงเกี่ยวกับวิธีการพูดของคนไทยส่วนใหญ่ว่าแบบใดดีหรือไม่ดี รวมทั้งค่านิยม และความเชื่อที่กำหนดวิธีพูดเช่นนั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยได้ด้วย โดยบทวัฒนธรรมรวมของคำสำคัญดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นที่ว่านี้ ซึ่งผลการวิเคราะห์บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ในบทที่ผ่านมามีพบว่า ใจความบางใจความในบทวัฒนธรรมรวมของคำสำคัญเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง 2) การเคารพผู้ใหญ่ 3) การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น และ 4) การปล่อยวาง โดยในบทนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างใจความดังกล่าว และลักษณะเด่นของสังคมไทย พร้อมยกตัวอย่างงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และภาษาศาสตร์ที่สนับสนุนว่าการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง การเคารพผู้ใหญ่ การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น และการปล่อยวาง คือ ลักษณะเด่นของสังคมไทย

8.1 การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำสำคัญทั้ง 3 คำได้แก่ บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* และบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ขอโทษ* ดังนี้

- (1) เมื่อ บางอย่าง ได้ เกิดขึ้น แล้ว หรือ จะ เกิดขึ้น กับ ฉัน หรือ บางคน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน
- (3) ฉัน จะ พูด กับ คน นี้ หรือ คิด เช่น นี้:
- (4) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (5) ฉัน ไม่ ได้ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”

ภาพที่ 8.1 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่อง การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

- (1) เมื่อ บางคน จะ ทำ หรือ ได้ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (5) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”

ภาพที่ 8.2 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่อง การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

- (1) ก่อน ทำ บางอย่าง หรือ หลังจาก ทำ บางอย่าง กับ บางคน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน หรือ อยู่ ใต้ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พูด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ ได้ ทำ สิ่ง นี้ หรือ จะ ทำ สิ่ง นี้
- (5) คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ สิ่ง นี้
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี”

ภาพที่ 8.3 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ขอโทษ* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่อง การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ใจความที่ (4) “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” ที่พบในบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* สะท้อนให้เห็นวิธีการคิดของคนไทยในภาพรวมที่มองว่า “ปัญหาทุกอย่างที่เผชิญล้วนไม่ใช่ เรื่องที่ร้ายแรง แต่เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย” โดยความหมายของใจความนี้ อาจแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ขึ้นกับว่าผู้พูดใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อสื่อความหมายใด เช่นในกรณีที่ใช้เพื่อสื่อความหมายให้อภัย ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” อาจหมายถึงการกระทำผิดของผู้ฟัง เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ผู้พูดจึงไม่ใส่ใจเอาความ หากใช้เพื่อตอบรับคำขอบคุณ ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” อาจสื่อความหมายว่า สิ่งที่ผู้พูดกระทำให้ผู้ฟังนั้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องหนักหนาสำหรับผู้พูดแต่อย่างใด หากใช้เพื่อสื่อความหมายปฏิเสธ ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” จะหมายถึง สิ่งที่ผู้ฟังเสนอจะให้ความช่วยเหลือนั้น เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องลำบาก ผู้พูดสามารถกระทำเองได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องรับความช่วยเหลือจากผู้ฟัง และหากใช้เพื่อความหมายปลอบใจ ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” จะหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นกับผู้ฟังไม่ใช่เรื่องที่ร้ายแรง ผู้ฟังจึงไม่ควรกังวลใจเกี่ยวกับสิ่งนั้น

ชาย โปธิสิตา (2537: 331) ได้สรุปการใช้ *ไม่เป็นไร* ไว้ดังนี้

มีการใช้ “ไม่เป็นไร” อยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือใช้เพราะรู้และเข้าใจว่าสิ่งที่เผชิญหน้าอยู่นั้น “ไม่เป็นไร” จริงๆ หรือเพราะผู้ใช้ไม่มีความใส่ใจขังใจในสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจริงๆ กับ การใช้ที่มีความสับสนทั้งในความหมายของคำและในตัวสถานการณ์อันเป็นปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่ รวมทั้งการใช้ที่ผู้พูดมิได้ตั้งใจตามความหมายที่ตรงไปตรงมาของคำนี้ ในการใช้อย่างหลังนี้ “ไม่เป็นไร” ทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ที่อาจนำไปสู่การ ผิดใจหรือกระทบกระทั่งกัน เพื่อให้เรื่องจบลงไป แม้ว่าในความรู้สึก และในการปฏิบัติจริงๆ ปัญหาอาจไม่จบลง และผู้พูดก็อาจไม่ได้สบายใจหรือไม่ได้ปล่อยวางแต่อย่างใด เพียงแต่ ต้องการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันอย่างตรงๆ และปกปิดความรู้สึกจริงๆ ไว้เท่านั้น นอกจากนี้แล้ว การใช้ที่ไม่ได้ตั้งใจตามความหมายของคำ อาจเป็นการใช้เพียงเพื่อปลอบใจตัวเองในยามสูญเสีย หรือเมื่อเผชิญกับสภาวะที่ไม่น่าพอใจเท่านั้นก็ได้

ผู้วิจัยมองว่าใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” และ “ฉัน ไม่ได้ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” ในบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* น่าจะเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้พูดคนไทยสามารถใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อยุติปัญหา และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ในเกือบทุกสถานการณ์ ซึ่งคล้ายกับการบอกผู้ฟังว่าสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องร้ายแรง คลี่คลายได้ หากทางออกได้ ผู้ฟังไม่ต้องกังวล หรือผู้พูดไม่ใส่ใจและไม่สงสัยกับสิ่งดังกล่าว สอดคล้องกับที่เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ (Vongvipanond, 1994) มองว่าการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งคือสิ่งที่ใช้อธิบายได้ว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยสามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่มีความต่างทั้งในด้านศาสนา

และการเมืองได้โดยไม่เคยเกิดการเผชิญหน้า หากคนนั้นต้องการถนอมความสัมพันธ์ระหว่างผู้อื่นที่มีความต่างนั้น โดยมองว่า*ไม่เป็นไร* สะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยว่า เกือบทุกคนและทุกสิ่งยอมรับได้สำหรับคนไทย การโต้เถียงและขัดแย้งคือสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ซึ่งทำให้คนไทยเป็นที่รู้จักกันดีเรื่องการมีนิสัยประนีประนอมยอมความ

นอกจากใจความ“สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า*ไม่เป็นไร* แล้ว ใจความ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า*ไม่เป็นไร* ใจความ “ฉัน ไม่ ต้อง การ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า*ขอโทษ* และใจความ “ฉัน ไม่ ต้อง การ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า*เกรงใจ* ยังแสดงให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องนี้ได้ด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทย “ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้สึกไม่พอใจ(หรือ “รู้สึก ไม่ดี”) ซึ่งน่าจะเป็นเพราะไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตนเองและผู้ฟัง

ลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมของผู้พูดคนไทยหลายประการ อาทิ การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่คลอสเนอร์ (2537: 364) ได้กล่าวไว้ว่า “...ที่สำคัญยิ่งก็คือการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าโดยตรง การแสดงออกซึ่งอารมณ์ต่อต้านสังคมอย่างเปิดเผย เช่น อารมณ์โกรธ เกลียด และรำคาญ อันเป็นสิ่งที่ได้รับการสาปแช่งทางวัฒนธรรม คนไทยจะต้องหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ความกระอักกระอ่วนใจ ความขัดแย้ง หรือความเครียด อันอาจนำไปสู่การก้าวร้าวขึ้นได้”

การที่ต้องหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าโดยตรง ตามที่คลอสเนอร์ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยต้องพยายามควบคุมอารมณ์ทางด้านลบเอาไว้ ไม่แสดงอารมณ์โกรธ เกลียด ไม่พอใจ เสียใจ หรือรำคาญอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นไปตามสุภาษิตไทยที่ว่า “น้ำขุนอยู่ใน น้ำใสอยู่นอก” ที่หมายถึงไม่ให้แสดงอารมณ์โกรธ หรือความไม่พอใจต่อหน้าผู้อื่น คนไทยส่วนใหญ่จึงหันไปใช้วิธีการแสดงโดยทางอ้อม เช่น การพูดประชดประชัน หรือการพูดขึ้นอย่างลอยๆ โดยไม่ได้ระบุอย่างตรงไปตรงมาว่ากำลังรู้สึกไม่พอใจ โกรธเคืองบุคคลใด ใช้การ चुบชิบนิทา พูดลับหลัง หรือการใช้ไสยศาสตร์ โดยคลอสเนอร์ (2537: 364) ได้ยกตัวอย่างกรณีนี้ไว้ว่า

คนเราจึงควรต้องยับยั้งไม่ดำเนินคดีโดยตรง หรือลงโทษเลขานการณิอย่างเปิดเผย ในเมื่อเจ้าหล่อนนำต้นฉบับพิมพ์ร่างจดหมายครั้งที่ 6 มาให้ดู โดยที่ยังมีคำผิดเท่าเดิม หรืออาจจะมากกว่าฉบับพิมพ์ร่างแรก การใช้ถ้อยคำรุนแรงแสดงความรำคาญ อาจมีผลให้เลขานการณิหัวเราะออกมาอย่างไม่เต็มเสียง หรืออาจร้องไห้เสียมากกว่า หรือบางทีอาจขอลาหยุดครึ่งวันเพราะมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรงขึ้นมาในทันทีทันใด เลขานการณิอาจใช้วิธี

ประชดประชันเพื่อปลดปล่อยความอึดอัดคับข้องใจ ความรำคาญ และความเสียดใจ ฉะนั้น
 แมวที่ไม่มีความคิด ซึ่งหลงทางเข้ามาในสำนักงาน อาจถูกเตะกระเด็นไปในทันที และถูกตำ
 หนากว่าเป็นอสุรกายที่อกตัญญู เย่อหยิ่ง และถูกเลี้ยงดูอบรมมาไม่ดี ทั้งแมวและผู้จัดการซึ่งเป็น
 คนต่างชาติก็ไม่รู้ตัวว่าถูกประชด แต่เลขานุการมีและเพื่อนร่วมงานของเธอทุกคนรู้ว่า คำ
 กล่าวหาของเลขานุการมีนั้นมุ่งไปที่นายฝรั่ง

การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ยังสะท้อนให้เห็นในรูปการให้ความสำคัญกับการเลือกใช้
 คำพูดค่อนข้างมาก เนื่องจากเกรงว่าคำพูดของตนจะทำให้บุคคลอื่นรู้สึกไม่พอใจ และนำไปสู่
 ความขัดแย้ง ดังนั้นจึงพบว่าทุกครั้งที่สนทนากับผู้อื่น ผู้พูดคนไทยจะหลีกเลี่ยงคำพูดที่อาจ
 ทำให้ผู้อื่นรู้สึกไม่ดี เช่น การพูดถึงผู้อื่นในทางลบ การตำหนิ ต่อว่า วิจารณ์ หรือเสนอ
 ความเห็นใดๆ ที่อาจขัดแย้งกับผู้ฟัง โดยผู้พูดคนไทยจะยิ่งระวังคำพูดของตนมากขึ้น หากมี
 ผู้อื่นอยู่ด้วยนอกเหนือจากผู้พูดผู้ฟัง โดยต้องระวังไม่ทำให้ผู้ฟัง เสียดใจ หรืออับอายผู้อื่นนั้น
 การให้ความสำคัญกับเรื่องการเลือกใช้คำพูดสะท้อนให้เห็นในรูปสำนวนสุภาษิตจำนวนมาก
 อาทิ “สำเนียงส่อภาษา กริยาส่อสกุล” “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท” หรือ“ปลาหมอ ตายเพราะ
 ปาก” ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงนิยมการพูดแบบอ้อมค้อม เนื่องจากมองว่าเป็นวิธีการพูด
 แบบ งดงามน้ำใจ ซึ่งจะไม่เคยทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่พอใจ และจะหลีกเลี่ยงการพูดในทางลบ
 เกี่ยวกับผู้ฟังทุกรูปแบบ แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ต้องกล่าวตำหนิ หรือวิจารณ์ผู้ฟัง ผู้พูด
 คนไทยจะใช้วิธีตกแต่งคำพูด เช่น การขึ้นต้นคำพูดตำหนิ หรือวิจารณ์นั้นว่า “อย่าหาว่าว่าเลย
 นะ” หรือ “คิดว่าคุณคงไม่ว่าอะไร” ที่กฤษดาพรรณ หงส์ลดารมภ์ (Hongladarom, 2007)
 สรุปไว้ว่าเป็นคำพูดที่ผู้พูดคนไทยนิยมใช้ก่อนการวิจารณ์ผู้ฟัง เพื่อทำให้ผู้ฟังรู้ตัวว่าจะมี
 คำพูดเชิงลบตามมา และทำให้คำวิจารณ์ดังกล่าวอ่อนลง

นอกจากนี้ยังพบว่า คนไทยจะหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น และไม่กล้าแสดงออก
 เนื่องจากมองว่าหากความคิดเห็นของตนแตกต่างจากบุคคลอื่น อาจทำให้บุคคลนั้นรู้สึกไม่
 พอใจ และนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยมองว่าความแตกต่างคือสิ่งเดียวกับความแตกแยก และ
 ความเหมือนคือสิ่งเดียวกับความปรองดอง ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ถูกถามให้แสดงความคิดเห็น
 เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนไทยส่วนใหญ่จึงรู้สึกอึดอัดใจ หากหลีกเลี่ยงได้ก็จะเลี่ยง แต่หาก
 หลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็จะเลือกแสดงความคิดเห็นเป็นแบบกลางๆ แบ่งรับแบ่งสู้ หรือแสดงความเห็น
 แบบไม่ระบุชี้ชัด เนื่องจากมองว่าวิธีการพูดแบบนี้จะไม่ทำให้บุคคลอื่นไม่พอใจ ซึ่งสะท้อน
 ให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ส่งเสริม ความเหมือน มากกว่า ความต่าง เพราะมองว่า ความ
 เหมือน ไม่เสี่ยงต่อการคุกคามความสงบเรียบร้อยของสังคม และไม่ทำให้เกิดความขัดแย้ง
 ใดๆ ต่างจาก ความต่าง ที่อาจเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อย ซึ่งค่านิยมนี้ได้รับการ

ปลุกฝังจากรุ่นสู่รุ่น โดยเด็กจะได้รับการสอนจากพ่อแม่ว่าให้เชื่อฟัง ห้ามโต้แย้งพ่อแม่อย่างไม่มีเงื่อนไข มิเช่นนั้นจะถูกลงโทษว่าเป็นเด็กดื้อและได้รับการลงโทษ แต่หากเชื่อฟัง ก็จะถือว่าเป็นเด็กดีและได้รับการชื่นชม ดังที่สรวงมณฑ์ สิทธิสมาน (2554) ได้กล่าวไว้ดังนี้

คนเป็นพ่อแม่มักจะชื่นชมและชื่นชอบลูกในเวลาที่เขาเชื่อฟัง หรือปฏิบัติตามที่พ่อแม่ต้องการ แล้วก็บอกว่าลูกเราเป็นเด็กดี เป็นเด็กง่าย เลี้ยงง่าย ในทางตรงข้ามถ้าลูกไม่เชื่อฟัง ให้ทำอะไรถ้าไม่ยอมทำ หรือพูดอะไรมักจะเถียง หรือไม่ฟังพ่อแม่ ก็มักทำให้พ่อแม่หัวเสีย และลงท้ายต่อว่าลูกว่าเป็นเด็กดื้อ เลี้ยงยาก ยิ่งถ้ามีลูกสองคนแล้วมีนิสัยตรงข้ามกันอย่างนี้ ลูกคนที่เชื่อฟัง ก็มักจะเป็นลูกคนโปรด และความคิดเหล่านี้ก็ไม่ใช่เฉพาะพ่อแม่ลูกเท่านั้น แต่ผู้ใหญ่ในสังคมทุกระดับก็มักจะชื่นชอบเด็กในทุกระดับที่เชื่อฟังเช่นกัน ...และด้วยระบบที่เด็กถูกสอนให้เชื่อพ่อแม่ พอเข้าสู่รั้วโรงเรียนก็ถูกหล่อหลอมให้เชื่อคุณครู และเมื่อเขาเติบโตเข้าสู่สังคม ก็ถูกสอนให้เชื่อผู้นำในองค์กร ในชุมชน ในหน่วยงาน องค์กรนั้นๆ เรียกง่ายๆ ก็คือ เด็กๆในบ้านเราส่วนใหญ่เติบโตมาในสังคมที่ถูกบ่มเพาะให้เชื่อผู้นำ เราต้องยอมรับว่าค่านิยม และทัศนคติในการเลี้ยงดูลูกในบ้านเรา ยังคงเป็นเรื่องที่ถูกบ่มเพาะกันรุ่นแล้วรุ่นเล่าสอนให้ลูกเชื่อฟังพ่อแม่ บางคนถึงขนาดสอนให้เชื่อโดยปราศจากเงื่อนไข ด้วยความคิดที่ว่าเพราะพ่อแม่รักลูก สิ่งที่ทำล้วนแล้วแต่ปรารถนาดีต่อลูกทั้งสิ้น ทั้งที่ในความเป็นจริง สิ่งที่เขาเชื่อฟังพ่อแม่มาโดยตลอด แท้จริงแล้ว วันหนึ่งอาจกลายเป็นดาบสองคมในการย้อนกลับมาทำร้ายลูกโดยไม่รู้ตัว ผลที่ตามมาก็คือหนึ่ง เด็กไม่เป็นผู้ฟัง ชอบเป็นผู้ตามมากกว่า ชอบเดินตามกรอบที่ผู้ใหญ่ขีดเส้นทางไว้ให้ ดังประโยคที่เรามักได้ยินบ่อยๆ ว่า “เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด” โดยหารู้ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาเมื่อพวกเขาเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ 2. เด็กไม่กล้าแสดงออก เพราะขาดความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองมักจะเป็นคนคิด คนทำให้เป็นส่วนใหญ่ จึงไม่กล้าแสดงความคิดเห็นใดๆ ออกมา และ 3. เด็กไม่กล้าปฏิเสธ เมื่อประสบปัญหาที่ไม่กล้า ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

พระมหาวิจิตร วชิรเมธี (2554) ได้แสดงความเป็นห่วงเรื่องการไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และไม่กล้าคิดต่างของเด็กไทย โดยได้ย้าให้พ่อแม่ตระหนักถึงความสำคัญของการปลุกฝังให้ลูกเป็นคนคิดต่าง และคิดนอกกรอบโดยยกตัวอย่างของสติฟ จ๊อบส์ไว้ว่า

ส่วนอีกเรื่องที่คุณแม่คนไทยสามารถเรียนรู้ และดึงไปใช้เป็นหลักคิดในการเลี้ยงดูได้เป็นอย่างดีเช่นกัน คือ การเป็นคนคิดต่าง (Think Different) และคิดนอกกรอบของสติฟ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่นำพาเขาไปสู่ความเป็นสุดยอดคนวัตกรผู้รังสรรค์นวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลก “สติฟ” เป็นคนคิดต่างอย่างสิ้นเชิง และการคิดของเขาสามารถสร้าง

ประโยชน์อย่างมหาศาล แต่เด็กไทยทุกวันนี้หน้าห่วยมาก พวกเขามักถูกสอนมาว่า อย่าคิดต่าง หรือคิดนอกกรอบ ควรฟังผู้ใหญ่ อย่าเถียง อย่าวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งด้วยฐานความคิดเช่นนี้ อาจมาคิดว่าอาจทำให้ประเทศเราไม่ค่อยมีนักสร้างนวัตกรรม เราไม่มีปัญญาชนคนรุ่นใหม่ เราไม่มีนักคิดคนใหม่ เรามีแต่คนที่คอยลอกงานคนอื่นเขาให้หรือไม่ แต่สติฟเขาบอกเลยว่า เขาเป็นคนคิดต่าง และเขาประสบความสำเร็จได้เพราะวิธีคิดเช่นนี้

ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเบื้องหลังที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงความขัดแย้งน่าจะมาจาก การให้ความสำคัญกับค่านิยมเรื่องความสามัคคี โดยคนไทยส่วนใหญ่น่าจะเชื่อมโยง ค่านิยมดังกล่าวกับความอยู่รอดของชาติ ดังเช่นที่นิธิ เอียวศรีวงศ์, (2552) ได้กล่าวถึงความสามัคคีไว้ว่าเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่คนไทยถูกย่ำสอนมาตั้งแต่เด็กว่าเป็นรากฐานของความ เป็นชาติไทย โดยแนวคิดเรื่องความสามัคคีได้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการเล่าเรื่อง ผ่าน การศึกษาในชั้นเรียน หรือในรูปแบบภาพยนตร์ เช่น เรื่อง “บางระจัน” หรือ “นเรศวร” เพื่อ ถ่ายทอดเรื่องราวความกล้าหาญของบรรพบุรุษไทยที่สู้รบทำสงครามเพื่อรักษาความเป็นเอกราชเอาไว้ และได้เรียนรู้ว่าสาเหตุหลักที่ทำให้ไทยต้องพ่ายแพ้สงครามเป็นเพราะขาดความสามัคคี พร้อมย้ำให้เห็นว่าหากคนในชาติขาดความสามัคคี บ้านเมืองก็จะพบกับความวุ่นวาย ทั้งยังเรียนรู้ว่าบรรพบุรุษไทยไม่นิยมการสู้รบเพื่อรุกรานประเทศอื่น แต่สู้รบเพราะมีความจำเป็นต้องรักษาเอกราชไว้เท่านั้น ดังนั้น “ความสามัคคี” และค่านิยมอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น “ความสงบ” จึงเป็นค่านิยมหลักที่คนไทยปลูกฝังและถ่ายทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งการ ให้ความสำคัญกับค่านิยมดังกล่าวยังเห็นได้จากเพลงชาติ ที่มีเนื้อเพลงมุ่งให้คนในชาติมีความสามัคคีกัน และรักษาความสงบในสังคม ดังนั้นพฤติกรรมใดๆ ของคนในสังคมที่สอดคล้อง ในไปในทิศทางเดียวกับความสามัคคีจึงเป็นสิ่งที่คาดหวังจากคนในสังคม

การกระทำทุกรูปแบบที่ไม่เป็นอันตรายต่อความสามัคคี เช่น การพูดคลุมเครือ การพูด อ้อมค้อม การแสดงความคล้อยตาม การแสดงการยอมรับ การประนีประนอม การเป็นกลาง การพบการครึ่งทาง การรวมขอม การผ่อนหนักผ่อนเบา การอะลุ่มอล่วย การไกล่เกลี่ย การ แสดงความสมานฉันท์ และการปรองดอง จึงได้รับการชื่นชมจากคนส่วนใหญ่ว่าเป็นรูปแบบ ความประพฤติที่ควรปฏิบัติ และสิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิด เมื่อคนใดปฏิบัติตามก็จะได้รับการ ยกย่องว่าให้ความร่วมมือในการรักษา ความกลมเกลียวของคนในสังคม ต่างจากการกระทำ ทุกรูปแบบที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง เช่น การระบุนิซัด การพูด ตรงไปตรงมา การแสดงความเห็น และการปฏิเสธ ดังนั้นคนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่ สนับสนุนให้คนในสังคมปฏิบัติตาม แม้จะไม่ได้กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร แต่คนส่วนใหญ่ก็รับรู้ว่ามีข้อตกลงนี้ระหว่างคนในสังคม และหากสมาชิกคนใดในสังคมฝ่าฝืนข้อตกลง

โดยแสดงพฤติกรรมในลักษณะตรงกันข้าม สมาชิกคนนั้นจะถูกตำหนิว่านิยมความขัดแย้งและไม่ชอบความสงบ ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่สังคมไทยเกิดความขัดแย้ง คนส่วนใหญ่ในสังคมจึงพยายามหาวิธียุติความขัดแย้งดังกล่าวด้วยการเรียกร้องให้คนในสังคมประนีประนอม หันหน้าเข้าหากัน พบการครึ่งทาง รอมชอม ไกล่เกลี่ย สมานฉันท์ และปรองดอง

นอกจากประเด็นเรื่องความสามัคคีข้างต้นแล้ว คลอสเนอร์ (2537: 366) มองว่าหลักคำสอนทางศาสนา อาทิ อหิงสา (ความไม่รุนแรง) พรหมวิหารสี่ ได้แก่ เมตตา (การมีใจอ่อนโยน) กรุณา (ความรักใคร่โยยดี) มุทิตา (การยินดีด้วย) และอุเบกขา (การวางเฉย) และโทสะ (ความเกลียดชัง) คือแนวคิดเบื้องหลังอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า พร้อมทั้งปรับตัวและปรองดองกัน

8.2 การเคารพผู้ใหญ่

ลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่ สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ดังนี้

- (1) เมื่อ บางคน จะ ทำ หรือ ได้ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (5) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”

ภาพที่ 8.4 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่อง การเคารพผู้ใหญ่

ใจความที่ (2) “คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน” ในบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ข้างต้น แสดงให้เห็นข้อตกลงของคนส่วนใหญ่ในสังคมว่ามักใช้ *เกรงใจ* พุดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูล หรือผู้ฟังมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าหรือ

เป็นผู้ใหญ่⁴ แต่ไม่นิยมใช้คำนี้พูดกับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าหรือเป็นผู้ย่อย⁵ ในกรณีที่ผู้พูดมีความสัมพันธ์แบบสมดุกับผู้ฟัง ผู้พูดจะใช้คำว่า *เกรงใจ* เพื่อแสดงว่าผู้พูดกลัวว่าผู้ฟังจะไม่พอใจ หรือ กลัวว่าอาจเป็นการรบกวนผู้ฟังให้ทำบางอย่าง แต่หากใช้พูดกับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด ผู้พูดจะใช้คำว่า *เกรงใจ* เพื่อแสดงความยำเกรง หรือเกรงกลัวผู้ฟังเพื่อแสดงความเคารพ การสร้างข้อจำกัดในการใช้ภาษาว่าต้องแสดงความยำเกรง เมื่อพูดกับผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของสังคมไทยเรื่อง“การเคารพผู้ใหญ่”

หลักฐานที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้น เห็นได้จากการที่สังคมไทยได้วางข้อกำหนดเรื่องความประพฤติให้ผู้ย่อยปฏิบัติต่อผู้ใหญ่อย่างเคร่งครัด แต่ไม่ได้มีข้อกำหนดให้ผู้ใหญ่ต้องกระทำในสิ่งเดียวกัน ดังเช่นที่กล่าวไว้ในมารยาททางกายแบบไทย (2555) ไว้ดังนี้ 1. ถ้าต้องนั่งกับพื้นต่อหน้าผู้ใหญ่ต้องนั่งพับเพียบโดยกิริยาสำรวมนั่งทรงตัว ตรงเก็บเท้าทั้งสองข้างชิดตัวเรียบร้อยไม่เกะกะ วางมือทั้งสองข้างชิดตัวเรียบร้อยไม่เกะกะ วางมือทั้งสองไว้บนตัก หันหน้าไปสู่อุทิศผู้ใหญ่ในลักษณะหน้าแยง 2. ไม่นั่งลำหน้าผู้ใหญ่ ไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่ ไม่เหยียดเท้าให้ผู้ใหญ่ 3. ไม่ถือสาวิสาสะใช้หรือรับประทานของที่เขাজัดไว้สำหรับผู้อื่น โดยเฉพาะ 4. ไม่ล้อเลียนผู้ใหญ่หรือผู้ที่สูงอายุกว่าตน 5. ในงานพิธีใดที่เขাজัดเก้าอี้ให้แขกนั่ง เมื่อเห็นผู้ใหญ่ต้องยืนเพราะไม่มีที่นั่ง ผู้มีมารยาทควรลุกนั่งหรือหาที่นั่งเพิ่มเติมให้ 6. เมื่อต้องการจะคุลิ่งใดที่ผู้ใหญ่หรือผู้อื่นกำลังคุยอยู่ เมื่อเขาไปที่หลังเขา อย่าเบียดแทรกเข้าไปหรือผู้อื่นข้างหน้า ต้องคุยโดยมิให้เป็นการผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น 7. ก่อนจะช่วยเหลือทำสิ่งใดโดยจำเป็นจะต้องแตะต้องร่างกายผู้ใหญ่ให้ดี ผู้อื่นก็ควรกล่าวคำขอโทษเสียก่อนแล้วจึงช่วยเหลือ เช่น ปัดมด หรือหยิบผงออกจากตัวให้เป็นต้น และ 8. เวลารับของจากผู้ใหญ่ ควรแบมือออกรับอย่าฉวยกระชากมาโดยแรง หรือถ้าเป็นของยาวควรแบมือรองรับของนั้น ถ้าเป็นของหนัก ก็ใช้มือทั้งสองรองรับของนั้นจากมือของผู้ใหญ่

นอกจากนี้สังคมไทยยังได้กำหนดกริยาบางอย่างไว้อย่างเฉพาะเจาะจงให้ผู้ย่อยกระทำเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ เช่น การไหว้ การนั่งลงสอ การกราบ หรือการคลาน ดังที่วัฒนธรรมไทย (2555) ได้กล่าวไว้ว่า

⁴ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า *ผู้ใหญ่* ไว้ว่า ‘น.คนที่มีอายุมาก, บุคคลที่มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์แล้ว, คนที่เป็นหัวหน้าในกิจการงาน, บุคคลชั้นผู้บังคับบัญชา’

⁵ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า *ผู้ย่อย* ไว้ว่า ‘น.คนที่มีอายุน้อย, ผู้ที่ถือกันว่ามีสถานภาพด้อยกว่า, คนที่อยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชา’

การไหว้ เป็นประเพณีไทยโบราณ เป็นวิธีกาพย์แก่ผู้เคารพ จึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ การไหว้มีหลายวิธี มีทั้งนั่งไหว้ยืนไหว้ เพื่อเคารพบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ใหญ่มากกว่าตน ได้แก่ 1. วิธีนั่งไหว้ นั่งพับเพียบพนมมือทั้งสองข้างขึ้นไว้ระดับอก ก้มศีรษะลงให้หัวแม่มือจรดกันที่หว่างคิ้ว และ 2. วิธียืนไหว้ ถ้าจำเป็นต้องไหว้เพราะอยู่นอกสถานบ้านเรือน เมื่อพบคนที่ต้องการพตามหนทางก็ให้พนมมือทั้งสองยกขึ้นระดับอก ก้มศีรษะลงจนหัวแม่มือจรดกันที่หว่างคิ้ว การนั่งลงสอ เป็นวิธีกาพย์ผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสสูงมากอีกแบบหนึ่ง ในเวลานั่งพับเพียบอยู่กับพื้น ในเมื่อผู้เป็นใหญ่มานั่งพูดคุยด้วย ครั้นจะนั่งพับเพียบตัวตรง ๆ ก็รู้สึกว่าการพไม่พอ จึงก้มตัวลงให้แขนทั้งสองวางลงบนตักมือประสานกันเงยหน้าขึ้น ในโอกาสที่ต้องพูดโต้ตอบหรือนั่งเฉยๆ เงยหน้าพอควรถ้ามิได้พูดโต้ตอบกับผู้ใหญ่ และเมื่อนั่งเก้าอี้อยู่ ถ้าผู้สูงศักดิ์หรือผู้ที่เรากาพย์อย่างสูงมาขึ้นหรือนั่งพูดคุยใกล้ ๆ เราจะนั่งอย่างกาพย์ในลักษณะทอดสอกลงบนเข้าของเรามือประสานกัน พูดโต้ตอบกับท่านก็ได้ ดีกว่านั่งเก้าอี้ตัวตรงเฉยเสีย ห้อยเท้าให้ชิดกันแลเก็บเท้าให้ชิดกับเก้าอี้ให้มากที่สุด การกราบ ให้นั่งในท่าหมอบพนมมือให้ชิดกันลงบนพื้นไว้ข้างหน้า ก้มศีรษะลงกับพื้นให้หว่างคิ้วจรดนิ้วหัวแม่มือกราบหรือหมอบกราบจะกระทำ ให้แก่ผู้ทรงศักดิ์ เจ้านาย และอาวุโส และกราบครั้งเดียวโดยไม่แบมือลงกับพื้น การคลาน เป็นการเคลื่อนตัวผ่านคนมาก ๆ ซึ่งกำลังนั่งอยู่กับพื้น หรือมีผู้อาวุโสที่นั่งอยู่กับพื้น ประเพณีของเราสอนกันไว้ว่าผู้มีมารยาทดียอมไม่เดินกรายหัวคน การคลานคือใช้กระดูกหัวเข่าเคลื่อนออกไปแทนใช้เท้าเดิน วิธีกาพย์มีหลายชนิด คือ 1. คลานเข้าแบบใช้มือทั้งสองวางแบลงกับพื้นพุงตัวไว้ นั่งคุกเข่าชิดกับพื้น กระดกนิ้วเท้ายันกับพื้นให้ตรงเท้าแขนทั้งสองให้มือแบยันพื้นจนสุดแขนแลตาม ด้วยเข่าซ้ายสลับกันไปถึงจุดหมายปลายทาง 2. คลานเข้าแบบคุกเข่าให้หัวเข่าทั้งสองข้างเคลื่อนไปข้างหน้า สลับเข่าซ้ายทีหนึ่งขวาทีหนึ่งแทนใช้เท้าเดินไม่ต้องใช้มือช่วยพุงตัวแบบ คลานสี่ขาอย่างข้อ 1 แต่การคลานแบบนี้ไม่สู้เป็นที่นิยมถือว่าไม่สุภาพเท่ากับข้อที่ 1 3) คลานยกของมือเดียวใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์แลเจ้านาย แลผู้ทรงอาวุโส 4) คลานยกของสองมือ (คลาน โขยก) มือทั้งสองถือของคุกเข่าแล้วตั้งเข่าขึ้นข้างหนึ่งให้ตรง สืบเท้าข้างหนึ่งไปข้างหน้าโดยการขยับตัว (โขอย่างตัวขึ้น) แล้วเปลี่ยนเข่าอีกข้างหนึ่งตั้งขึ้นสลับกันไปจนถึงจุดหมาย และ 5) คลานสอ คือ คลานเข้าอย่างธรรมดา แต่งสอออกให้ลำแขนท่อนล่างทอดไปตามพื้น ให้สอเคลื่อนไปข้างหน้าแทนมือ แขนและขาจะเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน

ทั้งนี้ รวมไปถึงการสร้างข้อดกลงที่ว่า ผู้น้อยไม่ควรปฏิเสธความช่วยเหลือ หรือคำแนะนำของผู้ใหญ่ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่พบว่าผู้พูดส่วนใหญ่จะไม่ใช้ไม่เป็นไร และ เกรงใจ ปฏิเสธผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า เนื่องจากมองว่าการที่ผู้ใหญ่

เสนอความช่วยเหลือ หรือให้สิ่งของถือเป็นการแสดงความปรารถนาดี ทำนองเดียวกับญาติผู้ใหญ่ห่วงใยลูกหลานของตน ดังนั้นผู้น้อยจึงไม่เคยปฏิเสธความหวังดีนั้น เพราะการตอบรับถือเป็นวิธีการแสดงความเคารพเชื่อฟัง ตรงกันข้ามกับการปฏิเสธที่แสดงถึงการไม่เคารพเชื่อฟัง และเนื่องจากมองว่าผู้ใหญ่คือผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า มีมุมมอง และวิธีคิดที่แหลมคมกว่าจึงควรได้รับการเคารพ คนไทยจึงได้เก็บค่านิยมเรื่องนี้ไว้ในรูปสุภาษิต คำพังเพย หรือสำนวนไทย ที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกันและง่ายต่อการจดจำ เพื่อไว้ถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อมา เช่น “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” หรือ “ผู้ใหญ่ให้ของต้องรับไว้”

พระครูธรรมธรเล็ก สุขุมมปญโญ (2554 อ้างถึงใน เมื่อผู้ใหญ่ให้ของไม่ควรปฏิเสธให้รับไว้ก่อน, 2555) ได้อธิบายเหตุผลที่ “ผู้ใหญ่ให้ของต้องรับไว้” โดยท่านได้หยิบยกประสบการณ์มาเล่าให้ฟังว่า

ถ้าผู้ใหญ่ให้ของ ให้รับไว้ก่อน ถ้าเราไม่รับ แทนที่ผู้ใหญ่เขาจะเห็นว่าเราไม่โลภ กลับจะไม่ใช่ บางท่านจะเห็นว่าเราอวดดี ถ้าผู้ใหญ่มองเราในแง่ไม่ดี ต่อไปจะเจริญยาก สมัยก่อนอาตมาก็ไม่รับเหมือนกัน เพราะไม่อยากได้จริงๆ แต่ปรากฏว่า หลวงพ่อวัดท่ามะขาม ตอนนั้นท่านเป็นเจ้าของคณะจังหวัดอยู่ ท่านเตือนว่า “ถ้าผู้ใหญ่ให้ของ ให้รับไว้ก่อน ถ้าไม่รับเดี๋ยวท่านจะมองเราในแง่ไม่ดี กลายเป็นว่าท่านจำฝังใจแล้วต่อไปเราจะลำบาก ” ตั้งแต่ท่านเตือนมา ต่อไปเมื่ออาตมาเจอใครให้ของก็จะรับไว้ก่อนเสมอไปเจอบางท่านแทนที่จะให้ท่านให้ก่อน เราก็ก่อนเลย รู้เลยว่าท่านเต็มใจให้ ก็แก้งขอ ทำท้าวว่าอยากได้เป็นนักหนา ท่านก็ปลื้มใจที่มีสิ่งที่เราอยากได้ เมื่อท่านให้มาแล้ว เราก็แบกขึ้นรถไปแจกที่อื่นต่อ

ในด้านการแสดงความเคารพผ่านคำพูด สังคมไทยได้วางข้อกำหนดไว้ว่าผู้น้อยควรเลือกใช้คำศัพท์ที่แสดงความเคารพ เช่น เมื่อต้องการขอโทษ ควรเลือกใช้ [ขอโทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] และ [กราบขออภัย] แต่ต้องไม่ใช่ [โทษ] ที่แสดงความสัมพันธ์แบบสมมูล ทั้งยังต้องใช้ใช้คำอนุภาค คำสรรพนาม และคำเรียกขานที่แสดงความเคารพตามแนวคิดของคูก (Cooke, 1968, 1989) อิวาซากิและอิงคิกริมย์-โฮริ (Iwasaki and Ingkaphirom Horie, 2000) และม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) และการหลีกเลี่ยงคำพูดทุกรูปแบบที่แสดงความไม่เคารพ เช่น การใช้คำสแลงหรือคำหยาบคาย

การที่สังคมไทยมีข้อกำหนดเรื่องวิธีการพูด และความประพฤติกให้ผู้น้อยต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่อย่างเคร่งครัด รวมไปถึงการกำหนดให้มีรูปแบบของคำว่า ขอโทษ จำนวนมาก เพื่อไว้ใช้พูดกับผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าหลายรูปแบบ ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทย

ให้ความสำคัญกับผู้ที่มิสถานภาพทางสังคมสูงกว่าอย่างมาก แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นสภาพโครงสร้างสังคมไทยว่าเป็นแบบแนวตั้ง มีการแบ่งคนในสังคมออกเป็นลำดับชั้น คือ *ผู้ใหญ่* ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า และ *ผู้น้อย* ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า สอดคล้องกับที่ สุพัตรา สุภาพ (2537) ได้อธิบายไว้ว่าครอบครัวไทยจะย้ำเรื่องอาวุโส ตั้งแต่วัยเด็ก โดยน่องต้องเคารพที่ ป้า น้า อา โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการย้ำเรื่องวัยวุฒิ โดยเฉพาะในชนบท จึงทำให้ชาวชนบทไม่กล้าเสนอความคิดริเริ่มที่มีเหตุผลที่เป็นการขัดความประสงค์ของผู้ใหญ่ ส่วนในเมือง ลำดับอาวุโสก็ยังเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ให้เกียรติผู้อาวุโส หรือไม่ผู้อาวุโสมักจะดำรงตำแหน่งสูงตามลำดับ

ฉัฐพงษ์ รักรังาม และเนรมิตร จิตรรักษา (2550) แสดงความเห็นไว้ว่าการแบ่งลำดับชั้นของสังคมไทย และให้ความสำคัญกับผู้ใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากระบบการปกครองของไทยในสมัยอยุธยาที่เป็นแบบ *เทวสิทธิ์* หรือ *สมมติเทพ* โดยมีหลักการว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเป็นสมมติเทพ ตามคตินิยมของพราหมณ์ ดังนั้นจึงต้องมีระเบียบพิธีการต่าง ๆ มากมาย แม้แต่ภาษาที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ก็ได้บัญญัติขึ้นใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่เราเรียกว่า *ราชาศัพท์* โดยคุณฤดี คงสุวรรณ และภัทรีพันธ์ พันธุ (2550) พูดถึงในประเด็นเดียวกันนี้ว่าสังคมไทยในสมัยอยุธยาแบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ ชนชั้นปกครอง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง ขุนนาง และพระสงฆ์ และชนชั้นถูกปกครองคือ ไพร่ และทาส ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าการแบ่งลำดับชั้นในสังคมไทยไม่ได้เป็นแบบตายตัวเหมือนการแบ่งชนชั้นตามระบบวรรณะของชาวอินเดีย แต่เป็นแบบที่ดำรง ฐานดี (2554) ได้พูดถึงไว้ว่าสังคมไทยจะแบ่งชนชั้นตามความสามารถ หากมีความรู้ดีการศึกษาดีก็สามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ นอกจากนี้สังคมไทยยังยึดสถานภาพ ทรัพย์ เกียรติยศ อาชีพ การศึกษา อำนาจ และคุณงามความดี เป็นเกณฑ์ในการจัดสถานภาพทางชนชั้นของบุคคล สอดคล้องกับที่เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (Vongvipanond, 1994) ได้นำเสนอไว้ว่า คนไทยจะมองทุกอย่างเป็นระบบลำดับชั้น ดังจะเห็นได้จากคำพูด *ที่ต่ำที่สูง* ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยมองว่าคนในสังคมอาจสูงหรือต่ำ แตกต่างกันไปตามอายุ พื้นฐานทางครอบครัว อาชีพ และมีสถานภาพบางอย่างเช่น ถ้าเป็นพระก็จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ คนอายุมากกว่าจะได้รับความเคารพ โดยคำสรรพนามคือคำที่เด่นชัดที่สุดที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดวางผู้พูดวางตนเองและผู้ฟังไว้ในลำดับชั้นไหน ความคิดเห็นของผู้พูดเกี่ยวกับระดับความห่าง หรือความใกล้ชิด หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังเป็นอย่างไร นอกจากนี้คนไทยยังได้จัดลำดับส่วนของร่างกายด้วย โดยมองว่าศีรษะและหน้า คือส่วนที่สูงกว่าส่วนอื่นในร่างกาย ดังจะเห็นได้จากการที่

พบว่ามีความสำคัญที่เกี่ยวกับหัวและหน้ามากกว่าส่วนอื่นของร่างกาย และสิ่งนี้อาจอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดคนไทยจึงไม่ชอบให้ผู้อื่นจับศีรษะ หรือใช้เท้าชี้มาที่ยังผู้พูด

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนธ์ (Vongvipanond, 1994) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า แนวคิดเรื่องการจัดลำดับชั้นทางสังคม ยังแสดงให้เห็นในอวัจนภาษา เช่น การเดินผ่านผู้ที่อายุมากกว่า หรือมีลำดับชั้นสูงกว่า ต้องก้มศีรษะและโค้งเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้นั้นนั่งหรือยืนอยู่ในที่ต่ำ การแสดงอวัจนภาษาเช่นนี้ คือการแสดงความเคารพ และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลและคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ หากผู้ใหญ่ซึ่งได้รับความเคารพจากทั้งสองฝ่ายยื่นมือเข้าไปไกล่เกลี่ย ความขัดแย้งก็จะได้รับการแก้ไข เพราะคู่กรณีต่างเห็นแก่ผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นการแสดงความเคารพอย่างหนึ่ง

แนวคิดเบื้องหลังที่คนไทยให้ความเคารพผู้ใหญ่ในรูปแบบที่หลากหลายข้างต้น น่าจะเป็นเพราะต้องการแสดงความกตัญญู โดยสุพัตรา สุภาพ (2537) ได้กล่าวถึงความกตัญญูไว้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้น้อยกระทำ เพื่อระลึกถึงสิ่งดีงามที่ผู้ใหญ่ได้กระทำ นอกเหนือไปจากการดูแลยามแก่เฒ่า ซึ่งเป็นแบบแผนที่คนไทยยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงที่พบว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย จะให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่สามารถจะกระทำแทนผู้ใหญ่ได้ เช่น เสนอให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงาน หรือให้สิ่งของผู้ใหญ่ที่แสดงน้ำใจ ผู้ใหญ่จึงไม่เคยปฏิเสธเช่นกัน เนื่องจากมองว่าการกระทำดังกล่าวคือวิธีการแสดงความกตัญญูของผู้น้อย

8.3 การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น

นอกจากจะสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่แล้ว บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น ดังแสดงในบทวัฒนธรรมที่ 8.5 ดังนี้

- (1) เมื่อ บางคน จะ ทำ หรือ ได้ ทำ บางอย่าง ให้ ฉัน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน
- (3) ฉัน จะ พุด กับ คน นี้ เช่น นี้:
- (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน
- (5) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน”

ภาพที่ 8.5 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่อง
การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น

ใจความที่ (4) “ฉัน รู้สึก ไม่ ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” ที่พบใน บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ช่างต้น แสดงให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมรบกวนผู้อื่นให้กระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ เนื่องจากรู้สึกเกรงใจผู้อื่น พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็น ลักษณะเด่นข้อนี้ได้อย่างชัดเจน คือ การที่พบว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้ฟังเสนอจะให้ความช่วยเหลือ ผู้พูดมักจะปฏิเสธ แม้ว่าจะต้องการรับความช่วยเหลือนั้น ยกเว้นในกรณีที่สนิทสนมกัน โดย คลอสเนอร์ (2537: 262) ได้กล่าวเสริมเรื่องนี้ไว้ว่า “คนไทยไม่ยากพูดขอความช่วยเหลือ หรือขอสิ่งที่ตนต้องการจากผู้ที่เหนือกว่า ถ้าหากไม่จำเป็นจริงๆ อีกทั้งไม่ยอมเอ่ยปาก ทำนองเดียวกันนี้จากเพื่อน หรือผู้มีฐานะเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะจากผู้ที่อยู่เพื่อช่วยเหลือเขา อยู่แล้ว”

การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น น่าจะเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่มี พฤติกรรม “ใจเกรงใจ” ทั้งนี้ เนื่องจากอาจมองว่าพฤติกรรมดังกล่าวกับ “การมีมารยาท” คือ สิ่งเดียวกัน ซึ่งชวนให้คิดว่าสังคมไทยได้กำหนดรูปแบบความประพฤติของคนในสังคมไว้ ว่า ควรเสนอให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อแสดงน้ำใจ และในกรณีที่ผู้อื่นเสนอให้ความช่วยเหลือก็ควรปฏิเสธ เพื่อแสดงความเกรงใจว่าไม่ต้องการรบกวนอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ด้วย เหตุผลดังกล่าวจึงพบว่าคนไทยส่วนใหญ่จะไม่เคยปฏิเสธคำขอร้อง หรือการขอความช่วยเหลือหากสามารถกระทำตามที่อีกฝ่ายหนึ่งนั้นร้องขอได้ แม้จะไม่สนิทสนมกันก็ตาม แต่มักไม่ยอมรับความช่วยเหลือ คำชวน หรือการให้สิ่งของจากผู้ที่ไม่สนิทสนมกัน แม้ว่า เรื่องดังกล่าวจะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยที่อื่นนั้นจะทำให้ผู้ได้ก็ตาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่ แน่ใจว่าฝ่ายที่เสนอให้ความช่วยเหลือนั้นต้องการแสดงความมีน้ำใจตามมารยาท หรือเสนอ

ให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ดังนั้นจึงเลือกปฏิเสธที่จะรับความช่วยเหลือนั้นไว้ก่อน ซึ่งทำให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของคนในสังคมไทย คือ เป็นคนขี้เกรงใจ

8.4 การปล่อยวาง

ลักษณะเด่นเรื่องการปล่อยวาง สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ดังนี้

- (1) เมื่อ บางอย่าง ได้ เกิดขึ้น แล้ว หรือ จะ เกิดขึ้น กับ ฉัน หรือ บางคน
- (2) คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน
- (3) ฉัน จะ พุด กับ คน นี้ หรือ คิด เช่น นี้:
- (4) “สิ่ง นี้ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่
- (5) ฉัน ไม่ได้ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”
- (6) ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้”

ภาพที่ 8.6 บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการปล่อยวาง

ใจความที่ (4) “สิ่ง นี้ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” และใจความที่ (5) “ฉัน ไม่ได้ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่ง นี้” ที่พบในบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการทำใจกับสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว ตามหลักพุทธภาษิตที่ว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” ดังจะเห็นได้จากการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อสื่อความหมายให้อภัย ที่แสดงให้เห็นมุมมองของผู้พูดว่าการกระทำผิดของผู้ฟังเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ผู้ฟังจึงไม่รู้สึก โกรธ หรือปล่อยวางจากความรู้สึกในทางลบ หรือการพบใจความเดียวกันนี้ใน *ไม่เป็นไร* ที่สื่อความหมายตอบรับคำขอขอบคุณ ก็แสดงให้เห็นว่าปล่อยวางจากความลุ่มหลงในคำสรรเสริญขอบคุณ หรืออารมณ์ในทางบวก

หลักฐานที่แสดงว่าการปล่อยวางคือลักษณะเด่นของคนไทย เห็นได้จากคำว่า “ปลง” ที่ พัทธา สายหู (2537: 324) ได้กล่าวถึงไว้ว่า “ปัจจุบันคนไทยมักคุ้นกันว่า “ปลง” หมายถึงทำใจยอมรับสภาพที่เกิดขึ้น หรือเป็นอยู่โดยเฉพาะเช่นในสำนวน “ปลงตก” คือทำให้ใจยอมรับสภาพได้สำเร็จ ไม่ขัดขืนต่อไป แต่ความหมายที่เหลือและใช้กันอยู่นี้ก็สืบเนื่องจากความหมายดั้งเดิมของคำนี้ที่หมายถึงวางลง ปล่อยลง ปลดเปลื้องออก คือปล่อยปลดสิ่งที่ขุ่น

ข้องซึ่งใจเป็นทุกข์ไว้ลงเสีย เมื่อยอมรับสภาพได้ ก็เท่ากับปล่อยตัวตามสภาพการณ์ ไม่ฝืน ไม่ขัด ไม่ต้านสิ่งที่ป็นน้ำหนักทับถมใจให้เหนื่อย เหมือนคนที่แบกหามบรรทุกสัมภาระอยู่” ทั้งนี้ คนไทยได้ให้ความสำคัญกับ การปล่อยวาง หรือ ปล่อย โดยได้เก็บแนวคิดดังกล่าวไว้ในรูปสำนวนจำนวนมากเพื่อสั่งสอนลูกหลาน ดังเช่นที่พญา สายหู ได้ยกตัวอย่างไว้ ดังนี้ “ปลงอนิจจัง” “ปลงสังเวช” “ปลงสังขาร” “ปลงกรรมฐาน” “ปลงพระไตรลักษณ์”

พุทธทาสภิกขุ (2499) ได้พูดถึงการปล่อยวางไว้ว่า เป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลใดๆ เห็นไตรลักษณ์แล้ว หรือเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอนิจจัง ที่แปลว่าไม่เที่ยงคือเปลี่ยนแปลงเสมอ ทุกข์ ที่แปลว่าเป็นทุกข์ คุณแล้วสังเวชใจ และ อนัตตา ที่แปลว่าไร้ตัวตนอันแท้จริง เมื่อเห็นทั้ง 3 สิ่งนี้แล้ว จิตก็จะเบื่อกับการยึดติดกับวงจรวฏฏสงสาร และเริ่มปล่อยวาง โดยเปรียบเทียบการมองเห็นไตรลักษณ์ว่าเป็นการ เห็นความว่าง ซึ่งจะนำไปสู่การปล่อยวาง หรือ ความรู้สึกที่เรียกว่า ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ในสิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (2555) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “ถามว่าในเมื่อความยึดติดเป็นทุกข์ แล้วทำไมผู้คนถึงยึดอยู่ได้ ไม่ยอมปล่อย ไม่ยอมวาง นั่นก็เพราะความหลงและลืมหัด พุดง่าย ๆ ก็เพราะลืมหัด และเพราะหลง ลืมหัดคือขาดสติ หลงคือขาดปัญญา ทำอย่างไรถึงจะปล่อยวางได้ ก็ต้องมีสติ และมีปัญญา สติทำให้ระลึกได้ ทำให้ไม่ลืมหัด ไม่ใช่ระลึกได้ในเรื่องอื่นเท่านั้น แต่ระลึกได้ในกายและใจ ก็ทำให้ไม่ลืมหัด เมื่อไม่ลืมหัด ก็ไม่ไปยึดติดกับอนาคต หรือถ้ารู้ว่ายึด ก็วางได้”

ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเรื่องการปล่อยวางน่าจะเป็นเหตุผลหลักที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยใช้เยียวยาความรู้สึกของตนเองจากสิ่งไม่ดีที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และเตรียมพร้อมกับสิ่งไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นจึงพบว่าเมื่อใดก็ตามที่คนไทยรู้สึกผิดหวัง เสียใจ หรือเป็นทุกข์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะร้ายแรงเพียงใดก็ตาม หากได้รับการพูดเตือนสติให้ปล่อยวางบุคคลนั้นจะไม่รู้สึกเสียใจ เกียดแค้น โกรธเคือง หรือแสดงอารมณ์ในทางลบ แต่จะผ่อนคลายความรู้สึกในทางลบนั้นลง และยอมรับเหตุการณ์ดังกล่าว หรือ ปล่อยวาง ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ผู้พูดรู้ว่าผู้ฟังกำลังทุกข์ใจจากเรื่องในอดีต ผู้พูดจะหยิบยกเรื่องการปล่อยวางขึ้นมาพูดเพื่อเยียวยาความรู้สึกของผู้ฟังเสมอ ยกตัวอย่าง เหตุการณ์กรณีน้ำท่วมใหญ่ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 ที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้รับความเดือนร้อน และเกิดการสูญเสียอย่างมากทั้งในแง่ทรัพย์สิน ชีวิต และสุขภาพ พระไพศาล วิสาโล (2555) ได้ออกมาพูดเตือนสติคนไทยไว้ว่า

อุทกภัย ครั้งนี้นอกจากสอนใจเราเรื่องอนิจจัง ความไม่เที่ยง ไม่มีอะไรที่เป็นของเราเลย และเตือนใจให้เราไม่ประมาทแล้ว ยังสามารถฝึกใจให้เราเข้มแข็ง ฝึกใจให้เรามีสติ ฝึกใจ

ให้เรา รู้จักปล่อยวาง ทั้งหมดนี้ล้วนมีประโยชน์เพราะเราจะต้องเจอกับธรรมชาติอีกอย่าง หลีกเลี้ยงไม่ได้ เว้นแต่เราตายก่อนเท่านั้น

การปล่อยวางของคนไทย ยังเห็นได้จากการที่สังคมไทยเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิด แสดงความรับผิดชอบด้วยวิธีอื่นได้ด้วย นอกเหนือไปจากพูดคำว่า *ขอโทษ* เช่น การเขียนคำขอโทษ หรือการแสดงอวัจนภาษา เช่น การไหว้ หรือการกราบ โดยอาจไม่จำเป็นต้องพูดคำว่า “ขอโทษ” รวมทั้งการแสดงเจตนาขอโทษผ่านคนกลาง และฝากไปยังผู้ฟังในกรณีที่ผู้พูดอาจไม่มีโอกาสพบผู้เสียหายอีกภายหลังที่ได้กระทำผิด หรือการยอมรับให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียกับผู้กระทำผิดเป็นผู้กล่าวขอโทษต่อผู้เสียหายแทนผู้กระทำผิด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยพร้อมที่จะให้อภัยผู้อื่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ผู้เสียหายมักให้อภัยผู้กระทำผิดเสมอ แม้ว่าความผิดที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นการปล่อยวางกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว

เหตุผลที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการปล่อยวาง น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชีวิตประจำวันของคนไทย สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของชาย โทริลิตา (2537: 332) ที่ได้สรุปถึงสาเหตุที่ทำให้คนไทยมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางที่ไม่ยึดติด และพร้อมที่จะให้อภัยไว้ว่าเป็นเพราะพระพุทธศาสนาคือรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย โดยคนไทยส่วนใหญ่จะยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบอ้างอิงเพื่อตัดสินใจการกระทำของตนเอง และตั้งคำถามว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ

8.4 สรุป

บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และ ขอโทษ* ทำให้เห็นให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย 3 ประการได้แก่ 1) การหลีกเลี้ยงความขัดแย้ง 2) การเคารพผู้ใหญ่ 3) การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น และ 4) การปล่อยวาง โดยลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี้ยงความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำสำคัญทั้ง 3 คำได้แก่ บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* และบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ขอโทษ* ต่างจากลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่ และการไม่ต้องการรบกวนผู้อื่นที่สะท้อนให้เห็นได้จากบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ส่วนลักษณะเด่นเรื่องการปล่อยวาง สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร*

ลักษณะเด่นข้างต้นของผู้พูดคนไทยแสดงให้เห็นในรูปพฤติกรรมการพูดแบบอ้อมค้อม หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น ปลง เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ กตัญญู จีเกรงใจ และให้อภัย

บทที่ 9

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายตรง ความหมายทาง วจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* แล้วนำเสนอความหมายเหล่านี้ในรูปแบบวัฒนธรรม โดยการเขียนบรรยายด้วยอภิภาษาเชิง วรรณศาสตร์ พร้อมทั้งเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และลักษณะเด่นทางความหมาย ของคำสำคัญทั้ง 3 คำนี้ และท้ายที่สุดผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยจาก บทวัฒนธรรมที่เขียนขึ้น ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยมาจากข้อมูลทางภาษา 2 แหล่ง คือ 1) คลังข้อมูลภาษาไทยบนเว็บไซต์ <http://ling.arts.chula.ac.th/ThaiConc/> ของภาควิชา ภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ 2) การสอบถามกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม โดยข้อมูลจากแหล่งแรกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายตรงเป็นหลัก ส่วนข้อมูลจาก แหล่งที่ 2 นำมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์และความหมายทาง สังคม

9.1 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า *ไม่เป็นไร* สื่อความหมายตรงได้ 3 ความหมาย คือ 1) 'ไม่ได้รับผลกระทบ' 2) 'ยอมรับได้' และ 3) 'ไม่ต้องกังวล' สื่อความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ 4 ความหมาย คือ 1) 'ให้อภัย' 2) 'ปลอบใจ' 3) 'ปฏิเสธ' และ 4) 'ตอบรับคำขอขอบคุณ' โดย *ไม่เป็นไร* ที่มีความหมายตรงว่า 'ไม่ต้องกังวล' ใช้สื่อความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ทั้ง 4 ความหมาย ส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่า *ไม่เป็นไร* มีรูปที่ปรากฏรูปเดียวคือ [*ไม่เป็นไร*] สื่อความหมายได้ 2 ความหมาย คือ 1) 'แปรไปตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และ 2) 'แปรไปตามความเป็นทางการ' โดยพบว่าผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกันมากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกัน และจะใช้ *ไม่เป็นไร* เมื่อพูดในสถานการณ์ที่ไม่ เป็นทางการ มากกว่าในสถานการณ์ที่เป็นทางการ

ความหมายทางสังคมของ *ไม่เป็นไร* คือสาเหตุที่คนไทยส่วนใหญ่มักใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อ ตอบรับคำขอบคุณของผู้ฟังที่สนิทสนมกับผู้พูดและในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ แต่จะไม่ ใช้ตอบรับคำขอบคุณของผู้ที่มีผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบอื่น และในสถานการณ์ที่เป็น

ทางการ ซึ่งชวนให้คิดว่าตามมุมมองของผู้พูดคนไทย การใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อตอบรับคำขอบคุณของผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบอื่น หรือในสถานการณ์ที่เป็นทางการนั้นถือว่าไม่สุภาพ *ไม่เป็นไร* ที่ใช้ตอบรับคำขอบคุณในภาษาไทย จึงมีความหมายเหมือนกับคำพูด *Not at all, Certainly, Don't mention it, No problem!, No sweat!, Sure thing!* หรือ *Any time* ที่ใช้ในการตอบรับคำขอบคุณของผู้ที่สนิทสนมหรือในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ไม่ได้มีความหมายเหมือนกับคำว่า *You're (very) welcome, (It's) My pleasure* หรือ *(It's) My honor* ที่ใช้พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม หรือผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล หรือแบบเป็นกลางกับผู้พูด หรือเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ

การใช้ผู้พูดคนไทยใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อตอบรับคำขอบคุณผู้ฟังที่มีรูปแบบความสัมพันธ์กับผู้พูดแบบจำกัดเช่นนี้ อาจทำให้เกิดปัญหาในผู้พูดคนไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 ว่าไม่พูดตอบรับคำขอบคุณของผู้ที่ไม่สนิทสนมกัน หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์รูปแบบอื่น เนื่องจากไม่เคยชินกับการใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อตอบรับคำขอบคุณของผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบนี้ ซึ่งในภาษาอังกฤษถือว่าไม่สุภาพ เนื่องจากการตอบรับคำขอบคุณถือเป็นคำพูดแสดงมารยาทพื้นฐานในภาษาอังกฤษ ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าผู้พูดภาษาอังกฤษจะตอบรับคำขอบคุณของอีกฝ่ายหนึ่งเสมอ ไม่ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังจะเป็นแบบใด และทั้งในสถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การตอบรับคำขอบคุณจึงเป็นคำพูดที่มีความสำคัญในการสนทนาในชีวิตประจำวัน ดังจะเห็นได้จากการที่มีคำพูดในภาษาอังกฤษจำนวนมากที่ใช้ตอบรับคำขอบคุณผู้ฟัง ซึ่งแตกต่างกันไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการ

คำว่า *เกรงใจ* สื่อความหมายตรงได้ 3 ความหมาย คือ 1) 'ยำเกรง' 2) 'กลัวว่า...จะไม่พอใจ' และ 3) 'กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน...ให้ทำบางอย่าง' สื่อความหมายทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ได้ 3 ความหมาย คือ 1) ตอบรับ 2) ปฏิเสธ และ 3) ขอบคุณ โดยพบว่า *เกรงใจ* ที่มีความหมายตรงว่า 'กลัวว่าอาจเป็นการรบกวน' ใช้สื่อความหมายได้ทั้ง 3 ความหมาย ส่วนส่วนในด้านความหมายทางสังคมพบว่า *เกรงใจ* มีรูปปรากฏเพียงรูปเดียว คือ [เกรงใจ] สื่อความหมายได้ 2 ความหมาย คือ 1) แปรไปตามความสนิทสนมระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และ 2) แปรไปตามความเป็นทางการ ของสถานการณ์การใช้ภาษา โดยพบว่าผู้พูดจะใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลมากกว่าผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล โดยหากพิจารณาเฉพาะในความสัมพันธ์แบบสมดุลพบว่า ผู้พูดใช้ [เกรงใจ] เมื่อพูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันมากกว่าเมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกัน ในแง่ปัจจัยเรื่องความเป็นทางการของ

สถานการณ์พบว่า ผู้พูดใช้ [เกรงใจ] ในสถานการณ์ที่เป็นทางการมากกว่าในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการซึ่งตรงข้ามกับการใช้ [ไม่เป็นไร]

คำว่า *ขอโทษ* สื่อความหมายตรงได้ 2 ความหมาย คือ 1) ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว และ 2) ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ ซึ่งจำแนกได้เป็นอีก 2 ความหมายย่อย คือ 2.1) ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน และ 2.2) ขออย่าถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ โดย *ขอโทษ* ทั้งสองความหมายแตกต่างกันในแง่ความเป็นอดีตและอนาคตของเรื่องที่ขอโทษ กล่าวคือ *ขอโทษ* ความหมายที่ 1) พบเมื่อขอโทษในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ต่างจาก *ขอโทษ* ความหมายที่ 2) ที่พบเมื่อขอโทษในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น โดยความเป็นอดีตของ *ขอโทษ* ความหมายที่ 1) และความเป็นอนาคตของ *ขอโทษ* ความหมายที่ 2) สังกัดได้จากคำบ่งชี้ และ/หรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ในประโยค

ในด้านความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์พบว่า *ขอโทษ* สื่อความหมายได้ 4 ความหมาย คือ 1) ขอโทษ 2) เกริ่นนำ 3) เรียกความสนใจ และ 4) จบการสนทนา โดยพบว่า *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว’ ใช้สื่อความหมายขอโทษ *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าถือโทษที่ฉันจะต้องให้คุณทำอะไรให้ฉัน’ ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการขอร้อง ต่างจาก *ขอโทษ* ที่มีความหมายตรงว่า ‘ขออย่าได้ถือโทษที่สิ่งที่ฉันจะพูดหรือทำอาจรบกวนคุณ’ ที่ใช้สื่อความหมายเกริ่นนำการปฏิเสธ เกริ่นนำการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจกระทบผู้ฟัง เกริ่นนำการแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง เกริ่นนำการพูดสิ่งที่ป็นลบต่อผู้ฟัง เรียกความสนใจ และจบการสนทนา

ในด้านความหมายทางสังคมพบว่า *ขอโทษ* มีการแปรได้ 7 รูปแปร ได้แก่ [ขอโทษ] [โทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขอโทษ] [กราบขอประทานโทษ] และ [กราบขออภัย] ซึ่งการเลือกใช้รูปแปรเหล่านี้แปรไปตามตัวแปรทางสังคมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการของสถานการณ์ โดย [ขอโทษ] คือรูปแปรที่ผู้พูดนิยมใช้มากที่สุดในทุกรูปแบบความสัมพันธ์ และทุกสถานการณ์เมื่อเทียบกับรูปแปรอื่น ต่างจากการใช้รูปแปรอื่นที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางสังคมที่เคร่งครัดกว่า กล่าวคือ ในกรณีที่สนิทสนมกัน รูปแปรที่ผู้พูดเลือกใช้ได้จะมีอยู่อย่างจำกัด คือ เฉพาะ [ขอโทษ] และ [โทษ] เท่านั้น ต่างจากกรณีที่ไม่นสนิทสนมที่ผู้พูดสามารถใช้ได้ทุกรูปแปร ในกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า [ขอโทษ] คือ รูปแปรเดียวที่ผู้พูดเลือกใช้ ต่างจากกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า ที่ผู้พูดสามารถใช้ได้ทุกรูปแปรยกเว้น [กราบขอประทานโทษ] และ [โทษ] ในกรณีที่เป็นผู้ให้บริการผู้พูดจะใช้ [ขอโทษ] [โทษ] [ขอประทานโทษ] [ขออภัย] [กราบขออภัย] และ [กราบขอประทานโทษ] แต่เมื่อเป็นผู้รับบริการจะใช้เพียง 2 รูปแปรเท่านั้น คือ [ขอโทษ]

และ [โทษ] ในแง่ความเป็นทางการของสถานการณ์การใช้ภาษาพบว่า เมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ ผู้พูดจะใช้รูปแปรเพียง 2 รูปคือ [ขอโทษ] และ [โทษ] ต่างจากเมื่อพูดกับผู้ฟังในสถานการณ์ที่เป็นทางการที่จะใช้ทุกรูปแปรยกเว้น [โทษ] ซึ่งแสดงให้เห็นว่า [ขอโทษ] คือรูปแปรที่เป็นกลางมากที่สุด ดังนั้นจึงเป็นรูปแปรที่ใช้ได้เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์ที่หลากหลาย และในสถานการณ์ที่ครอบคลุมมากกว่ารูปแปรอื่น

ผลการวิเคราะห์ความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างความหมายตรง ความหมายทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ และความหมายทางสังคมว่า นอกเหนือไปจากความหมายตรงแล้ว ในการใช้ในสถานการณ์จริง ผู้พูดอาจสื่อความหมายที่ต่างออกไปตามเจตนาที่ตนต้องการจะสื่อ ซึ่งการเลือกใช้หรือไม่ใช้รูปแปรใด ถูกจำกัดโดยปัจจัยทางสังคมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง และความเป็นทางการ ดังนั้นการใช้คำทั้ง 3 นี้ให้เป็นที่ยอมรับ ผู้พูดต้องคำนึงถึงปัจจัยทางสังคมเสมอ เพราะการใช้ในบริบทที่ไม่เหมาะสม จะทำให้ถูกตำหนิว่าไม่สุภาพ โดยพบว่าการใช้ *ไม่เป็นไร* พูดกับผู้ฟังที่สนิทสนม เมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า เมื่อผู้พูดเป็นผู้รับบริการ หรือในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ เป็นที่ยอมรับมากกว่าเมื่อใช้พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม เมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า เมื่อผู้พูดเป็นผู้ให้บริการ หรือในสถานการณ์ที่เป็นทางการ ตรงข้ามกับการใช้ *เกรงใจ* ที่เป็นที่ยอมรับมากกว่าเมื่อใช้พูดกับผู้ฟังที่ไม่สนิทสนม หรือเมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า หรือในสถานการณ์ที่เป็นทางการ โดยไม่พบการใช้ *เกรงใจ* เมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง เช่นระหว่างพนักงานขาย กับลูกค้า โดยทั้ง 2 คำนี้มีบริบทการใช้ที่แคบกว่าคำว่า *ขอโทษ* ที่สามารถใช้พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์กับผู้พูดทุกรูปแบบ และทั้งในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ

เมื่อเปรียบเทียบความหมายของคำว่า *ขอโทษ* กับคำพูด *I'm sorry* และ *excuse me* ในภาษาอังกฤษตามที่โบร์คินและเรินฮาร์ท (Borkin and Reinhart, 1978) ได้สรุปไว้ พบว่า *ขอโทษ* ที่มีความหมายว่า 'ขอให้อภัยโทษให้ในสิ่งที่กระทำไปแล้ว' มีความหมายใกล้เคียงกับคำพูด *I'm sorry* ในแง่ที่พบภายหลังจากที่มีสิ่งไม่คิดเกิดขึ้นกับผู้อื่นเหมือนกัน และผู้พูดไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ล่วงเกินหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ฟัง ส่วน *ขอโทษ* ที่มีความหมายว่า 'ขออย่าได้ถือโทษในสิ่งที่กำลังจะกระทำ' มีความหมายใกล้เคียงกับคำพูด *excuse me* ในแง่ที่พบก่อนที่ผู้พูดล่วงเกินผู้อื่น เพื่อเยียวยาเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น หรือการกระทำผิดมารยาทที่กำลังจะเกิดขึ้นเหมือนกัน คำว่า *ขอโทษ* ในภาษาไทยจึงไม่ได้มีความหมายเหมือนกับ *I'm sorry* หรือ *excuse me* คำใดคำหนึ่ง แต่ได้รวมเอาความหมายของคำใน

ภาษาอังกฤษทั้งสองคำนี้เอาไว้ ดังนั้นคนไทยที่เริ่มเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 จึงอาจเกิดความสับสนว่าเมื่อใดควรใช้ *I'm sorry* หรือ *excuse me* เพราะในภาษาไทยไม่ได้มีคำเฉพาะที่ใช้พูดหลังจากมีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้ฟังหรือก่อนที่จะละเมิดผู้ฟัง แต่ใช้คำๆ เดียวกันคือ *ขอโทษ*

ปัญหาเดียวกันนี้ อาจเกิดขึ้นได้กับผู้เริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาที่ 2 เนื่องจากในภาษาญี่ปุ่น มีคำอย่างน้อย 3 คำคือ *sumimasen*, *gomennasai* และ *mooshiwake gozaimasen* ที่มีความหมายใกล้เคียงกับ *ขอโทษ* ในภาษาไทย โดยอิเดะ (Ide, 1998) ได้วิเคราะห์หน้าที่ทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ของคำว่า *sumimasen* และสรุปไว้ว่าผู้พูดญี่ปุ่นใช้ *sumimasen* เพื่อสื่อความหมาย 7 ประการ คือ 1) ขอโทษ 2) ขอขอบคุณและขอโทษ 3) ใช้เกริ่นนำก่อนการขอร้อง 4) ใช้เรียกความสนใจจากผู้ฟัง ก่อนเริ่มการสนทนา 5) ใช้จบการสนทนา 6) ใช้แสดงการตอบรับ และ 7) ใช้แสดงความขอบคุณซึ่งกันและกัน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับคำว่า *ขอโทษ* พบว่าทั้ง *sumimasen* และ *ขอโทษ* ต่างใช้เพื่อแสดงความขอโทษ เกริ่นนำการขอร้อง เรียกความสนใจจากผู้ฟังก่อนเริ่มการสนทนา และใช้จบการสนทนาได้เหมือนกัน แต่ต่างกันในเรื่องที่ไม่พบการใช้ *ขอโทษ* เพื่อขอบคุณและขอโทษในเวลาเดียวกัน เพื่อแสดงการตอบรับ และเพื่อแสดงความขอบคุณซึ่งกันและกัน ดังเช่นที่พบในคำว่า *sumimasen* และในทำนองเดียวกันก็ไม่พบการใช้ *sumimasen* เพื่อเกริ่นนำการกระทำบางอย่างกับตัวเองเกริ่นนำการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้ฟัง และเกริ่นนำการพูดสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น ต่อว่าหรือประชด เหมือนกับที่พบในคำว่า *ขอโทษ* ข้อแตกต่างระหว่าง *ขอโทษ* และ *sumimasen* อีกประการหนึ่งคือ *sumimasen* ใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทางการเป็นส่วนใหญ่ ต่างจาก *ขอโทษ* ที่ใช้ได้ทั้งในสถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

หากเปรียบเทียบกับคำว่า *mianhada* ในภาษาเกาหลีใต้ตามที่คิม (Kim, 2008) ได้ศึกษาไว้ พบว่า *mianhada* และ *ขอโทษ* เหมือนกันในเรื่องที่ใช้แสดงความรับผิดชอบของผู้พูดต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ต่างกันในเรื่องหลักๆ เรื่องคำพูดที่ตามมา และกลุ่มผู้ฟังที่ผู้พูดจะใช้ *mianhada* เพื่อขอโทษ โดยคิมได้อธิบายไว้ว่าเนื่องจาก *mianhada* ในภาษาเกาหลีใต้ได้รวมองค์ประกอบเรื่องการแสดงความรับผิดชอบของผู้พูดเอาไว้แล้ว ดังนั้นผู้พูดชาวเกาหลีใต้จะไม่แสดงคำพูดที่แสดงความรับผิดชอบ เช่น ‘My mistake’, ‘You are right to be angry’, etc., ตามหลังคำว่า *mianhada* อีกเพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวซ้ำซ้อน แต่จะใช้คำพูดดังกล่าวเพื่อแสดงว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นของใครกันแน่ คำที่เพิ่มน้ำหนักคำขอโทษโดยเฉพาะเมื่อกระทำความผิดที่รุนแรงมาก หรือคำพูดเพื่อแสดงการชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น แม้ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถชดเชยได้ ผู้พูดเกาหลีใต้ก็จะพูดคำว่า *mianhada* แล้วตามด้วยคำพูด

Eotteoghajyo? (What should I do?) โดยจะใช้ *mianhada* พูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกับผู้พูด และอายุเท่ากันหรือน้อยกว่าผู้พูดเท่านั้น แต่หากจะขอโทษผู้ฟังที่อายุมากกว่าหรือผู้ที่ไม่สนิทสนม ชาวเกาหลีใต้จะใช้คำว่า *joesonghada* ซึ่งต่างจากคำว่า *ขอโทษ* ที่อาจตามด้วยคำพูดที่แสดงการยอมรับผิด การแสดงความเป็นห่วงผู้ฟัง หรือการแสดงการชดเชยก็ได้ และใช้ *ขอโทษ* เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์กับผู้พูดได้ทุกรูปแบบ

ประเด็นความต่างทางความหมายระหว่างคำว่า *ขอโทษ* กับคำพูด *I'm sorry*, *excuse me* ในภาษาอังกฤษ *sumimasen* ในภาษาญี่ปุ่น และ *mianhada* ในภาษาเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นว่า *ขอโทษ* ในภาษาไทยมีลักษณะเฉพาะตัวในแง่ที่เป็นคำหลักเพียงคำเดียว ที่ผู้พูดสามารถใช้พูดในบริบทที่หลากหลาย กล่าวคือใช้พูดทั้งภายหลังจากที่ได้ละเมิดผู้ฟัง เพื่อแสดงความรับผิดชอบ และก่อนที่จะละเมิดผู้ฟังเพื่อเกริ่นนำว่าจะขอเรื่อง เกริ่นนำการปฏิเสธ เรียกความสนใจ จบการสนทนา รวมทั้งใช้เพื่อขออนุญาตก่อนกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง ก่อนแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้ฟัง และก่อนพูดแสดงความคิดเห็นที่เป็นลบเกี่ยวกับผู้ฟัง เช่น คำนิหิตหรือประชด

เมื่อนำความหมายทั้งหมดข้างต้นมาเขียนแสดงในรูปบทวัฒนธรรม ด้วยอภิภาษาที่ประกอบด้วยชุดของคำศัพท์ที่มีความหมายพื้นฐาน และไม่สามารถให้ความหมายต่อไปได้อีกตามทฤษฎีอภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติที่เวียซบิคกา (Wierzbicka, 1985, 1996) เสนอไว้แล้วนำไปทดสอบความถูกต้องกับกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยจำนวน 50 คนว่าเข้าใจหรือไม่ว่า บทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นคือความหมายของคำสำคัญใด พบว่ากลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 50 อ่านแล้วแสดงความคิดเห็นว่าบทวัฒนธรรมทุกบทที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นคือความหมายของคำสำคัญตรงกับผู้วิจัย อย่างไรก็ตาม แบบทดสอบได้กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างอ่านบทวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น แล้วเลือกว่าบทวัฒนธรรมแต่ละบทคือความหมายของคำสำคัญคำใด โดยกำหนดตัวเลือกไว้เพียง 3 คำคือ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ซึ่งเป็นไปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างบางคนอาจเลือกโดยการตัดตัวเลือกที่คิดว่าไม่ใช่ทิ้งไปที่ละตัว มากกว่าที่จะเลือกว่าบทวัฒนธรรมที่กำลังอ่าน คือความหมายของคำสำคัญคำใด ดังนั้นคำตอบของกลุ่มตัวอย่างในกรณีนี้จึงอาจไม่ได้สะท้อนความถูกต้องของบทวัฒนธรรมที่แท้จริง

บทวัฒนธรรมที่ผ่านการทดสอบความถูกต้องแล้ว แสดงให้เห็นว่าความหมายทุกความหมายของ *ไม่เป็นไร* มีใจความร่วมกัน คือ “สิ่งนี้ ไม่ใช่ เรื่องใหญ่” และ “ฉันไม่ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ สิ่งนี้” ซึ่งคำว่า “สิ่งนี้” ในใจความทั้ง 2 ใจความแสดงให้เห็นว่าเมื่อพูด *ไม่เป็นไร* ผู้พูดมุ่งพูดถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่ามุ่งพูดถึงตัวบุคคล สอดคล้องกับชาย โพรซิตา (2537: 331) ที่ได้สรุปเรื่องการใช้ *ไม่เป็นไร*

ไว้ว่า ‘มีการใช้ ‘ไม่เป็นไร’ อยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือใช้เพราะรู้และเข้าใจว่าสิ่งที่เผชิญหน้าอยู่นั้น ‘ไม่เป็นไร’ จริงๆ หรือเพราะผู้ใช้ไม่มีความตั้งใจข้องใจในสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจริงๆ กับการใช้ที่มีความสับสนทั้งในความหมายของคำและในตัวตนการฉ้อฉลอันเป็นปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่’

ทั้งนี้ต่างจากความหมายทุกความหมายของ *เกรงใจ* ที่มีใจความร่วมกันคือ “ฉัน รู้สึกไม่ดี ที่ คุณ จะ/(ได้) ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน” ซึ่งคำว่า “กับ ฉัน” ในใจความทั้ง 2 ใจความแสดงให้เห็นว่าเมื่อพูด *เกรงใจ* ผู้พูดมุ่งสื่อความหมายว่า ‘ผู้พูดเกรงว่าผู้ฟังจะรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด จากการที่ได้ทำหรือจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผู้พูด’ ในแง่นี้จึงมองได้ว่าผู้พูดให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของตนเอง ว่าคูดีหรือไม่ในสายตาของผู้ฟัง มากกว่าที่จะคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟังอย่างแท้จริงว่ารู้สึกอย่างไร ซึ่งชวนให้คิดได้ว่า “ความเกรงใจ” ในสังคมไทยสะท้อนให้เห็น “การคำนึงถึงความรู้สึกของตัวเอง” มากกว่าการคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟัง ซึ่งต่างจากทฤษฎีธรรม อินทจักร (Intachakra, 2011) ที่มองว่า “ความเกรงใจ” ในสังคมไทย แสดงให้เห็น “การคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น” แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สนับสนุนประเด็นที่ทฤษฎีธรรม อินทจักร สรุปไว้ว่าความสุภาพ คือ การแสดงความเคารพและเชื่อฟัง การแสดงออกอย่างเหมาะสม หรือการพยายามทำให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุดเพื่อทำให้การสนทนาดำเนินไปอย่างราบรื่น

ส่วนความหมายทุกความหมายของ *ขอโทษ* มีใจความร่วมกันคือ “คุณ อาจ รู้สึก ไม่ ดี กับ ฉัน และ/(เพราะ) สิ่ง นี้” และ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” แสดงว่าคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* มีใจความร่วมกันคือ “ฉัน ไม่ ต้องการ ให้ คุณ รู้สึก ไม่ ดี” โดย *ไม่เป็นไร* มีความหมายอย่างเจาะจงว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับบางอย่าง” ในขณะที่ *เกรงใจ* มีความหมายว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด” ส่วน *ขอโทษ* ที่มีความหมายแบบทั่วไปมากที่สุดว่า “ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี” โดยไม่ได้แสดงว่าไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับอะไร และกับใคร

บทวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่ได้จากการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* แสดงให้เห็นแบบแผนความประพฤติและวิธีการพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลที่สนิทสนมกับผู้พูด บทวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่ได้จากการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *เกรงใจ* แสดงให้เห็นแบบแผนความประพฤติและวิธีการพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมดุลที่ไม่สนิทสนมกับผู้พูด ต่างจากบทวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่ได้จากการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ขอโทษ* ที่แสดงให้เห็นแบบแผนความประพฤติและวิธีการพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์กับผู้พูดในทุกรูปแบบ โดยใจความแก่นของคำว่า *ไม่เป็นไร* สะท้อนให้

เห็นภาพโดยรวมของข้อตกลงที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่อพูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลไว้ว่า เมื่อพูดกับผู้ที่ไม่สนิทสนมคุ้นเคยกัน ผู้พูดควรหลีกเลี่ยงคำพูดที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การแสดงอารมณ์ทางลบในทุกรูปแบบ ได้แก่ ความเคร่งเครียด วิตกกังวล เศร้าหมอง ผิดหวัง เสียใจ หรือโกรธเคือง เนื่องจากพฤติกรรมดังกล่าวอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี แต่ควรส่งเสริมให้การสนทนาเป็นไปอย่างราบรื่น ด้วยการเลือกใช้คำพูดที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี เช่น การให้อภัย หรือการปฏิเสธแบบสุภาพ เพื่อรักษาบรรยากาศในการสนทนา โดยแนวคิดเบื้องหลังของการกำหนดวิธีการพูดเช่นนี้มาจากการให้ความสำคัญกับค่านิยมเรื่องความสามัคคีและการต้องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ (Hongladarom, 2007) ที่มองว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แสดงให้เห็นค่านิยมเรื่องมิตรภาพและความสามัคคี

ทั้งนี้ต่างจากเมื่อพูดกับผู้ฟังที่สนิทสนมกับผู้พูด ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยได้วางแนวทางในการปฏิบัติตนต่างออกไป ในแง่ที่ผู้พูดสามารถแสดงอารมณ์ทางลบกับผู้ฟังกลุ่มนี้ได้ เช่น การแสดงให้ผู้ฟังรู้ว่าผู้พูดรู้สึกเครียด วิตกกังวล เศร้าหมอง ผิดหวัง เสียใจ หรือโกรธเคืองได้ ซึ่งแสดงให้เห็นมุมมองของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังกลุ่มนี้ว่าเป็นผู้ที่ไว้ใจได้ และไม่เคยมองว่าคำพูดของตนจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ทำให้การสนทนาไม่ราบรื่น หรืออาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่กลับมองว่าการรับฟังคำพูด และความรู้สึกในทางลบดังกล่าวคือหน้าที่ทางสังคมที่ผู้ที่สนิทสนมกันควรกระทำ เพื่อจะได้ช่วยเยียวยาความรู้สึก และอารมณ์ทางลบนั้นๆ ของผู้ฟังได้อย่างทันท่วงที ด้วยการสื่อความหมายไปยังผู้ว่า ‘ผู้พูดไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับสิ่งนั้น’ ผ่านคำว่า *ไม่เป็นไร* เพื่อแสดงการปลอบใจผู้ที่สนิทสนมกัน โดยมองว่าการกระทำดังกล่าวคือกิจกรรมที่ช่วยถนอมความสัมพันธ์เอาไว้

ผลการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* ข้างต้น สรุปได้ว่า *ไม่เป็นไร* คือคำสำคัญที่แสดงให้เห็นวิธีการพูดและรูปแบบการประพาดตัวของผู้พูดกับบุคคลอื่นในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันแบบสมมูล ตั้งแต่ระดับย่อยคือ ครอบครัวไปจนถึงระดับใหญ่ คือ สังคม โดยแสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมได้กำหนดวิธีการพูดแบบ ‘ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับบางสิ่ง’ ไว้แตกต่างกันเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้พูดไม่สนิทสนมกับผู้ฟัง ผู้พูดควรมุ่งเน้นวิธีการพูดที่ไม่ทำร้ายความรู้สึกของผู้ฟัง และการแสดงความปลอ่ยวาง แต่หากผู้พูดสนิทสนมกับผู้ฟัง ผู้พูดควรมุ่งเน้นวิธีการพูดเพื่อเยียวยาความรู้สึกของผู้ฟัง และให้ความช่วยเหลือผู้ฟัง

ต่างจาก *เกรงใจ* ที่เป็นรูปภาพาที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยใช้พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมมูลที่ไม่สนิทสนมกับผู้พูด และเมื่อผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

ผู้ฟัง ดังนั้น *เกรงใจ* จึงเป็นรูปภาษาที่แสดงให้เห็นข้อกำหนดทางสังคม เรื่องวิธีการพูด และการประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบห่างเหินกับผู้พูด ทั้งในแนวระนาบ และแนวตั้ง เช่น คนแปลกหน้า และในแนวตั้ง เช่น อาจารย์ และเจ้านาย ต่างจาก *ไม่เป็นไร* ที่แสดงให้เห็นข้อกำหนดทางสังคมต่อผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบห่างเหิน และสนิทสนมกับผู้พูด ในแนวระนาบ โดยใจความแก่นของคำว่า *เกรงใจ* ที่สื่อความหมายว่า 'ผู้พูดไม่ต้องการทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด' สะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยได้วางแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่อพบกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบห่างเหินในแนวระนาบไว้ว่า เมื่อผู้ฟังเสนอจะให้ความช่วยเหลือ ชักชวน หรือให้สิ่งของ ผู้พูดควรกล่าวปฏิเสธเพื่อแสดงว่าไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง เนื่องจากการตอบรับข้อเสนอของผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันนั้น อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีกับผู้พูด แต่ในกรณีที่ผู้พูดต้องการลดระยะห่างระหว่างตนเองกับผู้ฟัง ผู้พูดอาจตอบรับข้อเสนอ คำชวน หรือการให้สิ่งของจากผู้ฟังด้วยคำว่า *เกรงใจ* ก็ได้ ทั้งนี้ต่างจากแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่อพบกับผู้สนิทสนมกันที่ได้วางข้อกำหนดไว้ว่า ผู้พูดควรให้ความช่วยเหลือผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมกันนั้น โดยไม่ควรคิดว่าเป็นการรบกวนผู้พูด หรืออาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ดังนั้นผู้พูดจึงมักไม่ใช้ *เกรงใจ* เพื่อปฏิเสธผู้ฟังที่สนิทสนมกับผู้พูด

นอกจาก *เกรงใจ* จะเป็นรูปภาษาที่ช่วยจำแนกผู้ฟังออกตามความสัมพันธ์ในแนวระนาบแล้ว คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยยังจำแนกผู้ฟังออกตามความสัมพันธ์ในแนวตั้ง โดยใช้คำว่า *เกรงใจ* กับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า เพื่อแสดงการยอมรับว่าผู้ฟัง คือผู้ที่อยู่เหนือผู้พูด โดยทุกครั้งที่ต้องสื่อสารกับผู้ฟังกลุ่มนี้ ผู้พูดต้องประพฤติตนในรูปแบบที่สังคมคาดหวัง ได้แก่ การแสดงความยำเกรง ยอมรับในความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี โดยแนวคิดเบื้องหลังของการกำหนดรูปแบบความประพฤติเช่นนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากการปกครองระบอบเจ้าขุนมูลนาย และศักดินาของไทยในสมัยอดีต ที่บ่าวซึ่งมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าต้องยำเกรงเจ้านายซึ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า ซึ่งการมองว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด คือผู้ที่อยู่เหนือผู้พูดถือเป็นแนวคิดหลักที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมได้กำหนดแบบแผนความประพฤติที่ควรปฏิบัติต่อผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าไว้อย่างเคร่งครัดทั้งในทางบวก ได้แก่ การเคารพเชื่อฟัง การแสดงความยำเกรง และในทางลบ เช่น ความหวาดกลัว และการยอมอยู่ใต้อำนาจ ส่วนในแง่วิธีการพูด พบว่าผู้พูดจะไม่เคยปฏิเสธคำขอร้อง ข้อเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือคำแนะนำของผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของคนในสังคมไทย เนื่องจากมองว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า คือ *ผู้น้อย* ส่วนผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า คือ *ผู้ใหญ่* โดยคนส่วนใหญ่ในสังคมได้กำหนดหน้าที่ทางสังคมของบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม

นี้ไว้แตกต่างกันคือ ผู้小有หน้าทีแสดงความเคารพเชื่อฟัง ต่างจากผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอน ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่ขอร้อง ผู้น้อยจึงไม่เคยปฏิเสธที่จะทำตามคำขอนั้นเพราะต้องการแสดงความกตัญญู ทำนองเดียวกับที่ไม่เคยปฏิเสธข้อเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือคำแนะนำของผู้ใหญ่ เพราะมองว่าเป็นการแสดงความนบถนอบและเชื่อฟัง

ข้อเท็จจริงข้างต้น แสดงให้เห็นว่า *เกรงใจ* คือคำสำคัญที่แสดงให้เห็นวิธีการพูดและรูปแบบการประพฤติดัวของผู้พูดกับบุคคลอื่นในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันแบบห่างเหินกับผู้พูด ทั้งยังเป็นคำสำคัญที่ผู้พูดผู้ฟังใช้รักษาระยะห่างเพื่อคงความสัมพันธ์ในแบบที่ไม่สนิทสนมหรือไม่สมคูลกันเอาไว้ โดยคนส่วนใหญ่ในสังคมได้กำหนดรูปแบบความประพฤติที่ผู้พูดควรปฏิบัติต่อผู้ฟังที่ไม่สนิทสนมเอาไว้ว่า ผู้พูดควรมุ่งเน้นวิธีการพูดเพื่อแสดงความมีน้ำใจ และไม่ต้องการรบกวนผู้ฟัง เพื่อแสดงว่าผู้พูดเป็นผู้มีมารยาท ซึ่งต่างจากคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* ที่ผู้พูดผู้ฟังใช้รักษาความใกล้ชิดเพื่อถนอมความสัมพันธ์ในแบบสนิทสนมกันเอาไว้ โดยเป็นรูปภาพาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงความเอาใจใส่ เยียวยาความรู้สึก และให้ความช่วยเหลือผู้ฟัง ต่างจากข้อกำหนดที่ควรปฏิบัติต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าที่ได้กำหนดไว้ว่า ผู้พูดควรมุ่งเน้นวิธีการพูดเพื่อแสดงความเคารพและยอมรับ สอดคล้องกับที่ข้อสรุปของคลอสเนอร์ (2537) ได้มองว่า วัฒนธรรมไทยเน้นการแสดงความเคารพและการไต่ตรงตลอดจนการแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้มีอาวุโสกว่า ผู้เหนือกว่า และผู้อุปถัมภ์ คำจูน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความเกรงใจ

ใจความแก่นของคำว่า *ขอโทษ* ที่สื่อความหมายว่า ‘ผู้พูดไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี’ แสดงให้เห็นว่า *ขอโทษ* คือรูปภาพาที่มีปริบทการใช้ที่หลากหลายกว่า *ไม่เป็นไร* และ *เกรงใจ* เนื่องจากไม่ได้สื่อความหมายว่า ‘ไม่ต้องการให้ผู้พูดรู้สึกไม่ดี’ กับใครหรือสิ่งใด แต่สื่อความหมายโดยรวมว่า ‘ไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี’ ทั้งยังพบว่าผู้พูดสามารถพูดคำว่า *ขอโทษ* กับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์กับผู้พูดในทุกรูปแบบ ทั้งผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมคูลที่สนิทสนมและไม่สนิทสนมกับผู้พูด ผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบไม่สมคูลทั้งที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าและต่ำกว่าผู้พูด รวมไปถึงผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกลางกับผู้พูด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า *ขอโทษ* ที่ใช้เกริ่นนำ ถือเป็นเป็นเครื่องมือทางภาษาที่บอกให้ผู้ฟังรู้ล่วงหน้าว่ากำลังจะมีคำพูดเชิงลบตามมา ตามแนวคิดของเฮวิตต์ และสโตรคส์ (Hewitt & Strokes, 1975) ซึ่งทำหน้าที่คล้ายกับข้อความที่ผู้พูดคนไทยนิยมกล่าวก่อนการวิจารณ์ผู้อื่น เช่น “อย่าหาว่าว่าเลยนะคะ” “อย่าว่าถ้าฉันจะพูดตรงๆ” “เดี๋ยวจะหาว่าว่า” หรือ “คิดว่าคุณคงไม่ว่าอะไร” ซึ่งเป็นตัวแทนของกลวิธีทางภาษาที่พบก่อนคำพูดแสดงการวิจารณ์ตามที่กฤษดาพรรณ หงส์ศดารมภ์ (Hongladarom, 2007) สรุปไว้ในงานวิจัยเรื่อง “Don't

blame me for criticizing you...”: A study of metapragmatic comments in Thai ว่ากลวิธีทางภาษาเหล่านี้ ใช้เพื่อสื่อความหมายว่าขอผู้ฟังไม่ให้ตำหนิผู้พูด หรือขอไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกเสียใจในตัวผู้พูด ก่อนที่จะกล่าวคำวิจารณ์ แต่ต่างกันตรงที่ *ขอโทษ* เป็นคำพูดเพียงคำเดียว ที่มีความเรียบง่าย ใช้สื่อความหมาย และใช้สื่อความหมายได้หลากหลายมากกว่า

การใช้ *ขอโทษ* นำหน้าการพูดทั้งหมดข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่าการออกคำสั่ง การปฏิบัติตนแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม การพูดถึงผู้อื่นในแง่ลบไม่ว่าจะโดยตรง หรือโดยการพูดเปรียบเทียบ การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับตัวเอง แต่สิ่งนั้นอาจส่งผลกระทบต่อผู้อื่น การแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น และการไม่ทำตามคำขอร้อง คำเสนอ หรือคำชวน คือพฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงในสังคมไทย เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นอันตรายต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความกลมเกลียวกันของคนในสังคม โดยทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ดังนั้นจึงถือว่าการสื่อความหมายดังกล่าวโดยไม่ใช้คำว่า *ขอโทษ* นำหน้า คือการแสดงความไม่สุภาพ ต่างจากการพูดรูปแบบอื่นที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความกลมเกลียวกันของคนในสังคม เช่น การปลอบใจ ชมเชย ตอบรับ เห็นด้วย ที่ไม่เคยพบว่าผู้พูดต้องใช้คำว่า *ขอโทษ* นำหน้า ในแง่นี้ *ขอโทษ* จึงเป็นเครื่องมือทางภาษาที่ช่วยเปลี่ยนคำพูดที่ไม่สุภาพให้มีความสุภาพมากขึ้น เพื่อทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เกิดความเข้าใจผิด และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) และเวียซบิคกา (Wierzbicka, 1997) ได้ให้ความหมายของคำสำคัญ (keyword) ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ไว้ว่าเป็นรูปภาษาที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ได้เด่นชัดที่สุด คำสำคัญที่ว่านี้อาจปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ อาทิ วจนกรรม การใช้คำต้องห้าม รวมถึงข้อมูลชนิดอื่นทางภาษาที่แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานทางสังคมและคุณค่าทางสังคม ได้แก่ สุภาษิต คำที่มักปรากฏร่วมกัน (collocations) การสนทนาพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน การใช้คำลงท้าย คำอุทาน การใช้คำขึ้นต้นและการอ้างถึง โดยไม่ได้กำหนดว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีคำสำคัญกี่คำ แต่จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำสำคัญในวัฒนธรรมต่างๆ อาทิ มาเลย์ (Goddard, 1997;2000) ญี่ปุ่น (Wierzbicka, 1991; 1996) สวีดิช (Pedersen, 2010) รัสเซีย (Wierzbicka, 1997; 2003) อังกฤษสำเนียงสิงคโปร์ (Wong, 2004) อังกฤษ (Goddard, 2005, 2011) และโปลิช (Wierzbicka, 1997) แสดงให้เห็นว่าคำสำคัญในแต่ละวัฒนธรรมจะมีมากกว่า 1 คำเสมอ โดยไม่มีงานวิจัยใดที่ระบุว่าในจำนวนคำสำคัญที่พบ คำใดคือคำสำคัญหลักในวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่า คำสำคัญทุกคำในแต่ละวัฒนธรรมมีความสำคัญเท่ากัน ซึ่งความจริงไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น

แม้ไม่ได้พูดถึงประเด็นเรื่องการจัดลำดับความสำคัญของคำสำคัญ แต่กอดดาร์ด (Goddard, 1997) ได้พูดถึงประเด็นเรื่องจำนวนบทวัฒนธรรมไว้ว่า เราไม่สามารถบอกได้ว่า มีจำนวนบทวัฒนธรรมกี่บทจึงจะสามารถอธิบายวัฒนธรรมนั้นๆ ได้อย่างครอบคลุม แต่ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าน่าจะมีจำนวนมากพอที่จะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนในสังคมนั้นได้ นอกจากนี้กอดดาร์ดและเวียซบิคกา (Goddard and Wiezbicka, 2004) ยังพูดถึงเรื่องการจัดลำดับความสำคัญของบทวัฒนธรรมไว้ว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีบทวัฒนธรรมหลัก ซึ่งเป็นบทวัฒนธรรมที่มีความสำคัญที่สุดของสังคมนั้น เพราะสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมนั้นๆ ในภาพรวม โดยทุกคนในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง แต่อาจจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ส่วนบทวัฒนธรรมอื่นๆ จะถือเป็นวัฒนธรรมย่อยที่มีความสำคัญรองลงมาที่มักพบในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความเฉพาะเจาะจง และซับซ้อนมากกว่า

เมื่อนำบทวัฒนธรรมของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร* *เกรงใจ* และ *ขอโทษ* มาวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมพบว่า บทวัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นแบบแผนความประพฤติวิธีการพูด และค่านิยมที่เป็นลักษณะเด่นของสังคมไทย 4 ประการคือ 1) การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง 2) การเคารพผู้ใหญ่ 3) การไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น และ 4) การปล่อยวาง โดยลักษณะเด่นแต่ละประการสะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมที่หลากหลาย กล่าวคือ ลักษณะเด่นเรื่องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำสำคัญทั้ง 3 คำได้แก่ บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* และ บทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ขอโทษ* โดยใจความ “สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่” ที่พบในบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* สะท้อนให้เห็นวิธีการคิดของคนไทยในภาพรวมที่มองว่า “ปัญหาทุกอย่างที่เผชิญล้วนไม่ใช่เรื่องที่ร้ายแรง แต่เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย”

นอกจากใจความ “สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า *ไม่เป็นไร* แล้ว ใจความ “ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดีกับสิ่งนี้” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า *ไม่เป็นไร* ใจความ “ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดี” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า *ขอโทษ* และใจความ “ฉันไม่ต้องการให้คุณรู้สึกไม่ดีกับฉัน” ที่พบในบทวัฒนธรรมทุกบทของคำว่า *เกรงใจ* ยังแสดงให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องนี้ได้ด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทย “ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้สึกไม่พอใจ(หรือ “รู้สึกไม่ดี”) ซึ่งน่าจะเป็นเพราะไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตนเองและผู้ฟัง ผู้พูดจึงมักใช้ *ไม่เป็นไร* เพื่อยุติปัญหา และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในเกือบทุกสถานการณ์

หลักฐานที่สนับสนุนว่าการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งคือลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย ยังสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมหลายประการของคนไทย ได้แก่ นิสัยประนีประนอม รอมชอม ผ่อนหนักผ่อนเบา อะลุ่มอล่วย รักสงบ ให้ความสำคัญกับการเลือกใช้คำพูดก่อนข้างมาก และเกรงใจผู้อื่น แต่ทำให้เกิดพฤติกรรมทางด้านลบด้วย เช่น ไม่กล้าคิดนอกกรอบ หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น นิยมการพูดลับหลัง ประชดประชัน และซุบซิบ นินทา เนื่องจากต้องอดกลั้นไม่แสดงอารมณ์โกรธ เกลียด ไม่พอใจ เสียใจ หรือรำคาญอย่างตรงไปตรงมา เพราะมองว่าการกระทำดังกล่าวคือการเผชิญหน้า ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง

ลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่ สะท้อนให้เห็นจากบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* โดยใจความที่ “คน นี้ เป็น คน ที่ เหมือน ฉัน หรือ อยู่ เหนือ ฉัน” ในบทวัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ข้างต้น แสดงให้เห็นข้อตกลงของคนส่วนใหญ่ในสังคมว่ามักใช้ *เกรงใจ* พูดกับผู้ฟังที่มีความสัมพันธ์แบบสมคูล หรือผู้ฟังมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าหรือเป็นผู้ใหญ่ แต่ไม่นิยมใช้คำๆ นี้พูดกับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าหรือเป็นผู้ย่อย

นอกจากการวางข้อกำหนดเรื่องการใช้คำพูดให้ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า หรือผู้ย่อย ต้องใช้พูดกับผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า หรือผู้ใหญ่แล้ว สังคมไทยยังได้วางข้อกำหนดเรื่องความประพฤติให้ผู้ย่อยปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ไว้อย่างเคร่งครัดไว้ว่าต้องสำรวม เช่น ข้อกำหนดเรื่องการนั่งและการเดิน รวมทั้งได้กำหนดให้ผู้ย่อยกระทำการบางอย่างเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ เช่น การไหว้ การหมอบ การคลาน และการรับของ โดยได้เก็บคำสอนเรื่องการให้ความเคารพผู้ใหญ่ไว้ในรูปสุภาษิต คำพังเพย หรือสำนวนไทย เช่น “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” และ “ผู้ใหญ่ให้ของต้องรับไว้”

การมีข้อกำหนดที่เคร่งครัดเรื่องความประพฤติของผู้ย่อย หรือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าต้องยำเกรงผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า โดยต้องระมัดระวังเรื่องกริยามารยาท และพฤติกรรมการแสดงออกกับผู้ใหญ่เป็นพิเศษ แต่กลับไม่มีข้อกำหนดในทิศทางกลับกัน สะท้อนให้เห็นสภาพโครงสร้างสังคมไทยที่มีการแบ่งลำดับชั้นทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ม.ร.ว.อศิน ทรัพย์พัฒน์ (2537) ที่สรุปไว้ว่าความสัมพันธ์แบบ “ผู้ใหญ่-ผู้ย่อย” เป็นความสัมพันธ์หลักในสังคมไทย ที่สะท้อนให้เห็นได้จากภาษาและพฤติกรรม เช่น การใช้คำเรียกญาติ การพบปะทักทาย ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบอาวุโส การมีอำนาจมากและน้อย ซึ่งคล้ายคลึงกับที่พบในสังคมเกาหลีที่ยูน (Yoon, 2004) ได้สรุปไว้ว่า สังคมเกาหลีเชื่อว่าคนในสังคมนั้นมีสถานภาพไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะป็นภายในครอบครัว หรือภายในกลุ่มทางสังคมใดๆ โดยมองว่าความสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้นเป็นแบบลำดับชั้นหรือแนวคิง และแบ่งคนในสังคมออกเป็นกลุ่มใหญ่ โดย

พิจารณาจากการใช้หรือไม่ใช้ honorific ได้แก่ กลุ่มผู้ฟังที่ผู้พูดต้องใช้ honorific เมื่อสนทนาด้วย และกลุ่มผู้ฟังที่ผู้พูดที่ไม่ต้องใช้ honorific เมื่อสนทนาด้วย

นอกจากจะสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการเคารพผู้ใหญ่แล้ว บทวิถัฒนธรรมรวมของคำว่า *เกรงใจ* ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นเรื่องการไม่ต้องการรบกวนผู้อื่นได้ด้วย แต่จากใจความที่ต่างกัน โดยใจความที่สะท้อนให้เห็นการไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น คือ ใจความ “ฉัน รู้สึก ไม่ดี ที่ คุณ จะ ทำ สิ่ง นี้ หรือ ได้ ทำ สิ่ง นี้ ให้ ฉัน” ที่แสดงว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมรบกวนผู้อื่นให้กระทำการใดสิ่งหนึ่งให้ เนื่องจากรู้สึกเกรงใจผู้อื่น ซึ่งชวนให้คิดว่าสังคมไทยได้กำหนดรูปแบบความประพฤติของคนในสังคมไว้ว่า ควรเสนอให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อแสดงน้ำใจ และในกรณีที่ผู้อื่นเสนอให้ความช่วยเหลือก็ควรปฏิเสธ เพื่อแสดงความเกรงใจว่าไม่ต้องการรบกวนอีกฝ่ายหนึ่งนั้น

ลักษณะเด่นเรื่องการปล่อยวาง สะท้อนให้เห็นจากบทวิถัฒนธรรมรวมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ซึ่งแสดงให้เห็นการทำใจได้ และไม่ยึดมั่นถือมั่นของผู้พูดคนไทย กล่าวคือ ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” และ “สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ดี” ในบทวิถัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่สื่อความหมายให้อภัย แสดงให้เห็นมุมมองของผู้พูดว่าการกระทำผิดของผู้ฟังเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ผู้ฟังจึงไม่รู้สึกโกรธ หรือรู้สึกในทางลบกับผู้ฟัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นการปล่อยวางจากอารมณ์ในทางลบ ส่วนใจความเดียวกันนี้ในบทวิถัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่สื่อความหมายตอบรับคำขอบคุณ แสดงให้เห็นมุมมองของผู้พูดว่า สิ่ง ที่ผู้พูดกระทำให้ผู้ฟังนั้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ผู้พูดจึงไม่ได้รู้สึกไม่ดีที่ได้กระทำการนั้นให้ผู้ฟัง และเนื่องจากผู้พูดจะใช้ *ไม่เป็นไร* ความหมายนี้ภายหลังจากที่ผู้ฟังแสดงความซาบซึ้งผ่านการกล่าวขอบคุณ ใจความ “สิ่ง นี้ ไม่ใช่ เรื่อง ใหญ่” และ “สิ่ง นี้ ไม่ได้ ทำให้ ฉัน รู้สึก ไม่ดี” ในกรณีนี้จึงแสดงให้เห็นว่าผู้พูดปล่อยวางจากความลุ่มหลงในคำสรรเสริญขอบคุณ หรืออารมณ์ในทางบวก

หลักฐานที่สนับสนุนว่าการปล่อยวางคือลักษณะเด่นของคนไทย เห็นได้จากการมีคำศัพท์ในภาษาจำนวนมากที่มีความหมายหมายถึงเกี่ยวข้องกับการปล่อยวาง เช่น “ปลงตก” “ปลงอนิจจัง” “ปลงสังเวช” “ปลงสังขาร” “ปลงกรรมฐาน” “ปลงพระไตรลักษณ์” ส่วนในแง่พฤติกรรม เห็นได้จากอุปนิสัยคนไทยที่ไม่ยึดติด ยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นแล้ว และการยกโทษให้ผู้ที่กระทำผิดเสมอ แม้ผู้นั้นจะกระทำความผิดที่ร้ายแรง

ลักษณะเด่นของสังคมไทยทั้งหมดข้างต้น สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา (ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์, 2537; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2552; สุพัตรา สุภาพ, 2537; พัทธา สายหนู, 2537; คลอสเนอร์, 2537, 2539) และทางด้านภาษาศาสตร์

(Hongladarom, 2007; Intacharkra, 2011; Vongvipanond, 1994; ชาย โปธิสิตา, 2537; ทศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2553, 2555) ที่ได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่า คนไทยมีความสุภาพอ่อนน้อม เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส หลีกเลียงความขัดแย้ง ประณีประนอม คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเกรงใจ รักสงบ และมีน้ำใจ ซึ่งแม้จะพบว่าวัฒนธรรมของไทยบาง บทจะคล้ายคลึงกับของวัฒนธรรมอื่นก็ตามแต่แนวคิดเบื้องหลังที่เป็นแก่นที่มาจากวิธีการพูด ของคนไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และต่างจากคนในวัฒนธรรมอื่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้สนับสนุนความคิดของชาย โปธิสิตา (2537) ที่มองว่า พุทธศาสนาถือเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เป็นกรอบความคิดและ พฤติกรรมของคนไทย โดยคนไทยจะใช้หลักคำสอนในพุทธศาสนาเป็นกรอบสำหรับอ้างอิง เพื่อพิจารณา หรือตัดสินใจกระทำทั้งในระดับปัจเจกชน และระดับสังคมว่าพฤติกรรมใด ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า *ไม่เป็นไร* ที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธ ศาสนาอย่างมาก และมากกว่าคำสำคัญอีก 2 คำคือ *เกรงใจ* และ *ขอโทษ*

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่นของสังคมไทยจากบทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร เกรงใจ* และ *ขอโทษ* ข้างต้นกับวิธีการพูดของชาวญี่ปุ่นและชาวแองโกล (Wierzbicka, 1996) และชาวมาเลย์ (Goddard, 1997) พบว่ามีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากวิธีการพูดของผู้ พูดคนไทยที่ได้จากงานวิจัยนี้ กล่าวคือ ทั้งผู้พูดญี่ปุ่น ไทย และมาเลย์ต่างหลีกเลียงการ ปฏิเสธผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมาเหมือนกัน เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้ง ตรงกัน ข้ามกับชาวแองโกลที่มักแสดงความเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมา และเปิดเผย แต่เมื่อ ต้องการให้ผู้อื่นกระทำบางอย่างให้ผู้พูด ผู้พูดคนไทยสามารถบอกความต้องการของตนได้ โดยตรง ด้วยการใช้คำว่า *ขอโทษ* เพื่อเกริ่นนำก่อนการขอร้องนั้นเพื่อแสดงความสุภาพ เช่นเดียวกับชาวแองโกลที่ใช้คำว่า *excuse me* ต่างจากในสังคมญี่ปุ่นที่เมื่อต้องการให้ผู้อื่นทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ ชาวญี่ปุ่นก็จะไม่แสดงความต้องการของตนออกมาโดยตรง เนื่องจากมองว่า ไม่สุภาพ โดยทั้งผู้พูดคนไทย ญี่ปุ่นและมาเลย์ ต่างให้ความสำคัญกับการเลือกใช้คำพูดที่ไม่ ทำร้ายความรู้สึกของกลุ่มสนทนา เช่น การดำเนินคู่สนทนาอย่างตรงไปตรงมา รวมทั้งการใช้ คำพูดเชิงลบอื่นๆ ซึ่งต่างจากที่พบในผู้พูดชาวแองโกล ทำให้สรุปได้ว่าวัฒนธรรมของ ผู้พูดคนไทยคล้ายกับวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่น และมาเลย์ มากกว่าชาวแองโกล

หากเปรียบเทียบเฉพาะบทวัฒนธรรมของผู้พูดคนไทย กับบทวัฒนธรรมของผู้พูดชาว ญี่ปุ่นและชาวมาเลย์ พบว่าบทวัฒนธรรมของคนไทยคล้ายกับของชาวมาเลย์มากกว่า ในแง่ที่ แสดงผ่านการใช้คำว่า *ดี (good)* และ *ไม่ดี (not good)* เป็นส่วนใหญ่ ต่างจากบทวัฒนธรรม ของชาวญี่ปุ่นและแองโกลที่มักแสดงด้วยคำว่า *สามารถ (can)* หรือ *ไม่สามารถ (cannot)*

(พูดหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทยและมาเลย์ให้ความสำคัญว่าผู้อื่นจะมองว่าตนเองเป็นคนดี หรือไม่ดี มากกว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่นและแองโกลที่แม้จะคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควร แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการเป็นคนดีหรือไม่ดีในสายตาผู้อื่นมากเท่ากับผู้พูดคนไทยและมาเลย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกอดดาร์ด (Goddard, 2006) ที่กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมหนึ่งๆ ไม่จำเป็นต้องพบได้ในวัฒนธรรมใดเพียงวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากเราอาจพบวัฒนธรรมเดียวกันนี้หรือที่คล้ายคลึงกันในวัฒนธรรมอื่นๆ ได้ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นระดับความคล้ายคลึงและเกี่ยวพันกันในวัฒนธรรมต่างๆ ได้ ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมไทยคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมมาเลย์มากกว่าญี่ปุ่นและแองโกล

ประเด็นที่น่าสนใจคือ หากเปรียบเทียบในรายละเอียดจะพบว่า วัฒนธรรมของไทยใช้คำว่า *สามารถ* หรือ *ไม่สามารถ* น้อยกว่าวัฒนธรรมของมาเลย์ นอกจากนี้ยังไม่ใช่คำว่า *เลว* (*bad*) เหมือนที่พบในวัฒนธรรมของมาเลย์ แต่จะใช้เฉพาะคำว่า *ไม่ดี* (*not good*) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการตำหนิหรือวิจารณ์ด้วยคำพูดที่รุนแรง เช่น *เลว* ไม่ใช่สิ่งที่ผู้พูดคนไทยนิยมทำ แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้พูดคนไทยส่วนใหญ่จะใช้คำว่า *ไม่ดี* ซึ่งมีน้ำหนักการตำหนิที่น้อยลง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับผู้ฟัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดคนไทยให้ความสำคัญกับการเลือกใช้คำพูดค่อนข้างมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะไม่ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไม่ดีซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ในแง่นี้วัฒนธรรมของไทยจึงมีลักษณะเฉพาะตัว และแสดงออกโดยการเลือกใช้คำที่ต่างจากที่พบในวัฒนธรรมอื่น โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สนับสนุนแนวคิดของเวียซบิคกา Wierzbicka (1994) และกอดดาร์ด (Goddard, 1997) ที่มองว่าวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีลักษณะเฉพาะตัว และสามารถแสดงออกมาโดยใช้คำที่ต่างกันขึ้นกับวัฒนธรรมนั้นๆ

9.2 ข้อเสนอแนะ

1. น่าจะมีการวิเคราะห์วัฒนธรรมจากคำสำคัญอื่นๆ ในวัฒนธรรมไทย เช่น คำว่า *ใจ* เนื่องจากพบคำศัพท์ในภาษาไทยจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับคำดังกล่าว รวมทั้งคำว่า *เกรงใจ* ในงานวิจัยนี้ ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่า *ใจ* คือหนึ่งในคำสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. การวิเคราะห์รูปภาษาอื่น เช่น คำเรียกขาน คำต้องห้าม คำลงท้าย หรือ คำอุทาน ซึ่งเป็นคำที่ใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน และมีคุณสมบัติที่พอเพียงที่จะถือเป็นคำศัพท์สำคัญตาม

แนวคิดของกอดดาร์ดและเวียซบิกกา (Goddard & Wierzbicka, 2004) และเวียซบิกกา (Wierzbicka, 1997) น่าจะแสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานทางสังคมและลักษณะเด่นของวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์บทวัฒนธรรมของรูปภาพเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา

3. การวิเคราะห์ไวยากรณ์ในภาษาไทยที่เกี่ยวกับตัวผู้พูด เช่น สรรพนามบุรุษที่1และ2 ที่เวียซบิกกา (Wierzbicka, 1986a) ได้เสนอไว้ว่าสามารถทำให้เห็นลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญ เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าคำกล่าวนี้สะท้อนความเป็นจริงในภาษาไทยหรือไม่อย่างไร และทำให้ได้คำตอบว่าเพราะเหตุใดงานวิจัยที่อาศัยแนวคิดเรื่องบทวัฒนธรรมที่ผ่านมามีส่วนใหญ่ จึงนิยมวิเคราะห์ความหมายของคำสำคัญมากกว่าความหมายของไวยากรณ์ในภาษา ซึ่งจะช่วยเติมเต็มความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องบทวัฒนธรรม และลักษณะเด่นของสังคมไทย

4. บทวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากสะท้อนวิธีการพูดและแนวคิดเบื้องหลังของคนในสังคมขณะนั้น ดังนั้นจึงควรวิเคราะห์บทวัฒนธรรมของคำสำคัญ *ไม่เป็นไร เกรงใจ และขอโทษ* ทุกครั้งที่สังเกตเห็นว่าวิธีการพูดของผู้พูดคนไทยเปลี่ยนไป เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเบื้องหลังของผู้พูดคนไทยในขณะนั้นๆ และสามารถนำมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยนี้ ซึ่งจะให้เห็นวิธีพูด และวิธีคิดของสังคมไทยที่เปลี่ยนไปจากเดิมได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัณทิมา รักรวงษ์วาน. 2550. การศึกษาคำเรียกสัมผัสและคำแสดงทัศนคติเกี่ยวกับสัมผัสในภาษาไทยตาม แนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กัลยา ดิงศภัทย์, ม.ร.ว. และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2531. การใช้คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คลอสเนอร์, เจ วิลเลียม. 2537. สะท้อนวัฒนธรรมไทย เล่ม 1. แปลโดย ชัดติยา วรรณสุด. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- คลอสเนอร์ เจ วิลเลียม. 2539. สะท้อนวัฒนธรรมไทย เล่ม 2. แปลโดย สิริวัฒน์ คำวันสา. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- คริสโตเฟอร์ ไรท์. 2549. Cross-cultural ฝรั่งไม่เข้าใจ คนไทยไม่เก๋. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ WPS Thailand.
- จรัลวิไล จรูญโรจน์. 2540. ความสัมพันธ์ระหว่างลิงค์และเพศในโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาฮินดีและภาษาเยอรมัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัลวิไล จรูญโรจน์. 2543. ความสัมพันธ์ระหว่างประเภททางไวยากรณ์ของคำนามกับระบบปริธานของผู้พูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรรัตน์ เพชรรัตนโมรา. 2544. การศึกษาการขอโทษของผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกันในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิศ ชีระจิตติ. 2550. เอกสารประกอบการสอนวิชาแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิสิตา. 2537. ไม่เป็นไร . ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญเนตร, คำ : ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย, หน้า 329-336. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุดิชาล เอมดิษฐ์. 2551. ความสัมพันธ์ระหว่างระบบคำกริยา “ดี” กับระบบ ปริธานของผู้พูด

ภาษาไทยและผู้พูดภาษาแม่: การทดสอบสมมติฐานวอร์ฟ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

คุณฤดี คงสุวรรณ และภัทรีพันธุ์ พันธู. 2550. บทที่ 2 พัฒนาการสังคมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://social.cru.in.th/local/Lesson/PDF/4.pdf> [25 ธันวาคม 2554]

ดำรงศ ฐานดี. ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา:

<http://www.ru.ac.th/korea/article1/article11.pdf> [25 ธันวาคม 2554]

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2552. ความสามัคคีของสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com>

/vcafe/ 174307 [26 ธันวาคม 2554]

ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. 2541. วัจนกรรมการขอโทษในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. 2553. บทวัฒนธรรมของการขอโทษในภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 27 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 28-50.

ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. 2555. ความหมายของคำว่า ‘เกรงใจ’ และลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย.

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 52: (มกราคม-มีนาคม): 235-263.

ชนพรชัย สายหรั่ง, ร้อยเอกหญิง. 2543. กลวิธีการปฏิเสธในภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยที่เรียน

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์
ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. 2546. พจนานุกรมไทย ฉบับอธิบาย 2 ภาษา. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา.

นววรรณ พันธุมเมธา. 2544. คลังคำ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

บรรเทิง พาพิจิตร. 2549. ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.

พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ปนัดดา เลอเลิศยุติธรรม. 2549. ความสุภาพในวัจนกรรมการขอร้องในภาษาไทย ใน กฤษดาวรรณ

หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมานนท์, พลวัตของภาษาไทยปัจจุบัน, หน้า 263-286.

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยะวัลย์ วิรุพหัชพงษ์. 2543. โครงสร้างและกลวิธีการขอร้องในภาษาไทยและภาษาอังกฤษแบบ

อเมริกัน: การศึกษาวัจนปฏิบัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยวลี ยิ่งสวัสดิ์. 2533. โลกทัศน์ของชาวเขา 6 เผ่าในประเทศไทย ที่สะท้อนจากลักษณะนามของ

- ค่านามเรียกสิ่งมีชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชา
ภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปวีณา วัชรสุวรรณ. 2547. กลวิธีการกล่าวแย้งในภาษาไทยของผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน: กรณีศึกษา
ของครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. ธรรมะจากอุทกภัย. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=baimaisisuy&month=12-2011&date=16&group=35&gblog=3>
[10 มีนาคม 2555]
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี. 2554. เผยมุมมอง "พระว.วชิรเมธี"..พ่อแม่คนไทยเรียนรู้อะไรจาก "สติฟ ี
อบส์". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.manager.co.th/Family/ViewNews.aspx?
NewsID=9540000164415](http://www.manager.co.th/Family/ViewNews.aspx?NewsID=9540000164415) [4 มีนาคม พ.ศ. 2555]
- พุทธทาสภิกขุ. 2499. คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์ บทที่ ๒ ไตรลักษณ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.oknation.net/blog/Aug-saraporn/2011/06/22/entry-4> [30 กันยายน 2554]
- พิทยา สายหู. 2537. ปลง. ใน สุวรรณ สภาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญเนตร, คำ : ร่องรอยความคิด
ความเชื่อไทย, หน้า 322-328. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา สายหูและคณะ. 2515. เอกลักษณ์ของสังคมไทยในอนาคต. ใน บันทึกการสัมมนาเรื่อง
เอกลักษณ์ของสังคมไทยในอนาคต, 25-104. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิกสยาม ใน
พระบรมราชูปถัมภ์. (อัคราณา)
- พิณทิพย์ ทวยเจริญ. 2528. ภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: เทพมงคลการพิมพ์.
- ภาสพงศ์ ศิวพอใช้. 2545. การตอบรับคำขอโทษในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิมพลีชัย เตชะราชันย์. 2552. รายงานประกอบวิชาภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- มนสิการ เสงสุวรรณ. 2550. คำเรียกประเภทผีของคนไทยในชุมชนวัดสวนแก้ว ต.บางเลน
อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี : การศึกษาแนววรรณคดีชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- มารยาททางกายแบบไทย. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา: [http://www.prapayneethai.com/th/culture
/allpart/view .asp?id=0487](http://www.prapayneethai.com/th/culture/allpart/view.asp?id=0487) [4 มีนาคม พ.ศ. 2555]

- เมื่อผู้ใหญ่ให้ของไม่ควรปฏิเสธให้รับไว้ก่อน. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา: <http://board.palungjit.com/f61/เมื่อผู้ใหญ่-ให้ของไม่ควรปฏิเสธ-ให้รับไว้ก่อน-284187.html> [4 มีนาคม พ.ศ. 2555]
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชัน.
- รุ่งอรุณ ใจซื่อ. 2549. วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิต นักศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2548. คนไทยในอุดมคติ. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.
- วาทิต พุ่มอยู่. 2548. การศึกษาคำเรียกข้าวและระบบมโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลพักตร์ พรหมศรีมาศ. 2543. กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. 2547. วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรวงมณฑ์ สิทธิสมาน. 2554. ทำไมเด็กไทยปฏิเสธไม่เป็น...!! [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://manager.co.th/Family/ViewNews.aspx?NewsID=9540000019594> [14 กุมภาพันธ์ 2554]
- สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. 2549. วัจนกรรมการดักเตือนในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริวิมล สุกรสร. 2550. การศึกษาคำเรียกเสียงและคำแสดงทัศนคติเกี่ยวกับเสียงในภาษาไทยตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. 2530 (2537). สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุระ สิริมหาวรรณ. 2546. ค่านิยมเรื่องความเกรงใจกับความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานระหว่างพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาและ

สื่อสารการแสดง ภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โตภา ชูพิกุลชัย ชปีลมันน์. 2550. บทสรุปผลการสัมมนาวิชาการเรื่อง ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/th/whatsnew/content.php?ID=297 &SystemModuleKey=59> [10 มีนาคม 2555]

ศุภมาส เอ่งฉ้วน. 2537. คำเรียกญาติภาษาจีนสกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทย และเกาะปีนัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อकिन รพีพัฒน์, ม.ร.ว. 2537. เกรงใจ. ใน สุวรรณ สภาอนันท์ และเนื่องน้อย บุญยเนตร, คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย, หน้า 299-305. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การคำครุสภา. 2514. อักขรภิธานศัพท์ของหมอบรัดเล พ.ศ. 2416. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2529. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม. ศาสตร์แห่งภาษา 6, 40-54.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2533. ลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมไทยที่แสดงโดยคำเรียกญาติ. ภาษาและวรรณคดีไทย 7: 55-68.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2549. กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2550. ภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสเรศ ดลเพ็ญ. 2544. การศึกษาการให้คำแนะนำในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แอนครู บีกส์. 2547. เกรงใจแปลว่าอะไรเป็นภาษาอังกฤษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดับเบิลได้นายน์.

ภาษาอังกฤษ

Arndt and Janney. 1985. Improving emotive communication: verbal, prosodic, and kinesic conflict avoidance technique. Per Linguam 1: 21-33.

Austin, John. L. 1962. How to Do Things with Words. New York. Longman.

Ameka, Felix K. and Breedveld Anneke. 2004. Areal cultural script for social interaction

- in West African communities. Intercultural Pragmatics 12: 167-187.
- Besemeres, Mary and Wierzbicka, Anna. 2003. The meaning of the particle *lah* in Singapore English. Pragmatics and Cognition 11: 3–38.
- Bloch, Bernard and Trager, George. 1942. Outline of Linguistic Analysis. Baltimore, MD, Linguistic Society of America.
- Blum-Kulka, Shoshana, and Olshtain, Elite. 1984. Request and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns CCSARP. Applied Linguistics 5: 196-213.
- Borkin, Ann and Reinhart, Susan M. 1978. Excuse Me and I'm Sorry. TESOL QUARTERLY 12: 57 – 69.
- Brown, Penelope and Stephen C. Levinson. (1968) 1987. Politeness: Some Universals of Language Use. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cameron, L.2003. Metaphor in educational discourse. London: Continuum.
- Cooke, Joseph R. 1968. Pronominal reference in Thai, Burmese, and Vietnamese. Berkeley: University of California Press.
- Cooke, J.R. 1989. 'Thai sentence particles: forms, meanings, and formal-semantic variations'. In Papers in Southeast Asian Linguistics No.12, Thai Sentence Particles and Other Topics, pp. 1-90. Australia: Australian National University Press.
- Cutting, Joan. 2008. Pragmatics and Discourse. Routledge.
- Daikuhara, M. 1986. A study of compliments from a cross-cultural perspective: Japanese vs. American English. Working Papers in Educational Linguistics 2: 103-134.
- Davie, Eirllys. 1987. A contrastive approach to the analysis of politeness Formulus. Applied Linguistics 8: 75-88.
- Dobrzynska, Teresa. 1995. Translating metaphor: Problems of meaning. Journal of Pragmatics 24: 595-604.
- Fantini, Alvino. 1991. Bilingualism: Exploring Language and Culture. In Malave, L and Duquette (eds.), Language, Culture & Cognition, pp. 110-119.
- Félix-Brasdefer, C. 2001. Refusals in Spanish and English: A cross-cultural study of politeness strategies among speakers of Mexican Spanish and AmericanEnglish, and American learners of Spanish as a foreign language. NEXO 7: 1-3 .
- Gladkova, Anna. 2007. New and Traditional Emotion Terms in Russian: Semantics and

- Culture. Transcultural Studies 2-3: 123-137.
- Gladkova, Anna. 2010. Sympathy, Compassion, and Empathy in English and Russian: A Linguistic and Cultural Analysis. Culture and Psychology 16: 67-285.
- Geertz, Clifford. 1976. The religious of Java. Chicago: Chicago University Press.
- Gerrig, Richard J. & Philip G. Zimbardo. 2002. Glossary of Psychological Terms. [Online]. Available from: <http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx> [2011, October 18]
- Goddard, Cliff. 1994. The Meaning of Lah: Understanding 'Emphasis' in Malay Bahasa Melayu. Oceanic Linguistics 33: 145-165.
- Goddard, Cliff. 1996. 'Social Emotions' of Malay Bahasa Melayu. Ethos 24: 426-464.
- Goddard, Cliff. 1997. Cultural values and 'cultural script' of Malay Bahasa Melayu. Journal of Pragmatics 27: 183-201.
- Goddard, Cliff. 1998. Bad arguments against semantic primitives. Theoretical Linguistics 24: 129-156.
- Goddard, Cliff. 2000. 'Cultural Scripts' and Communicative Style in Malay 'Bahasa Melayu'. Anthropological Linguistics 41: 81-106.
- Goddard, Cliff. 2001. The polyfunctional Malay focus particle pun. Multilingua 20: 27-50.
- Goddard, Cliff. 2002. The search for the shared semantic core in all languages. In Cliff Goddard and Anna Wierzbicka (eds.), Meaning and Universal Grammar: Theory and empirical findings vol. I, pp. 5-40. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Goddard, Cliff. 2003a. Talking about "Thinking". Special Issue of Cognitive Linguistics 14: 109-140.
- Goddard, Cliff. 2003b. Whorf meets Wierzbicka: variation and universals in language and thinking. Language Sciences 25: 393-432.
- Goddard, Cliff. 2004. Speech-acts, values and cultural scripts: a study in Malay Ethnopragmatics. [Online]. Available from: <http://combs.anu.edu.au/SpecialProj/ASAA/biennial-conference/2004/Goddard-C-ASAA2004.pdf> [2009, December 13]
- Goddard, Cliff. 2006. Cultural script. In Handbook of Pragmatics. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- Goddard, Cliff. 2007. Semantic primes and conceptual ontology. In Andrea Schalley and Dietmar Zaefferer (eds.), Ontolinguistics: How ontological status shapes the linguistic coding of concepts, pp. 145-174. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Goddard, Cliff. 2009a. The 'Communication Concept' and the 'Language Concept' in Everyday English. Australian Journal of Linguistics 29: 11-25.
- Goddard, Cliff. 2009b. The conceptual semantics of numbers and counting: An NSM analysis. Functions of Language 16: 193-224.
- Goddard, Cliff. 2009c. Not taking yourself too seriously in Australian English: Semantic explications, cultural scripts, corpus evidence. Intercultural Pragmatics 1: 29-53.
- Goddard, Cliff. 2010. Semantic molecules and semantic complexity: with special reference to "environmental" molecules. Review of Cognitive Linguistics 8: 123-155.
- Goddard, Cliff. 2011. The lexical semantics of language with special reference to words. Language Sciences 33: 40-57.
- Goddard, Cliff and Wierzbicka, Anna. 1994. Semantic and Lexical Universals. Amsterdam: John Benjamins.
- Goddard, Cliff and Wierzbicka, Anna. 2002. Semantic primes and universal grammar. In Cliff Goddard and Anna Wierzbicka (eds.), Meaning and Universal Grammar: Theory and empirical findings vol. I, pp. 41-85. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Goddard, Cliff and Wierzbicka, Anna. 2004. Cultural scripts: What are they and what are they good for? Intercultural Pragmatics 12: 153-166.
- Goffman, Erving. 1967. Interaction Ritual: Essays on Face to Face Behavior. Garden City: Doubleday.
- Grice, H.Paul. 1975. Logic and Conversation. In D. Davidson and G. Harman (eds.), The Logic of Grammar, pp. 64-75. California: Dickenson.
- Hassall, Tim. 2003. Requests by Australian learners of Indonesian. **Journal of Pragmatics** 35 : 1903–1928
- Hiraga K. Masako. 2005. Metaphor and Iconicity. PALGRAVE MACMILLAN.
- Hollinger, Carol. 1965. Mai pen rai means never mind. Boston: Houghton Mifflin.
- Hongladarom, Krisadawan. 2007. 'Don't blame me for criticizing you...': A study of metapragmatic comments in Thai. In Wolfram Bublitz and Axel Hubler (eds.),

- Metapragmatics in Use, pp. 29-48. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Ide, Risako. 1998. 'Sorry for your kindness' : Japanese interactional ritual in public discourse. Journal of Pragmatics 29: 509-529.
- Intacharkra, Songthama. 2011. Politeness motivated by the "heart" and "irrationality" in Thai culture. (in press).
- Iwasaki, Shoichi and Ingkaphirom Horie, Preeya. 2000. Creating Speech Register in Thai Conversation. Language in Society 29: 519-554.
- Jackendoff, Ray, 1990. Semantic Structures. Cambridge: MIT Press.
- Janney, R and Arndt, H. 1992. Intracultural tact versus intercultural tact. In Richard W., Ide, S. and Ehlich, K. (eds.), Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice, pp. 21-41. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kim, Heesoo. 2008. The semantic and pragmatic analysis of South Korean and Australian English apologetic speech acts. Journal of Pragmatics 40: 257-278,
- Kitayama, S. and Markus, H.R. 1992. Construal of the self as cultural frame: Implications for internationalizing psychology. Paper prepared for Internationalization and Higher Education Symposium, University of Michigan, 6-8 May 1992.
- Lakoff, G. & Johnson, M. 1980. Metaphor We Live By. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, R. 1973. Logic of politeness or minding your P's and Q's. In C. Colum et al. (Eds.), Papers from the Nineth regional meeting of Chicago Linguistic Society, pp. 292-305. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Leech, G.N. 1981. Semantics. Harlow: Penguin.
- Leech, G.N. 1983. Principles of Pragmatics. London: Longman.
- Liao, C. and Bresnahan, M.J. 1996. A contrastive pragmatic study on American English and Mandarin refusal strategies. Language Sciences 18: 703-727.
- Lorenzo-Dus, N. 2001. Compliment responses among British and Spanish university students: A contrastive study. Journal of Pragmatics 33: 107-27.
- Low, G., Littlemore, J. and Koeser, A. 2008. Metaphor Use in Three UK University Lecture, Applied Linguistics 29: 428-455.

- Malotki, E. 1983. Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language. Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Milapides, Michalis and Kitis, Eliza. 1997. Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse: A case study. Journal of Pragmatics 28: 557-590.
- Nash, Thomas. 1983. American and Chinese politeness strategies “It sorts of disturb my sleep”, “health is important”. University of Hawaii Working Paper 2: 23-39.
- Parkinson, D. B. 1985. Constructing the social context of communication: Terms of address in Egyptian Arabic. Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Peeters, Bert. 2004. “Thou shalt not be a tall poppy”: Describing an Australian communicative (and behavioral) norm. Intercultural pragmatics 1: 71-92.
- Peeters, Bert and Goddard, Cliff. 2006. “The natural semantic metalanguage (NSM) approach: An overview with reference to the most important Romance languages”. In Bert Peeters (ed.), Semantic primes and universal grammar. Empirical evidence from the Romance languages (Studies in Language companion series, 81), pp. 13-38. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Pedersen, Jan. 2010. The different Swedish *tack*: An ethnopragmatic investigation of Swedish thanking and related concepts. Journal of Pragmatics 42: 1258-1265.
- Rosaloo, Michelle Z. 1982. The Thing we do with word: Ilongot Speech Acts and Speech Act Theory in Philosophy. Language in Society 11: 203-237.
- Sahragard, R. 2003. A Cultural Script Analysis of a Politeness feature in Persian. [Online]. Available from : [http:// www.paaljapan.org/resources/proceedings/PAAL8/pdf/pdf034.pdf](http://www.paaljapan.org/resources/proceedings/PAAL8/pdf/pdf034.pdf) [2010, March 23]
- Sapir, Edward. 1921. Language 1. New York, Harcourt, Brace and Company, Inc.
- Schiffrin, Deborah. 1984. Jewish argument as sociability. Language in Society 13: 311-335.
- Searle, John, R. 1969. Speech Acts. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shwederh, Richard. 1984. A colloquy of culture theorists. In R.A. Shweder and R.A. LeVine, (eds.), Culture Theory: Essays on mind, self, and emotion, pp. 1-26. Cambridge: Cambridge University Press.
- Travis, Catherine, E. 2004. The ethnopragmatics of the diminutive in conversational Colombian

- Spanish. Intercultural Pragmatic 12: 249-274.
- Triandis, Harry, C, et al. 1984. Simpatia as a cultural script of Hispanics. Journal of Personality and Social Psychology 47: 1363-1375.
- Vongvipanond, Peansiri. 1994. Linguistic perspectives on Thai culture. [Online]. Available from: [http://www.thaihealingalliance.com/membersonly/Research_and_Other_Items_of_Interest/Linguistic% 20Perspectives%20of%20Thai%20Culture. pdf](http://www.thaihealingalliance.com/membersonly/Research_and_Other_Items_of_Interest/Linguistic%20Perspectives%20of%20Thai%20Culture.pdf) [2011, December 25]
- Weber, Sandra and Tardif, Claudette. 1991. Culture and Meaning in French Immersion Kindergarten. In Malave, L and Duquette. (eds.), Language, Culture & Cognition, pp. 93-109.
- Wetzel, Patricia T. 1988. Are “powerless” communication strategies the Japanese norm? Language in Society 17: 555-564.
- Whorf, Benjamin. 1956. Science and Linguistics. In John B. Carroll. (ed.), Language, thought, and reality : selected writings of Benjamin Lee Whorf, pp.39-54. Cambridge: M.I.T. Press.
- Wierzbicka, Anna. 1985. A semantic metalanguage for a crosscultural comparison of speech acts and speech genres. Language in Society 14: 491-514.
- Wierzbicka, Anna. 1986a. Does Language reflect culture? Evidence from Australian English. Language in Society 15: 349-374.
- Wierzbicka, Anna. 1986b. Human Emotions: Universal or Culture-Specific? American Anthropologist 88: 584-594.
- Wierzbicka, Anna. 1991. Japanese key words and core cultural values. Language in Society 20: 333-385.
- Wierzbicka, Anna. 1992a. Semantics, Culture, and Cognition: Human Concepts in Culture-Specific Configuration. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Wierzbicka, A. 1992b. Talking about emotions: Semantics, culture and cognition [Special issue on basic emotions]. Cognition and Emotion 6: 285–319.
- Wierzbicka, Anna. 1994. ‘Cultural Script’: A Semantic Approach to Cultural Analysis and Cross-Cultural Communication. In Pragmatics and Language Learning. Monograph Series volume 5. [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED398737.pdf>

[2009, June 21]

- Wierzbicka, Anna. 1995. Universal Semantic Primitives as a Basis for Lexical Semantics. Folia Linguistica 29: 149-169.
- Wierzbicka, Anna. 1996a. Japanese Cultural Scripts: Cultural Psychology and “Cultural Grammar”. Ethos 24: 527-555.
- Wierzbicka, Anna. 1996b. Semantics: Primes and Universals. New York: Oxford University Press.
- Wierzbicka, Anna. 1997. Understanding Cultures through Their key words: English, Russian, Polish, German and Japanese. Oxford: Oxford University Press.
- Wierzbicka, Anna. 1999. Emotion across languages and cultures. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wierzbicka, Anna. Mental lexicon. [Online]. n.d. Available from: <http://www.une.edu.au/bcss/linguistics/nsm/pdfs/Wierzbicka.Mental.lexicon.pdf> [2010, Feb 23]
- Wierzbicka, Anna. 2002. Australian Cultural Script – bloody revisited. Journal of Pragmatics 34 : 1167-1209.
- Wierzbicka, Anna. 2003. Russian Cultural Scripts: The Theory of Cultural Scripts and its applications. Ethos 30 : 401-432.
- Wierzbicka, Anna. 2004. Jewish cultural scripts and the interpretation of the Bible. Journal of Pragmatics 36: 575-599.
- Wierzbicka, Anna. 2009. Exploring English Phraseology with Two Tool: NSM Semantic Methodology and Google. Journal of English Linguistics 37: 101-129.
- Wierzbicka, Anna. In press. Mental lexicon. In Tilman Berger, Karl Gutschmidt, Sebastian Kempgen and Peter Kosta (eds), The Slavic Languages: An international handbook of their history, their structure and their investigation. [HSK]. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Wong, Jock. 2004a. Cultural scripts, ways of speaking and perceptions of personal autonomy: Anglo English vs. Singapore English. Intercultural Pragmatics 1: 231-248.
- Wong, Jock. 2004b. Reduplication of nominal modifiers in Singapore English: a semantic and cultural interpretation. World English 23: 339-354.
- Wong, Jock. 2004c. The particles of Singapore English: a semantic and cultural interpretation.

Journal of Pragmatics 36: 739-793.

Wong, Jock. 2006. Contextualizing *aunty* in Singaporean English. *World English* 25: 451-466.

Xie, Chaoqun. 2003. Book review. Journal of Pragmatics 35: 811-818.

Ye, Zhengdao. 2004a. Chinese categorization of interpersonal relationships and the cultural logic of Chinese social interaction: An indigenous perspective. Intercultural Pragmatics 1: 211-230.

Ye, Zhengdao. 2004b. When 'Empty Words' Are Not Empty: Examples from the Semantic Analyses of some , 'Emotional Adverbs' in Mandarin Chinese. Journal of Linguistics 24: 139-161.

Yoon, Kyung Joo. 2004. Not just words: Korean social models and the use of honorifics. Intercultural Pragmatics 12: 189-210.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 30 สิงหาคม 2518 กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตรสุขภาพ) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นคณะสาธารณสุขศาสตร์) เมื่อปี พ.ศ. 2540 นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2550 และอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2542 ได้เข้าศึกษาต่ออักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2551 เคยเป็นอาจารย์ประจำและหัวหน้าหมวดภาษาต่างประเทศ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย และอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสซัมซิง (เอแบค) ได้รับรางวัลชมเชย 2 รางวัล จากการประกวดบทความวิจัยด้านพัฒนบริหารศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษาปริญญาเอก เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประจำปี 2553 จากบทความเรื่อง “ความหมายของคำว่า “แล้ว” ที่พบในสมัยอยุธยาและสมัยปัจจุบัน” และ “บทวัฒนธรรมของการขอโทษในภาษาไทย” และได้รับรางวัลชมเชย 3 รางวัล จากการประกวดบทความวิจัยด้านพัฒนบริหารศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษาปริญญาเอก ประจำปี 2555 จากบทความเรื่อง “ความหมายของคำว่า *ไม่เป็นไร* และลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย” “บทวัฒนธรรมของคำว่า *เกรงใจ* ในภาษาไทย” และ “บทวัฒนธรรมของคำว่า *ไม่เป็นไร* ในภาษาไทย” มีผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่จำนวน 13 เรื่อง